

ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2554

ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วโรดม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2554

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วโรดม

ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2554

ปาริฉัตร พงษ์ศรี. (2554). ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง. ปรินิพนธ์
ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
คณะกรรมการควบคุม: อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัจนวิษ, อาจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียากย์.

ปรินิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการใช้ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของ
สไบเมือง ผลการศึกษาพบว่า ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองมีส่วนช่วยให้ผู้อ่าน
เข้าใจแนวคิดพุทธศาสนาจากการใช้ถ้อยคำ การใช้ประโยค การใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ
การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ และบทสนทนา ดังนี้

ด้านการใช้ถ้อยคำ พบว่ามีการใช้คำ 4 ลักษณะ คือ การหลากคำเมื่อกล่าวถึงพระพุทธเจ้า
การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส การใช้คำสูง และการใช้คำที่ทำให้เกิดภาพ ด้านการใช้ประโยค พบว่า มี
การใช้ประโยค 4 ลักษณะ คือ ประโยคคำถามที่นำไปสู่คำตอบเพื่ออธิบายแนวคิดพุทธศาสนา
ประโยคสรุปความที่ทำให้เข้าใจแนวคิดได้ชัดเจนขึ้น ประโยคขนานความที่ทำให้แนวคิด
สมเหตุสมผล และประโยคขัดความที่ทำให้ผู้อ่านสะดุดใจแนวคิดนั้น ด้านการใช้กระบวนการ
เชื่อมโยงความ พบว่ามีการใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ 2 ลักษณะ คือ การเชื่อมโยงความแบบการ
อ้างอิงที่ช่วยประสานข้อความที่มีความสัมพันธ์ทางความหมาย พบการใช้คำบุรุษสรรพนามแทน
ชื่อคน และใช้คำเรียกพระพุทธเจ้า กับการเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเพื่อขยาย
ความให้ละเอียดขึ้น เพื่อเน้นนำหนักของเนื้อเรื่อง เพื่อเติมรายละเอียดของเรื่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
ตลอดจนเพื่อสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนา

ด้านการใช้โวหารและภาพพจน์ พบโวหาร 3 ลักษณะ คือ บรรยายโวหารเพื่อแสดง
รายละเอียด และลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังที่เกิดขึ้น พรรณนาโวหารเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก
ของตัวละครเมื่อได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และเทศนาโวหารนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในเชิงสั่ง
สอน ด้านภาพพจน์ พบภาพพจน์ 4 ลักษณะ คือ อุปมาเพื่อต้องการเปรียบเทียบแนวคิดพุทธ
ศาสนา แนวเทียบเพื่อยกตัวอย่างเรื่องราวต่างๆ อติพจน์เพื่อเร้าความสนใจ และคำถามเชิง
วาทศิลป์เพื่อกระตุ้นความคิดของผู้อ่าน

ด้านการใช้ภาษาสนทนาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา พบบทสนทนา 3 ลักษณะ คือ บท
สนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรม และบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณพุทธ
ธรรม โดยบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรมนั้น พบ 2 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่สนับสนุนแนวคิด
พุทธศาสนา และบทสนทนาที่โต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา

THE LANGUAGE USE FOR PRESENTATION BUDDHISM IN SABAIMUANG'S NOVELS

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Master of Arts Degree in Thai
at Srinakharinwirot University

May 2011

Parichat Payungsri (2011). *The Language Use for Buddhism Presentation in*

Sabaimuang's Novels. Master thesis, M.A. (Thai), Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Porntada Suvattanavanich, Ph.D., Warawat Sriyaphai, Ph.D.

This study aims to explore the language use for Buddhism presentation in Sabaimuang's novels. The research findings indicate that the language use for Buddhism presentation in Sabaimuang's novels help readers understand Buddhist concepts from wording, sentences, cohesion, expressions, imagery and conversational discourse as follows:

In terms of wording, there are four characteristics: synonyms used when referring to Buddha, rhymes, high level language and imagery words. In terms of sentences, moreover, there are four characteristics: questions leading to answers to describe the Buddhist concepts, concluding sentences explaining more Buddhist concepts for better understanding, parallelism sentences supporting reasonable concepts and contrastive sentences striking the readers' mind. However, in term of conjunction cohesion, there are two characteristics: reference linking some messages with meaningful relation, personal pronouns and Buddha terms. The conjunction is also found to more explain contents and to put weight on the novels. This kind of characteristic can fulfill the details of novels more completely and support the Buddhist concepts as well.

In addition, in terms of expressions and imagery, there are three characteristics: descriptive expressions presenting the details and the consequence of events, narrative expressions demonstrating figures' feeling when they meet Buddha and didactic techniques illustrating the Buddhist concepts. In terms of figure of speech, there are four characteristics: simile comparing the Buddhist concepts, analogy showing examples of different events, hyperbole stimulating the readers' interest and rhetorical question activating the readers' thought.

In terms of conversational discourse representing the Buddhist concepts, there are three characteristics: conversational discourse presenting Buddha's grace, conversational discourse focusing on Buddhist morality and conversational discourse

illustrating both the Buddha's grace and the Buddhist morality. Nevertheless, in terms of conversational discourse indicating the Buddhist morality, there are two characteristics: conversational discourse supporting the Buddhist concepts and conversational discourse opposing the Buddhist concepts.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

ของ

ปาริฉัตร พยุงศรี

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒน์กุล)

วันที่ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2554

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

..... ประธาน

(อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช)

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุปาณี พัดทอง)

..... กรรมการ

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย)

(อาจารย์ ดร.วิชชุกร ทองหล่อ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย)

ประกาศคุณูปการ

ความสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ของปริญญาบัตรฉบับนี้ เกิดขึ้นได้ด้วยความเมตตา อาจารย์ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช ประธานควบคุมปริญญาบัตรผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ แนวคิด ความปรารถนาดี ความห่วงใยและกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบ ขอบพระคุณยิ่ง ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย กรรมการควบคุมปริญญาบัตร ที่เมตตาชี้แนะทางการวิเคราะห์ และคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ ติดตามดูแลเอาใจใส่ตลอดมาจน การวิจัยบรรลุผลได้ในที่สุด

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมเกียรติ คู่ทวีกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ และอาจารย์ ดร. สุภัค มหาวรรการ ที่กรุณาสละเวลาพิจารณาหัวข้อปริญญาบัตร พร้อมแนะแนวทางในการศึกษา รวมทั้งเปลี่ยนชื่อปริญญาบัตรให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุภาณี พัดทอง ที่เสียสละเวลาเป็นประธาน กรรมการสอบปริญญาบัตร และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วิษณุกร ทองหล่อ ที่กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการสอบ ทั้งให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง

นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทาง ภาษา และวรรณคดี ณ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ คณาจารย์โปรแกรมวิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏจันทรเกษมที่ขัดเกลาอบรมสั่งสอนให้มีใจ รักภาษาไทย และสำนึกในคุณค่าความเป็นไทย

ขอกราบบูชาพระคุณคุณพ่อสมบุญ พยุงศรี และคุณแม่ดาหวัน พยุงศรี ผู้มีมุมมอง กว้างไกลในการศึกษาวิทยาการ ส่งเสริมให้ลูกมีปัญญาอันเป็นทรัพย์ที่ประเสริฐที่สุด

ขอขอบคุณคุณยาย พี่ เพื่อน น้อง หลาน และผู้ใกล้ชิดทุกท่าน รวมทั้งเพื่อนร่วมรุ่นเอก ภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รหัส 49 ทุกคน ที่คอยเป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จทางการศึกษาในครั้งนี้

ปาริฉัตร พยุงศรี

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	5
สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า.....	5
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา.....	8
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา.....	11
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในวรรณกรรม.....	14
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายของสไบเมือง.....	38
สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์.....	38
3 การใช้ถ้อยคำ ประโยค และกระบวนการเชื่อมโยงความ ที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา.....	46
การใช้ถ้อยคำ.....	50
การหลีกคำ.....	51
คำเพื่อเสียงสัมผัส.....	62
คำสูง.....	66
คำสูงที่เป็นศัพท์พุทธศาสนา.....	66
คำสูงที่ใช้พระพุทธรเจ้า.....	69
คำราชาศัพท์.....	69
คำศัพท์เฉพาะที่ใช้กับพระพุทธรเจ้า.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
คำที่ทำให้เกิดภาพ.....	73
ภาพที่เกิดจากความทุกข์.....	74
ภาพที่เกิดจากปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ ที่ได้พบพระพุทธเจ้า.....	76
การใช้ประโยค.....	78
ประโยคคำถาม.....	79
ประโยคสรุปความ.....	82
ประโยคขนานความ.....	84
ประโยคขัดความ.....	87
การใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ.....	89
การเชื่อมโยงความแบบการอ้างถึง.....	90
การใช้คำบุรุษสรรพนาม.....	90
การใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม.....	94
การใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าของตัวละครฝ่ายดี.....	95
การใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าของตัวละครฝ่ายร้าย.....	97
การเชื่อมโยงความแบบการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร.....	99
เชื่อมคำอธิบาย.....	100
เชื่อมความขัดแย้ง.....	102
เชื่อมความเพิ่ม.....	104
เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล.....	106
4 การใช้โวหาร การใช้ภาพพจน์ และการใช้สำนวน	
ที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา.....	110
การใช้โวหาร.....	110
บรรยายโวหาร.....	110
พรรณนาโวหาร.....	114

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
พรรณนาพุทธลักษณะ.....	115
พรรณนาฉากและบรรยากาศ.....	117
พรรณนาความรู้สึกของตัวละครที่ศรัทธาเลื่อมใส พระพุทธรเจ้า.....	120
เทศนาโวหาร.....	123
การสอนตรงโดยใช้พุทธวจนะ.....	123
การสอนโดยยกตัวอย่าง.....	127
การใช้ภาพพจน์.....	133
อุปมา.....	133
แนวเทียบ.....	135
อติพจน์.....	138
คำถามเชิงวาทศิลป์.....	141
5 ภาษาสนทนาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา.....	144
บทสนทนาที่มุ่งเสนอพุทธคุณ.....	145
บทสนทนาที่มุ่งเสนอพุทธธรรม.....	149
ภาษาสนทนาที่สนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนา.....	149
ภาษาสนทนาที่โต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา.....	154
บทสนทนาที่มุ่งเสนอพุทธคุณและพุทธธรรม.....	160
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	165
บรรณานุกรม.....	169
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	176

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1 ตารางการปรากฏพระนามของพระพุทธเจ้า..... 55

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

มนุษย์ในโลกนี้ไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ย่อมจะต้องมีความเชื่อและศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจซึ่งแสดงเอกลักษณ์แห่งศรัทธาความเชื่อของชนชาตินั้นๆ เริ่มตั้งแต่การนับถือผีสิ่งเทวดาของชนเผ่าบางกลุ่มและในศาสนาที่จัดว่าเป็นศาสนาสากลของโลก ความเชื่อ ความเข้าใจในศาสนาเหล่านั้น เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมต่างๆ ของมนุษย์ไม่ว่าด้านศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณกรรม การเรียนรู้ ฯลฯ ถ้าสังเกตถึงศาสนาที่สำคัญของโลกและของลัทธิต่างๆ จะพบว่า ตั้งแต่โบราณกาลจะมีเรื่องราวการกล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้าของ ศาสดา สาวก และหลักธรรมคำสอนในศาสนานั้นๆ เช่น บทสวดในคัมภีร์พระเวทเพื่อใช้สำหรับสรรเสริญเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ในอินเดีย คัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา และคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ศาสนา เป็นต้น (สนิท ตั้งทวี, 2527: 60)

วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนเกิดมาจากศรัทธา ความเชื่อ แล้วนำมาถ่ายทอดเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาและปฏิบัติตาม ดังนั้น จึงเกิดการบันทึกและการประพันธ์เรื่องราวความเชื่อ และหลักคำสอนเหล่านั้น สืบต่อกันมาจนกลายเป็นวรรณกรรมประเภทต่างๆ ที่มีคุณค่าแก่การศึกษาที่ทำให้อนุชนได้ทราบถึงความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ ภาษา ศิลปวัฒนธรรม และที่สำคัญคือได้รับทราบถึงองค์ความรู้ คติธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาซึ่งล้วนมุ่งสอนให้ผู้สนใจได้ศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในหลักคำสอนเหล่านั้น

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องราวและวิถีแห่งการดำรงอยู่ของมนุษย์ และมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวในอดีต โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนาและหลักธรรมคำสอนที่มุ่งสอนให้ผู้คนรู้จักละเว้นความชั่ว ทำความดี มีจิตใจที่สงบ สร้างระบบความสัมพันธ์และพัฒนาสังคมให้เรียบร้อยดีงาม นอกจากนี้ยังได้เสนอเรื่องราวที่มีคุณค่าน่าติดตาม มีอรรถรสแห่งวรรณศิลป์เพื่อให้เกิดความสนใจ เกิดแรงบันดาลใจที่จะน้อมนำจิตใจผู้อ่าน ผู้ศึกษา ให้มีสติปัญญาที่จะเสริมสร้างความดีงาม เพื่อให้เป็นรากฐานแห่งความคิดและการปฏิบัติ รวมทั้งเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจต่อชีวิตและโลกที่ชัดเจน ซึ่งนำมาเป็นคติสอนใจ และเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม (เดียน คำดี, 2541: 255)

วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาของไทยนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะการเขียน การแต่งที่เกิดขึ้นโดยอาศัยเนื้อหาสาระจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ชาดก และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนประวัติบุคคลต่างๆ ในอดีต ได้แก่ พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวกและผู้ที่เกี่ยวข้องมาเป็นโครงเรื่องและรวมถึงเรื่องราวที่คิดแต่งขึ้นใหม่ให้เป็นดังเรื่องหรือนิทานในศาสนา ทั้งด้วยแรงบันดาลใจและความตั้งใจเพื่อสร้างสรรคความดีงามให้กับสังคม โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อกล่อมเกลาจิตใจของบุคคลให้ยึดมั่นในความดีงามที่จะนำตนไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจต่อสรรพสิ่งอย่างถูกต้อง และนำไปสู่การพัฒนาสังคมในภาพรวม

วรรณกรรมเป็นศิลปะที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดจากจินตนาการของผู้เขียนออกมาเป็นตัวอักษร ให้ผู้อ่านได้สัมผัสจากประสบการณ์และจินตนาการของผู้อ่าน ทั้งนี้การถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกออกมาเป็นภาษาที่สื่อความหมายและความรู้สึกได้นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษา และชั้นเชิงการประพันธ์ของผู้เขียนว่ามีวิธีการใดในการสื่อความหมายและสร้างจินตภาพให้เกิดในใจของผู้อ่าน และจินตนาการนั้นสื่อสิ่งใดให้แก่ผู้อ่านบ้าง ดังนั้นการที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและรู้สึกคล้อยตามไปกับเรื่องราวนั้นๆ สิ่งสำคัญคือการเลือกสรรถ้อยคำแล้วนำมาเรียงร้อยอย่างมีระบบและประณีต จนทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามที่ผู้เขียนมุ่งหมายไว้ (อภิรัตน์ โภทนีชาติ, 2547: 1)

ขณะเดียวกันวรรณกรรมยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความคิดที่สูงส่งของมนุษย์ เป็นเครื่องหมายแห่งอารยธรรมและมาตรฐานแห่งความรุ่งเรืองของมนุษย์ เป็นกระจกเงาที่สะท้อนภาพทางสังคม ชีวระบวนทางวัฒนธรรม ตลอดจนเสนอให้เห็นการยึดถือคุณค่าของสังคมในแต่ละยุคสมัยได้

นวนิยายเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีจุดประสงค์ให้ผู้อ่านได้รับความบันเทิง เป็นเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ ประกอบกับเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันและดำเนินไปในสถานที่เวลาที่เชื่อมโยงกันเป็นเรื่องราว โดยนำเอาสภาพสังคม เหตุการณ์บ้านเมือง การดำเนินชีวิตของผู้คนมาเป็นวัตถุดิบในการเขียน สอดแทรกทัศนคติ ความคิด ค่านิยมลงไปด้วย นวนิยายจึงสะท้อนและจำลองภาพชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ตามยุคสมัย ซึ่งนักเขียนจะถ่ายทอดออกมาตามแนวคิดของตนแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน

ในวงวรรณกรรมไทย นักเขียนนวนิยายได้พยายามสร้างงานเขียนของตนอย่างเต็มความสามารถ มองโลกในแง่มุมต่างๆ ที่กว้างและสร้างสรรค์ มองเห็นปัญหาจากครอบครัวออกไปสู่ปัญหาสังคม นอกจากจะนำเสนอ โครงเรื่อง แนวคิด ตัวละคร บทสนทนา ฉาก การใช้ภาษา

และอุดมการณ์ ยังทำให้งานเขียนของนักเขียนคนนั้นแปลกแตกต่างกันออกไป ตามความถนัดของนักเขียนแต่ละคน

สุกัญญา ชลศึกษ์ เจ้าของนามปากกาที่รู้จักกันทั่วไปว่า กฤษณา อโศกสิน เป็นนักเขียนนวนิยายที่พัฒนางานเขียนของตนเองอยู่ตลอดเวลา เนื้อหาของผลงานปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม โดยเริ่มงานเขียนจากนวนิยายรักใคร่ พัฒนามาสู่นวนิยายที่สะท้อนปัญหาสังคม และได้สร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์มาอย่างต่อเนื่อง มีผลงานรวมเล่มกว่า 250 เรื่อง ได้รับรางวัลผลงานมาแล้วจำนวนมาก เช่น นวนิยายเรื่อง *ขุนปิดทอง* ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) เมื่อปี พ.ศ. 2528 และได้รับการประกาศเกียรติคุณให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ เมื่อปี พ.ศ. 2531 (ไพลิน รั้งรัตน์. 2549: 26-27)

นอกจากนามปากกา กฤษณา อโศกสิน แล้ว สุกัญญา ชลศึกษ์ ยังได้สร้างสรรค์ผลงานโดยใช้นามปากกาอื่นๆ อีก เช่น กัญญาชลา สุปวาสา และ สไบเมือง

ในปี พ.ศ. 2534 นวนิยายขนาดสั้น *เสียงแห่งมัชฌิมยาม* ได้ตีพิมพ์ในนิตยสารสกุลไทย ด้วยเค้าโครงเรื่องและลีลาทางวรรณศิลป์แบบจินตนิยายยุคพุทธกาล โดยใช้นามปากกา สไบเมือง ซึ่งเปิดเผยต่อมาในภายหลังว่าเป็นนามปากกาหนึ่งของสุกัญญา ชลศึกษ์ หลังจากนั้นก็มี *ความมืดแห่งคูหาทอง* และ *ลายแทงในถ้ำแก้ว* ในปี พ.ศ. 2535 และ 2542 จนกระทั่งปี 2547 – 2548 *มายาในวารี* และ *ไฟรีในเมรัย* จึงปรากฏมาเป็นตามลำดับ และได้มีนวนิยายเรื่อง *กาพย์กษี* ในปี 2550 ในนามปากกา สไบเมืองอีกครั้งหนึ่ง นวนิยายชุดนี้สุกัญญา ชลศึกษ์ เขียนขึ้นจากความประทับใจและแรงบันดาลใจที่ได้รับจากการอ่านพระนิพนธ์ลำคำ เรื่อง *พระปฐมสมโพธิกถา* ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และ *พระธัมมปัทมฐานกถา* แปลภาคต่างๆ นวนิยายชุดนี้ นำเอาแนวคิดพุทธศาสนามาเป็นแก่นเรื่อง โดยใช้รูปแบบเดียวกับจินตนิยายยุคพุทธกาล ทั้งบรรยากาศ ยุคสมัย ผู้คน เครื่องแต่งกาย ตลอดจนการใช้ภาษา

ในด้านแนวคิดพระพุทธานุชาสนานั้น ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนในนวนิยายของ สไบเมืองแต่ละเรื่อง ดังตัวอย่างจากเรื่อง *เสียงแห่งมัชฌิมยาม* (2549: 18) เป็นเรื่องราวของความรักอันเกิดจากการละเมียดศีล ข้อ 3 คือ กาเมสุมิจฉาจาร

...“ดับราคะเสียได้ ย่อมเสื่อมสิ้นความเดือดร้อนด้วยประการานานา แม้นเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ยามเมื่อแย่งยื้อเทวีกันแลกัน ยังบันดาลให้สามโลกเฝ้าร้อนลุกเป็นไฟ...ภิตตะเอย เจ้ายังอยู่ในวัยหนุ่ม ยังจะพบเห็นนางงามผู้เหมาะสมแก่เจ้าอีกมากมายสตรีผู้เป็นสมบัติของบุรุษอื่น เจ้ามีพึงบังควรไฝฝืนถึง”...

ข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวเตือนของตัวละครผู้เฒ่าในเรื่องที่มีต่อบุรุษหนุ่มซึ่งคิดจะแย่งสตรีผู้มีเจ้าของอยู่แล้ว

ในด้านการใช้ภาษาของสไบเมืองนั้นมีความโดดเด่นน่าสนใจดังที่ ไพลิน รุ่งรัตน์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *แกะลายไม้หอม กฤษณา อโศกสิน* (2549: 111) ว่า ความโดดเด่นในการใช้ภาษาในงานของคุณสุกัญญาปรากฏอีกครั้งเมื่อหันมาสร้างสรรค์จินตนิยายกึ่งพุทธกาลชื่อ *เสียงแห่งมัชฌิมยาม* ใน พ.ศ. 2534 ในนามปากกา สไบเมือง ตามมาด้วย *ความมืดแห่งคูลาทอง* (2535) *ลายแทงในถ้ำแก้ว* (2542) *มายาในวาริ* และ *ไพร่ในเมรัย* (2538) ตามด้วย *กาพย์ปักษี* (2550) ผู้เขียนได้แสดงความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างโดดเด่น เพราะเป็นพรรณนาโวหารที่มีลีลาภาษาท่วงทำนองเดียวกับปฐมสมโพธิกา

ตัวอย่างลักษณะการใช้ภาษาที่ปรากฏในเรื่อง *ลายแทงในถ้ำแก้ว* (2549: 9)

ฤดูน้ำค้างเพิ่งเริ่มต้น สายลมเบาเย็นพัดเพียงอ่อนๆ พาเอากลิ่นดินแลหญ้าผสมกลิ่นน้ำอ้อยที่พุทชะเทลงผสมกับข้าวยาคุ หอมตลบไปทั่วบริเวณบรรณศาลาในเขตอาศรมสถานของหัสตะ

ดวงจันทร์ยามชุลมปักษีใกล้ลาจากโค้งฟ้า แสงอันตราตรูราวเงาแห่งกระจก ยังคงทอดทาบลงอาบร่างมาณพวยยี่สิบปี ผู้ตื่นนิทราตั้งแต่ต้นแห่งปัจฉิมยาม เดือนเด่นลอยสว่างส่งอ้อยเหนือเพื่อกเขาวิญธัยอันพาดขวางกลางชมพูทวีป คั่นระหว่างภาคเหนือแลภาคใต้...

ตัวอย่างลักษณะการใช้ภาษาที่ปรากฏในเรื่อง *มายาในวาริ* (2549: 146)

ลำดับนั้น...กุสุมาตินานาพันธุก็พร้อมกันแบ่งบาน คชสารแลดุรงค์ต่างส่งเสียงบันลือไกล คงควารีน้อยใหญ่ไหลหลังพลังผู้ประหนึ่งผู้มนุษย์ผู้เจ้ว่า พระพายจำเริญพัดมาเย็นสบาย จดบททวิบาทโผผินบินไปมาเหน้อยอดไม้ พร้อมใจกันกระทำอัญชลีพระสัพพัญญู

ผู้วิจัยเห็นว่านวนิยายอิงพระพุทศศาสนา เรื่อง *เสียงแห่งมัชฌิมยาม ความมืดแห่งคูลาทอง ลายแทงในถ้ำแก้ว มายาในวาริ ไปร่ในเมรัย และกาพย์ปักษี* เป็นวรรณกรรมสร้างสรรค์ที่เผยแพร่พระพุทศศาสนา ในรูปแบบนวนิยายแนวใหม่ที่ให้ความเพลิดเพลินและให้ความรู้ความคิดทางพุทศธรรมที่มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งในการนำมาประพจน์ปฏิบัติตนเพื่อชีวิตที่ดีงาม ทำให้ผู้อ่านได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่สร้างสรรค์ ได้รับความรู้ทางลีลาการเขียนนวนิยายอิงพุทศศาสนาตลอดจนอรรถรสทางวรรณกรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวรรณกรรมของสไบเมือง ในด้านการใช้นาเสนอแนวคิดพุทศศาสนา จากนวนิยายอิงพุทศศาสนา ทั้ง 6 เล่ม ดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสไบเมืองได้ใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์ประพันธ์เรื่องที่มีการสอดแทรกหลักธรรมในทางพระพุทศศาสนา ความศรัทธาที่สาธุชนมีต่อพระสัมมาสัมพุทศเจ้าในสมัยพุทศกาล ตลอดจนความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีอื่นที่เกี่ยวข้องสมัย ในยุคที่พระพุทศเจ้ากำลังเผยแผ่คำสอนอันนำไปสู่ภาวะการบรรลุธรรมเพื่อการ

เหตุผล งานวิจัยนี้จะทำให้ทราบว่าสไบเมืองมีกลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงแนวคิดทางพุทธศาสนาอย่างไร

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้เห็นการใช้ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง
2. ทำให้เห็นแนวคิด กลวิธี และตัวอย่างการใช้ภาษาเพื่อการนำเสนอแนวคิดและภาษาวรรณศิลป์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของสไบเมือง

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา ทำให้นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของสไบเมือง น่าสนใจและมีคุณค่า

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์การใช้ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง จำนวน 6 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1. เสียงแห่งมัชฌิมา
2. ความมืดแห่งคุหาทอง
3. ลายแทงในถ้ำแก้ว
4. มายาในวารี
5. ไพร่ในเมรัย
6. กภาพักซี่

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเอกสารตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. สืบค้นและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา วรรณกรรมพุทธศาสนาและการใช้ภาษาในวรรณกรรม
2. คัดสรรข้อมูลในนวนิยายของสไบเมืองในส่วนที่แสดงแนวคิดพุทธศาสนา
3. วิเคราะห์การใช้นำนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง ตามประเด็น ดังนี้

3.1 ถ้อยคำ

3.2 ประโยค

3.3 กระบวนการเชื่อมโยงความ

3.4 ไวยากรณ์

3.5 ภาพพจน์

3.6 ภาษาสนทนา

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวคิดพุทธศาสนา หมายถึง ความคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรมะของพระพุทธองค์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง “ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง” เพื่อนำมาเป็นข้อมูลและแนวทางในการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา
 - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา
 - 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา
 - 2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา
 - 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา
 - 3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา
 - 3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา
4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายของสไบเมือง
5. สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดพุทธศาสนานั้นมีจำนวนมาก แต่ผู้เขียนขอหยิบยกเอกสารที่อธิบายถึงหลักปฏิบัติ และแก่นแท้ของพุทธศาสนาอย่างกว้างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมือง

พระราชสุทธิญาณมงคล (2534) กล่าวถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือ การสั่งสอนธรรม 3 ประการ คือ การละกรรมชั่ว การทำความดี และการชำระใจให้บริสุทธิ์ และได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาคนว่าต้องเริ่มที่การพัฒนาจิตใจก่อน โดยการฝึกจิตหรือฝึกสมาธิ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาที่นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต และทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นการศึกษา หลักการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมดนี้เรียกว่า มรรค คือ ทางดำเนินชีวิต มรรคหรือทางดำเนินชีวิตนี้เป็นจริยธรรมอันประเสริฐ หลักการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ได้แก่ มรรค มีองค์ 8 ประการ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น และสัมมาสมาธิเป็นปริโยสาน สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดเป็นจำพวกหนึ่งเรียกว่า ปัญญา สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดเป็นประเภทหนึ่ง เรียกว่า ศีล สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จัดเป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า สมาธิ กล่าวได้ว่า มรรค มีองค์ 8 ประการนี้ จัดเป็นประเภทได้ 3 เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา

การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนาจึงต้องดำเนินให้ถูกต้อง โดยปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เพื่อฝึกตนให้ดำเนินตามมรรค ทั้งนี้ มัชฌิมาปฏิปทา ได้แก่ มรรค มีองค์ 8 เป็นข้อปฏิบัติกลาง ๆ ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป พอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความมีชีวิตที่ดีงาม นอกจากนี้พระธรรมปิฎกได้กล่าวถึงกรรมว่า กรรมที่คนทุกคนกระทำไม่ว่าชนชั้นใด ย่อมได้รับผลกรรมเสมอเหมือนกันในกาลปัจจุบันและวันข้างหน้า เพื่อให้คนยอมรับความจริงในสภาพปัจจุบัน และมีสติในการกระทำ มิใช่มกมายกับกรรมเก่าหรือกรรมในอดีต เพราะจะทำให้คนยอมจำนนกับสภาพปัจจุบัน ทำให้ขาดสติและทอดอภัยต่อการประกอบกรรมดี คนเราไม่สามารถย้อนกลับไปแก้ไขอดีตได้ นอกจากจะทำปัจจุบันให้ดีที่สุด และกรรมในทางพุทธศาสนาจะต้องมี “เจตนา” เป็นหลักสำคัญเจตนาหรือเจตน์เจานี้เป็นตัวบ่งชี้ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ เป็นต้น และได้กล่าวถึงศีลสำหรับประชาชนที่เป็นศีลขั้นพื้นฐาน คือ ศีล 5 เพราะสังคมที่อาชญากรรมร้ายแรงแทบทั้งหมดเป็นเรื่องของการละเมิดศีล 5 การขาดศีล 5 จะเนื่องมาจากเหตุใดก็ตามย่อมเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรมของสังคม เป็นต้น

เมื่อศึกษานวนิยายของสไบเมืองแล้ว พบว่าไม่ได้มีแต่หลักธรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับพุทธานุภาพ ความเชื่อ ความศรัทธา การแสดงปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า และพฤติกรรมการแสดงออกตัวละครอีกด้วย

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพุทธศาสนา

ปรีชา คุณวุฒิ (2521) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม* จากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ผลการวิจัยพบว่า กรรมในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กรรมตามอรรถาธิบายในพระสูตร และกรรมตามอรรถาธิบายในอรรถกถา และความหมายของกรรมทั้ง 2 ประเภทมิได้แตกต่างกัน เป็นเพียงการขยายความซึ่งกันและกันเท่านั้น ในพระสูตรแบ่งกรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ กรรมดำมีวิบากดำ กรรมขาวมีวิบากขาว กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิบากทั้งดำทั้งขาว และกรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ซึ่งเป็นการแบ่งโดยอาศัยธรรมชาติของกรรมดีและกรรมชั่วเป็นเกณฑ์ ในอรรถกถาได้สรุปเป็นหลักเกณฑ์เสียใหม่เพื่ออธิบายกรรมที่ให้ผลให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งกรรมออกเป็น 3 ประเภท รวม 12 ชนิด คือ กรรมที่ให้ผลตามเวลา (4) กรรมให้ผลตามน้ำหนัก (4) และกรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ (4) การรู้เรื่องกรรมอย่างแจ่มแจ้งจะทำให้เราเลือกกระทำกรรมดีในปัจจุบันชาติ และยังสามารถสร้างสรรพชีวิตของเราใหม่ได้ตามกฎแห่งกรรม นั่นคือเลือกกระทำกรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว

อัลภา อัลภาชน์ (2530) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน* โดยศึกษานวนิยายที่แสดงความเชื่อเรื่องกรรมอย่างเด่นชัด 5 เรื่อง คือ *บาปสลายเร็วมนุษย์* *น้ำเซาะทราย* *เมียหลวง* และ *ถนนสายเสน่หา* ผลการศึกษาพบว่า กฤษณา อโศกสิน เชื่อว่ากิเลสตัณหาเป็นป่อกเกิดแห่งกรรมและวิบากกรรม อีกทั้งยังเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมว่าการทำความดีย่อมได้ดี การทำความชั่วย่อมได้ชั่ว และยังเชื่อเกี่ยวกับกรรมเก่าว่า เหตุการณ์ในชีวิตมนุษย์ส่วนหนึ่งมีผลมาจากกรรมเก่า แต่กรรมปัจจุบันมีอิทธิพลเหนือกว่ากรรมเก่า

พรอณี บุตรบำรุง (2532) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พุทธปรัชญาในนวนิยายแฮร์มัน เฮลเส* โดยศึกษาจากนวนิยายเรื่อง *สิทธิธารณะ* และ *สเตปเปินวูลฟ์* ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญามีทัศนะต่อธรรมชาติของมนุษย์ว่า โดยสภาพความเป็นจริงมนุษย์รวมอยู่ใต้กฎของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาอันหมายถึง ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ตัวตน พุทธปรัชญาจึงเสนอให้มนุษย์แสวงหาความสุขขั้นสูง คือ การเข้าถึงความหลุดพ้น หรือนิพพาน อันเป็นภาวะที่หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ พุทธปรัชญามีทัศนะต่อชีวิตและปัญหาของมนุษย์ว่ามนุษย์สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ด้วยปัญญา ด้วยการดำเนินชีวิตตามทาง

สายกลาง โดยใช้หลักอริยสัจหรือ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรค เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

มาฆะศรี คหฺภูสุา (2535) ศึกษาวิจัยเรื่อง *แนวคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท* โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกาของพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า นรก สวรรค์ เป็นภพภูมิหนึ่งในสังสารวัฏที่เกี่ยวข้องกับการเวียนว่ายตายเกิดของผู้ยังละกิเลสไม่ได้ แต่ไม่ใช่จุดหมายของพระพุทธศาสนา นรก สวรรค์ ยังสัมพันธ์กับคำสอนเรื่องกรรมในแง่ที่เป็นสภาพที่เกิดของบุคคลที่มารับผลของกรรมดี กรรมชั่ว หลังจากตายไปแล้ว

ทักษิณา บัญญัติ (2540) ศึกษาวิจัยเรื่อง *วิเคราะห์กฎแห่งกรรมในนวนิยายศิขริน-เทวินตาของ โสภาค สุวรรณ* พบว่า การกระทำที่เป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรมนั้น ควรรู้จักการแบ่งปันกัน รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่แสดงความเห็นแก่ตัว หรือละโมภในกิเลสทั้งปวง และการกระทำที่เป็นกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรมนั้น ควรรู้จักการละเว้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง รู้จักการระงับยับยั้งซึ่งใจ ละเว้นจากการพูดเท็จ ละเว้นจากการพูดประชดประชัน หยาบคายไร้สาระ หรือละเว้นจากกิเลสตัณหาทั้งปวง ประเภทของกรรม ซึ่งจำแนกไว้ 3 ประเภท คือ กรรมจำแนกตามคุณภาพ หรือตามธรรมที่เป็นมูลเหตุนั้น ควรกระทำในสิ่งที่ดี จะได้รับแต่ความสุข เมื่อรู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน ไม่ผูกพยาบาทปองร้ายผู้อื่นจนได้รับความเดือดร้อน และการกระทำในสิ่งที่ไม่ดีจะได้รับแต่ความทุกข์ จิตใจรุ่มร้อน ขาดเหตุผลไตร่ตรอง ทำให้มีความกระวนกระวายตลอดเวลา กรรมที่จำแนกตามทวาร หรือทางที่ทำความกรรมด้านกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ควรกระทำแต่ในสิ่งที่ดี รู้จักใช้สติสัมปชัญญะพิจารณาเหตุผลในการตัดสินใจ ทั้งด้านกาย วาจา ใจ จะทำให้มีความสุขไม่มีทุกข์ กรรมที่จำแนกตามความสัมพันธ์กับวิบาก หรือการให้ผล ทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทน การกระทำทั้งดีและชั่วจะได้รับปะปนกัน และการกระทำที่สิ้นสุดทั้งดีและชั่วจะหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ผลของกรรม ทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว คือ ทำดีได้รับผลดีตอบแทน ทำชั่วได้รับผลชั่วตอบแทน และการสิ้นกรรมนั้นเป็นการละจากกิเลสทั้งปวง หลุดพ้นจากบ่วงกรรม ความทะยานอยากหมดสิ้น จะนำไปสู่ภพชาติใหม่ มีชีวิตที่ดี มีความสุข สะอาด สว่างและสงบต่อไป

สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่* โดยศึกษาจากงานของกวี 9 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า พุทธธรรมเป็นอิทธิพลความคิดสำคัญในการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ความเชื่อเรื่องกรรม และกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องบุญบาป นรกสวรรค์ และนิพพาน การพัฒนาตนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ ให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่าง

เข้าใจธรรมชาติของชีวิตและจิตของตนปราศจากทุกข์ ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน เป็นอุดมคติของพุทธธรรม เป็นต้น

อริตา รัตนพัลลภ (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง *แนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาในนวนิยายของทมยันตี* พบว่า ทมยันตีได้นำแนวคิดเรื่องกรรมตามแนวพุทธศาสนาอันได้แก่ กรรมคือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ถ้ากระทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ถ้ากระทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วตอบแทน ก็เลศต้นหาก่อให้เกิดกรรม กรรมก่อให้เกิดวิบากตามมาเป็นลูกโซ่จนกว่าจะเข้าถึงนิพพานโดยการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ 8 มาใช้ในการสร้างแนวคิดหลักของเรื่อง โครงเรื่องตัวละคร และบทสนทนา โดยใช้กลวิธีการแต่งคือ การเปิดเรื่อง การผูกปม การหน่วงเรื่อง จุดสุดยอด การคลายปมและการปิดเรื่อง ซึ่งทมยันตีสามารถทำได้อย่างดี และยังให้เห็นคุณค่าทางศีลธรรมคือกล่อมเกล่าจิตใจผู้อ่านให้กระทำดีละเว้นจากกระทำชั่วอีกด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา

วรรณกรรมพุทธศาสนา นอกจากจะเป็นเครื่องมือบันทึกทางประวัติศาสตร์แล้วยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถทางวรรณศิลป์ของนักเขียนแต่ละคนด้วย รายละเอียดของวรรณกรรมพุทธศาสนานั้น สนิท ตั้งทวี ได้เขียนไว้ในหนังสือ *วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา* (2527) สรุปได้ว่า

วรรณกรรมศาสนาของไทยนั้นมีปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกในสมัยสุโขทัย เมื่อครั้งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชโปรดให้จารึกบนแผ่นศิลาซึ่งเรียกกันว่า “ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง” ข้อความในจารึกดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งมีเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนธรรม ศาสนประวัติ ศาสนพิธี และศาสนวัตถุสถาน แทรกอยู่ ต่อจากนั้นวรรณกรรมศาสนาก็มีติดต่อกันมาทุกระยะตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยา อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมไทยแทบทุกเรื่องที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมานี้ มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น วรรณกรรมศาสนาเจริญสูงสุดในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เพราะไทยมีการติดต่อกับต่างชาติ มีพวกมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ไทยจึงต้องแต่งหนังสือทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างความศรัทธา และใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนไทยให้ตั้งมั่นอยู่ในพระพุทธศาสนาต่อไป จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เมื่อพ.ศ.2310 พม่าได้เผาเมืองมีผลทำให้ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของไทยรวมทั้งพระไตรปิฎกได้ถูกทำลายไปเกือบหมด ครั้งนั้นวรรณกรรมศาสนาได้พลอยเสื่อมสูญไปมาก และได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมศาสนาได้เริ่มเจริญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้ตั้งหอพระสมุดวชิรญาณ และหอพระสมุดพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่รวบรวมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ในระยะต่อมาซึ่งอยู่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการฟื้นฟูวรรณกรรมทางศาสนาขึ้นอีกครั้ง โดยมีการจัดประกวดวรรณกรรมประเภทนี้ขึ้น นอกเหนือจากนี้ราชบัณฑิตยสถานก็ได้จัดประกวดหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสำหรับเด็ก ตั้งแต่ พ.ศ. 2471 จนถึงปัจจุบัน

ลักษณะของวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนา จำแนกตามเวลาได้เป็น 2 ระยะ คือ

1. วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาในระยะก่อนรับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก

วรรณกรรมศาสนาในระยะนี้ ได้แก่ วรรณกรรมไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปลายรัชกาลที่ 3 หรือต้นรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1.1 เนื้อเรื่อง ส่วนมากได้มาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและชาดกต่าง ๆ

1.2 จุดมุ่งหมาย เพื่อใช้สำหรับสั่งสอนประชาชนให้เกิดมีใจเลื่อมใสศรัทธาในศาสนา และตั้งมั่นอยู่ในคุณงามความดี

1.3 แนวคิด วรรณกรรมศาสนาในระยะดังกล่าวนี้ มักเน้นในเรื่องพุทธปรัชญาคือความเป็นอนิจจังอันเป็นส่วนหนึ่งของหลักแห่ง “ไตรลักษณ์” ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาหรือเน้นในเรื่องการทำบุญทำกุศล เพื่อให้ได้ไปเกิดในชาติภพที่ดีกว่า มีความเชื่อว่าความสุขที่แท้จริงคือความสุขทางธรรม

1.4 รูปแบบและการดำเนินเรื่อง นิยมใช้รูปแบบการแต่งด้วยร้อยกรองเป็นส่วนมาก และมีภาษาบาลี-สันสกฤตแทรกอยู่ด้วย ส่วนการดำเนินเรื่องนั้น มักนิยมการพรรณนาให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการและเกิดอารมณ์สะเทือนใจ โดยใช้บทบาทของตัวละครเป็นอุทาหรณ์

2. วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาในระยะหลังรับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตก

วรรณกรรมศาสนาในระยะนี้ ได้แก่ วรรณกรรมไทยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 4 หรือต้นรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

2.1 เนื้อเรื่อง มักเน้นธรรมะในชีวิตประจำวัน อาจเป็นเรื่องสมมุติเพื่อสร้างเหตุการณ์ที่ควรประพฤติปฏิบัติ นำเหตุการณ์ของสังคมเข้ามาประกอบเพื่อดำเนินเรื่องไปสู่ธรรมะ เนื้อเรื่องกระจายไปสู่คนหลายอาชีพมากขึ้น เช่น ธรรมะในการเป็นครู ธรรมะในการเป็นนักปกครอง ปรัชญาของคนยาก เป็นต้น

2.2 จุดมุ่งหมาย เพื่อให้เป็นเครื่องปลอบประโลมใจคนที่กำลังอยู่ในภาวะของสังคม อันมีแต่ความสับสนวุ่นวายเช่นทุกวันนี้ ใช้เป็นข้อสั่งสอนและเสียดสีเยาะเย้ยถากถางบุคคลที่กำลังกระทำผิดศีลผิดธรรม และสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม ใช้สำหรับยกระดับจิตใจของบุคคลให้สูงขึ้น และใช้เป็นที่เตือนใจในการประกอบกิจการงานทั่วไป

2.3 แนวคิด มักเสนอแนวคิดอย่างตรงไปตรงมาในเรื่องค่านิยมของสังคม พรหมลิขิต ศาสนา บาปบุญมีจริงหรือไม่ แก่นแท้ของศาสนาคืออะไร และแสดงความคิดความเชื่ออย่างมีเหตุผลมากขึ้น

2.4 รูปแบบและการดำเนินเรื่อง รูปแบบในการแต่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ในส่วนที่เป็นร้อยแก้วนั้น ได้แก่ นวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี บันทึกคดี ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะและปรัชญา ในพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังมีข้อเขียนสั้นๆ เพื่อแสดงแง่คิดทางปัญญา การดำเนินเรื่องมุ่งไปที่ใจความมากกว่าศิลปะในการใช้คำ ในส่วนที่แต่งเป็นร้อยกรองนั้น เป็นร้อยกรองสั้นๆ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของกลอนและโคลงเป็นส่วนมาก แต่ไม่นิยมยกคาถาบาลีแทรกไว้ในเรื่องเช่นแต่ก่อน เนื่องจากความเจริญทางการศึกษาและความเจริญทางด้านสื่อมวลชน วรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จึงมักปรากฏในรูปของการแสดงปาฐกถาธรรมตามสถานที่ต่างๆ และทางสื่อมวลชนแล้วจึงรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มในเวลาต่อมา นอกเหนือจากวรรณกรรมอิงพระพุทธศาสนาที่มีผู้เรียบเรียงและคิดค้นเขียนขึ้นเพื่อเผยแพร่เป็นรูปเล่ม

รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา ผู้วิจัยใช้แนวคิดของสนธิ ตั้งทวี เป็นแนวทางในการศึกษาแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายของสไบเมือง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมพุทธศาสนาและวรรณกรรมอิงพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพุทธศาสนา

วัฒนา มุลเมืองแสน (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง *นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของไทย : วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย* โดยศึกษานวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของนักเขียนนวนิยาย 4 คน คือ สุชีพ ปุญญานุภาพ ธรรมโฆษ ทวี วรคุณ และวสิน อินทสระ มีผลงานที่เป็นนวนิยายอิงพุทธศาสนา จำนวน 22 เรื่อง ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้พบว่า ลักษณะของกรรมมี 3 ระดับ คือ ทำดีได้ผลดี ทำชั่วได้ผลร้าย ทำในสิ่งที่เป็นกลางๆ ก็ไม่ได้รับทั้งผลดีและผลร้าย คือ เป็นกลางไม่สุขใจเหมือนการทำความดี และไม่ทุกข์ใจเหมือนการทำความชั่ว

เทวัญกานต์ มุ่งปั้นกลาง (2545) ศึกษาวิจัยเรื่อง *กามนิต : กลวิธีการนำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนา* ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้พบว่า มีแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏเด่นชัดอยู่ 6 แนวคิด คือ แนวคิดเรื่องความเป็นอนิจจังของชีวิต แนวคิดเรื่องสังสารวัฏ แนวคิดเรื่องความเชื่อที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แนวคิดเรื่องปฏิจจสมุปบาท แนวคิดเรื่องอริยสัจ และแนวคิดเรื่องนิพพาน โดยมีแนวคิดหลักว่า ความรักนำไปสู่นิพพานได้ แนวคิดหลักนี้ได้ช่วยร้อยเรียงแนวคิดย่อยอันเป็นแนวคิดทางพุทธศาสนาให้ปรากฏสอดแทรกอยู่ในเรื่องกามนิตได้อย่างกลมกลืน

พระมหาสาคร ฉลวยศรี (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง *มหาบัณฑิตแห่งมิลินทนคร: การศึกษาเชิงวิเคราะห์* ผลการศึกษาพบว่า ด้านกลวิธีเสนอหลักพุทธธรรม พบว่า ผู้แต่งได้นำเสนอตามหลักกลวิธีสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทั้ง 10 วิธี ได้แก่ 1. การรู้จักจังหวะและโอกาส 2. การยืดหยุ่นในวิธีการนำเสนอ 3. การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ 4. การเปรียบเทียบด้วยอุปมาอุปไมย 5. การใช้อุปกรรมประกอบการสอน 6. การทำเป็นตัวอย่าง 7. การเล่นภาษา 8. การปฏิบัติเป็นรายบุคคล 9. การลงโทษและการให้รางวัล 10. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งกลวิธีการนำเสนอทั้ง 10 วิธีนี้ ช่วยให้หลักพุทธธรรมปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมและเข้าใจได้โดยง่าย

เพ็ญพิมล ทุมประเสน (2550) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พุทธธรรมในนวนิยายของ สุทัสสา อ่อนค้อม* พบว่า สุทัสสา มีจุดประสงค์ที่จะนำเสนอพุทธธรรมที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต โดยพุทธธรรมที่นักเขียนนำเสนอมีลักษณะตรงตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ พุทธธรรมที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 3 ภาค รวม 15 หลักธรรม โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือ หมวดที่ 1 ปรมัตถธรรม ได้แก่ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท กรรม พระนิพพาน อริยสัจ 4 หมวดที่ 2 จริยธรรม ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 สมชีวิตรวม 4 อบายมุข 6 สัมปยุตธรรม 7 กัลยาณมิตรธรรม 7 มงคล 38 สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 หิริโอตตปปะ นักเขียนได้ให้ข้อคิดว่า สังคมที่บุคคลในสังคมมีศีลเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต บุคคลที่มีศีลย่อมจะไม่เบียดเบียนกัน ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี และการนำพุทธธรรมมาเป็นพุทธวิถีในการพัฒนาคนและสังคม จะก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมได้อย่างยั่งยืน

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในวรรณกรรม

3.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในวรรณกรรม

ในการศึกษาภาษาที่นำเสนอแนวคิดในนวนิยายของสไบเมืองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยตามประเด็นดังนี้

3.1.1 การใช้ถ้อยคำ

การใช้ถ้อยคำมีความสำคัญกับงานเขียนเป็นอย่างมาก คำย่อหรือความหมายที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้เขียน ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องเหมาะสม และชัดเจน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำไว้ดังนี้

พระยาอนุমানราชธน (2522) อธิบายเรื่องการสร้างคำโดยใช้แนวเทียบ (Analogy) สรุปได้ว่า การใช้แนวเทียบในภาษา คืออาศัยคำที่มีอยู่ในภาษาเป็นแบบอย่าง สำหรับเปรียบเทียบกับภาษาที่คิดขึ้นใหม่ โดยจะต้องมีคำหรือประโยคหลักที่มีอยู่ก่อนแล้วมาเป็นแนวเทียบ แล้วรู้จักประกอบคำให้เป็นคำ หรือประโยคโดยอาศัยแนวเทียบนั้น

กระแสร มัลยาภรณ์ (2522: 57-61) อธิบายข้อพิจารณาบางประการในการใช้คำวิเคราะห์ภาษาในวรรณคดี สรุปหลักการพิจารณาภาษาว่าควรพิจารณาในหัวข้อต่อไปนี้

1. การลำดับความ คือ การเรียบเรียงเรื่องให้เป็นลำดับ น่าอ่าน และจบลงอย่างที่ได้ผู้แต่งอยากได้
2. ศัพท์ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงคำสูงๆ หรือยากๆ โดยปกติเราใช้คำสุภาพเป็นภาษามาตรฐาน แต่เพื่อให้ได้เนื้อความและได้อารมณ์มากขึ้นอาจใช้ภาษาระดับอื่นๆ หรือภาษาเฉพาะกลุ่ม เช่น ภาษาตลาด ภาษาสะแลง ภาษาเทคนิค ภาษาต่างประเทศ คำฉวน เป็นต้น
3. การเล่นคำ คือ การพลิกแพลงคำ จะเป็นคำคำเดียวกัน หรือแม้แต่อักษรเดียวกันก็ได้ทั้งสิ้น การเล่นคำมักสัมพันธ์กับการซ้ำคำและคำเสียง
4. การซ้ำคำ คือ การเล่นคำชนิดหนึ่ง มีลักษณะเหมือน “ยมก”
5. การซ้ำเสียง คือ การเล่นคำชนิดหนึ่งเช่นกัน เช่น การสัมผัสอักษร
6. การเลียนเสียง ไม่เพียงเลียนเสียงธรรมชาติเท่านั้น แต่ เสียงที่สร้างขึ้น อย่าง ไครมคราม ก็เป็นการเลียนเสียงด้วย

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528: 97) อธิบายการหลอกคำไว้ว่า หมายถึงการใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันออกไปเพื่อประโยชน์ในด้านความไพเราะของเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย หรือในบางครั้งเพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนและให้เหมาะสมกับกาลเทศะรวมทั้งบุคคล

ศรีสุดา จริยากุล (2529: 27-34) แสดงทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของคำที่เป็นศิลปะ สรุปได้ว่า การใช้คำมีจุดประสงค์ที่จะใช้เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกที่อยู่ข้างใน เช่น ความงาม ความโกรธ ความรัก ความเศร้า ความทุกข์ เป็นต้น คำที่นำมาใช้จึงไม่มุ่งแต่เพียงให้ใช้ได้

ถูกต้องตามหน้าที่ตามหลักภาษาเท่านั้น ต้องใช้คำเพื่อแสดงอารมณ์และความรู้ต่างๆ คำที่เป็นศิลปะเป็นคำที่มีความหมายตามความคิด ตามบริบทของการใช้คำนั้นๆ ลักษณะของคำที่เป็นศิลปะ มีดังนี้

1. เป็นคำที่รับรู้ทางใจที่ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังรู้สึกตามได้ด้วย
2. คำที่เป็นศิลปะจะอุ้มความหมายมากกว่าจะให้ความหมายที่รัดกุม

หมายความว่า คำวิชาการจะเป็นคำที่มีความหมายรัดกุม ตกลงความหมายให้เข้าใจตรงกันในหมู่นักวิชาการ ส่วนคำที่เป็นศิลปะนั้น จะมีความหมายเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เป็นอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อนำมาใช้ความหมายอาจจะเปลี่ยนไปตามความที่แวดล้อม จึงเรียกว่า อุ้มความหมาย

3. รับรู้ด้วยใจได้แต่แปลไม่ได้ แปลได้เพียงเนื้อหาที่เป็นวิทยากรและข้อเท็จจริง

4. ผู้รับสารเข้าใจตามประสบการณ์ของตน คำที่เป็นศิลปะอาจกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องเฉพาะตัว แต่ก็อาจจะใช้เป็นเครื่องสื่อความหมายกันได้ หากผู้รับมีประสบการณ์ในการทำงานเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน การเข้าใจคำศิลปะจึงไม่ใช่การอ่านเพื่อความเข้าใจในตัวอักษรอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการทำความเข้าใจประสบการณ์ของกันและกัน

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 209-213) ให้แนวคิดในการศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรม สรุปได้ว่า นวนิยายและเรื่องสั้นมีการใช้ถ้อยคำ 2 ลักษณะ คือ การใช้คำที่มีความหมายตรง และการใช้คำที่มีความหมายแฝง นอกจากนี้ การพิจารณาลักษณะเด่นในการใช้ถ้อยคำของนักเขียนนั้นๆ ควรพิจารณาว่า มีความเด่นเฉพาะตัวอย่างไร และการใช้คำนี้ก่อให้เกิดความหมายของผู้แต่งอย่างไรบ้าง สามารถพิจารณาลักษณะของการใช้ถ้อยคำได้ดังต่อไปนี้ คือ การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้อนเป็นวิธีที่ช่วยไขความให้ชัดเจนและเพิ่มน้ำหนักของความหมายให้หนักแน่นยิ่งขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกและสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่านอีกด้วย และยังมีคำซ้ำคำที่เกิดจากเจตนาของนักเขียนที่ต้องการใช้คำซ้ำเพื่อเน้นข้อความและความหมายให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

การใช้ถ้อยคำที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง ที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ถึงการแสดงแนวคิดพุทธศาสนาได้นั้น คือ การใช้ถ้อยคำ 4 ลักษณะ ได้แก่ การหลากคำ คำเพื่อเสียงสัมผัส คำสูง และคำที่ทำให้เกิดภาพ โดยผู้วิจัยจะใช้เอกสารข้างต้นเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

3.1.2 การใช้ประโยค

การใช้ประโยคเป็นอีกหนึ่งเรื่องที่คุณเขียนจะต้องให้ความสำคัญ และมีความระมัดระวังในการถ่ายทอดเช่นเดียวกับการใช้ถ้อยคำ นักวิชาการหลายท่านได้ให้กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการใช้ประโยคไว้ดังนี้

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2529: 140) ได้ให้ความหมายของประโยคว่า “ประโยค หมายถึงข้อความที่มีใจความสมบูรณ์ ประกอบด้วยภาคประธานและภาคแสดง ประโยคจึงมีคุณค่าในการสื่อความหมาย ช่วยให้ทุกคนเข้าใจตรงกันได้อย่างดี หากผู้เรียบเรียงมีความสามารถในการเรียบเรียงประโยคให้เป็นประโยคที่ดี

วัลยา ช่างขวัญยืน (2540: 26) อธิบายความหมายของประโยคว่า “ประโยค คือกลุ่มคำที่นำมาเรียบเรียงกันขึ้นให้ได้ใจความสมบูรณ์ คำแต่ละคำในภาษาสามารถสื่อความหมายได้ดังกล่าวก่อนแล้ว แต่คำจะแสดงความคิดเห็นอารมณ์ได้อย่างแจ่มแจ้ง ก็ต่อเมื่อประกอบกันเป็นประโยค ประโยคจึงทำหน้าที่เป็นหน่วยพื้นฐานของความคิด กล่าวคือในการแสดงความคิดที่สมบูรณ์แต่ละครั้งอย่างน้อยต้องใช้ประโยคหนึ่งประโยค”

วัลยา ช่างขวัญยืน (2533: 127-146) อธิบายเกี่ยวกับการใช้ประโยค สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ส่วนประกอบและประเภทของประโยค ประโยคที่ง่ายที่สุดมีส่วนประกอบ คือประธานและกริยา บางประโยคอาจมีกรรมด้วย แต่ในการพูดหรือเขียนเรื่องราวใดๆ เพื่อการสื่อสารที่ชัดเจนต้องมีส่วนขยายเพิ่มขึ้น จึงสามารถแบ่งประโยคได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 ประโยคเดี่ยว คือ ประโยคที่แสดงข้อความเดียว มีส่วนประกอบ คือประธานและกริยา ถ้ากริยาต้องการกรรมก็มีกรรมอยู่ด้วย นอกจากนี้อาจมีคำขยายประธาน กริยากรรมได้ด้วย

1.2 ประโยคซับซ้อน คือ ประโยคที่แสดงข้อความมากกว่าหนึ่ง ประโยคซับซ้อนประกอบไปด้วย ประโยคเดี่ยวหลายประโยค และมีสันธานเชื่อมประโยคเดี่ยวเหล่านั้นเข้าด้วยกัน

2. หลักเกณฑ์ในการสร้างประโยค ผู้ใช้ภาษาต้องระมัดระวังในการสร้างประโยค เพื่อให้สื่อความหมายได้อย่างถูกต้อง จึงควรคำนึงหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

2.1 ความถูกต้อง และแจ่มแจ้ง ควรคำนึงถึงเรื่องการผูกประโยคตามรูปประโยคของภาษาไทย เรียงคำสำคัญในประโยคให้ถูกต้อง

2.2 ความกะทัดรัดสละสลวย ใช้ถ้อยคำน้อยแต่กินความมาก รู้จักการรวบความให้กระชับ ทั้งยังคงเอกภาพและสัมพันธภาพไว้ นอกจากนี้ประโยคทุกประโยคควรมีใจความเดียวที่เป็นเอกภาพและเชื่อมโยงสอดคล้องกันที่เรียกว่าสัมพันธภาพ

2.3 การสร้างประโยคให้มีน้ำหนัก ช่วยให้ข้อเขียนชัดเจนขึ้น เพราะผู้อ่านจะทราบวัตถุประสงค์ของผู้เขียนว่าต้องการเน้นส่วนใด การผูกประโยคให้มีน้ำหนักสามารถทำได้ดังนี้

2.3.1 การวางถ้อยคำที่ต้องการเน้นให้อยู่ในที่ซึ่งมีน้ำหนักตามปกติ ตำแหน่งข้อความที่มีน้ำหนักมากที่สุดอยู่ตอนต้นของประโยค หรือตอนท้ายของประโยค

2.3.2 การใช้คำซ้ำๆ กันช่วยให้ข้อความมีน้ำหนัก การใช้คำซ้ำต้องซ้ำในข้อความที่แตกต่างกัน ก็จะทำให้มีน้ำหนักต่างกันตามไปด้วย

2.3.3 การขัดความ คือ การจัดข้อความในประโยคให้คู่กันแล้วใช้บทเชื่อมเพื่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้ง เป็นวิธีการเขียนที่ทำให้งานเขียนน่าสนใจ

2.3.4 การขนานความ คือ การจัดข้อความในประโยคให้เชื่อมโยงกัน การเชื่อมโยงกันนี้ อาจใช้สันธานคู่เป็นตัวเชื่อมข้อความ ซึ่งมีน้ำหนักเท่าๆ กัน เช่น ที่ใด – ที่นั่น เมื่อใด – เมื่อนั้น ผู้ใด – ผู้นั้น หรืออาจใช้รูปประโยคที่เหมือนกันได้ด้วย

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2542: 114) กล่าวว่า “ประโยคเป็นการนำคำมาเรียบเรียงให้คำแต่ละคำมีความสัมพันธ์กัน และมีความหมายสมบูรณ์ชัดเจน ว่าใครทำอะไร หรือใครทำอะไรใคร”

ในการศึกษาเรื่องการใช้ประโยคที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมืองนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์การใช้ประโยค 4 ลักษณะ ที่ปรากฏการแสดงแนวคิดทางพุทธศาสนา คือ ประโยคคำถาม ประโยคสรุปความ ประโยคขนานความ และประโยคขัดความ

3.1.3 การใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ

สัมพันธสารเป็นภาษาระดับข้อความ บทสนทนา ย่อหน้า เรียงความ จดหมาย บทความ เรื่องสั้น นิทาน นวนิยาย หนังสือ ตำรา คัมภีร์ ล้วนเป็นหน่วยภาษาระดับสัมพันธสารทั้งสิ้น ถึงแม้ประโยคจะเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดในระบบไวยากรณ์และใช้สื่อสารกันรู้เรื่อง แต่ในการสื่อสารต้องใช้ภาษาระดับสัมพันธสารซึ่งประกอบด้วยประโยคหลายประโยค

Halliday and Hasan (1976) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “Cohesion in English” ซึ่งเป็นการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความ (Cohesion) ขึ้นเป็นครั้งแรกแต่เป็นการศึกษาในภาษาอังกฤษ การเชื่อมโยงความตามแนวคิดของ Halliday and Hasan นี้ แบ่งออกเป็น

5 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึง (Reference) การแทนที่ (Substitution) การละ (Ellipsis) การเชื่อม (Conjunction) และการเชื่อมโยงคำ (Lexical Cohesion)

การอ้างถึงนั้น จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ การอ้างถึงที่จำแนกตามบุรุษ (Personal Reference) การอ้างถึงเชิงบ่งชี้ (Demonstrative Reference) และการอ้างถึงเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Reference) ส่วนการแทนที่มี 3 ประเภทเช่นเดียวกันคือ การแทนที่หน่วยนาม (Nominal Substitution) การแทนที่หน่วยกริยา (Verbal Substitution) และการแทนที่หน่วยอนุพากย์ (Clausal Substitution) สำหรับการละมี 3 ลักษณะ คือ การละหน่วยนาม (Nominal Ellipsis) การละหน่วยกริยา (Verbal Ellipsis) และการละหน่วยอนุพากย์ (Clausal Ellipsis)

ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539: 128–156) ได้ศึกษาการเชื่อมโยงความที่ปรากฏในข้อเขียนภาษาไทย พบว่ามีดังนี้

1. การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง (Reference)

การเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษาโดยที่การตีความรูปภาษาหนึ่ง (คือ รูปแทน) ต้องอาศัยหรืออ้างถึงอีกรูปภาษาหนึ่ง (คือ รูปหลัก)

1.1 การอ้างถึงหน่วยนาม

1.1.1 บุรุษสรรพนาม เป็นการใช้คำสรรพนามบอกบุรุษ เช่น ข้าพเจ้า, ผม, คุณ, ท่าน, ดิฉัน, เขา เพื่ออ้างถึงนามหรือนามวลีที่ได้กล่าวมาแล้ว

1.1.2 คำเรียกขาน อาจเป็นชื่อต้น ชื่อเล่น คำเรียกญาติ คำเรียกตำแหน่ง คำเรียกอาชีพหรือสถานะ หรือฉายานาม ที่ใช้อ้างถึงสิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว

1.1.3 คำนามและส่วนขยาย อาจปรากฏในโครงสร้าง นาม / ลักษณะนาม + ส่วนขยาย หรืออาจเป็น นาม + ลักษณะนาม + ส่วนขยาย คำนามที่พบอาจเป็นคำนามที่มีรูปซ้ำกับนามในรูปหลัก หรืออาจเป็นคำนามที่มีความหมายแสดงสภาวะโดยรวม ซึ่งส่วนขยายส่วนมากเป็นคำบ่งชี้ เช่น นี้, นั้น, ดังกล่าว หรือเป็นคำแสดงลำดับที่หรือแสดงจำนวนนับ

1.1.4 สุญญรูป เป็นการไม่ปรากฏรูปที่แสดงการอ้างถึงหน่วยนาม ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเฉพาะกรณีที่มีหน่วยนามเต็มรูปที่เป็นรูปหลักปรากฏมาก่อนในบริบทภาษาเท่านั้น

1.2 การอ้างถึงอนุพากย์หรือประโยค

1.2.1 คำบ่งชี้ เป็นคำบ่งชี้ที่อ้างถึงอนุพากย์หรือประโยคที่ปรากฏมาแล้ว คำบ่งชี้ที่พบในลักษณะนี้ ได้แก่ เช่นนี้, เช่นนั้น, ดังนี้, ดั่งนั้น, ทั้งนี้, แบบนั้น และอย่างนั้น

1.2.2 คำนามและส่วนขยาย รูปแทนที่อ้างถึงรูปหลักที่เป็นอนุพากย์อาจปรากฏในโครงสร้าง นาม / ลักษณะนาม + ส่วนขยาย

1.2.3 สุญญรูป การไม่ปรากฏของรูปแทนที่มีความสัมพันธ์ด้วยการอ้างถึงอนุพากย์หรือประโยคที่นำมาข้างหน้า

1.3 การอ้างถึงข้อความ

1.3.1 นามทั่วไปหรือ सामानยนาม เป็นการใช้คำนามทั่วไปแสดงการอ้างถึงข้อความที่กล่าวนำมาก่อน

1.3.2 คำบ่งชี้ เป็นการใช้คำบ่งชี้ เช่น นี้, อันนั้น

1.3.3 คำนามและส่วนขยาย อาจเป็นนาม / ลักษณะนาม + ส่วนขยาย หรือ คำนาม + ลักษณะนาม + ส่วนขยาย คำนามอาจเป็นนามที่แสดงสภาพทั่วไป หรือเป็นนามเฉพาะ และส่วนขยายส่วนใหญ่เป็นคำบ่งชี้

2 การเชื่อมโยงความโดยการใช้คำเชื่อม (Conjunction)

2.1 ความสัมพันธ์แบบคล้ายตาม เป็นการเชื่อมโยงที่แสดงว่า เหตุการณ์หรือสถานการณ์ในประโยคหรือข้อความที่อยู่ต่อเนื่องกัน เป็นไปในทำนองเดียวกัน หรือเป็นเรื่องเดียวกัน หรือมีความต่อเนื่องกันอย่างไรอย่างหนึ่ง

2.2 ความสัมพันธ์แบบขัดแย้ง เป็นการเชื่อมโยงความที่แสดงว่า ประโยค หรือข้อความที่สัมพันธ์กันนั้นมีความแตกต่าง ขัดแย้ง หรือไม่เป็นไปทำนองเดียวกัน

2.3 ความสัมพันธ์แบบเงื่อนไข ปรากฏในกรณีที่เกิดเหตุการณ์หนึ่งจะเกิดหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของอีกเหตุการณ์หนึ่ง

2.4 ความสัมพันธ์แบบให้เลือก เป็นการแสดงการเชื่อมโยงที่ให้เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.5 ความสัมพันธ์แบบขยายความ เป็นการเชื่อมโยงความที่ขยายข้อความที่นำมาข้างหน้า ประโยคที่มีการเชื่อมโยงความลักษณะนี้จะมีโครงสร้างที่ซับซ้อน

2.6 ความสัมพันธ์แบบแจกแจงรายละเอียด เป็นการแสดงรายละเอียด หรือระบุให้ชัดเจนแน่นอนลงไป เช่น การให้ความหมาย

2.7 ความสัมพันธ์แบบสรุปความ เป็นการเชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงการสรุปใจความหรือสาระสำคัญของเรื่องที่กำลังกล่าวมาแล้ว

3. การเชื่อมโยงความโดยการซ้ำ (Repetition)

3.1 การซ้ำรูป เกิดจากการที่บางส่วนของข้อความมีรูปภาพเหมือนกัน ซึ่งอาจเป็นการซ้ำในระดับคำ หรือระดับวลีก็ได้

3.2 การซ้ำความ เป็นการเชื่อมโยงความที่ใช้รูปภาพใหม่ที่มีความหมายคงเดิม หรือใกล้เคียงกับรูปภาพที่กล่าวนำมาก่อน

3.3 การซ้ำโครงสร้าง เป็นการเชื่อมโยงความที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาพที่ปรากฏในโครงสร้างภาษาที่เหมือนกัน โครงสร้างที่ซ้ำกันนี้อาจเป็นวลีหรือส่วนหนึ่งของประโยคก็ได้

ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 26) อธิบายความหมายของสัมพันธสาร (Discourse) ว่า เป็นการศึกษาการเรียงเรียงข้อความที่ต่อเนื่องกัน สัมพันธสารตรงกับคำว่า discourse หรือ text ซึ่งนักวิชาการใช้คำแทนหลายคำ นอกจากสัมพันธสารแล้ว ยังมีคำว่า ปริเฉท ตัวบท และวาทกรรม อีกด้วย สัมพันธสารในที่นี้หมายถึง หน่วยภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค ประกอบด้วยประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กัน

วรวรรณ ศรียากย์ (2553: 64-74) กล่าวถึงการเชื่อมโยงความที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการเขียนเพื่อการสื่อสาร 4 ประเภท ดังนี้

1. การอ้างถึง (Reference) หมายถึง กลไกการเชื่อมประสานให้ข้อความมีความสัมพันธ์ทางความหมาย เกิดจากการใช้รูปภาพหนึ่งแทนรูปภาพหนึ่งเพื่อไม่ต้องกล่าวรูปภาพนั้นซ้ำ แต่ความหมายยังเป็นความหมายของรูปภาพหลักที่ต้องการกล่าวถึง กลวิธีการอ้างถึงในภาษาไทยที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเขียนเพื่อการสื่อสารมี 8 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การซ้ำนามวลีเดิม การซ้ำนามวลีเดิม คือการใช้รูปภาพในครั้งที่ 2 และ 3 หรือ ครั้งต่อๆ ไปเป็นรูปเดียวกันกับรูปภาพที่ใช้ในครั้งแรก การเขียนโดยใช้วิธีนี้จะให้ความหมายที่ชัดเจน ไม่สามารถตีความเป็นอย่างอื่นได้

1.2 การใช้คำบุรุษสรรพนาม คำบุรุษสรรพนาม คือ คำที่ใช้แทนชื่อคน สัตว์ สิ่งของ ถ้าใช้แทนตนเองเป็นบุรุษที่ 1 เช่น ผม เรา ข้าพเจ้า แทนบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของที่พูดด้วยเป็นบุรุษที่ 2 เช่น เธอ ท่าน คุณ และแทนบุคคล สัตว์ สิ่งของที่กล่าวถึงเป็นบุรุษที่ 3 เช่น ท่าน มัน เขา การใช้คำบุรุษสรรพนามแทนคำนามที่กล่าวถึงเป็นครั้งที่ 2 เป็นต้นไป

1.3 การใช้คำสรรพนามชี้เฉพาะ สรรพนามชี้เฉพาะ ได้แก่ คำว่า นี้ นี นั่น นั้น โนน โนน นุ่น นุ่น ที่ใช้แทนคำนาม เพื่อชี้แสดงการเจาะจงและไม่ต้องการกล่าวซ้ำ

1.4 การใช้คำบอกกำหนดชี้เฉพาะ คำบอกกำหนดชี้เฉพาะในภาษาไทย ได้แก่ นี้ นั้น โน่น นู่น นี่ นั้น โน้น นู่น โดยใช้ตามหลังติดกันกับคำนามหรือลักษณนาม โดยใช้ระบุเจาะจงสิ่งที่กล่าวมาแล้วหรือกำลังจะกล่าวต่อไป

1.5 การใช้คำที่เกี่ยวกับจำนวน คำที่เกี่ยวกับจำนวนในภาษาไทย ได้แก่ คำพวกที่บอกจำนวน อาทิ หนึ่ง สอง สาม บาง ล้วน ทั้งหมด และคำพวกที่บอกลำดับ อาทิ ที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม แรก สุดท้าย คำลักษณะนี้เมื่อใช้อ้างถึงหน่วยภาษาที่กล่าวมาแล้วหรือกำลังจะกล่าวถึง

1.6 การใช้ตัวบ่งบอก ตัวบ่งบอก คือ คำหรือวลีที่บ่งเฉพาะเจาะจงว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวถึงคือสิ่งที่ได้กล่าวถึงมาแล้วหรือสิ่งที่จะกล่าวถึงต่อไป ทำให้รู้ว่าข้อความที่อ้างถึงนั้นอยู่ ณ ส่วนใดของสัมพันธสาร คำที่ใช้เป็นตัวบ่งบอก เช่น ดังกล่าว ข้างต้น ข้างล่าง ข้างท้าย ดังกล่าว ข้างต้น ดังกล่าวมาแล้ว ต่อไปนี้ ที่แนบมานี้ ดังแจ้งแล้วนั้น

1.7 การใช้คำแทนที่ คำแทนที่ คือ คำที่ใช้แทนคำหรือข้อความอื่น ใช้แทนนามวลี กริยาวลี หรือประโยคที่มาข้างหน้า คำแทนที่มักเป็นคำนามหรือคำกริยา ซึ่งมีความหมายเปรียบเทียบ เกี่ยวเนื่อง หรือขยายความของคำหรือข้อความที่แทน เช่น เรื่อง สิ่ง ทำ

1.8 การใช้คำเปรียบเทียบบอกความมากน้อย คำเปรียบเทียบบอกความมากน้อย ได้แก่ กว่า ที่สุด บางครั้งปรากฏเดี่ยวๆ ได้ บางครั้งต้องตามหลังติดกับนามวลี หรือกริยาวลี การใช้คำเปรียบเทียบมากน้อยอ้างถึงหน่วยภาษาที่กล่าวถึงมาแล้ว หรือกำลังจะกล่าวถึง

2. การละ (Ellipsis) คือ การตัดหรือการละคำ วลี ประโยค หรือข้อความที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารรู้กันดีอยู่แล้วออก หน่วยภาษาดังกล่าวแม้จะตัดออกไปแล้วแต่ก็ยังมีหมายและหน้าที่ทางไวยากรณ์ เพียงแต่เราไม่อาจมองเห็นหรือได้ยินเสียงเท่านั้นเอง การตีความหน่วยภาษาที่ละไปนั้น ต้องเชื่อมโยงกับหน่วยภาษาที่ปรากฏมาแล้ว

3. การใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร (Conjunction) คือ คำที่ใช้เชื่อมระหว่างประโยค เพื่อให้ข้อความมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน การใช้คำเชื่อมเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความ การใช้คำเชื่อมในการเขียนเพื่อการสื่อสารนั้น ทำให้ภาษาเขียนสละสลวย มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง

คำเชื่อมที่ใช้เชื่อมโยงความนั้นการเขียนเพื่อการสื่อสารนั้น ใช้ได้ 13 ลักษณะ ได้แก่

3.1 เชื่อมอธิบาย เป็นหน่วยที่ช่วยเชื่อมให้ข้อความที่ขยายความ หรืออธิบายข้อความที่นำมาข้างหน้ามีความชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้ประกอบการเขียนเมื่อต้องการอธิบายหรือขยายความให้ละเอียด คำที่ใช้เช่น กล่าวคือ นั่นคือ อีกนัยหนึ่ง นั้นหมายความว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.2 เชื่อมตัวอย่าง เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นตัวอย่างหรือ อูทาหรณ์ของข้อความที่นำมาข้างหน้า ใช้ประกอบการเขียนเมื่อต้องการยกตัวอย่าง หรืออูทาหรณ์ คำที่ใช้ ได้แก่ เช่น อาทิ ยกตัวอย่างเช่น เป็นต้น

3.3 เชื่อมความเน้นเฉพาะ เป็นคำเชื่อมที่ใช้เชื่อมเพื่อเน้นข้อความเฉพาะส่วนที่สำคัญซึ่งกล่าวมาข้างหน้า คำที่ใช้เช่น เฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ เฉพาะอย่างยิ่ง

3.4 เชื่อมความสรุป เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความซึ่งเป็นข้อสรุปของ ข้อความที่กล่าวทั้งหมดข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ เช่น โดยสรุป กล่าวโดยสรุป กล่าวโดยรวม สรุปได้ว่า สรุปว่า โดยทั่วไป เป็นต้นว่า

3.5 เชื่อมความขัดแย้ง เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แย้งกับ ข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำที่ใช้ เช่น แต่ แต่ทว่า อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตามก็ กระนั้นก็ตาม ในทางตรงกันข้าม ในทางกลับกัน

3.6 เชื่อมความคล้ายตาม เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นไปใน ทำนองเดียวกันหรือเข้ากันกับข้อความที่อยู่ข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ เช่น ในทำนองเดียวกัน โดยนัย เดียวกันนั้น เช่นเดียวกัน เช่นเดียวกับ

3.7 เชื่อมความเพิ่ม เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เพิ่มเติมข้อมูล ให้กับข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ อาทิ นอกจากนี้ นอกจากนี้ อีกทั้ง ยิ่งไปกว่านั้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว อีกนัยหนึ่งคือ

3.8 เชื่อมลำดับเวลา เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แสดงลำดับเวลา ก่อนหลัง โดยคำที่ใช้ เช่น แล้ว หลังจากนั้น ภายหลังจาก ก่อนหน้านั้น ในที่สุด สุดท้าย หรือใช้ เชื่อมข้อความซึ่งแสดงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน คำที่ใช้ เช่น ขณะเดียวกัน ขณะที่ เมื่อ เวลานั้น ขณะนั้น

3.9 เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็น เหตุเป็นผล หรือผลของข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำที่ใช้เชื่อมข้อความที่เป็นเหตุ เช่น ด้วยเหตุ ที่ว่า เนื่องด้วย ส่วนคำที่ใช้เชื่อมข้อความที่เป็นผล เช่น ดังนั้น เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อเป็น ดังนี้

3.10 เชื่อมความเสริม เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความซึ่งเป็นข้อมูล เสริมของข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ คือ ทั้งนี้

3.11 เชื่อมเรื่องใหม่ เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นเรื่องเปลี่ยน ใหม่ หรือต่างจากเรื่องเดิม แต่จะมีความสัมพันธ์กับเรื่องเดิมบ้างในบางแง่ คำเชื่อมที่ใช้คือ อนึ่ง

3.12 เชื่อมความชี้แจง เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นการชี้แจงข้อเท็จจริงให้กับข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า ข้อความที่ชี้แจงดังกล่าวอาจมีความหมายในเชิงขัดแย้งหรือคล้อยตามข้อความที่กล่าวมาแล้วก็ได้ คำเชื่อมที่ใช้ เช่น อันที่จริง จริงๆ แล้ว ในความเป็นจริงคือ

3.13 เชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่มีความหมายแสดงเงื่อนไข เช่นคำว่า มิฉะนั้น ไม่เช่นนั้น มิเช่นนั้น ไม่อย่างนั้น ไม่งั้น

4. การใช้คำศัพท์ (Lexical Cohesion) เป็นการทำให้เกิดการเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ที่สัมพันธ์กันทางความหมายลักษณะต่างๆ เช่น เหมือนกัน ขัดแย้งกัน เป็นคำย่อของกัน อธิบายลักษณะอาการของสิ่งนั้น และเป็นคำที่อยู่ในทำเนียบภาษาเดียวกัน เช่น คำว่า ดวงอาทิตย์ มีคำอื่นที่สื่อความหมายอย่างเดียวกัน เช่น ดวงตะวัน ดาววัน สุรียา สุรียน สุริเยศ ทินกร จาตุรงค์ หรือเป็นคำย่อของคำใหญ่

ในการศึกษานวนิยายของสไบเมืองเพื่อวิเคราะห์กลไกทางภาษาด้านการเชื่อมโยงความ ผู้วิจัยเห็นว่าการเชื่อมโยงความที่มีในส่วนที่แสดงแนวคิดพุทธศาสนามีเฉพาะ การเชื่อมโยงความแบบอ้างอิงด้วยการใช้คำบุรุษสรรพนาม และการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมคำอธิบายเชื่อมความขัดแย้ง เชื่อมความเพิ่ม และเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล จึงวิเคราะห์เฉพาะหัวข้อดังกล่าวเท่านั้น

3.1.4 การใช้โวหาร

ส่วนเรื่องการใช้โวหารนั้น เป็นส่วนเสริมที่จะช่วยให้งานเขียนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทักษะในการใช้โวหารนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษาของนักเขียนแต่ละคน โดยมีนักวิชาการหลายคนได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้โวหารไว้ดังนี้

ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา (2521: 329-335) อธิบายว่า การใช้โวหารในความเรียงมี 3 ชนิด ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. บรรยายโวหาร หรือสำนวนบรรยาย คือ การเขียนอย่างตรงไปตรงมา มุ่งเข้าหาจุดสำคัญหรือสาระสำคัญของเรื่องทันที โดยเก็บสาระสำคัญหรือเนื้อหาทุกแง่ทุกมุม บรรยายโวหารจึงมุ่งให้รายละเอียด เล่าให้ผู้อ่านเห็นภาพเป็นสำคัญ

2. พรรณนาโวหาร หรือสำนวนพรรณนา เป็นสำนวนที่ใช้เขียน ที่มีความวิจิตรบรรจงมาก และต้องอาศัยใช้จินตนาการที่จะถ่ายทอดให้ผู้อ่านซาบซึ้ง อ่านเพลิน และจับใจ โดยนำการเล่นคำ เล่นเสียง และความหมายมาใช้ พรรณนาโวหารจึงเป็นการเขียนที่ถ่ายทอดให้ผู้อ่านเกิดทั้งจินตนาการ และอารมณ์สะเทือนใจ

3. เทศนาโวหารคือ การเขียนที่ใช้โวหารจูงใจผู้อ่านให้คล้อยตาม ให้เห็นดีเห็นงาม การเขียนแบบเทศนาโวหารก็คือ การเขียนที่มุ่งจูงใจผู้อ่านให้คล้อยตาม จึงต้องอาศัยทั้งการเล่าเรื่อง (บรรยาย) การพรรณนา (แสดงอารมณ์ความรู้สึก) และการยกตัวอย่าง (สาธก) เราอาจจะแยกรูปร่างของเทศนาโวหารออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

เทศนาโวหาร = บรรยายโวหาร + พรรณนาโวหาร + อุปมา + สาธก

จะเห็นได้ว่า อุปมา (การเปรียบเทียบ) และสาธก (การเล่าเรื่องประกอบ) เป็นอุปกรณ์สำคัญ ที่ช่วยให้เทศนาโวหารเป็นสำนวนที่มีหลักฐานและหนักแน่นยิ่งกว่าสำนวนอื่นๆ ผู้ที่เขียนสำนวนพรรณนาต้องใช้จินตนาการมาก แต่ผู้เขียนสำนวนเทศนา ต้องใช้ทั้งจินตนาการ ความรู้ และเหตุผล ตลอดจนหลักฐานอ้างอิงโดยสมบูรณ์

ผกาศรี เย็นบุตร (2526: 124-129) ให้ความหมายของคำว่าโวหารไว้ว่า โวหารหมายถึงถ้อยคำ ชั้นเชิง หรือกระบวนแต่งหนังสือและพูด ในการเขียน หรือพูดอาจใช้โวหารต่างๆ กันแล้วแต่เนื้อหาสาระ โวหารในการเขียนสามารถแบ่งได้เป็น 5 ชนิด คือ

1. บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้เล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ตามลำดับเหตุการณ์ การเขียนบรรยายโวหารจะมุ่งความชัดเจน เขียนตรงไปตรงมา รวบรัด กล่าวถึงแต่สาระสำคัญไม่จำเป็นต้องมีผลความ หรือความปลุกยอเสริม มุ่งสาระ เขียนอย่างสั้นๆ ได้ความชัดเจน งานเขียนที่ควรใช้บรรยายโวหาร ได้แก่ การเขียนอธิบายประเภทต่างๆ เช่น เขียนรายงาน วิทยานิพนธ์ ตำรา บทความ การเขียนเพื่อเล่าเรื่อง เช่น บันทึก จดหมายเหตุ การเขียนเพื่อแสดงความคิดเห็นประเภทบทความเชิงวิจารณ์ข่าว เป็นต้น

2. พรรณนาโวหาร มีจุดมุ่งหมายในการเขียนต่างจากบรรยายโวหาร คือมุ่งให้ความแจ่มแจ้ง ละเอียดลเอียด เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์ซาบซึ้งเพลิดเพลินไปกับข้อความนั้น การเขียนพรรณนาโวหารจึงยาวกว่าบรรยายโวหารมาก แต่มิใช่การเขียนอย่างเยิ่นเย้อ เพราะพรรณนาโวหารต้องมุ่งให้ภาพ และอารมณ์ ดังนั้น จึงมักใช้การเล่นคำ เล่นเสียง ใช้ภาพพจน์ แม้เนื้อความจะน้อยแต่เต็มไปด้วยสำนวนโวหารที่ไพเราะ อ่านได้รสชาติ

3. เทศนาโวหาร หมายถึง โวหารที่มีจุดมุ่งหมายแสดงความแจ่มแจ้งเพื่อให้ผู้อ่าน คล้อยตามหรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งชักจูงให้ผู้อ่านคิดเห็น หรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้เขียน

4. อุปมาโวหาร หมายถึง โวหารเปรียบเทียบ โดยยกตัวอย่างสิ่งที่คล้ายคลึงกันมา เปรียบเพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านความหมาย ด้านภาพ และเกิดอารมณ์ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าอุปมาโวหาร คือ ภาพพจน์ประเภทอุปมานั้นเอง อุปมาโวหารใช้เป็นโวหารเสริม บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร เพื่อให้ชัดเจนน่าอ่าน โดยอาจเปรียบเทียบอย่าง สั้น ๆ หรือเปรียบเทียบอย่างละเอียดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปมาโวหารนั้นจะนำไปเสริมโวหาร ประเภทใด

5. สาธกโวหาร คือ โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจน โดยการยกตัวอย่างเพื่ออธิบายให้แจ่ม แจ้งหรือสนับสนุนความคิดเห็นที่เสนอให้หนักแน่น น่าเชื่อถือ สาธกโวหารเป็นโวหารเสริม บรรยาย โวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร เช่น การเลือกยกตัวอย่างมีหลักที่ควรเลือกให้เข้ากับ เนื้อความ อาจยกตัวอย่างสั้น ๆ ในบรรยายโวหารหรืออาจยกตัวอย่างที่มีรายละเอียดประกอบใน พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหารในการเขียนข้อเขียนต่างๆ เป็นต้น

พระยาอุปกิตศิลปสาร (2545) ได้แบ่งประเภทของโวหารในการเรียงความไว้ 5 ชนิด คือ

1. บรรยายโวหาร แปลว่าสำนวนที่อธิบายเรื่องราวโดยถี่ถ้วน หมายถึงสำนวนที่เล่า เรื่องตามความรู้ของผู้แต่ง

2. พรรณนาโวหาร คือ สำนวนที่พูดรำพันถึงสิ่งต่างๆ ตามที่พบเห็นว่าเป็นอย่างไร หรือรำพันถึงความรู้สึกของตน หรือของผู้อื่นว่าเป็นอย่างไรนั้นอย่างนี้ตามความคิดเห็นของผู้แต่ง ซึ่ง ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้ค้นคว้าเหตุผลเท่าใดนัก

3. เทศนาโวหาร หมายถึง สำนวนที่ใช้แสดง หรืออธิบายข้อความให้กว้างออกไป โดยเอาเหตุผล หรือหลักฐานมาประกอบตามความรู้ความเห็นของผู้แต่ง ด้วยความมุ่งหมายจะให้ ผู้อ่าน หรือฟังเข้าใจความหมายอย่างชัดเจน เพื่อให้เห็นจริงและเชื่อถือตาม

4. สาธกโวหาร หมายถึง โวหารที่ทำให้สำเร็จ คือเมื่อแสดงข้อความใดๆ ที่เห็นว่า ยากแก่ผู้ฟัง จึงยกตัวอย่าง หรือหาข้อเปรียบเทียบมาให้ฟังอย่างง่ายๆ ให้เข้าใจและเชื่อถือเพื่อให้ สำเร็จผลในการแสดงเช่นเดียวกัน

5. อุปมาโวหาร หมายถึง ข้อเปรียบเทียบ ใช้คู่กับคำว่า อุปไม่เม แปลว่า ข้อความที่ ต้องมีข้อเปรียบเทียบ เมื่ออธิบายข้อความใดๆ ให้เข้าใจไม่ได้ก็ต้องหาข้อเปรียบเทียบที่เห็นว่า ง่ายมาเทียบให้ฟัง

ในการศึกษาโวหารที่ปรากฏในนวนิยายของสไปเมื่องนั้น ผู้วิจัยศึกษาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดเรื่องโวหารของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุปมาโวหาร และสาธกโวหารนั้น ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางเพื่อสร้างความเข้าใจในการวิเคราะห์การใช้โวหารให้ชัดเจนขึ้น

3.1.5 การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ เป็นการใช้อ้อยคำที่จะช่วยให้ผู้อ่าน เข้าใจในเนื้อหาของงานเขียนได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งมากยิ่งขึ้น เกิดเป็นภาพในใจของผู้อ่าน และคล้อยตามเรื่องที่ได้อ่าน

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย (2539:109-110) ให้ความหมายภาพพจน์ว่า เป็นสำนวนภาษารูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำ หรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือความหมายพิเศษ ภาพพจน์ แบ่งกว้างๆ ได้ 2 ชนิด ดังนี้

1. ภาพพจน์วาทศิลป์ (Rhetorical figure) เป็นการเรียบเรียงถ้อยคำที่ผิดแผกไปจากการการใช้ภาษาตามปกติหรือผิดไปจากธรรมดา โดยไม่เปลี่ยนแปลงความหมายของคำ เช่น การพูดถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสิ่งที่พูดไม่ได้ดูเป็นบุคคลเพื่อให้เกิดผลทางอารมณ์

2. ภาพพจน์เปรียบเทียบ (Trope) เป็นการใช้อ้อยคำเพื่อให้เกิดภาพ โดยมี การเปลี่ยนแปลงความหมายพื้นฐานของคำ

ภาพพจน์ยังจำแนกออกได้เป็นอีกประเภทหนึ่งคือ ภาพพจน์ทางเสียง (Figure of Sound) ซึ่งเป็นการใช้เสียงของคำสร้างภาพและความหมายพิเศษ เช่น การสัมผัสอักษร (Alliteration) การกระทบสระ (Assonance) และการเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia)

นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของภาพพจน์ในด้านต่างๆ อย่างมีรายละเอียดชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

ชลธิรา กัดดออยู่ (2517: 217) ได้ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า “ภาพพจน์ หมายถึง วิธีสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้น โดยอาศัยถ้อยคำสำนวนแบบต่างๆ การเสนอภาพพจน์ที่ดี ทำให้มโนภาพของผู้อ่านเด่นชัดขึ้น อันจัดเป็นคุณค่าทางวรรณศิลป์ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง มีข้อน่าสังเกตว่า การเสนอภาพพจน์มิใช่การสร้างประโยคแบบปกติสามัญ มิได้อยู่ในกฎเกณฑ์ของไวยากรณ์อย่างเคร่งครัด หากเป็นการสร้างประโยคหรือวลีอย่างอิสระ แต่เวลาเดียวกันก็อาจมีแบบแผนหรือระบบเฉพาะตัวที่แยกให้เห็นแนวการใช้ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน”

กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2521) กล่าวถึงภาพพจน์ไว้ว่า ภาพพจน์ คือ คำ หรือ กลุ่มคำ ที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ เพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง เป็นผลของการใช้คำอย่างมีศิลปะโดยกลวิธีการเปรียบเทียบซึ่งมีต่างๆ กัน หลายประเภท คือ

1. อุปมา คือภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยงเช่นคำว่า เหมือน ดุจ ดัง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม
2. อุปลักษณะ คือภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบเทียบมากล่าวทันทีโดยไม่มีคำเชื่อมโยง หรือบางครั้งอาจมีคำว่า เป็น
3. อนุนามนัย คือภาพพจน์ที่เกิดจากใช้คุณสมบัติเด่นๆ ส่วนหนึ่งเพื่อแทนความหมายทั้งหมด
4. อธินามนัย คือภาพพจน์ที่เกิดจากการใช้ชื่อเรียกรวมๆ แทนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือ บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือคนหนึ่ง
5. บุคลาธิษฐาน คือภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบโดยนำสิ่งไม่มีชีวิต หรือมีชีวิต แต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน
6. อติพจน์ คือภาพพจน์เปรียบเทียบเกินความจริง
7. สัทพจน์ คือภาพพจน์เปรียบเทียบโดยใช้คำเลียนเสียง
8. วิชาษา คือภาพพจน์ที่เกิดจากการใช้คำที่มีความหมายขัดแย้งกันนำมาคู่กันได้ อย่างกลมกลืน
9. อรรถวิชาษา คือภาพพจน์ที่เกิดจากการแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน หรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกลงไปอาจตีความหมายได้อย่างกลมกลืน

วินัย ภูระหงษ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงโวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) ว่า โวหารภาพพจน์ คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้นโดยกลวิธีการใช้ภาษาที่มีประสิทธิผลทางความหมาย และการสร้างความรู้สึกนึกคิดและภาพในใจ ซึ่งโวหารภาพพจน์ มีหลายลักษณะ ได้แก่

1. อุปมา (Simile) โวหารเปรียบเทียบความเหมือนของสิ่งสองสิ่ง โดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ลักษณะโวหารแบบนี้มักใช้คำที่แสดงความเปรียบเทียบให้เห็นหรือเข้าใจถึงความเหมือนของสิ่งสองสิ่งนั้น
2. อุปลักษณะ (Metaphor) โวหารเปรียบเทียบโดยการนำลักษณะ หรือ คุณสมบัติของสิ่งหนึ่งมากล่าวถึง หรือเปรียบเทียบเป็นภาพลักษณะให้เห็นหรือเข้าใจถึงลักษณะหรือคุณสมบัติของอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ เป็นโวหารที่เปรียบเทียบความเหมือนของสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน

3. อุทาหรณ์ (Analogy) โวหารเปรียบเทียบโดยการนำเรื่องราว เหตุการณ์ หรือ บางสิ่งบางอย่างมากล่าวเพื่อให้เห็นหรือเข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงยิ่งขึ้น
4. อติพจน์ (Hyperbole) โวหารเกินจริง โดยการกล่าวถึงสิ่ง หรือสภาพ หรือ เหตุการณ์ที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง เพื่อให้กระทบอารมณ์ เน้นความรู้สึกให้หนักเห็นความ เข้มข้นของภาวะนั้นๆ โดยไม่ได้เพ็งเล็งถึงข้อเท็จจริง
5. บุคลาธิษฐาน (Personification) การใช้โวหารสมมติสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหลายขึ้น เป็นบุคคล โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงอาการกิริยา มีความรู้สึกนึกคิดเป็นอย่างคน
6. สมมติภาวะ (Apostrophe) คำกล่าวเรียก การใช้โวหารเรียกสิ่งที่ไม่มีชีวิตราว กับสิ่งที่มีชีวิต เพื่อเร้าความรู้สึกและจิตใจให้หวนไหว เศร้าสร้อย หรือรื่นรมย์ไปกับถ้อยคำพรรณนา
7. นามนัย (Metonymy) การใช้คำแทน คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้มีความ หมายถึงอีกสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติคล้ายกัน
8. อนุนามนัย (Synecdoche) การกล่าวบางส่วน คือ การกล่าวถึงส่วนใด ส่วนหนึ่งโดยให้มีความหมายแทนส่วนทั้งหมด
9. วิภาษพจน์ (Paradox) ความขัดแย้งที่กลมกลืน คือ การใช้ถ้อยคำที่มี ความหมายขัดแย้งกัน โดยการกล่าวถึงสิ่งหรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะ หรือภาวะที่ขัดแย้ง หรือตรง ข้ามกันให้ประกอบประสานกันอย่างกลมกลืน เพื่อแสดงลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งให้เด่นและ ชัดเจนยิ่งขึ้น
10. บันไดคำ (Climax) การเพิ่มน้ำหนักข้อความให้เข้มข้นขึ้นเป็นลำดับจนถึงลำดับ สูงสุด
11. ปฏิรูปพจน์ (Allusion) การอ้างถึง การนำ หรือดัดแปลงข้อความที่มีอยู่ก่อน หรือ รู้จักกันดีแล้วมากล่าวประสานกับเนื้อความ หรือเหตุการณ์ใหม่ เพื่อสร้างบรรยากาศและอารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนความนึกคิด
12. ปฏิพจน์ (Rhetorical Question) คำถามวาทศิลป์ คือ การใช้คำถามที่ไม่ ต้องการคำตอบ เพื่อเร้าความรู้สึกนึกคิดบางประการ

3.1.6 ภาษาสนทนา

ภาษาสนทนาที่ปรากฏในนวนิยายนั้น ช่วยให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจ สร้างอรรถรสให้ชวนติดตามตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง มีผู้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับภาษาสนทนาในนวนิยาย ดังนี้

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2541: 745–746) อธิบายเกี่ยวกับภาษาสนทนาว่า หลักการส่วนใหญ่มักกระตุนตรงกันว่าต้องเขียนบทสนทนาให้สมจริง ให้มีลักษณะเป็นคำพูดหรือภาษาพูดของคนจริงๆ โดยยึดหลักให้บทสนทนามีความเหมาะสมกับพื้นฐานด้านเพศ วัย การศึกษา อาชีพ การงาน ตำแหน่ง ตลอดจนบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอและอารมณ์ในขณะนั้นของตัวละคร ในขณะเดียวกัน บทสนทนาในนวนิยายมีลักษณะ ลีลา สำนวน ถ้อยคำ แตกต่างจากการบรรยายหรือพรรณนา เพราะเป็นเนื้อความคนละส่วนกับการบรรยาย และมีความสำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือสร้างปมเงื่อน รวมทั้งคลี่คลายปมของโครงเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 180) กล่าวถึงบทสนทนาในนวนิยาย ไว้ในหนังสือ *วรรณกรรมปัจจุบัน* สรุปได้ว่า ในองค์ประกอบของนวนิยายนั้น บทสนทนา คือคำพูดที่ตัวละครใช้โต้ตอบกันในเรื่อง บทสนทนาที่ดีต้องเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตัวละคร ต้องสอดคล้องกับบรรยากาศในเรื่องและที่สำคัญต้องมีลักษณะสมจริง คือมีคำพูดที่เหมือนกับบุคคลในชีวิตจริงใช้พูดจากัน บทสนทนาในนวนิยายอาจมีขนาดยาวกว่าในเรื่องสั้น เนื้อหาของบทสนทนามีขอบเขตกว้างขวางกว่าในเรื่องสั้น เป็นเพราะว่า นวนิยายไม่มีขีดจำกัดเรื่องความยาวอย่างเรื่องสั้น และการทำบทสนทนาในนวนิยายไม่ได้มีประโยชน์ต่อเนื้อเรื่องและผู้อ่านเท่านั้น หากแต่มีประโยชน์โดยตรงต่อผู้แต่งทั้งในด้านเศรษฐกิจและการแสดงความรู้ความสามารถของผู้แต่งไปพร้อมกันด้วย บทสนทนายังมีประโยชน์ในการเปลี่ยนบรรยากาศของเรื่อง เพื่อแสดงทัศนคติของผู้แต่งที่มีต่อชีวิตและต่อโลก เพื่อแสดงความรอบรู้และความสามารถเฉพาะตัวของผู้แต่ง หรือเพื่อปรุงแต่งเรื่องให้น่าอ่านน่าติดตามด้วยการแทรกบทสนทนาที่คมคาย ชวนคิดชวนขัน

เอกสารข้างต้นกล่าวถึงหน้าที่และบทบาทของบทสนทนาอันเป็นองค์ประกอบของนวนิยาย แต่ในการวิเคราะห์การใช้ภาษาในการสนทนาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง จะมุ่งไปยังการแสดงแนวคิดพุทธศาสนาเป็นหลัก ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้ภาษาในบทสนทนาของสไบเมืองสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะเฉพาะในนวนิยายของสไบเมือง และภาษาสนทนาที่สับสนุนและโต้แย้งแนวคิดทางพุทธศาสนา

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาในวรรณกรรม

ยุพร แสงทักษิณ (2531) เขียนบทความเรื่อง “อสังการในพระนิพนธ์ของพระราชนิพนธ์ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์” ไว้ใน *รวมบทความ น.ม.ส.* เกี่ยวกับการใช้ภาษาสรุปได้ว่า บทพระนิพนธ์ของพระองค์มีลักษณะเด่นคือ แปลกไม่เหมือนใคร ซึ่งคุณลักษณะนี้เป็นสิ่งดึงดูดใจให้คนสนใจอ่านอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะความแปลกเป็นสิ่งใหม่ที่ทุกคนแสวงหา เนื่องจากช่วยทำให้ชีวิตมีรสชาติ นอกจากนี้ยังทรงมีพระปรีชาในการสรรคำ สำนวนโวหาร และการสัมผัสต่างๆ และมีการแทรกอารมณ์ขันในบทพระนิพนธ์ ด้านการสรรคำ ทรงใช้คำซ้อน ทรงหลากคำ ทรงใช้คำที่แปลกทั้งในด้านความหมายและรูปคำ ทรงใช้คำที่สัมผัสได้ทางใจ ด้านสำนวนโวหาร ทรงอาศัยการซ้ำคำ และวลี ทรงอาศัยลีลาของกลบท ด้านอารมณ์ขัน ได้แก่ อารมณ์ที่เกิดจากการตีความหมายของคำ เกิดจากการใส่รายละเอียดปลีกย่อย เกิดจากเสียงของคำ เกิดจากการเสียดสีประชดประชัน เกิดจากการพูดให้เกินความจริง เกิดจากความคิดแปลกๆ ใหม่ๆ เป็นต้น

วงเดือน สุขบาง (2524) ศึกษาวิจัยเรื่อง *พระปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ* พบว่าการใช้คำที่มีลักษณะเด่นทั้งในด้านความหมายที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ เวลา และโอกาส เสียงของคำไพเราะสละสลวย มีทั้งสัมผัสสระ สัมผัสพยัญชนะ ลีลาจังหวะ การเล่นคำเล่นอักษร และการเลียนเสียงธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการซ้ำวลี การหลากคำ การใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพ คำที่มีลักษณะสูงส่ง คำที่แสดงอาการเคลื่อนไหว และคำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ โวหารประเภทต่างๆ ที่ใช้ ได้แก่ โวหารอุปมา โวหารเปรียบเทียบ โวหารกล่าวเกินจริง โวหารปฏิเสธ วิสัชนา โวหารปฏิเสธ และโวหารสุภาพสนทนา ขณะเดียวกันมีท่วงทำนองการเขียนที่มีลักษณะเป็นท่วงทำนองเขียนสูงส่ง มีความประณีตในการเลือกสรรคำ วลี ประโยค และโวหาร

ชลดา เรื่องรักษลิขิต (2528) ศึกษาวิจัยเรื่อง *อักขรวิธีและการใช้ภาษาของฮิวเมอริสต์* ในเรื่องการใช้ภาษาและการเล่นคำ การใช้สำนวน และการเล่นสำนวน การใช้สัญลักษณ์ การใช้ภาษาอ้อมค้อม การใช้ภาษาที่เรียงคำต่างจากคำปกติ การใช้ภาษาเพื่อเน้นความหมาย การใช้ภาษาที่มีความขัดแย้งกัน การใช้ความเปรียบ การใช้ข้อความ หรือประโยคซ้ำชุด เป็นต้น สรุปได้ว่า ฮิวเมอริสต์ ใช้ภาษาที่สะท้อนให้เห็นความรู้ และความสามารถเรื่องภาษาไทยได้ดี และมีความสามารถพิเศษที่จะพลิกแพลงภาษามาใช้ตามที่ต้องการได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาษาที่มีเหตุผลผล นำเพื่อถ้อยจนเป็นที่ยอมรับของผู้อ่าน รวมทั้งมีศิลปะในการใช้ภาษาอย่างเยี่ยมยอด

สุชาติ ลาวัลย์กุล (2532) ศึกษาวิจัยเรื่อง *ลีลาแห่งกระบวนความร้อยแก้วในหนังสือ กามนิต* สรุปได้ว่า เรื่องกามนิตมีการสรรคำใช้ 3 ลักษณะ คือ การสรรคำเพื่อแสดงระดับคำ เช่น ใช้คำได้เหมาะกับบุคคล เนื่องจากตัวละครเป็นพระพุทธรเจ้ามีฐานะเหนือคนทั้งปวง ผู้ประพันธ์จึงเลือกเฟ้นคำที่ใช้เฉพาะกับพระพุทธรเจ้า การสรรคำใช้เพื่อการหลากคำมักเป็นการหลากคำเรียกนามบุคคล โดยเฉพาะการหลากคำเรียกนามพระพุทธรเจ้า การสรรคำเพื่อแสดงจินตภาพ ผู้ประพันธ์ใช้เสียงสัมผัสแทรกอยู่เกือบทุกวรรค เมื่ออ่านออกเสียงจึงก่อให้เกิดความไพเราะ มีการใช้คำที่มีเสียงสัมผัสคล้องจองกัน มีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เป็นต้น

การสร้างประโยคมี 3 แบบ คือ ประโยคสั้นมักใช้ในบทสนทนาและจะปรากฏร่วมกับประโยคขนาดยาวและประโยคขนาดยาวแบบโวหาร ประโยคขนาดยาวใช้ประโยคขนาดความ ประโยคสมมูลในเนื้อความ ประโยคขนาดยาวแบบโวหารที่ปรากฏใช้ เช่น ประโยคเนื้อความรวมซึ่งมีรายละเอียดในประโยคสัมพันธ์กันหลายลักษณะ

ส่วนโวหารการเขียน ใช้การบรรยาย เช่น การบรรยายตามลำดับเหตุการณ์ บรรยายโดยแทรกพรรณนา เป็นต้น การพรรณนาเป็นโวหารที่เด่นที่สุดในเรื่อง ผู้ประพันธ์จึงเลือกเฟ้นคำที่มีเสียงไพเราะ ความหมายชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพ หรือเกิดอารมณ์คล้อยตามได้ง่าย กลวิธีที่ใช้ในการพรรณนา ได้แก่ เสนอภาพก่อนแล้วจึงให้รายละเอียด และให้รายละเอียดแล้วจึงสรุปเป็นภาพ การอธิบายจะใช้เมื่อกล่าวถึงหลักธรรมคำสอนต่างๆ และจะอธิบายอย่างตรงไปตรงมา ส่วนการอภิปรายนั้นมีทั้งตั้งใจให้เห็นคล้อยตามด้วยการแจ่มแจ้งเหตุผล และยกอุทาหรณ์เพื่อให้เห็นจริง

สว่าง ไชยสงค์ (2538) ศึกษาวิจัยเรื่อง *ภาพพจน์ในวรรณคดีพระปฐมสมโพธิกถา* โดยการตีความและขยายความ พบว่า วรรณคดีพระปฐมสมโพธิกถามีภาพพจน์ทั้งสิ้น 9 ประเภท รวมจำนวนทั้งหมด 233 แห่ง ภาพพจน์ที่ปรากฏมากที่สุดคือ การใช้สัญลักษณ์ ภาพพจน์ที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ การใช้คำถามชวนคิด ส่วนภาพพจน์ที่ไม่ปรากฏใช้เลยคือการกล่าวเท็จ การตีความ ภาพพจน์ที่ปรากฏในวรรณคดีตามหลักธรรมวินัยนี้ได้ความหมายทั้งสิ้น 153 ความหมาย ภาพพจน์ที่ตีความได้ความหมายมากที่สุด คือ การใช้สัญลักษณ์ ภาพพจน์ที่ตีความได้น้อยที่สุดคือการใช้คำถามชวนคิด ความหมายทุกความหมาย มีเนื้อความตรงตามหลักพุทธธรรมในหมวดธรรมวินัยทั้งสิ้น ส่วนการขยายความได้ขยายความทั้งสิ้น 153 ครั้ง โดยขยายความหมายที่ได้จากการตีความภาพพจน์ทั้ง 9 ประเภท การขยายความแต่ละครั้ง เป็นการอธิบายความหมายให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยยกพุทธธรรมมาสนับสนุน เพื่อให้เข้าใจเหตุผลและรายละเอียดของความหมายตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างความหมายกับภาพพจน์นั้นๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์ (2541) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การใช้ภาษาในเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)* พบว่า ด้านการสรรคำ มีการเลือกสรรคำที่คำนึงถึงเสียงสัมผัสและความหมาย ซึ่งทำให้เกิดความไพเราะและเกิดจินตภาพ มีการเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับบุคคล โอกาส และเหตุการณ์ เป็นผลให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องและเกิดอารมณ์คล้อยตาม นอกจากนี้ยังมีการซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายของคำที่อยู่คู่กัน และเพื่อเพิ่มน้ำหนักของข้อความ มีการหลากคำเพื่อเลี่ยงการใช้คำซ้ำกัน ด้านการใช้ประโยค พบว่ามีการใช้ประโยคสรุปความเมื่อต้องการนำความสำคัญไปไว้ที่ท้ายประโยค ประโยคขัดความใช้แสดงความขัดแย้งกัน และประโยคขนานความเพื่อแสดงความซึ่งมีเนื้อหาต่อเนื่องกัน ส่วนโวหารในการเขียนนั้นพบทั้งบรรยายโวหารที่ใช้เล่าเหตุการณ์และดำเนินเรื่อง พรรณนาโวหารเพื่อแสดงรายละเอียดให้ชัดเจน อธิบายโวหารเพื่อชี้แจงเรื่องราวหรือชี้แจงความหมายของบางสิ่งบางอย่าง รวมทั้งอภิปรายโวหารเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคล้อยตามความคิดเห็นอีกด้วย

วรรณวรางค์ เจริญพันธ์ (2542) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การศึกษาพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว* พบว่า การใช้ภาษาในพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 4 ลักษณะ คือ ด้านการใช้คำและถ้อยคำสำนวน ทรงเลือกใช้สรรพนามตามฐานะทางสังคมของผู้รับสารหรือบุคคลที่ทรงกล่าวถึง ทรงนิยมใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษเป็นจำนวนมาก ทรงใช้คำซ้อนเพื่ออธิบายสาร ด้านการใช้ประโยคทรงนิยมใช้ประโยคความซ้อน ประโยคความรวม และประโยคความซับซ้อนมากกว่าประโยคความเดียว ด้านการใช้ภาพพจน์ปรากฏการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาอุปไมยมากกว่าการใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณะ

วรรณวรรณ์ ศรียาภัย (2544) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นสุราษฎร์ธานี โดยใช้ข้อมูลภาษาพูดในจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นภาษาหลัก* ในการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า การอ้างถึงมี 3 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงโดยสรรพนามมี 3 ลักษณะ คือ บุรุษสรรพนาม บุรุษที่ 1, 2 และ 3 คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม จำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่ คำเรียกญาติ คำเรียกชื่ออาชีพ คำเรียกชื่อเฉพาะตำแหน่ง และคำเรียกชื่อเฉพาะบุคคล และรูปศูนย์เป็นหน่วยทางภาษาที่ไม่ปรากฏรูปในบริบททางภาษา การอ้างถึงเชิงบ่งชี้ ได้แก่ การบ่งชี้ด้วยสรรพนาม การบ่งชี้ด้วยคุณศัพท์ และการอ้างถึงเชิงเปรียบเทียบเพื่อบอกความเหมือน ความต่าง คุณลักษณะ และปริมาณ ส่วนการซ้ำ มี 3 ลักษณะ คือ ซ้ำหน่วยนาม หน่วยกริยา และหน่วยคำเชื่อม สำหรับการแทนที่ มีประเภทเดียวคือ รูปแทนบ่งชี้ นอกจากนี้การละ มี 3 ประเภท คือ ละหน่วยนาม ละหน่วยกริยา และละหน่วยประโยค สำหรับการใช้ศัพท์ มี 3 ลักษณะ คือ ใช้ศัพท์ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน ใช้ศัพท์ลูกกลุ่ม และใช้ศัพท์ที่มีความสัมพันธ์กัน และการใช้คำเชื่อม มี 14 ลักษณะ

คือ แสดงการคล้ายตาม แสดงการขัดแย้ง แสดงเงื่อนไขแสดงเหตุ แสดงผล แสดงการขยายความ แสดงการแจกแจง แสดงการแยกส่วน แสดงการให้เลือก แสดงตัวอย่าง แสดงเวลา แสดงจุดเริ่มต้น แสดงจุดสิ้นสุด และแสดงการอ้างถึงคำพูด

ศิริพร ปัญญาเมธิกุล (2546) ศึกษาวิจัยเรื่อง *ความต่อเนื่องของปฏิสัมพันธ์ในห้องสนทนาไทย: การส่งผลต่อกันระหว่างการเชื่อมโยงความ การมอบผลัด และความเกี่ยวข้องของเรื่องที่สนทนา* ซึ่งเป็นการศึกษาประเด็นการเชื่อมโยงความเพียงประเด็นเดียวคือ “การอ้างถึง” วัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สนทนาในห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการแทรกของคู่ถ้อยคำกับกลไกเชื่อมโยงความ กลวิธีการมอบผลัด และวิธีที่ใช้ในการรักษาความเกี่ยวข้องของเรื่องที่สนทนา และวิเคราะห์การส่งผลต่อกันระหว่างการเชื่อมโยงความ การมอบผลัด และความเกี่ยวข้องของเรื่องที่สนทนา ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ข้อความจากเว็บไซต์ <http://www.pantip.com> จำนวน 1,859 ข้อความ และใช้แนวคิดของ Halliday and Hasan และ Wipah Chanawangsa โดยวิเคราะห์เกี่ยวกับการอ้างถึง การแทนที่ การละ การใช้คำเชื่อม การโยงคำ และดัชนีปริจเฉท กล่าวเฉพาะการวิเคราะห์เกี่ยวกับการเชื่อมโยงความ โดยการอ้างถึง ใช้แนวคิดของ Halliday and Hasan และ Wipah Chanawangsa โดยกล่าวว่า การอ้างถึง ตามแนวคิดของ Halliday and Hasan นั้น ประกอบด้วยการอ้างถึงบุคคล การอ้างถึงสิ่งที่ชี้เฉพาะ และการอ้างถึงโดยการเปรียบเทียบ ส่วนแนวคิดของ Wipah Chanawangsa แตกออกไปจากแนวคิดของ Halliday and Hasan เพราะข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อมูลภาษาไทย จึงทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของภาษาไทย กล่าวคือ ภาษาไทยนอกจากจะมีคำบุรุษสรรพนามและคำแสดงความเป็นเจ้าของเหมือนภาษาอังกฤษแล้ว ยังมีการใช้สรรพนามไร้รูป และใช้คำนามเป็นคำสรรพนาม ได้แก่ คำเรียกญาติ ชื่อเฉพาะบุคคล ชื่อมิตรภาพ ชื่ออาชีพ และชื่อตำแหน่ง

ผลจากการศึกษาพบว่า กลไกการอ้างถึงในห้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ตมีความถี่ในการใช้มากกว่าการเชื่อมโยงความประเภทอื่นๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 51.69 ขณะที่การเชื่อมโยงคำคิดเป็นร้อยละ 19.62 ดัชนีปริจเฉทคิดเป็นร้อยละ 13.08 การละคิดเป็นร้อยละ 12.46 การใช้คำเชื่อมคิดเป็นร้อยละ 2.85 และการแทนที่คิดเป็นร้อยละ 0.31 การอ้างถึงแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ การอ้างถึงบุคคล จำแนกประเภทของรูปภาษาที่ใช้อ้างถึง 4 ประเภท ได้แก่ บุรุษสรรพนาม การเรียกชื่อ คำเรียกญาติ และสรรพนามไร้รูป การอ้างถึงสิ่งที่ชี้เฉพาะ รูปภาษาที่ใช้เพื่อเป็นการแสดงการอ้างถึงลักษณะนี้ ได้แก่ นี้ นี่ ที่นั่น ไน้่น และการอ้างถึงโดยการเปรียบเทียบโดยใช้รูปภาษา

ลักษณะการ ธรรมเที่ยง (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง *การใช้ภาษาสร้างจินตภาพของสำนวนเปรียบในวรรณคดีเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา* พบว่า มีการใช้แบบเปรียบเทียบ 7 ประเภท คือ แบบเปรียบเทียบเกี่ยวกับสรรพสัตว์ ธรรมชาติ พืช แร่ธาตุ สิ่งของเครื่องใช้สถานที่ และอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว แบบเปรียบเทียบส่วนมากที่ผู้นิพนธ์ใช้เป็นแบบเปรียบเทียบเนื้อจริง คือ เทพ และสวรรค์ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพเห็นความยิ่งใหญ่และความงดงามของพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระคุณอันใหญ่หลวงแก่มนุษย์ และนอกจากนั้นก็ใช้แบบเปรียบเทียบที่สามารถเกิดขึ้นจริงได้เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามไปกับสิ่งที่ผู้นิพนธ์ต้องการสื่อด้วย และแนวโน้มในการใช้สำนวนเปรียบเทียบ พบว่ามีการนำสำนวนเปรียบเทียบไปใช้เพื่อจุดประสงค์ 4 ลักษณะ คือ แสดงบุคลิกลักษณะทางกายภาพของตัวละคร แสดงอารมณ์ความรู้สึก แสดงฉากและบรรยากาศ และแสดงคติธรรม ซึ่งแนวโน้มในการใช้สำนวนเปรียบเทียบที่พบมากที่สุดคือ การใช้สำนวนเปรียบเทียบแสดงบุคลิกลักษณะทางกายภาพของพระพุทธเจ้าทั้งพระรูปกายโดยรวม และพระองค์ฉายา เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพในความงดงาม และความมีพระบุญญาบารมีของพระพุทธองค์ อันเป็นลักษณะพิเศษเหนือบุคคลธรรมดาได้ชัดเจนขึ้น

มัทนา นาคะบุตร (2548) ศึกษาวิจัยเรื่อง *ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธีการเสนอเรื่อง* พบว่า ยาขอบนิยมใช้การเล่นเสียงสัมผัส การเล่นคำ การใช้คำซ้อน การใช้คำซ้ำ นิยมใช้คำผสมที่มีพลังด้านความหมาย ใช้คำที่มีความหมายนัยประหวัด และใช้คำที่มีลักษณะขัดแย้งกัน เพื่อให้เกิดความประทับใจ เป็นต้น ในด้านการใช้ประโยคยาขอบมักใช้ประโยคยาว คือ ประโยคยาวแบบไวยากรณ์ และประโยคยาวขึ้น ส่วนประโยคสั้นมักใช้ในการบรรยายความและในบทสนทนา ในการสร้างภาพพจน์มีวิธีสร้างหลายแบบ เช่น การกล่าวเกินจริง การใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น

นิธิต พรอำไพสกุล (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง *สุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดก* พบว่า การใช้ภาษาที่สร้างสุนทรียภาพมี 3 ประเภท ได้แก่ การสรรคำ การใช้ภาพพจน์ และการใช้สัญลักษณ์ ด้านการสรรคำมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ การสรรคำเพื่อพรรณนาอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร การสรรคำเพื่อแสดงกิริยาอาการของตัวละคร และการสรรคำเพื่อแสดงลักษณะของตัวละคร การใช้ภาพพจน์นั้นเพื่อเปรียบเทียบให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวชาดกและสื่ออารมณ์ความรู้สึกตัวละครได้ชัดเจน มี 2 ประเภท ได้แก่ อุปมา และบุคลาธิษฐาน ส่วนการใช้สัญลักษณ์มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อแนวคิดและสาระธรรมทางพุทธศาสนา โดยนำเสนอผ่านตัวละครและฉาก อันเป็นขนบของวรรณคดีบาลีที่มุ่งแยกแยะให้ผู้อ่านเห็นความดีและความชั่วได้อย่างเด่นชัด และเนื่องจากอรรถกถาเวสสันดรชาดกเป็นวรรณคดีบาลีดังนั้นก็มีการวิเคราะห์สังเขปยึดตามคัมภีร์สุโขทัย ซึ่งจำแนกรสทางวรรณคดีบาลีไว้ 9 รส แต่จากการศึกษาอรรถกถาเวสสันดร

ขาดกพบว่ามีกรปรุรงรสที่เด่นชัด 6 รส ได้แก่ สันตรสคือรสแห่งความสงบ สิงคารรสคือรสแห่งความซาบซึ้งในความรัก กรุณารสคือรสแห่งความสงสาร อัปภูตรสคือรสแห่งความอัศจรรย์ใจ วีรรสคือรสแห่งความกล้าหาญ และวิภัจชรสคือรสแห่งความรังเกียจ ขยะแขยง

ชนางลักษณ ชุนทอง (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาษาในวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น พบว่า มีการใช้คำ 7 ลักษณะ คือ การใช้คำเดิมในความหมายเดิม มีคำซ้ำ คำสัมผัส คำสลับที่ คำพ้องเสียง คำหลายความหมาย คำผวน คำตรงข้าม คำภาษาปาก คำสแลง คำมีระดับคำโบราณ ใช้คำเดิมในความหมายใหม่ ใช้คำสร้างใหม่ มีคำประสม คำซ้อนความหมาย คำศัพท์บัญญัติใหม่ ใช้การหลាក់คำ ใช้คำภาษาต่างประเทศ ใช้คำลักษณนามแบบใหม่ การใช้ประโยค พบ 2 ลักษณะ คือ มีการใช้ประโยคขยายแบบซ้ำโครงสร้าง และประโยคขยายความอย่างต่อเนื่อง และพบการใช้ประโยคตามศิลปะการใช้ภาษา 8 ลักษณะ คือ ประโยคคำถาม ประโยคสรุปความ ประโยคเน้นความ ประโยคขนานความ ประโยคขัดความ ประโยคย้อนความ ประโยคเปรียบเทียบ และประโยคอธิบายหรือขยายความในวงเล็บ ส่วนการใช้สำนวนนั้น มี 4 ลักษณะ คือ ใช้สำนวนเดิมในความหมายเดิม ใช้สำนวนที่ดัดแปลงจากสำนวนเดิม ใช้สำนวนที่สร้างขึ้นใหม่ และการเล่นความหมายในสำนวนเดิม ในเรื่องของการใช้ภาพพจน์ ในงานเขียนของปราบดานั้น เป็นการใชภาพพจน์ที่สร้างใหม่ทั้งหมด ซึ่งเป็นความเปรียบเทียบที่ใช้แตกต่างจากที่ใช้กันทั่วไป โดยสร้างความเปรียบเทียบใหม่ มีอยู่ 6 ประเภท คือ อุปมา อุปลักษณ บุคลาธิษฐาน อติพจน์ สัทพจน์ และคำเรียกสี่

กาญจนา ปราบปัญจะ (2553) ศึกษาวิจัยเรื่อง สลีลาการใช้ภาษาและกลวิธีการเขียนของ ว.วชิรเมธี พบว่า มีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่น 3 ประเด็น ได้แก่ ด้านการใช้คำ มีการใช้คำซ้อน คำสแลง การสร้างคำใหม่ คำภาษาต่างประเทศ คำให้เกิดจินตภาพ คำที่มีความหมายโดยนัย หรือนัยแฝง คำพินสมัย คำเชื่อม และมีการใช้คำที่มีการเล่นจังหวะ ด้านการใช้สำนวน พบว่า มีการใช้สำนวนเดิม สำนวนดัดแปลง และสำนวนสร้างใหม่ และด้านการใช้ประโยค พบว่า มีการใช้ประโยคกระชับ ประโยคขนานความ ประโยคซ้ำความ และประโยคสรุปความ ส่วนด้านกลวิธีการเขียนนั้น ใช้กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องและเขียนนำเรื่องนั้น ใช้วิธีการเขียนแบบตรงไปตรงมา และด้านกลวิธีนำเสนอเนื้อหานั้น ใช้การนิยาม การใช้ภาพพจน์ การใช้สาธก ปุจฉา-วิสัชนา โดยยกหลักฐานอ้างอิงที่ชัดเจนมากแล้วไว้ด้วย

วรวรรณ ศรียาภย์ (2552) ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย โดยศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อมโยงความเพียงประเด็นเดียวคือ “การอ้างถึง” ซึ่งเป็นกลไกการเชื่อมโยงความประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้ส่งสาร ผู้รับสาร ผู้ที่กล่าวถึง และบริบท การวิจัยครั้งนี้มุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ลักษณะกลไกทางภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาท

และวิเคราะห์ลักษณะการใช้รูปภาษาอ้างอิงถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทยตามลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์และกระบวนการความงามในลีลาของคำประพันธ์ โดยใช้แนวคิดเรื่องการอ้างอิง ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์เป็นตัวบทวรรณคดีไทย 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตพระลอ, สมุทรโฆษคำฉันท์, ลิลิตเพชรมงกุฎ, เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

ผลการวิจัยที่ปรากฏ คือลักษณะกลไกทางภาษาที่อ้างอิงถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย จำแนกได้ 1 ลักษณะ ได้แก่ หน่วยสรรพนาม มี 3 ประเภท คือ สรรพนามบุรุษที่ 1 2 3 สรรพนามบ่งชี้ วิภาคสรรพนาม หน่วยนามที่ทำหน้าที่เหมือนสรรพนาม มี 4 ชนิด คือ ชื่อเฉพาะ ชื่อตำแหน่ง หน่วยเรียกญาติ และหน่วยฉายานาม นอกจากนี้รูปภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทตามระเบียบฉันทลักษณ์ โดยใช้ตามฉันทลักษณ์ของร้อยโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน รูปภาษาที่ใช้ตามฉันทลักษณ์แต่ละประเภทจะแตกต่างกันในเรื่องของสัมผัส คำเอก คำโท คำครุ คำลหุ เสียงวรรณยุกต์ และรูปภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทตามกระบวนการแห่งความงามของบทร้อยกรอง จำแนกได้ 7 ลักษณะ คือรูปภาษาที่ใช้ตามลักษณะสัมผัสสระ สัมผัสอักษร เสียงวรรณยุกต์ คำตาย การซ้ำคำ คำสร้อย การหลាក់คำ รูปภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย คือหน่วยสรรพนามและหน่วยนาม ซึ่งแต่ละหน่วยสามารถศึกษาจำแนกประเภทย่อยได้หลากหลายลักษณะขึ้นอยู่กับลักษณะทางภาษาของหน่วยนั้น นอกจากนี้รูปภาษาที่ใช้ตามระเบียบฉันทลักษณ์นั้นเป็นข้อบังคับที่กวีต้องปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน ส่วนรูปภาษาที่ใช้ตามกระบวนการความงามของ บทร้อยกรอง เป็นลักษณะดีเด่นที่เป็นอิสระซึ่งกวีแต่ละคนสามารถเลือกสรรไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อให้บทประพันธ์นั้นมีคุณค่าทางวรรณศิลป์

บุญเลิศ วิวรรณ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์พระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในวรรณคดีพระพุทธศาสนา พบว่า พระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มี 46 พระสมัญญานาม โดยใช้กับพระพุทธเจ้าแทบทุกพระองค์ และใช้เป็นพระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน แบ่งเป็นพระสมัญญานามที่พระพุทธเจ้าทรงขนานพระนามด้วยพระองค์เอง 14 พระสมัญญานาม และบุคคลอื่นขนานพระนามให้ 32 พระสมัญญานาม ลักษณะของถ้อยคำจะใช้จำนวนคำน้อย ไม่มีคำนำหน้าพระนาม ไม่มีคำลงท้าย และไม่มีสร้อยพระนาม รูปศัพท์มีทั้งศัพท์นามนาม ศัพท์นามกิตก์ ศัพท์กิริยากิตก์ มีวิธีสร้างคำแบบสมาส และสนธิ มีจำนวนพยางค์น้อยที่สุด 2 พยางค์ มากที่สุด 5 พยางค์ มีความหมายหลักเกี่ยวกับความเป็นใหญ่ เป็นประธาน หรือเป็นผู้นำมากที่สุด

ส่วนพระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในวรรณคดีพระพุทธศาสนา 10 เรื่อง พบว่ามีพระสมัญญานามของพระพุทธเจ้า 276 พระสมัญญานาม ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน โดยมีคำหลักมาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา และสร้างขึ้นเองโดยกวีผู้แต่ง มีโครงสร้างคำมาจากภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาไทย และภาษาเขมร มีโครงสร้างนามวลี คือ คำนาม+คำคุณศัพท์ แบ่งเป็น 2 วรรค คือวรรคนาม และวรรคสร้อยพระนาม พระสมัญญานามมีลักษณะคล้ายคำประพันธ์แบบร้อย มีจำนวนพยางค์ตั้งแต่ 3-57 พยางค์ มีความหมายเกี่ยวกับพระผู้มีพระปัญญาผู้รู้แจ้งด้วยพระองค์เองมากที่สุด ค่านิยมของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสมัญญานามของพระพุทธเจ้า ส่งผลต่อการนำไปใช้ในการขนานพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือ อาทิจุพนุฑ ธมมราช ธมมสุสามิ โลกนาถ สพฺพญญ พุทฺธ โลกนายก นายก และโลกเชฏฐ และส่งผลต่อการตั้งราชทินนามสมณศักดิ์พระสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ ธรรมราช โคตม พุทฺธ มหามุนิ และนายก

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายของสไบเมือง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายของสไบเมือง

ปัทมา ทีฆประเสริฐกุล (2549) ศึกษาวิจัยเรื่อง *นิยายอิงธรรมะของสไบเมือง : วรรณกรรมสวดดีพระพุทธคุณ* ผลการศึกษา นวนิยายอิงธรรมะของสไบเมืองทั้งห้าเรื่อง ได้แก่ เสี่ยงแห่งมัจฉิมิยาม ความมืดแห่งคูหาทอง ลายแทงในถ้ำแก้ว มายาในวารี ไพรีในเมรัย พบว่านวนิยายทั้งห้าเรื่องมีสาระสำคัญในการสวดดีพระพุทธคุณมากกว่าการเป็นนวนิยายที่มุ่งเสนอสาระทางธรรม เนื่องจากธรรมะที่ปรากฏเป็นโครงเรื่องหลักคือศีลห้า ส่วนธรรมะข้ออื่นปรากฏไม่ชัดเจน สิ่งที่โดดเด่นมากที่สุดของนวนิยายชุดนี้คือเนื้อหาสาระที่เสนอเรื่องราวของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียดและยกย่องสรรเสริญพระพุทธองค์อย่างมาก

5. สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

5.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำ

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ถ้อยคำของพระยาอนุมานราชธน (2522) กระแสร์ มาลายาภรณ์ (2522: 57-61) กุหลาบ มัลลิกะมาส (2528: 97) ศรีสุดา จริยากุล (2529: 27-34) และธัญญา สังขพันธานนท์ (2539: 209-213) ยุพร แสงทักษิณ (2531) วงเดือน สุขบาง (2524) ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต (2528) สุชาดา ลาวัลย์กุล (2532) กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์ (2541) วรรณวรางค์ เจริญพันธ์ (2542) มัทนา นาคะบุตร (2548) นิธิอร พรอำไพสกุล

(2549) ชนางลักษณ์ ขุนทอง (2549) กาญจนา ปราบปัญจะ (2553) และบุญเลิศ วิวรรณ (2554) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

การใช้ถ้อยคำ หมายถึง การสรรคำและการเรียบเรียงถ้อยคำเพื่อใช้สื่อสารถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกที่อยู่ข้างใน คำที่นำมาใช้จึงไม่มุ่งแต่เพียงให้ใช้ได้ถูกต้องตามหลักภาษาเท่านั้น ยังต้องใช้คำเพื่อแสดงอารมณ์และความรู้ต่างๆ มีทั้งความหมายตรง และความหมายแฝง

กลวิธีการใช้ถ้อยคำตามที่ประมวลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นมี 4 วิธี กล่าวคือ

5.1.1 การหลากคำ คือ การใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันออกไปเพื่อประโยชน์ในด้านความไพเราะของเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่ายหรือในบางครั้งเพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนและให้เหมาะสมกับกาลเทศะรวมทั้งบุคคล

5.1.2 คำเพื่อเสียงสัมผัส คือ การสรรคำเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์เป็นการใช้คำเพื่อให้เกิดความไพเราะ นึกเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึง หรือเกิดความรู้สึกสัมผัสได้ เป็นการเลือกใช้ถ้อยคำให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียงทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ช่วยทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ และนึกเห็นภาพต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5.1.3 คำสูง คือ คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร เป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ และใช้เป็นคำราชาศัพท์ด้วย ซึ่งจะทำให้วรรณคดีพุทธศาสนามีความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความสง่างาม ความไพเราะ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นการยกย่องเทิดทูน การปลุกศรัทธาที่ปรากฏจากการใช้คำเหล่านั้น

5.1.4 คำที่ทำให้เกิดภาพ คือ คำที่บ่งบอกลักษณะ ขนาด แสง สี เสียง ปริมาณ และอาการ ช่วยทำให้เข้าใจความหมายในเรื่องอย่างลึกซึ้ง และเห็นภาพเด่นชัดเหมือนภาพนั้นปรากฏอยู่ตรงหน้า เช่นเดียวกับการดูละคร ประสาทสัมผัสรับได้ทั้งทางหู ตา จมูก และกาย ก่อให้เกิดความเข้าใจ ชาบซึ้ง สนุกสนานเพลิดเพลินและดื่มด่ำประทับใจในรสของคำ

5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ประโยค

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยคของธนรัษฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2529: 140) วัลยา ช่างขวัญยืน (2540: 26, 2533: 127-146) บรรเทา กิตติศักดิ์ (2542: 114) มัทนา นาคะบุตร (2548) ชนางลักษณ์ ขุนทอง (2549) กาญจนา ปราบปัญจะ (2553) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ประโยค หมายถึง กลุ่มคำที่นำมาเรียบเรียงกันขึ้นให้ได้ใจความสมบูรณ์ มี ส่วนประกอบ คือ ประธานและกริยา บางประโยคอาจมีกรรมด้วย และอาจมีส่วนขยายเพิ่มขึ้นเพื่อ สื่อความได้ครบถ้วน แต่คำจะแสดงความคิดเห็นอารมณ์ได้อย่างแจ่มแจ้ง ก็ต่อเมื่อประกอบกัน เป็นประโยค ประโยคจึงทำหน้าที่เป็นหน่วยพื้นฐานของความคิด กล่าวคือในการแสดงความคิดที่ สมบูรณ์แต่ละครั้งอย่างน้อยต้องใช้ประโยคหนึ่งประโยค ประโยคที่ดีจะต้องมีความถูกต้อง และแจ่มแจ้ง กะทัดรัดสละสลวย มีน้ำหนัก

ประเภทของประโยคสามารถจำแนกได้ 4 ชนิดได้แก่

5.2.1 ประโยคคำถาม คือ การจัดข้อความในประโยคที่มีลักษณะการตั้งคำถาม เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ประโยคคำถามที่มีเจตนาถามเพื่อตอบ และ ประโยคคำถามที่ไม่มีเจตนาถามเพื่อตอบ

5.2.2 ประโยคสรุปความ คือ การจัดข้อความในประโยคที่มีประเด็นย่อยๆ หลาย ประเด็น โดยใช้คำที่เป็นคำรวมช่วยสรุปให้กระชับ และอาจใช้คำหรือข้อความอื่นกล่าวแทนคำรวม เช่น ก็คือ สรุปได้ว่า นั่นคือ ดังนั้น เป็นต้น หรือใช้วิธีการมีประโยคประเด็นนำมาก่อนแล้วจึงสรุป ความทั้งหมดในตอนท้าย ต้องอาศัยบริบทจึงจะเข้าใจเนื้อหา

5.2.3 ประโยคขนานความ คือ การจัดข้อความในประโยคให้เชื่อมโยงกัน การ เชื่อมโยงกันนี้ อาจใช้สันธานคู่เป็นตัวเชื่อมข้อความซึ่งมีน้ำหนักเท่าๆ กัน เช่น ที่ใด – ที่นั่น เมื่อใด – เมื่อนั้น ผู้ใด – ผู้นั้น หรืออาจใช้รูปประโยคที่เหมือนกันได้ด้วย

5.2.4 ประโยคขัดความ คือ การจัดข้อความในประโยคให้คู่กันแล้วใช้บทเชื่อมเพื่อให้ เกิดความรู้สึกขัดแย้ง เป็นวิธีการเขียนที่ทำให้งานเขียนน่าสนใจ

5.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ Halliday; & Hasan (1976) ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539: 128–156) วรวรรณ ศรียาภัย (2544) ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน (2546: 26) วรวรรณ ศรียาภัย (2553: 64-74) ศิริพร ปัญญาเมธิกุล (2546) และวรวรรณ ศรียาภัย (2552) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ ดังนี้

การเชื่อมโยงความเป็นกระบวนการทำให้เนื้อความในภาษาเพื่อการสื่อสารมีความเกี่ยวเนื่องกัน มี 4 ประเภท ดังนี้

5.3.1 การอ้างถึง (Reference) หมายถึง กลไกการเชื่อมประสานให้ข้อความมีความสัมพันธ์ทางความหมาย เกิดจากการใช้รูปภาษาหนึ่งแทนรูปภาษาหนึ่งเพื่อไม่ต้องกล่าวรูปภาษานั้นซ้ำ แต่ความหมายยังเป็นความหมายของรูปภาษาหลักที่ต้องการกล่าวถึง กลวิธีการอ้างถึงในภาษาไทยที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการเขียนเพื่อการสื่อสารมี 8 ลักษณะ ได้แก่ การใช้นามวลีเดิม การใช้คำบุรุษสรรพนาม การใช้คำสรรพนามชี้เฉพาะ การใช้คำบอกกำหนดชี้เฉพาะ การใช้คำที่เกี่ยวกับจำนวน การใช้ตัวบ่งบอก การใช้คำแทนที่ และการใช้คำเปรียบเทียบบอกความมากน้อย

5.3.2 การละ (Ellipsis) คือ การตัดหรือการละคำ วลี ประโยค หรือข้อความที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารรู้กันดีอยู่แล้วออก หน่วยภาษาดังกล่าวแม้จะตัดออกไปแล้วแต่ก็ยังคงมีความหมายและหน้าที่ทางไวยากรณ์ เพียงแต่เราไม่อาจมองเห็นหรือได้ยินเสียงเท่านั้นเอง การตีความหน่วยภาษาที่ละไปนั้น ต้องเชื่อมโยงกับหน่วยภาษาที่ปรากฏมาแล้ว

5.3.3 การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร (Conjunction) คือ คำที่ใช้เชื่อมระหว่างประโยคเพื่อให้ข้อความมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน การใช้คำเชื่อมเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความ การใช้คำเชื่อมในการเขียนเพื่อการสื่อสารนั้น ทำให้ภาษาเขียนสละสลวย มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง คำเชื่อมที่ใช้เชื่อมโยงความนั้นการเขียนเพื่อการสื่อสารนั้น ใช้ได้ 13 ลักษณะ ได้แก่ เชื่อมอธิบาย เชื่อมตัวอย่าง เชื่อมความเน้นเฉพาะ เชื่อมความสรุป เชื่อมความขัดแย้ง เชื่อมความคล้อยตาม เชื่อมความเพิ่ม เชื่อมลำดับเวลา เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เชื่อมความเสริม เชื่อมเรื่องใหม่ เชื่อมความชี้แจง และเชื่อมความที่เป็นเงื่อนไข

5.3.4 การใช้คำศัพท์ (Lexical Cohesion) เป็นการทำให้เกิดการเชื่อมโยงความโดยใช้คำศัพท์ที่สัมพันธ์กันทางความหมายลักษณะต่างๆ เช่น เหมือนกัน ขัดแย้งกัน เป็นคำย่อยของกัน อธิบายลักษณะอาการของสิ่งนั้น และเป็นคำที่อยู่ในทำเนียบภาษาเดียวกัน เช่น คำว่าดวงอาทิตย์ มีคำอื่นที่สื่อความหมายอย่างเดียวกัน เช่น ดวงตะวัน ดาววัน สุริยา สุริยน สุริเยศ ทินกร จาตุรนต์ หรือเป็นคำย่อยของคำใหญ่

5.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้โวหาร

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้โวหารของศักดิ์ศรี แย้มนัตตา (2521: 329-335) วงเดือน สุขบาง (2524) ผกาศรี เย็นบุตร (2526: 124-129) ยุพร แสงทักษิณ (2531) พระยาอุปกิตศิลปสาร (2545) กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์ (2541) มัทนา นาคะบุตร (2548) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

โวหาร หมายถึง ถ้อยคำที่กล่าวอย่างมีชั้นเชิง หรือท่วงทำนองในการพูดหรือเขียนสื่อความหมายได้อย่างมีศิลปะ และมักมีความหมายแฝงอยู่ในคำ หรือข้อความนั้นๆ ซึ่งผู้รับสารย่อมเข้าใจความหมายได้

โวหารในการเขียนสามารถแบ่งได้เป็น 5 ชนิด คือ

5.4.1 บรรยายโวหาร คือ โวหารที่ใช้เล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวต่างๆ ตามลำดับเหตุการณ์ มุ่งความชัดเจน ตรงไปตรงมา กล่าวถึงแต่สาระสำคัญไม่จำเป็นต้องมีผลความ หรือความปลื้มย่อยเสริมมุ่งสาระเขียนอย่างสั้นๆ ได้ความชัดเจน

5.4.2 พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่เขียนเพื่อมุ่งให้ความแจ่มแจ้ง ละเอียดลออ เพื่อให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพและเกิดอารมณ์ความรู้สึกซาบซึ้งเพลิดเพลินจับใจไปกับข้อความนั้นการเขียนพรรณนาโวหารจึงยาวกว่าบรรยายโวหาร แต่ก็ไม่เยิ่นเย้อ มักใช้การเล่นคำ เล่นเสียง ใช้ภาพพจน์ แม้เนื้อความที่เขียนจะน้อยแต่เต็มไปด้วยสำนวนโวหารที่ไพเราะ อ่านได้รสชาติ

5.4.3 เทศนาโวหาร คือ โวหารที่มีจุดหมายแสดงความแจ่มแจ้งเพื่อจูงใจให้ผู้อ่านคล้อยตามหรืออาจกล่าวได้ว่ามุ่งชักจูงให้ผู้อ่าน คิดเห็นหรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้เขียน

5.4.4 อุปมาโวหาร คือ โวหารเปรียบเทียบ โดยยกตัวอย่างสิ่งทีคล้ายคลึงกันมาเปรียบ เพื่อให้เกิดความชัดเจนด้านความหมาย ด้านภาพ และเกิดอารมณ์ ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น อุปมาโวหารใช้เป็นโวหารเสริมบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร เพื่อให้ชัดเจนน่าอ่าน โดยอาจเปรียบเทียบอย่างสั้น ๆ หรือเปรียบเทียบอย่างละเอียดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปมาโวหารนั้นจะนำไปเสริมโวหารประเภทใด

5.4.5 สาธกโวหาร คือ โวหารที่มุ่งให้ความชัดเจน โดยการยกตัวอย่างเพื่ออธิบายให้แจ่มแจ้งหรือสนับสนุนความคิดเห็นที่เสนอให้หนักแน่นน่าเชื่อถือ สาธกโวหารเป็นโวหารเสริมบรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร

5.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ภาพพจน์

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาพพจน์ของวินัย ภู่วะหงษ์ (ม.ป.ป.) ชลธิรา กัดดออยู่ (2517: 217) กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2521) สว่าง ไชยสงค์ (2538) พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย (2539: 109 -110) วรรณวรงค์ เจริญพันธ์ (2542) ลักขณากร ธรรมเที่ยง (2547) มัทนา นาคบุตร (2548) นิธิอร พรอำไพสกุล (2549) ชนางลักษณ์ ชุนทอง (2549) กาญจนา ปราบปัญญา (2553) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพพจน์ หมายถึง วิธีสร้างมโนภาพด้วยสำนวนภาษารูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำ หรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือความหมายพิเศษ ภาพพจน์ แบ่งกว้างๆ ได้ 2 ชนิด ดังนี้ ภาพพจน์ วาทศิลป์ และภาพพจน์เปรียบเทียบ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประมวลภาพพจน์ได้ 13 ประเภท ดังนี้

5.5.1 อุปมา เป็นโวหารเปรียบเทียบความเหมือนของสิ่งสองสิ่ง โดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ลักษณะโวหารแบบนี้มักใช้คำที่แสดงความเปรียบให้เห็นหรือเข้าใจถึงความเหมือนของสิ่งสองสิ่งนั้น

5.5.2 อุปลักษณะ เป็นโวหารเปรียบเทียบโดยการนำลักษณะ หรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งมากล่าวถึง หรือเปรียบเทียบเป็นภาพลักษณะให้เห็นหรือเข้าใจถึงลักษณะหรือคุณสมบัติของอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ เป็นโวหารที่เปรียบเทียบความเหมือนของสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน

5.5.3 อุทาหรณ์ เป็นโวหารเปรียบเทียบโดยการนำเรื่องราว เหตุการณ์ หรือบางสิ่งบางอย่างมากล่าวเพื่อให้เห็นหรือเข้าใจความรู้สึกที่แท้จริงยิ่งขึ้น

5.5.4 อติพจน์ เป็นโวหารเกินจริง โดยการกล่าวถึงสิ่ง หรือสภาพ หรือเหตุการณ์ที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง เพื่อให้กระทบอารมณ์ เน้นความรู้สึกให้นึกเห็นความเข้มข้นของภาวะนั้นๆ โดยไม่ได้เพ็งเล็งถึงข้อเท็จจริง

5.5.5 บุคลาธิษฐาน เป็นการใช่วิหารสมมติสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหลายขึ้นเป็นบุคคล โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงอาการกริยา มีความรู้สึกนึกคิดเป็นอย่างคน

5.5.6 สมมติภาวะ เป็นคำกล่าวเรียก การใช่วิหารเรียกสิ่งที่ไม่มีชีวิตราวกับเปรียบที่มีชีวิต เพื่อเร้าความรู้สึกและจิตใจให้หวนไหว เศร้าสร้อย หรือรื่นรมย์ไปกับถ้อยคำพรรณนา

5.5.7 นามนัย เป็นการใช้นำคำแทน คือ การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้มีความหมายถึงอีกสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติคล้ายกัน

5.5.8 อนุนามนัย เป็นการกล่าวบางส่วน คือ การกล่าวถึงส่วนใดส่วนหนึ่งโดยให้มีความหมายแทนส่วนทั้งหมด

5.5.9 วิชาขพจนั เป็นความขัดแย้งที่กลมกลืน คือ การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน โดยการกล่าวถึงสิ่งหรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะ หรือภาวะที่ขัดแย้ง หรือตรงข้ามกันให้ประกอบประสานกันอย่างกลมกลืน เพื่อแสดงลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งให้เด่นและชัดเจนยิ่งขึ้น

5.5.10 บันใดคำ เป็นการเพิ่มน้ำหนักข้อความให้เข้มข้นขึ้นเป็นลำดับจนถึงลำดับสูงสุด

5.5.11 ปฏิรูปพจนั เป็นการอ้างถึง การนำ หรือดัดแปลงข้อความที่มีอยู่ก่อน หรือรู้จักกันดีแล้วมากล่าวประสานกับเนื้อความ หรือเหตุการณ์ใหม่ เพื่อสร้างบรรยากาศและอารมณ์ความรู้สึก คลอดจนความนึก

5.5.12 ปฏิปุจฉา เป็นคำถามวาทศิลป์ คือ การใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพื่อรับความรู้สึกนึกคิดบางประการ

5.5.13 สัทพจนั คือภาพพจนัเปรียบเทียบโดยใช้คำเลียนเสียง

5.5.14 อรรถวิภาษ คือภาพพจนัที่เกิดจากการแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกัน หรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกกลงไปอาจตีความหมายได้อย่างกลมกลืน

5.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้ภาษาสนทนา

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาสนทนาของเถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2541: 745–746) และสายทิพย์ นุกูลกิจ (2543: 180) สามารถสรุปเชิงสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาษาสนทนา หมายถึง การใช้คำพูดโต้ตอบกันของบุคคล หรือตัวละคร บทสนทนาที่ดีในงานประพันธ์ต้องเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตัวละครทั้งเพศ วัย การศึกษา อาชีพ การงาน ตำแหน่ง ตลอดจนบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอและอารมณ์ในขณะนั้นของตัวละคร

บทสนทนาต้องมีลักษณะ ลีลา สำนวน ถ้อยคำ แตกต่างจากการบรรยายหรือพรรณนา เพราะเป็นเนื้อความคนละส่วนกับการบรรยายที่มีความสำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือสร้างปมเงื่อนและคลี่คลายปมของโครงเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง บทสนทนาอาจมีขนาดสั้น หรือยาวขึ้นอยู่กับเนื้อหา ทั้งยังมีประโยชน์ต่อผู้แต่ง เนื้อเรื่อง และผู้อ่าน

บทสรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้ถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยง
ความ โหวหาร ภาพพจน์ และภาษาสนทนา ผู้วิจัยได้นำไปเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาที่
นำเสนอความคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

บทที่ 3

การใช้ถ้อยคำ ประโยค และกระบวนการเชื่อมโยงความ ที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา

ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารของมนุษย์ เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความคิด ความต้องการ เพื่อบอกเล่าถ่ายทอดความรู้สึกระหว่างกัน ภาษาเป็นภาพสะท้อนความเจริญทางสังคม ภาษาประจำชาติที่ใช้สืบต่อกันมานั้นจะสัมพันธ์กับสังคมของผู้ใช้ภาษาอย่างใกล้ชิด คำศัพท์ที่มีในภาษาจะแสดงให้เห็นลักษณะความเป็นอยู่ อาหารการกิน ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ของสังคมนั้น ความเจริญก้าวหน้าของสังคมย่อมมีผลต่อภาษาด้วย ภาษาจึงเป็นหลักฐานแสดงอารยธรรมต่างๆ ของสังคม อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการบันทึกและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ดังนั้นภาษาย่อมจะแสดงความรู้สึกนึกคิด ทักษะ และค่านิยมทางสังคมเอาไว้ด้วย

นอกจากความสำคัญของภาษาดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ภาษายังเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแนวคิด หรือใจความสำคัญของเรื่องที่นักเขียนนำเสนอไว้ในวรรณกรรมเพื่อส่งผ่านไปยังผู้อ่าน ซึ่งแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมจะมีความน่าสนใจมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ประพันธ์ เพราะการใช้ภาษาถือได้ว่าเป็นศิลปะที่มีความงดงาม มีระดับ และมีลีลาเฉพาะตัว หากผู้เขียนมีการสื่อสารที่ชัดเจนตรงประเด็นด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าถึง อรรถรสของเรื่องราวที่เรียงร้อยได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะแนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม เพราะภาษาในวรรณกรรมนั้นเป็นการนำเสนอแนวคิดอย่างแนบเนียนผ่านการผูกเรื่อง

การใช้ภาษาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมืองก็เช่นกัน ผู้ประพันธ์มีวิธีการใช้ถ้อยคำ ประโยค และการเชื่อมโยงความเพื่อนำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจ นำมาใช้สื่อความหมายตามที่ต้องการ โดยมุ่งเน้นให้เห็นแนวคิดพุทธศาสนาอย่างแจ่มชัด แนวคิดที่ปรากฏในนวนิยายทั้ง 6 เรื่องของสไบเมืองมีดังนี้

เรื่องที่ 1 เสียงแห่งมัจฉิมยาม แนวคิดหลักของเรื่องนี้คือศีลข้อที่ 3 กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี โดยนำเสนอเรื่องของ “ภัตตะ” นายกองเกวียนขายสินค้าที่เป็นผู้ผิดศีลข้อสาม เพราะหลงรักนางจารุธาราภรรยาของโกญจาชายหนุ่มบุตรช่างทอง และต้องการได้นางจารุธารามาเป็นภรรยาของตน ภัตตะรู้ว่าโกญจาสามีของนางจารุธาราชื่นชอบการเล่นสกา จึงใช้อุบายชวนโกญจามาเล่นสกาที่กองเกวียนของตนแล้วหลอกล่อให้อยู่ที่กองเกวียน ส่วนภัตตะหลบกลับไปบ้านของโกญจาหลอกลวงบิดามารดาว่าโกญจาให้มารับนางจารุธาราไปหา จากนั้นภัตตะก็พานางหนีขึ้นเขาและได้พบกับฤๅษีตนหนึ่งกำลังบำเพ็ญตบะอยู่ ฤๅษีพยายามชี้ให้ภัตตะเห็นว่าการ

กระทำของเขานั้นผิด และยังได้เล่าเรื่องของพระพุทธเจ้าศาสดาองค์ใหม่แห่งชมพูทวีปให้ภัตตะและนางจรรุราฟัง แต่ภัตตะไม่สนใจ ต่อมาเมื่อโกญจารู้เรื่องจึงออกติดตามจนถึงภูเขานั้น ภัตตะไปซ่อนตัวอยู่บนต้นประคู้ โภญจาให้ข่าวขัดดอกขึ้นไปถูกภัตตะได้รับบาดเจ็บสาหัส จากนั้น โภญจาก็กลับบ้านและได้ขับไล่ นางจรรุราออกจากบ้านในที่สุด เพราะไม่เชื่อใจนางอีกต่อไป ระหว่างที่ภัตตะบาดเจ็บสาหัสดวงจิตได้ล่องลอยไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ดวงวิญญาณของภัตตะสัมผัสได้ถึงพุทธานุภาพของพระพุทธองค์และซาบซึ้งในพระสัทธรรมที่นำไปสู่หนทางแห่งการดับทุกข์อย่างแท้จริง ทำให้ภัตตะระลึกถึงความผิดที่เคยกระทำ แล้วจึงเสียชีวิตอย่างสงบ นอกจากนี้ศีลข้อสามที่ปรากฏเป็นแนวคิดหลักของเรื่องแล้ว ยังมีหลักธรรมข้ออื่นปรากฏอยู่ด้วยคือ อริยสัจ 4 และการแบ่งมนุษย์ที่สามารถเข้าถึงธรรมได้แตกต่างกัน 4 ประเภท และยังคงแสดงพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าด้วย

เรื่องที่ 2 *ความมืดแห่งคูลาทอง* เป็นนวนิยายที่มีแนวคิดหลักของเรื่องคือศีลข้อ 2 อทินนาทานา เวมณี โดยนำเสนอเรื่องของนางมาลาตีภรรยาของวิภูษณะบุตรชายคนโตของเศรษฐีป่าระ นางมาลาตีเป็นผู้หญิงที่เต็มไปด้วยความโลภ นางต้องการครอบครองทรัพย์สมบัติที่เศรษฐีป่าระทิ้งไว้เป็นมรดกให้กับบุตรชายทั้งสองเท่าๆ กันไว้แต่เพียงผู้เดียว จึงได้วางอุบายและเกลี้ยกล่อมวิภูษณะให้สร้างห้องลับใต้ดินไว้โดยย้ายและขนสมบัติไปเก็บซ่อนไว้ แม้สามีจะไม่เห็นด้วยแต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งกับภรรยาแต่ประการใด ส่วนกับปิยะบุตรชายคนเล็กของเศรษฐีป่าระนั้นเป็นครอบครัวที่ฝักใฝ่ในธรรม เคารพศรัทธาในพระพุทธเจ้า ต้องการเพียงทรัพย์สินส่วนตนเพื่อสร้างความมั่นคงให้ครอบครัว หาช่องทางในการค้าขายและหาโอกาสที่จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ระหว่างที่กับปิยะออกไปค้าขายเขาล้มป่วยจนเสียชีวิต ขณะเดียวกันนางมาลาตีก็ได้ลวงพานางสีวิกาภรรยาของกับปิยะไปดูสมบัติที่ซ่อนไว้ จากนั้นก็ชิงนางไว้ในถ้ำจนขาดใจตาย ส่วนนางวัลยาโมลีบุตรสาวพยายามออกตามหานางสีวิกาแต่ตามเท่าใดก็ไม่พบจึงโศกเศร้าเสียใจจนล้มป่วย ดวงวิญญาณของกับปิยะและสีวิกาได้กลับมาหาบุตรด้วยความเป็นห่วง และด้วยความศรัทธาในพระพุทธเจ้าจึงบอกให้บุตรสาวนั้นยึดพระพุทธเจ้าและพระธรรมของพระองค์เป็นที่พึ่งจะทำให้นางพ้นทุกข์ได้ ด้านนางมาลาตีนั้นต้องการแน่ใจว่านางสีวิกาเสียชีวิตอย่างแน่นอนแล้ว จึงลงไปดูในห้องเก็บสมบัติใต้ดิน แต่เนื่องจากฝนตกหนักเกิดน้ำท่วมจนทำให้กำแพงใต้ดินห้องเก็บสมบัติถล่มน้ำเข้าท่วมภายในห้อง นางมาลาตีจึงเสียชีวิตเช่นเดียวกับที่เคยทำไว้กับนางสีวิกา ต่อมาครอบครัวของอรรถจักรซึ่งเป็นครอบครัวที่สนิทสนมกับครอบครัวของกับปิยะได้รับนางวัลยาโมลีมาดูแล อีกทั้งอรรถจักรซึ่งสำเร็จวิชาแพทย์มาก็ได้ดูแลนางเป็นอย่างดี จนท้ายที่สุดครอบครัวของวิภูษณะครอบครัวของอรรถจักร และนางวัลยาโมลีได้ร่วมเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยหวังว่าพระ

ธรรมของพระองค์จะดับทุกข์ให้กับทุกคนได้ นวนิยายเรื่องนี้มุ่งแสดงศีลข้อสองเป็นแนวคิดหลักทั้งยังแสดงพุทธลักษณะ และพุทธปาฏิหาริย์อีกด้วย

เรื่องที่ 3 ลายแทงในถ้ำแก้ว แนวคิดหลักของเรื่องนี่คือศีลข้อ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี โดยนำเสนอเรื่องของนางเจ็ดหม้ออาถรรพ์ที่ต้องการสังหารพราหมณ์ห้าสตะ ซึ่งเป็นพราหมณ์ผู้เคร่งครัดในวินัยของพราหมณ์และเป็นพี่นบถือของชาวบ้าน นางเจ็ดหม้อจึงให้นางนิลิกาบุตรสาวไปชวนพราหมณ์ห้าสตะไปยังถ้ำแห่งหนึ่งตามความฝันของนางเพื่อตามหาสมบัติโดยมีพากุจีบ่าวของนางเป็นผู้รับคำสั่งฆ่าพราหมณ์ทั้งสองทันทีเมื่อมีโอกาส พราหมณ์ห้าสตะและพุกษะบุตรชายตัดสินใจออกเดินทางไปด้วยนางนิลิกาและพากุจี ระหว่างเดินทางไปยังภูเขาวิชัยนั้น มีผู้คนจำนวนมากกล่าวสรรเสริญพระเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าและพระสัทธรรมของพระองค์ ต่อมานิลิการู้ถึงแผนการของมารดาจึงบอกแก่พราหมณ์ทั้งสอง แล้วจึงหนีออกมาพร้อมกัน แต่พากุจีไล่ตามมาทันจึงจับตัวนางนิลิกาไว้ และผลักพราหมณ์ทั้งสองตกเหวไป นางนิลิกาเสียใจอย่างมากจึงสลบไป ระหว่างนั้นดวงจิตของนางได้พบกับพระพุทธเจ้าและได้สดับพระธรรมเทศนาของพระองค์ จนเกิดความอิมโอมใจ แต่ในระหว่างนั้นนางเจ็ดหม้อเป็นห่วงบุตรสาวจึงตามมาสมทบ แต่ป่วยอย่างกะทันหันโดยไม่รู้สาเหตุ บ่าวของนางจึงพยายามพานางเจ็ดหม้อไปหานางนิลิกาค้นพบกัน แต่นางยังคงเจ็บหนักอยู่ นางเพื่อถึงพระพุทธเจ้าและต้องการจะเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ดวงจิตของนางได้ลอยไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและเกิดสำนึกในความผิดที่ตนได้ทำคือการวางแผนฆ่าผู้อื่น เมื่อฟื้นคืนสติจึงเลิกเป็นหม้ออาถรรพ์และเลิกปองร้ายพราหมณ์ทั้งสอง และร่วมเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกัน นอกจากนี้มีศีลข้อหนึ่งเป็นแนวคิดหลักของเรื่องแล้ว ยังมีหลักธรรมเรื่อง อหิงสา สัจจะ ทมะ สวิญญานกัทรพย์ อวิญญานกัทรพย์ มิจฉัตตะ 8 และพุทธลักษณะ พุทธปาฏิหาริย์ และพุทธานุภาพ

เรื่องที่ 4 มายาในวาริ แนวคิดหลักของเรื่องนี่คือศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี โดยเป็นเรื่องของ เปสียี่มีนิสัยพูดปดอยู่เป็นประจำ เปสียี่โกหกโสปานว่าตนเองเป็นเจ้าของบ้านและบาดเจ็บสาหัส โสปานก็ช่วยดูแลเปสียี่จนอาการดีขึ้น วันหนึ่งเกิดพายุฝนในหมู่บ้านทำให้ทุกคนต้องอพยพหนีไปบนเขาและทิ้งทรัพย์สินทั้งหมดไว้หมู่บ้านนั้นจมอยู่ใต้น้ำ ต่อมาโคโปหัวหน้าโจรได้เข้ามาจับตัวโสปานและชาวบ้านไว้ทั้งหมด และบังคับให้โสปานทำพิธีเรียกทรัพย์สมบัติขึ้นมาจากน้ำ เพราะเจ้าชายเวคี หรือ เปสียี่ สมุนของโคโป ซึ่งจริงๆ แล้วเขาคือ สิงคี ญาติของโสปานนั่นเอง ได้โกหกไว้ว่าโสปานมีคาถาเรียกสมบัติขึ้นมาได้ โสปานใช้วิธีนั่งสมาธิจนเข้าข่ายญาณของพระพุทธเจ้า ความทุกข์ในใจของเขาก็หมดสิ้นไป เมื่อถึงวันทำพิธีเปสียี่ให้ลูกน้องเอางูพิษใส่ไว้ในกระบอกลูกน้ำ เมื่อโสปานลงน้ำไปมองเห็นงูพิษนั้นและจับไว้ได้เพราะโสปานบริกรรมถึงพระพุทธคุณอยู่ตลอดเวลาจึง

รอดพ้นอันตราย โสปานจึงนำงูพิษขึ้นมา ทำให้เปลี่ยนสภาพว่าตนเองคือ สิงคิ ลูกชายของกุสโลชฎิลในหมู่บ้าน โคโปโกรธมากที่ลูกสิงคิหลงจึงจะสังหารสิงคิเสีย แต่กองทัพของพระราชเจ้าเข้ามาช่วยจับกลุ่มโจรทั้งหมดไป จากนั้นโสปานได้ตัดสินใจออกเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า นอกจากศีลข้อสี่แล้ว เรื่องนี้ยังได้กล่าวถึงศีลทั้ง 5 ข้อโดยรวม มรรคมงคล 8 อริยสัจ 4 พุทธานุภาพและพุทธปาฏิหาริย์

เรื่องที่ 5 *ไฟรีในเมรัย* แนวคิดหลักของเรื่องคือศีลข้อ 5 สุราเมรัยมัชฌมาทฎฐานา เวรมณี โดยนำเสนอเรื่อง เตละผู้ผิดศีลข้อห้าเนื่องจากติดสุรา นอกจากนี้ยังเที่ยวผู้หญิง และไม่เคยช่วยงานของเนโลผู้เป็นบิดาเลย เตละมักจะเอะอะโวยวายทำร้ายคนใกล้ชิดอยู่เสมอ เขาหลงรักและต้องการแต่งงานกับหญิงขายบริการชื่อ นางวัลลกี ต่อมาอาราชาชายผู้คอยอาศัยเงินจากนางวัลลกีรู้เรื่องจึงวางแผนที่จะให้นางวัลลกีหลอกเอาเงินจากเตละ ส่วนอารานันท์ก็เกลี้ยติดสนิทกับเตละเพื่อให้เตละอยู่ข้างตนและขัดขวางจิเรณที่รักนางอติมานีเช่นเดียวกัน วันหนึ่งเนโลและอติมานีชวนเตละเดินทางไปชำระร่างกายที่แม่น้ำคงคาด้วยกัน เนโลออกเดินทางพร้อมด้วยอติมานี เตละ จิเรณ อารา และนางวัลลกี รวมทั้งป่าวไพร่ ระหว่างการเดินทางเตละเมามายและทำร้ายนางวัลลกี จึงถูกป่าวของนางวัลลกีผลักตกแม่น้ำ จิเรณช่วยเตละขึ้นมาแต่เตละสำลักน้ำและโคลนเข้าไปมากทำให้ป่วยหนักและต้องการที่จะเฝ้าพระพุทธเจ้า บิดาและน้องสาวจึงพาเตละไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เตละได้เห็นความผิดของตนเองที่เคยกระทำมาและตัดสินใจปฏิบัติธรรม 1 ปี และอติมานีก็ปฏิบัติธรรม 1 ปีเช่นเดียวกัน ข้อธรรมที่ปรากฏในเรื่องคือ อธิปไตย 4 ตัณหา 36 พระโอวาท 3 ประการ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมทั้งการแสดงพุทธลักษณะ และพุทธานุภาพ

เรื่องที่ 6 *กาฬปัถวี* แนวคิดหลักของเรื่องกล่าวถึงโทษแห่งอุปกิเลส 16 คือ สิ่งที่ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัวไม่แจ่มใส ทำให้ใจหม่นไหม้ และเสื่อมทราม โดยเป็นเรื่องของเตมาสผู้มีอุปนิสัยที่เรียกว่า อุปกิเลส 16 ต่างจากนาคพลาผู้เป็นบ่าวรับใช้ที่บิดาส่งมาดูแลซึ่งเป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียนและกตัญญูต่ออาจารย์และเตมาสเป็นอย่างดี นาคพลาปรารถนาที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าหากมีโอกาสอยู่มาวันหนึ่งเตมาสไปซื้อนางจันทิกามาจากป่าในตลาดเพราะต้องการนางมาปฏิบัติรับใช้นางจันทิกานั้นมีนกลีดำตัวหนึ่งที่นางเลี้ยงไว้ติดตัวนางเสมอและพูดจารู้เรื่องได้เหมือนคนชื่อ กาลา เมื่อเตมาสก้าวร้าวอาละวาดและจะทำร้ายนางจันทิกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเตมาสแสดงอาการไม่เคารพต่อภิกษุ และพูดจาล่วงเกินพระพุทธเจ้า กาลาจะจิตตีทำร้ายเตมาสทันที กาลาและฝูงนกก็รุมทำร้ายเตมาสจนเกือบจะเสียชีวิต และระหว่างนั้นเองที่เตมาสเริ่มมีสติย้อนคิดถึงการกระทำชั่วร้ายของตนเองที่ผ่านมาและปรารถนาที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จากนั้นกาลาและฝูงนกก็เลิกเป็นปฏิปักษ์กับเตมาสทันที นอกจากอุปกิเลส 16 แล้ว ในเรื่องนี้ยังมีการกล่าวถึงหลักธรรม

ข้ออื่นที่เป็นพุทธวจนะ ได้แก่ คุณสมบัติพึงประสงค์ 9 ประการ ในการรับบิณฑบาตของภิกษุ ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่ 6 ประการของพระชีณาสพ ดอกบัว 4 จำพวก การทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบยอมถึงฐานะ 10 อย่าง และพุทธานุภาพ

นวนิยายทั้ง 6 เรื่องของสไบเมืองนั้นแสดงให้เห็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนเจตนาให้เป็นแกนหลักของเรื่องคือโทษของการประพฤติผิดศีล และมีนิสัยตามลักษณะอุปกิเลส 16 ที่ทำให้ตนเองเกิดความทุกข์และส่งผลกระทบต่อคนรอบข้างเกิดความทุกข์ตามไปด้วย แต่ความทุกข์ทั้งหลายจะหมดสิ้นไปหากได้ฟังพระธรรมเทศนาหรือเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วจะทำให้ได้พบกับความสุขที่แท้จริงของชีวิต

นอกจากนั้น แนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีแทรกอยู่ในนวนิยายชุดศีลห้า คือ พุทธานุภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่แสดงให้เห็นชัดเจนจากพุทธลักษณะและพุทธปาฏิหาริย์ แสดงถึงความศรัทธาเลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้า ส่วนนวนิยายเรื่องกาฬปัถวีจะมีพุทธวจนะอันเป็นคำสอนที่พระภิกษุในพุทธศาสนาเป็นผู้ถ่ายทอดแทรกอยู่จำนวนมาก

ในการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำ ประโยค และการเชื่อมโยงความ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์โดยเรียงลำดับไปที่ละหัวข้อเพื่อแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบแต่ละส่วนสื่อแนวคิดพุทธศาสนาอย่างไร ด้วยกลวิธีใด ดังต่อไปนี้

1. การใช้ถ้อยคำ
2. การใช้ประโยค
3. การใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ

1.1 การใช้ถ้อยคำ

ถ้อยคำมีบทบาทสำคัญและเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากสำหรับการใช้ภาษา คำอาจก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนอารมณ์ของผู้ฟังหรือผู้อ่านได้อย่างรุนแรง คำบางคำสามารถปลุกเร้าใจให้เกิดความกระตือรือร้นและให้ความรู้สึกสดชื่น แต่คำบางคำทำให้เกิดความโศกเศร้าสะเทือนใจ ทำให้เกิดความสุขหรือความทุกข์ นักเขียนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์ผลงานของตนเองล้วนแต่เป็นผู้มีความสามารถในการเลือกสรรคำอย่างเหมาะสมทำให้เป็นที่ประทับใจแก่ผู้อ่านเป็นอย่างมาก

การใช้ถ้อยคำที่สละสลวยมีความไพเราะเพราะพริ้งนั้น ถือเป็นศิลปะของการใช้ภาษา เพื่อที่จะสร้างคำที่ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดอารมณ์คล้อยตามไปด้วย การใช้ถ้อยคำจึงเป็นศิลปะ หรือกลวิธีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะเลือกสรรถ้อยคำมาใช้เพื่อสามารถสื่อความหมายให้แก่ ผู้อ่านหรือผู้ฟังให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจในลักษณะที่แตกต่างกัน

นวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง มีความโดดเด่นในการใช้ถ้อยคำเพื่อสื่อแนวคิดทาง พระพุทธศาสนาและทำให้เกิดความไพเราะในลักษณะแตกต่างกันออกไป ในการวิเคราะห์การใช้ ถ้อยคำในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง พบว่ามีลักษณะการใช้ถ้อยคำ ดังนี้

1.1.1 การหลากคำ

1.1.2 คำเพื่อเสียงสัมผัส

1.1.3 คำสูง

1.1.4 คำที่ทำให้เกิดภาพ

1.1.1 การหลากคำ

การหลากคำ คือ การใช้คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันในรูปคำที่แตกต่างกันออกไปเพื่อ ประโยชน์ในด้านความไพเราะของเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่าย หรือในบางครั้ง เพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนและให้เหมาะสมกับกาลเทศะรวมทั้งบุคคล ในนวนิยายอิงพุทธ ศาสนาของสไบเมืองนั้นการหลากคำที่แสดงแนวคิดพุทธศาสนา ปราภฏเด่นชัดในการหลากคำ เรียกพระนามพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“หากแต่บัดนี้...ข้าได้ข่าวระบือมาจากดินแดนแคว้นมคธ อันเป็นอาณาจักรใหญ่ด้าน ได้เชิงเขาหิมาลัยว่า ชมพูทวีปได้ผู้มีบุญมาบังเกิดเป็นพระมหานุรุช บำเพ็ญเพียรกระทำทุก รกิริยา ตลอดเวลาเกือบ 6 ปี ครั้นเลิกทรมานพระวรกายจึงได้ทรงเห็นแจ้งซึ่งโลก แลได้ตรัส ธรรมวิเศษเป็นพระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า...ข่าวอันเป็นสิริมงคลนี้แพร่หลายขจรไปทั่วทั้ง พื้นแผ่นดินสุพี...ชวนให้ข้าเกิดความปีติปราโมทย์ ใครจะได้ละอาศรมเดินทางไปเฝ้าพระตถาคต ผู้เป็นเจ้าพระองค์นั้นยิ่งนัก”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 59)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า สไบเมืองเลือกใช้คำ “พระมหานุรุช” “พระบรมสัมมาสัม พุทธเจ้า” และ “พระตถาคต” เป็นคำเรียกพระนามพระพุทธเจ้า พจนานุกรมอเล็กทอนิกส์ ฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ระบุว่า ตถาคต มาจากภาษาบาลี แปลว่า พระผู้ไปแล้วอย่างนั้น เป็นคำที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์เอง คำว่า “พระผู้เป็นเจ้า” หมายถึงพระภิกษุที่ตนนับถือ ส่วน “พระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า” นั้น เป็นคำที่ประกอบด้วย บรม หมายถึง ยิ่งใหญ่ สัมมา ซึ่ง

หมายถึง ชอบ ดี จริง รวมกับคำว่าพุทธเจ้า หมายถึง ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว คำว่าพระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงหมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ (พจนานุกรมอเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) และ “พระมหาบุรุษ” นั้น หมายถึง พระผู้เป็นบุรุษอันยิ่งใหญ่ของโลก คำที่สไบเมืองเลือกใช้นั้นแสดงให้เห็นถึง การเคารพยกย่องบูชาที่สไบเมืองมีต่อพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 2

“...ทูลขออำนาจครอบครองอาณาจักรแห่งภิกษุสงฆ์แลสาวกทั้งปวงจากสมเด็จพระผู้มีพระภาค เมื่อมิได้รับพระอนุญาต เทวทัตต์ก็กั้นแต่โทมนัสผูกเวรในพระบรมศาสดา”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 72)

จากตัวอย่างเป็นการหลากคำเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คำว่า “พระผู้มีพระภาค” เป็นคำเรียกพระพุทธเจ้าหลังจากที่พระองค์ตรัสรู้ มีความหมายว่า พระผู้มีโชค หรือผู้จำแนกกรรม (พระราชนิพนธ์, 2520:202) ส่วนคำว่า “พระบรมศาสดา” มีความหมายว่า พระศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ (พจนานุกรมอเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) จะเห็นได้ว่าคำที่สไบเมืองเลือกใช้นั้นเป็นการเลือกใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการซ้ำคำ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกไม่ซ้ำซากจำเจ เพราะเป็นการกล่าวถึงพระพุทธเจ้าในตำแหน่งคำที่ใกล้เคียงกัน

ตัวอย่างที่ 3

“สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” นี้ถ้ายังอัดแน่นด้วยความเค้นแลโทมนัส เมื่อได้ยินพระนามแห่งพระชินสีห์พลันความปีติก็ทวีขึ้นในหทัย นางกราบกรานถวายบังคมทันทันใดนั้น “ข้าพเจ้าปรารถนาจักพบพระองค์เช่นกัน...ข้าแต่ท่าน...ท่านคือผู้ใดก็ตาม จงทราบความทุกข์อันใหญ่หลวงในครั้ง...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 95)

คำว่า “สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” มีความหมายว่า พระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ (พระราชนิพนธ์, 2520:202) ส่วนคำว่า “พระชินสีห์” นั้น มีความหมายว่า พระผู้ชนะดังราชสีห์ (พระราชนิพนธ์, 2520:204) ทำให้ทราบว่านอกจากสไบเมืองจะหลากคำเพื่อยกย่องพระพุทธองค์แล้วยังเลือกใช้คำได้เหมาะสมกับสถานะของพระองค์ เพราะทั้ง 2 คำที่สไบเมืองใช้นั้นเป็นพระนามของพระพุทธเจ้าหลังจากที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว

ตัวอย่างที่ 4

“ไม่รบกวนอย่างใดดอกนาง ก็เราทั้งหลายต่างใครไปชำระบาปสนานกาย ถือเป็นมงคลอันยิ่งใหญ่ เหนือกว่านั้นก็ยังจะไปเฝ้าพระศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาที่ราชคฤห์อีกเล่า ...นางยังจะรู้จักพระพุทธเจ้าฤาไม่”

(ไพบรียในเมรัย: 86)

คำว่า “พระศาสดา” นั้น หมายถึง ผู้ตั้งลัทธิศาสนา (พจนานุกรมอเล็กทอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ดังนั้นคำว่า “พระศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา” จึงหมายถึง ผู้ตั้งศาสนาพุทธ ส่วน “พระพุทธเจ้า” นั้น มีความหมายว่า พระผู้ตื่น คือพ้นจากความมืด หรือ กิเลส ตัณหา ไปสู่ความสว่าง หรือพระสัพพัตถม (พระราชนิพนธ์, 2520: 203)

ตัวอย่างที่ 5

ในภาพนิมิตแห่งจิตทั้งสามปรากฏแสงทองอร่ามฟ้า บรรพตโดยรอบราวโน้มน้าว ยอดวันทนา พระมหาบุรุษประทับ ณ ยอดเมฆงามสง่า เบื้องล่างคือราวป่ารกชัฏวัน ลำดับนั้น ...กลุ่มชาตินานาชาติพร้อมกันแบ่งบาน คชสารแลดุรงค์ต่างส่งเสียงบันลือไกล คงควาวรีน้อยใหญ่ไหลหลั่งพลั่งผุดประหนึ่งฝูงมนุษย์ผู้เร่ร่อน พระพายรำเพยพัดมาเย็นสบาย จตุบาทวิบาทโผผินไปมาเหนี่ยวยอดไม้ พร้อมใจกันกระทำอัญชลีพระสัพพัตถม

“ข้าแต่สมเด็จพระศาสดาจารย์” ปาฐสขฏิกกราบนมัสการเบื้องหน้าพระพุทธรูปนรินทร์ ผู้ทรงประดิษฐานเหนือเมฆมา “ขอทรงช่วยปิดเป่ามหากภัยอันศัตรูพิฆาตให้พ้นไปด้วยเจ้าข้า... ชายใจบาปนำสัตว์ร้ายมาใส่ไว้ในเสากลางแพ...มาณพจักพายแพฤไม่เจ้าข้า...ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ...”

(มาหาในวารี: 146)

จากตัวอย่างที่ปรากฏมีการหลีกคำเรียกพระนามพระพุทธรูปจำนวน 4 คำ คือ “พระมหาบุรุษ” มีความหมายว่า พระผู้เป็นบุรุษอันยิ่งใหญ่ของโลก (พระราชนิพนธ์, 2520: 202) “พระสัพพัตถม” มีความหมายว่า พระผู้รู้ทั่ว คือรู้ว่าอะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว (พระราชนิพนธ์, 2520: 202) “พระศาสดาจารย์” คือ พระผู้เป็นอาจารย์ของศาสนา และ “พระพุทธรูปนรินทร์” หมายถึง จอมนักปราชญ์ หรือ พระพุทธเจ้า (พจนานุกรมอเล็กทอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) แสดงให้เห็นการหลีกคำเพื่อการยกย่องพระพุทธรูปที่ให้ความหมายที่หลากหลาย

ตัวอย่างที่ 6

“พวกข้าพเจ้าก็ตั้งใจแจะนมัสการพระศากยมุนีด้วยเจ้าข้า...”ข้าแต่สมณะ ด้วยเหตุใดท่านจึงสละซึ่งบุตร ภริยา เคาหา แลนิคมคามอันเป็นที่รัก ไปสู่สำนักพระพุทธรูปพระองค์นั้น”

“ก็ด้วยเหตุที่คราวหนึ่งข้าไปกะกองเกวียน จึงประสบพระศาสดากำลังแสดงธรรม ธรรมเทศนาของพระองค์จับใจข้ายิ่ง” ภิกษุวัยสี่สิบตอบคำ

(กาฬปัฏฐะ: 40)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นสไปเมืองเลือกใช้คำว่า “พระศากยมุนี” หมายถึง พระนามพระพุทธรูปผู้มีเชื้อสายศากยวงศ์ (พจนานุกรมอเล็กทอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) คำว่า “พระพุทธรูป” หมายถึง พระสงฆ์ หรือ นักปราชญ์ แห่งศาสนาพุทธ ส่วนคำว่า “พระศาสดา” นั้น หมายความว่า พระผู้ที่เป็นผู้สอน (พระราชนิพนธ์, 2520: 204) การหลีกคำที่

สไบเมืองใช้ในตัวอย่างนี้จึงเป็นการหลีกคำที่ให้ความรู้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับเชื้อสายของพระพุทธเจ้า และการยกย่องพระพุทธเจ้าในฐานะนักปราชญ์ และผู้สอน

การหลีกคำเรียกพระนามที่ปรากฏนั้นในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาทั้ง 6 เล่มของสไบเมืองนั้น มีอยู่จำนวนมาก เช่น พระพุทธเจ้า เจ้าชายแห่งศากยวงศ์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระศาสดา พระพุทธางกูร พระทศพลสมเด็จพระสมณโคดม พระบรมศาสดา พระพุทธองค์ พระศาสดาแห่งศากยวงศ์ พระผู้มีพระภาคเจ้า บรมสรวเพชญ์พุทธเจ้า ฯลฯ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมคำเรียกพระนามพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมืองตามตารางดังนี้

ตาราง 1 การปรากฏคำเรียกพระนามพระพุทธเจ้าเรียงลำดับตามความถี่

ลำดับ	คำเรียกพระนาม พระพุทธเจ้า	เสียง แห่ง มัชฌิม ยาม (ครั้ง)	ความมืด แห่งคูหา ทอง (ครั้ง)	ลายแทง ในถ้ำแก้ว (ครั้ง)	มาหา ในวาริ (ครั้ง)	ไพรี ใน เมรัย (ครั้ง)	ภาพ ปักชี (ครั้ง)	จำนวน
1	พระศาสดา	-	7	52	69	42	68	238
2	พระพุทธองค์	6	10	3	-	6	2	27
3	พระบรมศาสดา	4	14	2	2	-	4	26
4	พระสัพพัญญู	7	6	2	3	6	1	25
5	พระพุทธเจ้า	4	3	6	1	7	3	24
6	พระผู้มีพระภาค	1	6	3	6	1	5	22
7	สมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้า	-	2	4	4	3	4	17
8	พระผู้มีพระภาคเจ้า	1	1	3	-	7	2	14
9	พระตถาคต	1	5	2	1	-	2	11
10	พระสมณโคดม	3	3	4	1	-	-	11
11	พระมหาบุรุษ	4	3	-	3	-	-	10
12	ศาสดาองค์ใหม่	--	2	7	-	-	-	9
13	พระบรมครู	1	3	1	-	3	-	8
14	เจ้าชายสิทธัตถะ	3	1	2	1	-	1	8
15	พระชินสีห์	-	1	4	2	-	-	7
16	พระสัมมาสัมพุทธ เจ้า	-	1	4	2	-	-	7
17	พระภควันตมุนี	2	1	-	-	2	1	6
18	พระศากยมุนีพุทธ เจ้า	-	-	-	-	-	6	6
19	สมเด็จพระผู้มีพระ ภาคเจ้า	2	4	-	-	-	-	6
20	ศาสดา	-	1	3	-	-	2	6
21	พระพุทธโคดม	2	2	-	-	-	-	4
22	พระศาสดาองค์ใหม่	1	1	3	-	-	-	4

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	คำเรียกพระนาม พระพุทธรูปเจ้า	เสียง แห่ง มัทฉิม ยาม (ครั้ง)	ความมืด แห่งคูหา ทอง (ครั้ง)	ลายแทง ในถ้ำแก้ว (ครั้ง)	มาหา ในวาริ (ครั้ง)	ไฟรี ใน เมรัย (ครั้ง)	ภาพ ปักยี่ (ครั้ง)	จำนวน
23	พระศาสดาจารย์	-	-	1	-	3	-	4
24	พระมหาสมณะ	1	-	-	2	-	-	3
25	พระตถาคตเจ้า	-	3	-	-	-	-	3
26	พระโคดม	-	1	1	-	1	-	3
27	พระทศพล	-	-	2	1	-	-	3
28	องค์พระศาสดา	-	2	-	-	-	1	3
29	สมเด็จพระสมณ โคดม	-	1	2	-	-	-	3
30	ตถาคต	2	-	1	-	-	-	3
31	พระบรมสัมมาสัม พุทธรูปเจ้า	2	-	-	-	-	-	2
32	พระพุทธรูปสรพชัญญ์	2	-	-	-	-	-	2
33	พระพุทธรูมนี	-	1	-	-	-	1	2
34	พระพุทธรูปทางกูร	-	-	2	-	-	-	2
35	พระผู้ตรัสรู้	-	-	-	1	1	-	2
36	พระผู้ตรัสรู้เองโดย ชอบ	-	-	-	1	1	-	2
37	พระบรมศาสดาจารย์	-	2	-	-	-	-	2
38	สมเด็จพระพุทธร โคดม	1	1	-	-	-	-	2
39	สมเด็จพระศาสดา จารย์	1	-	-	1	-	-	3
40	สมเด็จพระผู้มีพระ ภาคเจ้า	-	1	-	1	-	-	2
41	สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธะ	-	-	-	1	-	1	2
42	มหาบุรุษ	-	1	-	1	-	-	2

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	คำเรียกพระนาม พระพุทธรูปเจ้า	เสียง แห่ง มัทฉิม ยาม (ครั้ง)	ความมืด แห่งคูหา ทอง (ครั้ง)	ลายแทง ในถ้ำแก้ว (ครั้ง)	มาหา ในวาริ (ครั้ง)	ไฟรี ใน เมรัย (ครั้ง)	ภาพ ปักยี่ (ครั้ง)	จำนวน
43	เจ้าชายแห่งศากย วงศ์	-	-	1	1	-	-	2
44	พระภควินตบพิตร	1	-	-	-	-	-	1
45	พระสัพพัญญูเจ้า	1	-	-	-	-	-	1
46	พระผู้พิชิตมาร	1	-	-	-	-	-	1
47	พระผู้ทรงพลังแห่ง สรวงสวรรค์	-	1	-	-	-	-	1
48	พระบรมโพธิสัตว์	-	1	-	-	-	-	1
49	พระมหามุนี	-	1	-	-	-	-	1
50	พระผู้ตรัสรู้ธรรม วิเศษ	-	1	-	-	-	-	1
51	พระศาสดาสัทธัตถะ	-	-	1	-	-	-	1
52	พระสัพพัญญูพุทธ เจ้า	-	-	1	-	-	-	1
53	พระมหาบุรุษพุทธัง กูร	-	-	1	-	-	-	1
54	พระโคตมพุทธเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
55	พระผู้ชนะมาร	-	-	-	1	-	-	1
56	พระบวรพุทธเจ้า	-	-	-	1	-	-	1
57	พระสมณโคตมพุทธ เจ้า	-	-	-	1	-	-	1
58	พระสัมมาสัมพุทธะ	-	-	-	1	-	-	1
59	พระบรมโลกนาถ	-	-	-	1	-	-	1
60	พระพุทธรุณินทร์	-	-	-	1	-	-	1
61	พระพุทธรูประมุขสงฆ์	-	-	-	-	1	-	1
62	พระบรมมหาสมณะ	-	-	-	-	1	-	1
63	พระศากยมุนี	-	-	-	-	-	1	1

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	คำเรียกพระนาม พระพุทธรูปเจ้า	เสียง แห่ง มัทฉิม ยาม (ครั้ง)	ความมืด แห่งคูหา ทอง (ครั้ง)	ลายแทง ในถ้ำแก้ว (ครั้ง)	มาหา ในวาริ (ครั้ง)	ไฟริ ใน เมรัย (ครั้ง)	ภาพ ปักยี่ (ครั้ง)	จำนวน
64	พระภาควันตมุนีพุทธรูปเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
65	พระปัจเจกพุทธรูปเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
66	พระผู้ทรงพุทธรูป	-	-	-	-	-	1	1
67	สมเด็จพระพุทธรูป- ศาสนา	1	-	-	-	-	-	1
68	สมเด็จพระทศพล	1	-	-	-	-	-	1
69	สมเด็จพระมหาบุรุษ	1	-	-	-	-	-	1
70	สมเด็จพระสมณะ	1	-	-	-	-	-	1
71	สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธรูป	1	-	-	-	-	-	1
72	สมเด็จพระอริยเจ้า	1	-	-	-	-	-	1
73	สมเด็จพระบรม ศาสดา	-	1	-	-	-	-	1
74	สมเด็จพระบรม ตถาคต	-	1	-	-	-	-	1
75	สมเด็จพระบรมครู พุทธรูปเจ้า	-	-	-	-	1	-	1
76	สมเด็จพระศากยมุนี พุทธรูปเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
77	พระองค์ผู้ทรงสวัสดิ ภาพ	1	-	-	-	-	-	1
78	องค์หามุนีผู้เป็นเจ้า	1	-	-	-	-	-	1
79	องค์พระสัมมาสัม พุทธรูปเจ้า	1	-	-	-	-	-	1
80	องค์พระตถาคต	-	1	-	-	-	-	1

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	คำเรียกพระนาม พระพุทธรูปเจ้า	เสียง แห่ง มัทฉิม ยาม (ครั้ง)	ความมืด แห่งคูหา ทอง (ครั้ง)	ลายแทง ในถ้ำแก้ว (ครั้ง)	มาหา ในวาริ (ครั้ง)	ไฟรี ใน เมรัย (ครั้ง)	ภาพ ปักยี่ (ครั้ง)	จำนวน
81	องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า	-	1	-	-	-	-	1
82	องค์สมเด็จพระพุท โศดม	-	1	-	-	-	-	1
83	บรมครู	1	-	-	-	-	-	1
84	อรหันตสัมมาสัมพุทธ	1	-	-	-	-	-	1
85	ศาสดาแห่ง พระพุทธรูปศาสนา	1	-	-	-	-	-	1
86	จอมทัพธรรม	-	1	-	-	-	-	1
87	มหา牟尼พุทธเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
88	พุทธโคดม	-	1	-	-	-	-	1
89	ศาสดาแห่งศากยราช	-	1	-	-	-	-	1
90	บรมสรวเพชญ์พุทธ เจ้า	-	-	-	1	-	-	1
91	สัมมาสัมพุทธเจ้า	-	-	-	1	-	-	1
92	สัมพัชญ์พุทธเจ้า	-	-	-	1	-	-	1
93	มหาบุรุษราช	-	-	-	1	-	-	1
94	มหาสมณะ	-	-	-	-	-	1	1
95	ศากย牟尼พุทธเจ้า	-	-	-	-	-	1	1
	จำนวนคำที่ปรากฏ ในนวนิยายแต่ละ เรื่อง	36	42	27	31	16	25	95

หมายเหตุ* ที่มาของความหมายที่ปรากฏในตารางนี้มาจาก

- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ พ.ศ. 2553
- พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ พระราชวรมุนี โรงพิมพ์การศาสนา พ.ศ. 2520
- การวิเคราะห์พระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและวรรณคดี

พระพุทธศาสนา ของ บุญเลิศ วิวรณ์

จากตารางข้างต้นพบว่า คำที่พบมากที่สุด คือ พระศาสดา เนื่องจากคำว่า “พระ” นั้นตัวละครในเรื่องถือว่าเป็นนักบวชในพุทธศาสนา ส่วน “ศาสดา” นั้น หมายถึง เป็นพระนามอย่างหนึ่งที่ใช้เรียกพระพุทธเจ้า แต่ในปัจจุบันใช้เรียกผู้ตั้งศาสนาโดยทั่วไป (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 390) ส่วนนวนิยายที่ปรากฏการหลากพระนามมากที่สุดคือ *ความมืดแห่งคูหาทอง* พบการใช้คำเรียกพระนามพระพุทธเจ้าที่แตกต่างกันทั้งสิ้น 42 คำ และนวนิยายที่ปรากฏการหลากพระนามพระพุทธเจ้าน้อยที่สุดคือ *ไฟรีในเมรัย* มีการใช้คำเรียกพระนามพระพุทธเจ้าที่แตกต่างกันเพียง 16 คำ ซึ่งการคำเรียกพระนามพระพุทธเจ้านั้น มีหลายคำที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเลิศ วิวรณ์ เรื่อง *การวิเคราะห์พระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและวรรณคดีพระพุทธศาสนา* เช่น ตถาคต สัมมาสัมพุทธ สัพพัญญู ทศพล พุทธ โลกนาถ โคดม เป็นต้น และคำที่สไปเมืองคิดขึ้นเอง เช่น พระผู้ทรงพลังแห่งสรวงสวรรค์ พระผู้ทรงพุทธรุ ศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา จอมทัพรธรรม เป็นต้น ทำให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีภูมิรู้จากการเป็นผู้อ่านมามากพอ และมีความสร้างสรรค์ในการเลือกใช้คำ

การหลากคำเรียกพระนามของพระพุทธเจ้าจึงแสดงถึงความสามารถ และภูมิรู้ของสไปเมืองในคัมภีร์พุทธศาสนา ดังจะเห็นได้เมื่อเทียบกับงานวิจัย เรื่อง *การวิเคราะห์พระสมัญญานามของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและวรรณคดีพระพุทธศาสนา* ของ บุญเลิศ วิวรณ์ ข้างต้น นอกจากนั้นยังแสดงถึงความสามารถของผู้เขียน การสร้างสรรค์คำที่ใช้เรียกพระนามให้เหมาะสมกับเนื้อหา มีความน่าสนใจทั้งในแง่ของเสียงและความหมาย ด้านของเสียงมีความไพเราะรื่นหู ในด้านความหมายนั้น แต่ละคำก็ให้ความหมายถึงพระพุทธคุณ และพระจริยวัตรอันน่าเลื่อมใสของพระพุทธเจ้า

นอกจากนั้นยังพบว่า การใช้คำเรียกพระนามสะท้อนถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธองค์ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ที่ผู้เอยนามมีต่อพระพุทธองค์ ดังจะเห็นได้ชัดในคำต่อไปนี้

1. พระนามที่เป็นเพียงการเอ่ยถึงโดยที่ผู้พูดไม่ได้ศรัทธาหรือเลื่อมใสหรือแม้แต่รู้จักคำสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ศาสดาองค์ใหม่ ศาสดา เจ้าชายแห่งศากยวงศ์ เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นต้น ดังเช่นเหตุการณ์ตอนที่พราหมณ์หัสตะ จากเรื่องลายแทงในถ้ำแก้ว ที่เคยได้ยินพระนามพระพุทธเจ้ามาก่อนแต่ยังไม่เคยรู้จักคำสอน หรือเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า จึงใช้คำว่า “ศาสดาองค์ใหม่” ดังตัวอย่าง

“ศาสดาองค์ใหม่” พราหมณ์หัสตะพยักหน้า “ข้าได้ยินกิตติศัพท์มานาน ตั้งแต่ยังไม่สละบ้านเรือนออกไป มาคราวนี้ข้าเองก็ตั้งใจจะหาทางแลกเปลี่ยนความรู้แลข้อธรรมกับฤๅษีแลนักบวชที่บำเพ็ญเพียรอยู่ในถ้ำที่ภูเขา อยากรู้ว่าผู้บำเพ็ญพรตจะกล่าวถึงศาสดาองค์ใหม่ประการใด”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 30)

2. พระนามที่ผู้เอยพระนามได้ยินข่าว และพร้อมศรัทธา น้อมรับคำสอนใหม่ ได้ยินต่อกันมา เช่น พระศาสดา พระพุทธองค์ พระพุทธเจ้า พระผู้มีพระภาค พระตถาคต พระมหาสมณะ พระผู้ตรัสรู้ พระมหามุนี บรมครู ดังเช่นเหตุการณ์ตอนที่โสปาน จากเรื่องมายาในวาริ ที่เคยยินได้ฟังเรื่องราวของพระพุทธเจ้าจากผู้เป็นลุงและอาจารย์ และเกิดความศรัทธาในคำสอนแม้จะยังไม่เคยเข้าเฝ้าพระพุทธองค์มาก่อน ดังตัวอย่าง

“ข้าแต่พระศาสดา...” ในจิตของโสปาน ณ บัดนี้ มีบรมครูอยู่เพียงสอง คือสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะและอาจารย์พราหมณ์นามนาลิกะ “ข้าพระองค์มีปรารถนาอื่นใดนอกจากได้เข้าเฝ้าเบื้องพระพักตร์ฤๅผ่านไปเฝ้าพระญาณเท่านั้นพระเจ้าข้า...”

(มายาในวาริ: 102)

3. พระนามที่ผู้เอยนามเคยได้เข้าเฝ้า เคยพบ และศรัทธาเลื่อมใสในคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มปรี เช่น พระศาสดา พระบรมศาสดา พระสัพพัญญู สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พระชินสีห์ พระพุทธสรพรเพชญ์ พระพุทธางกูร พระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดา-อาจารย์ สมเด็จพระพุทธโคดม ดังเช่นเหตุการณ์จากเรื่อง ไพร่ในเมรัย ตอนที่เนลผู้เป็นบิดาต้องการให้ลูกของตนเองทั้งสองคนได้มีโอกาสไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยเรียกพระนามพระพุทธเจ้าว่า “พระบรมศาสดาจารย์” เนื่องจากได้มีโอกาสพบพระองค์ ดังตัวอย่าง

...“แต่เจ้ารู้หรือไม่ว่า พ่อเดินทางทั้งวันทั้งคืน หวังให้เจ้าทั้งสองไปนมัสการพระบรมศาสดาจารย์อย่างไรเล่า...พ่อไปมคธก็หลายหน แต่ไม่เคยฟังพระสัทธรรม...มาครั้งใหม่นี้เองที่ประสบพระองค์ ทรงบรรยายธรรมอันเป็นสัจจะชวนให้พ่อโสมนัสจนบัดนี้...”

(ไพร่ในเมรัย: 11)

4. พระนามที่พระภิกษุเอ่ยถึงพระพุทธเจ้า มักจะใช้คำกลางๆ เช่น พระศาสดา พระพุทธเจ้า บรมครู พระตถาคตเจ้า ดังเช่นเหตุการณ์จากเรื่อง *กาฬปัฏฐะ* ตอนที่ภิกษุยกตัวอย่าง คำพูดของพระพุทธเจ้าเพื่อเล่าให้ตัวละครอื่นๆ ฟัง หรือรำพึงรำพันกับตนเองมักใช้คำว่า “พระศาสดา” ดังตัวอย่าง

จริงดังพระศาสดาตรัสไว้เทียวหนอ ‘บุคคลพึงรีบชวนชวายเป็นความดี พึงห้ามจิตเสีย จากความชั่ว เพราะว่าเมื่อบุคคลทำความดีชั่วอยู่ ใจจะยินดีในความชั่ว’

(กาฬปัฏฐะ: 58)

จากการศึกษาเรื่องการหลากคำจากนวนิยายของสไบเมื่อนั้น พบว่าการหลากคำเรียกพระนามพระพุทธเจ้าเป็นการหลากคำที่เด่นชัดที่สุด นอกจากนั้นมีการหลากคำนาม คำกริยา หรือ คำวิเศษณ์บ้างแต่ไม่เด่นชัดและไม่เป็นประเด็นที่แสดงถึงแนวคิดพุทธศาสนา

1.1.2 คำเพื่อเสียงสัมผัส

คำเพื่อเสียงสัมผัส คือ การสรรคำเพื่อคุณค่าด้านวรรณศิลป์เป็นการใช้คำเพื่อให้เกิดความไพเราะ นึกเห็นภาพของสิ่งที่กล่าวถึง หรือเกิดความรู้สึกสัมผัสได้ การเลือกใช้ถ้อยคำให้เกิดความไพเราะทางด้านเสียงนั้น มีการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร ซึ่งการแบ่งวรรคตอนในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมื่อนั้น ใช้ถ้อยคำและเสียงสัมผัส เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ และช่วยให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพต่างๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสนี้สไบเมื่อนั้นได้รับอิทธิพลมาจากการอ่านเรื่องวรรณคดีเรื่อง *พระปฐมสมโพธิกถา* พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และ *พระกัมมปัทมสุกธาแปล* ภาคต่างๆ การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัสคำที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมื่อนั้น ปรากฏให้เห็นตลอดเรื่องไม่ว่าจะแสดงแนวคิดพุทธศาสนาหรือไม่ก็ตาม ที่พบมากคือ การพรรณนาฉากและบรรยากาศของเรื่อง และการพรรณนาพุทธานุกรภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“หากแต่บัดนี้... ข้าได้ข่าวระบือมาจากดินแดนแคว้นมคธ อันเป็นอาณาจักรใหญ่ด้านใต้เชิงเขาหิมาลัยว่า ชมพูทวีปได้ผู้มีบุญมาบังเกิดเป็นพระมหาบุรุษ บำเพ็ญเพียรกระทำทุกกริยา ตลอดเวลาเกือบ 6 ปี ครั้นเลิกทรมานพระวรกายจึงได้ทรงเห็นแจ้งซึ่งโลก แลได้ตรัสธรรมวิเศษเป็นพระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า... ข้าอันเป็นสิริมงคลนี้แพร่หลายขจรไปทั่วทั้งพื้นแผ่นดินนี้... ชวนให้ข้าเกิดความปีติปราโมทย์ ใครจะได้ละอาศรมเดินทางไปเฝ้าพระตถาคต ผู้เป็นเจ้าพระองค์นี้นิ่งนัก”

(เสียงแห่งมัจฉิมิยาม: 59)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ทำให้เห็นว่าการทำงานของพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้และเกิดศาสนาพุทธขึ้นนั้นเป็นข่าวที่เป็นสิริมงคล เพราะข่าวนี้ได้ “แพร่หลาย” และ “ขยายขจร” เป็นการใช้จ่ายเงินเพื่อเสียงสัมผัสนำให้เห็นภาพของข่าวนี้ที่โด่งดังเป็นที่น่ายินดีไปทั่ว และ “ปิติปราโมทย์” ทำให้เห็นความศรัทธาต่อพระพุทธรูปเจ้า

นอกจากนี้ตัวอย่างข้างต้นยังเห็นถึงความพยายามสรรคำแต่ละวรรคสัมผัสกันเหมือนร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรกคือ บัดนี้ – ระเบิด, ดินแดน – แคว้น, มา – อาณาจักร, อัน – อาณาจักร, ใหญ่ – ใต้ – ใต้, มี – มา, บุญ – บังเกิด – บุญ – บำเพ็ญ, พระ – บำเพ็ญ – เพียร, ทำ – ทุกรกิริยา, ทุกรกิริยา – เวลา, จึง – แจ้ง, โลก – แล, วิเศษ – สัมมาสัมพุทธรูปเจ้า – สิริ, หลาย – ขยาย, ขยาย – ขจร, ทั่ว – ทั้ง, พื้น – แผ่น – ปฐพี, ปฐพี – ปิติ – ปราโมทย์, ไคร – ใต้

ตัวอย่างที่ 2

แท้จริงนั้น เตมาสลินสติสมประดีด้วยความปวดร้าวแสนทวิจากบาดแผลทั้งเล็กแลใหญ่โดยคุณเมื่อหลายอดีตที่ผ่านมา...ครั้นวิญญานลอกจากกายา จึงแลเห็นน้ำตาไหลหลังพรุ่งพรุ่งจากนัยน์ตาตนเอง เสียงแหลมยาวชวนคร่ำมเกรงยั้งก็ก้องทั้งสองหู เมื่องมองออกไปสู่คนนาค กากำกำลังบิณฑุยานสง่างาม ตามด้วยวิคนกกาบักษาแห่งขุนเขา ทั้งขาวดำ น้ำตาล เขียว แดง ต้องแสงแห่งตะวันยามคล้อยต่ำ ไกลค่าเข้ามาทุกขณะ

(กาพย์ปักษ์: 129-130)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าสไบเมืองใช้จ่ายเงินเพื่อเสียงสัมผัสสองที่คือคำว่า “ไหลหลังพรุ่งพรุ่ง” เสียงสัมผัสของคำทำให้เกิดความรู้สึกว่าเตมาสลินเจ็บปวดอย่างมากจนน้ำตาไหลออกมาเรื่อยๆ ไม่หยุด และคำว่า “วิคนกกาบักษา” ที่ทำให้เกิดภาพของฝูงนกมากมายบินไปมาทั่วท้องฟ้า

นอกจากนี้ตัวอย่างข้างต้นยังเห็นถึงความพยายามสรรคำแต่ละวรรคสัมผัสกันเหมือนร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรกคือ ผ่านมา – กายา – น้ำตา, ยาว – คร่ำม, หู – สูง, คนนาค – ทะยาน, ขุนเขา – ขาว (สัมผัสอักษร), แดง – แสง และ ต่ำ – ค่า

ตัวอย่างที่ 3

นั่นคือแสงทองหรือไร...ฉายฉานไปทั่วคนนางคันทภาศเจดจรัสรัตโนภาสพรรณราย กว้างไกลแลลึกกราวร่องเมฆแผ่ขยาย ณ ใจกลางหมู่เมฆอันล้อมองค์ พระมหาบุรุษทรงลอยอยู่ท่ามกลางรัตนหิรัญอันระยับตาพรราวพราว

(มหายาในวารี: 116 - 117)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าสไบเมืองใช้คำซ้อนเพื่อเสียงสัมผัสสามที่คือคำว่า “เจ็ดจาร์สรัด โนภาสพรรณราย” เสียงสัมผัสและจังหวะของคำทำให้เห็นภาพความสว่างไสวของสีทองไปทั่วทั้งห้องฟ้า “กว้างไกลแลลึกราวร่องเมฆ” เสียงสัมผัสและจังหวะของคำทำให้เห็นภาพความกว้างใหญ่ และลึกสุดสายตา และ “รัตนหิรัญอันระยับตาพราวพ่าง” เสียงสัมผัสและจังหวะของคำช่วยเน้นภาพของพระพุทธรูปเจ้าให้ดังมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ตัวอย่างข้างต้นยังเห็นถึงการสรรคำให้แต่ละวรรคสัมผัสกันเช่นเดียวกับร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรก คือ ไร - ไป, นภาภาค - รัตนภาส, ไกล - ใจ, องค์ - ทรวง

ตัวอย่างที่ 4

“วันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดปีก่อน พระบรมศาสดาเสด็จลงจากบันไดแก้ว ส่วนบันไดทอง นั้นเป็นที่ลงของหมู่เทพยดา บันไดเงินเป็นที่ลงของหมู่พรหม เทพยดาทั้งหมื่นโลกธาตุ ต่างนำเครื่องสักการบูชามาน้อมถวาย ผู้ชนครั้งนั้นเล่าก็มีอาจนับได้ว่าแน่นขนัดมากมายเพียงไร แม้ธรณีทั้งสิ้นก็ไม่เหลือที่ว่างกระทั่งองค์เดียว เสียงสรรเสริญสุดดีพระมหากษัตริย์คุณอันยิ่งใหญ่ก็บันลืออูโหมะทั่วทั้งไพรพนาป่าเขา คนธรรพ์เทวบุตรอันมีผิวงามดุจผลมะตูมสุก เป็นผู้ดีดพิณขับร้องนำเสด็จพระสัพพัญญู”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 82-83)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าสไบเมืองใช้คำซ้อนเพื่อเสียงสัมผัสคำว่า “สักการบูชา” เสียงของคำทำให้เห็นภาพการบูชาพุทธเจ้า คำว่า “สรรเสริญสุดดี” ทำให้เห็นภาพเสียงของผู้คนที่สรรเสริญพระพุทธรูปองค์มาร่วมเข้าเฝ้ากันอย่างเนืองแน่น และ “ไพรพนาป่าเขา” ทำให้เห็นภาพความร่มรื่นของธรรมชาติและต้นไม้ที่อยู่รายรอบ

นอกจากนี้ยังมีการสรรคำให้แต่ละวรรคสัมผัสกันแบบร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรก คือ สิบเอ็ด - เสด็จ, น้อม - นับ - แน่น - ขนัด - ธรณี, เพียงไร - ไม้, ทั้งสิ้น - ที่ว่าง - กระทั่ง, เสียง - สรรเสริญ, องค์ - สุดดี, ยิ่งใหญ่ - ไพร, คนธรรพ์ - เทวบุตร, เทวบุตร - ผุด - ดุจ, ดุจ - ดีด - เสด็จ

ตัวอย่างที่ 5

“ทรงมีเรือนรูปสิริโสภาคย์เป็นอย่างยิ่ง...พระพักตร์สดใส่ผ่องผุด บริสุทธ์ประหนึ่งดอกบัวอันบานอยู่กลางน้ำ พระจริยวัตรงามสง่า พระฉวีเกลี้ยงเกลาปราศจากราคี ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่างส่องลอดเข้ามา ปรางค์รัศมีรุ่งโรจน์ราวจักรวาลกั้นอยู่เหนือพระเศียร...ดูก่อนท่านทั้งหลาย...วัยของข้าแม่ไม่มาก แต่มีใช้น้อย เคยพบดาบสแลนักบวชมาก่อนหน้านี้ แต่ไม่มีผู้บำเพ็ญธรรมรูปใดก่อให้เกิดความชุ่มชื่นดังได้เห็นพระศาสดา ยิ่งเมื่อสดับพระธรรมเทศนา ก็ยิ่งปราโมทย์โสมนัส...มิอยากจากมาแต่น้อย...หากเพราะห้วงโยมารดาผู้เจ็บป่วย จึงจักกลับไปอยู่ด้วยสักพักหนึ่ง”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 128)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าสไบเมืองใช้คำซ้อนเพื่อเสียงสัมผัสคำว่า “สิริโสภาคย์” “รัศมีรุ่งโรจน์” เสียงของคำทำให้เห็นภาพความสวยงามในพุทธลักษณะของพระพุทธรูปที่เกิดจากความศรัทธาของตัวละครได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีการสรรคำให้แต่ละวรรคสัมผัสกันแบบร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรก คือ สิริ – โสภาคย์, โสภาคย์ – พระพักตร์, พระพักตร์ – ผ่องผุด, ผ่องผุด – บริสุทธิ, บัว – บาน, น้ำ – งาม, จริยวัตร – ธุวี, สง่า – ราศี – ศิลา – มา, ศิลา – แสง – สว่าง – ส่อง – พระเศียร, รัศมี – ฉัตร, น้อย – นี้, นี้ – มี, ไต – ให้ – ได้, ไต – ได้ – ดัง – ศาสดา – สดับ, เทศนา – ปราโมทย์, เทศนา – โสมนัส – น้อย, จัก – สัก – พัก

ตัวอย่างที่ 6

ทันใดนั้น ราวอานูภาพแห่งพระพุทธรูประมุขสงฆ์หลังลงมาผแลเห็นตนนั่งอยู่ท่ามกลางพุทธบริษัท...แม้จะนั่งอยู่ปลายบริษัทนั้นก็ตาม พระรูปอันงามพร้อมด้วยสิริสุขสดไสโดดเด่นเป็นสง่า ทรงสถิตเหนือธรรมมาสน์ในพุทธาวาสเวฬุvana โปรดประทานพระธรรมเทศนาแก่มหาชนทั้งหลายในราชคฤห์และปริณทล มิระย่อต่อแดดฝนที่บังเกิด เมื่อพระบรมครูทรงเปิดโลกให้เห็นเป็นอัศจรรย์โดยสารพระคาถานานามี ท่ามกลางชนนิกรที่ชวนกันมาประชุมสมเอนสนั่น ตรัสปลุกใจซึ่งปัญหาในวิสัยแห่งปฤชน...เมื่อเขาจับจ้องพระพักตร์นานไป ก็ราวกับได้เห็นพระรัศมีเปล่งออกมา ดังนั้น ทุกเวลาเข้าตู่ เขากับบิดาพร้อมด้วยเนโณนายกองเกี่ยวบางคน จึงออกมารอใส่บาตรพระศาสดา ผู้เสด็จมาบิณฑบาตพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เกิดปีติโสมนัสหาใดเปรียบ

(ไพรีในเมรัย: 62)

จากตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่าสไบเมืองใช้คำซ้อนเพื่อเสียงสัมผัสคำว่า “สิริสุขสดไส” ทำให้เห็นภาพพุทธลักษณะความสวยงามของพระพุทธรูปที่โดดเด่นจากภิกษุรูปอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน

นอกจากนี้ยังมีการสรรคำให้แต่ละวรรคสัมผัสกันแบบร้อยโบราณ โดยเรียงลำดับจากวรรคแรก คือ อานูภาพ – พระพุทธรูป, หลัง – ลง – แล, สิริ – สุข – สดไส – สถิต, โดด – เด่น, ธรรมมาสน์ – พุทธาวาส, พุทธาวาส – เวฬุvana, ประทาน – พระธรรม, ทาน – ธรรม – อัศจรรย์, คาถา – นานา, มี – ที่ – รัศมี, มา – เวลา – บิดา, ศาสดา – มา, บาตร – บิณฑบาต, ใหญ่ – ไต

จากการศึกษาเรื่องคำเพื่อเสียงสัมผัสจะพบว่า สไบเมืองเลือกใช้คำที่มีเสียงและจังหวะที่ช่วยเสริมให้แนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่เด่นชัดขึ้น อีกทั้งยังช่วยทำให้นวนิยายมีความน่าสนใจและเสียงที่ไพเราะน่าฟัง

1.1.3 คำสูง

คำสูง หมายถึงคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร ซึ่งได้รับการยอมรับนับถือมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยว่าเป็นภาษาสูง เพราะเป็นภาษาที่ใช้ในศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ และใช้เป็นคำราชาศัพท์ด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2512: 10-18)

ในทางวรรณคดีได้นำภาษาบาลี สันสกฤตและภาษาเขมรมาใช้แต่งวรรณคดีที่สำคัญๆ โดยเฉพาะวรรณคดีพุทธศาสนาที่ต้องการความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ความสง่างาม ความไพเราะ การยกย่องเทิดทูนและการปลุกศรัทธา เช่น *ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง ลิลิตยวนพ่าย ฉันทดุขวิสัยเวทีกถาและลิลิตโองการแข่งน้ำ* เป็นต้น (วงเดือน สุขบาง, 2524: 102)

นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาทั้ง 6 เล่มนี้ เกิดจากความประทับใจของสไบเมืองหลังจากได้อ่าน *‘พระปฐมสมโพธิกถา’* พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และ *‘พระอัมมปัทมฐกถาแปล’* ดังที่เขียนไว้หน้า *‘จากผู้เขียน’* ของนวนิยายเรื่อง *เสียงแห่งมัจฉิมยาม* (2536: 4) ว่า “เมื่อข้าพเจ้าได้อ่าน *‘พระปฐมสมโพธิกถา’* พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และ *‘พระอัมมปัทมฐกถาแปล’* ภาคต่างๆ เป็นครั้งแรก ก็เกิดปิติโสมนัสและประทับใจเป็นอย่างสูง ถึงแก่ปรารถนาจะเขียนนวนิยายที่นำหลักธรรมเบื้องต้นเข้าไปสอดใส่...” ดังนั้นสไบเมืองจึงมีการเลือกสรรคำอย่างดี และสูงส่งแสดงถึงความเคารพบูชาและศรัทธาในพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อธิบายความหมาย และเพื่อความไพเราะในด้านเสียง

คำสูงที่ใช้ในนวนิยายชุดนี้ พบการใช้คำสูง 2 ประเภทคือ คำสูงที่เป็นศัพท์พุทธศาสนา และคำสูงที่ใช้กับพระพุทธเจ้า เป็นศัพท์ทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1.3.1 คำสูงที่เป็นศัพท์พุทธศาสนา

ตัวอย่างที่ 1

“นักบวชผู้ผ่านภวตัณหา...ดับวาระผ่องแผ้ว เือบอาบในการสำรวมสมาธินั้นแล้ว ก็หาได้กระทบกับเสียงแลภาพที่ผุดผ่านมาจากเปรตภูมินั้นไม่ ด้วยแสงกายสิทธิ์แห่งการตั้งอยู่ในสำรวมอันลึกซึ้งได้ห่อหุ้มดวงจิตอันสูงสะอาดจากสิ่งปฏิภูลทั้งปวง”

(เสียงแห่งมัจฉิมยาม: 68)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการกล่าวถึงนักบวชที่ละแล้วซึ่ง ความอยากมี อยากเป็น อยากเกิด เป็นคำที่มาจากภาษาบาลี เป็นความหมายของคำว่า “ภวตัณหา” (พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ส่วน “วาระ” นั้นมีความหมายว่า ความกำหนัดยินดีในกามารมณ์, ความใคร่ในกามคุณ (พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ซึ่งมีความยาวจะทำให้เนื้อเรื่องเกิดความเยิ่นเย้อ การเลือกใช้คำ “ภวตัณหา” และ “วาระ” จึงทำให้เนื้อความน่าสนใจมากกว่า

ตัวอย่างที่ 2

ภิกษุมีอายุมองเตมาสอย่างเวทนา พลังรำพึงในธรรม...บิดามารดาชายนี้คงตามใจบุตรทุกกาละ จึงอุดมด้วย 'โกธะ' อันเป็นอาการที่พลุ่งขึ้นมาก่อน เมื่อระงับมิได้ จึงเกิด 'โทสะ' ที่ยังความเดือดร้อนมาสู่ กลายเป็นผู้ประทุษร้ายใจตนเอง โดยมียาเกรงผู้ใด แม้โทสะจางหาย ก็ยังมี 'อุปนาหะ' คือความผูกโกรธฝังไว้ ก่อให้เกิด 'มักขะ' คือลบหลู่คุณท่านที่ทำแล้วแก้ตน มีหน้าข้างคราก็อาจถึงแก่ 'ปสาสะ' ตีเสมอ ยกตนขึ้นเทียมท่าน ถ้ามีทั้ง 'มายา' คือ เจ้าเล่ห์ ลวงผู้อื่นให้ผิดพลาด แล 'สาถะยยะ' ใ้อวดแต่ความดีของตน อวดว่าตนมีความรู้กว่าผู้อื่น ก็คงน่ารักเกียจยิ่งนัก

(กาฬปักชี: 53)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นความรู้สึกรู้สึกของภิกษุที่มีต่อเตมาสที่เต็มไปด้วยกิเลสต่างๆ โดยใช้คำศัพท์พุทธศาสนาในการบรรยายลักษณะของเตมาส ได้แก่ “โกธะ” “โทสะ” “อุปนาหะ” “มักขะ” “ปสาสะ” “มายา” และ “สาถะยยะ” จากนั้นจึงอธิบายความต่อท้ายให้เข้าใจความหมายของคำเหล่านี้ ซึ่งการใช้ศัพท์เหล่านี้จะทำให้ผู้อ่านคล้อยตามกับเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 3

“ข้าแต่พระศาสดาจารย์ ข้าพเจ้าขอรับมิตฉัตตะ 8 อันเป็นพุทโธวาทโดยเคารพ ขอนอบนบนบถือมิละเลยตราบชีวิตจักหาไม่ ดวงตาข้าพเจ้าสว่างไสวแล้วบัดนี้...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 160)

จากตัวอย่างเป็นความรู้สึกรู้สึกของนางเจลัมหมออาถรรพที่เปลี่ยนใจมาเคารพสักการะพระพุทเจ้า และน้อมนำธรรมะมาสู่จิตใจตน คำว่า “มิตฉัตตะ” เป็นศัพท์พุทธศาสนาหมายถึงความผิด 8 ประการ ประกอบด้วย ความเห็นผิด ความดำริผิด การพูดผิด การทำงานผิด การเลี้ยงชีวิตผิด ความพยายามผิด การตั้งสติผิด และความตั้งมั่นใจมั่นผิด ส่วนคำว่า “พุทโธวาท” มาจากคำว่า “พุทฺธ” และ “โธวาท” หมายถึง โธวาทของพระพุทเจ้า การใช้ศัพท์สูงในตัวอย่างนี้เป็นการเสนอแนวคิดพุทธศาสนาอย่างเด่นชัดของสไปเมื่อง

ตัวอย่างที่ 4

“เรื่องมีอยู่ว่า พระวินัยธรแลพระธรรมกถึกท่มเถียงกันเรื่องพระวินัย...ดูกร โสปาน... จำเดิมแต่กาลนั้น นอกจากภิกษุจักแยกออกเป็น 2 ฝ่ายแล้ว ผู้อุปัฏฐากถวายปัจจัยของภิกษุ ทั้ง 2 รูปก็ยิ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่ายด้วย”

(มายาในวารี: 74)

จากตัวอย่างเป็นการเล่าเหตุการณ์ที่พระสงฆ์เถียงกันเรื่องพระวินัยจนทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็น 2 ฝ่าย จนไม่มีผู้ใดมาถวายอาหารให้กับภิกษุเลย โดยมีการใช้คำว่า “วินัยธร” ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ทรงวินัย ภิกษุผู้ชำนาญวินัย (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระ

พรหมคุณาภรณ์ 2553: 371) คำว่า “ธรรมกถึก” หมายถึง ผู้กล่าวสอนธรรม ผู้แสดงธรรม นักเทศก์ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 142) และ “อุปัฏฐาก” หมายความว่า ผู้บารุง ผู้รับใช้ ผู้ดูแลความเป็นอยู่ ผู้อุปถัมภ์บารุงพระภิกษุสามเณร (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 569)

ตัวอย่างที่ 5

“ดูก่อนท่าน...พระพุทธานุภาพแผ่กว้างไปในชมพูทวีป มากมายหลายแคว้นแคว้นแล้ว” สมณะสูงวัยตอบขัดด้วยขัดคำ “ทั้งนี้ก็ด้วยพระวิริยะบารมีแห่งพระองค์ ที่ได้ทรงประสิทธิ์ประสาทความรู้แจ้งเห็นจริงแก่มวลมนุษย์...”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 86)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการกล่าวถึงกรณีที่พระพุทธานุภาพแผ่ไปทั่วชมพูทวีป ด้วย “พระวิริยะบารมี” ของพระพุทธเจ้า ซึ่งวิริยะบารมี หมายถึง ความเพียรแกล้วกล้ำบากบั่นทำการไม่ทอดทิ้งธุระหน้าที่ นี้อยู่ใน บารมี 10 ประการ คือ คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง เป็นบารมีที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญให้ครบบริบูรณ์จึงจะบรรลุโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า มี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 180)

ตัวอย่างที่ 6

ภิกษุรูปหนึ่งใน 30 รูป ได้เข้าเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมแล้วบรรลุพระอรหัต พระอานนทเถระจึงทูลถามว่า ภิกษุเหล่านั้นหายไปไหน พระศาสดาตรัสตอบว่าไปทางอากาศ พระอานนทก็ทูลถามอีกว่า ภิกษุเหล่านั้นเป็นชีนาสพหรือ พระศาสดาก็ตรัสว่าใช่เช่นนั้น ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมในสำนักเราแล้ว บรรลุพระอรหัตแล้ว...

(ไพรีในเมรีย: 100)

ตัวอย่างที่ยกมานี้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ภิกษุรูปหนึ่งใน 30 รูปได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจากนั้นได้บรรลุพระอรหัตหลังจากได้สดับพระธรรมเทศนา โดยมีการใช้คำว่า “อรหัต” หมายความว่า ความเป็นพระอรหันต์ เป็นชื่อมรรคผลขั้นสูงสุดในพระพุทธานุภาพ ซึ่งตัดกิเลสในสันดานได้เด็ดขาด (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 512) ส่วนคำว่า “เถระ” นั้นหมายความว่า พระผู้ใหญ่ ตามพระวินัยกำหนดมีพรรษาตั้งแต่ 10 ขึ้นไป (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 122) และคำว่า “ชีนาสพ” หมายความว่า ผู้หมดสิ้นกิเลส คือเป็นพระอรหันต์แล้วนั่นเอง (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 33)

การใช้ศัพท์พุทธศาสนาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาที่ใช้ฉากบรรยากาศในสมัยพุทธกาล ช่วยทำให้เกิดความสมจริง และเกิดความเชื่อถือศรัทธาลดน้อยตามไปด้วย

จากตัวอย่างการใช้คำสูงที่เป็นศัพท์พุทธศาสนานั้น จะเห็นได้ว่า สไบเมืองเลือกใช้คำที่ทำให้แนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในแต่ละเรื่องมีความชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากทำให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าสไบเมืองเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับศัพท์พุทธศาสนาเป็นอย่างดี

1.1.3.2. คำสูงที่ใช้กับพระพุทธเจ้า

สำหรับคำสูงที่ใช้กับพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมืองนั้นสามารถแบ่งได้เป็น คำราชาศัพท์ และคำศัพท์เฉพาะที่ใช้กับพระพุทธเจ้า โดยในบางตัวอย่างนั้นปรากฏคำราชาศัพท์ และคำศัพท์เฉพาะที่ใช้กับพระพุทธเจ้าปรากฏอยู่ในข้อความเดียวกัน ซึ่งปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1.3.2.1 คำราชาศัพท์

ตัวอย่างที่ 1

...ผู้ทรงดำเนินด้วยพระบาทเปล่าพร้อมภิกษุชื่อนาสพันหนึ่งกลับคืนพระคันธกุฎี เพื่อพักผ่อนพระวรกายควรแก่พระอภัยาคัยชั่วคราว ด้วยเหตุที่ทรงมีพุทธกิจสืบไปในปฐมยาม ได้แก่ ต้องทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุผู้มาจากต่างถิ่นแดนไกลจนล่วงเข้ามัชฌิมยาม (เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 104)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นปรากฏคำราชาศัพท์ ด้วยการใช้คำว่า “พระ” และ “ทรง” นำหน้า คำนาม คือ พระบาท หมายถึง เท้า พระวรกาย หมายถึง ร่างกาย พระอภัยาคัย หมายถึง นิสัยใจ คอ ทรงแสดงธรรม และคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะพระพุทธเจ้าคือ คันธกุฎี มีความหมายว่า พระกุฏิที่ประทับของพระพุทธเจ้า (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 40) และ พุทธกิจ หมายถึง กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ หรือการงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 268)

ตัวอย่างที่ 2

“ครั้งปฐมโพธิกาล พระผู้มีพระภาคเสด็จไปเมืองเวรัญชา อันพราหมณ์ชื่อเวรัญชะบูล นิมนต์ จึงเสด็จจำพรรษาพร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป เวรัญชะพราหมณ์ถูกมารดลใจมิให้เกิดสติ ปรารถถึงพระศาสดาแม่สัปดาห์หนึ่ง...”

(กาฬปักขี: 49)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ปรากฏคำราชาศัพท์ คือ ทูลนิมนต์ และเสด็จจำพรรษา เป็นการใช้ คำราชาศัพท์ว่า “ทูล” หมายถึง บอก หรือกล่าวว (พจนานุกรมอเล็กทอรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) และ “เสด็จ” หมายถึง ไป (พจนานุกรมอเล็กทอรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) นำหน้าคำศัพท์ที่ใช้กับภิกษุคือ “นิมนต์” หมายถึง การเชิญพระ หรือเชิญนักบวช (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 167)

และ “จำพรรษา” ซึ่งหมายถึง การอยู่ประจำวัดสามเดือนในฤดูฝน (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 61)

ตัวอย่างที่ 3

พระบรมศาสดาประทับ ณ สวนป่าแห่งหนึ่งอันมีอาจรรู้ว่าคือที่ใด นีลิกาแลเห็น
พระภิกษุ 30 รูป เข้าเฝ้าพระตาคตในเวลาเย็น

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 144)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นมีการคำว่า “ประทับ” หมายถึง อยู่กับที่ (พจนานุกรม
อิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) และ “เข้าเฝ้า” หมายถึง ไปพบ ไปหา
(พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542)

ตัวอย่างที่ 4

“อริยบุคคลเช่นพระองค์ บรรทมหรือ**มิบรรทม**ก็หาต่างกันไม่ ด้วยพระองค์เิบอิมใน
ทิพยสุนทรินทรีย์กาล...”

(มายาในวารี: 104)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นมีการใช้คำราชาศัพท์ว่า บรรทม หมายถึง นอน (พจนานุกรม
อิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) เมื่อกล่าวถึงเวลาเข้านอนของพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 5

“สมัยเมื่อพระโคตมเสด็จจาริกไปสถิต ณ กรุงโกสัมพีนครพร้อมหมู่สงฆ์แลสาวกครั้งนั้น
ไม่มีผู้ใดถามถึงพระเทวทัตต์เลย พระเทวทัตต์ผู้นี้เป็นกษัตริย์แห่งวงศ์ศากยราช บรรพชาพร้อม
กษัตริย์องค์อื่นๆ รวมหกองค์ รวมทั้งนายภูษามาลาประจำพระองค์อีกหนึ่งกษัตริย์ห้าองค์นั้น
เมื่ออุปสมบทแล้วต่างก็บรรลุอรหัตผล นอกจากพระเทวทัตต์ผู้เดียว”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 72)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นมีการใช้คำราชาศัพท์ว่า “เสด็จ” ที่มีความหมายว่า ไป (พจนานุกรม
อิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) นำหน้าคำนาม “จาริก” ที่แปลว่า ผู้ท่องเที่ยว
ไปเพื่อสั่งสอนหรือแสวงบุญ (พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ทำ
ให้เห็นถึงการเสด็จไปยังที่ต่างๆ ของพระพุทธเจ้าเพื่อทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ตัวอย่างที่ 6

นางวัลลกีซาบซึ่งใจในพระโอรสแห่งพระศาสดายิ่งนัก...นางสดับพระธรรมเทศนา
ดิดๆ กันทั้งยามเย็นแลยามค่ำด้วยน้ำใจอันเิบอาบยินดี...เสมือนพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรง
ยื่นพระหัตถ์มาดึงนางให้ขึ้นจากความมืดมิดอนธการ สู่แสงสว่างอันพวยพุ่งอยู่เบื้องบน...

(ไพร่ในเมรัย: 142)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการบรรยายให้เห็นถึงความรู้สึกของนางวัลลกีที่เกิดขึ้นหลังจากได้
ฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้า โดยมีการใช้คำราชาศัพท์ว่า “พระหัตถ์” หมายถึง มือ (พจนานุกรม

อเล็กทอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ของพระพุทธเจ้าที่ช่วยให้นางเกิดดวงตาเห็นธรรม

จากตัวอย่างการใช้คำราชาศัพท์นั้นจะเห็นได้ว่า สไบเมืองใช้คำราชาศัพท์เพื่อแสดงความยกย่องเทิดทูนและยังเหมาะสมกับพระสถานภาพของพระพุทธเจ้าซึ่งทรงเป็นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.1.3.2.2 คำศัพท์เฉพาะที่ใช้กับพระพุทธเจ้าและความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา

คำศัพท์สูงกลุ่มนี้ ส่วนมากมักเป็นคำกริยาที่ใช้เมื่อกล่าวถึงพระกิริยาอาการที่ใช้เฉพาะกับพระพุทธองค์ หรือ กิริยาอาการของบุคคลอื่นที่ปฏิบัติต่อพระพุทธองค์ หรือเป็นคำวิเศษณ์ที่เป็นการแสดงถึงการเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา

ตัวอย่างที่ 1

“หากแต่บัดนี้...ข้าได้ข่าวระบือมาจากดินแดนแคว้นมคธ อันเป็นอาณาจักรใหญ่ด้านใต้เชิงเขาหิมาลัยว่า ชมพูทวีปได้มีผู้มีบุญมาบังเกิดเป็นพระมหานุรุช บำเพ็ญกระทำทุกกริยาตลอดเวลาเกือบ 6 ปี ครั้นเลิกทรมานพระวรกายจึงได้ทรงเห็นแจ้งโลก และได้ตรัสรู้ธรรมวิเศษเป็นพระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า...”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 59)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการกล่าวถึงการ บำเพ็ญกระทำ “ทุกกริยา” คือ การกระทำความเพียรอันยากที่ใครๆ จะทำได้ ได้แก่ การบำเพ็ญเพียรเพื่อบรรลุธรรมวิเศษด้วยวิธีทรมานตนต่างๆ เช่นกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะและอดอาหาร เป็นต้น (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 136) ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติก่อนจะ “ตรัสรู้” และคำว่า ตรัสรู้ หมายความว่า รู้แจ้ง รู้วยัสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 99)

ตัวอย่างที่ 2

เดินทางมาครานี้ นอกจากพาศิษย์ไปถวายอภิวัตพระศาสดา แลสดับพระธรรมเทศนาสักพักใหญ่ เพื่อให้ศิษย์ใหม่ได้ตระหนัก ศากยมนีพุทธเจ้ามีตัวตนทรงจุดประทีปแห่งความหลุดพ้นขึ้นมา สองสว่างไปทั่วโลกจักรวาล ก็ยังจักตามดูอาการของเตมาสว่าคลายอาฆาตลงหรือไม่ แลยอมไปนมัสการพระพุทธองค์ฤาไมไป

(กาฬปักขี: 139)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำสูงของตัวละครที่มีความศรัทธาพระพุทธเจ้า โดยการใช้คำว่า “ถวายอภิวัต” แสดงถึงการน้อมนอบเคารพต่อพระพุทธเจ้า “สดับพระธรรมเทศนา” หมายถึง การตั้งใจ (พจนานุกรมอเล็กทอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ฟังธรรมจาก

พระพุทธองค์ และ “ทรงจุดประทีปแห่งการหลุดพ้น” คือ การที่ชีวิตมีแสงสว่างจากการหลุดพ้นด้วยพระสัจธรรมของพระองค์

ตัวอย่างที่ 3

ไหนเล่า พราหมณ์ห้าสตะจะมีรู้ความเหล่านี้ เพียงแต่ปรารถนาเอาใจใคร่คนผู้มีพระคุณ อีกประการหนึ่ง ชายชราวนาเปี่ยมด้วยศรัทธาพระมหานุรุษพุทธังกูร โดยชาวเหล่าลือถึง ความประเสริฐสุนทรของพุทธศาสนาว่า มิแยกชั้นวรรณะ มิประมาณว่ายากดีมีจนทั้งปวง เสมอกัน จักแตกต่างกันโดยความดีแลความชั่วหวังทำลายความมีดีมัวทางวรรณะให้ลึกลง

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 157)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำสูงที่แสดงถึงความศรัทธาของตัวละครที่มีต่อพระพุทธเจ้าโดยใช้คำว่า “ประเสริฐสุนทร” ที่แสดงถึง ความวิเศษ และความดีงาม (พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ของพุทธศาสนาที่ไม่ได้มีการแยกชั้นวรรณะเหมือนอย่างศาสนาพราหมณ์ในสมัยพุทธกาล

ตัวอย่างที่ 4

สองชฎิลมิได้เป็นอันบูชาไฟ...นับแต่ถูกจับเป็นต้นมา...แต่พระผู้เป็นเจ้าฤาพระศาสดาก็หาได้เหาะเหินจากไปไม่ พระผู้เป็นเจ้ายังอยู่แนบดวงใจกุสโลชฎิล แลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเข้ามาสถิต ณ ดวงมานปาวุสชฎิล

“ขอจงสิ้นกรรมโดยเร็ว แลสิ้นบาปเพียงนี้”

ปาวุสชฎิลได้ยินสุรเสียงพระศาสดา จึงถวายบังคม...

(มาชาในวาริ: 86)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นความรู้สึกที่ชฎิลทั้งสองคนเกิดความศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างซาบซึ้ง โดยใช้คำว่า “เข้ามาสถิต ณ ดวงมาน” เพราะหากเป็นความรู้สึกที่เกิดจากความศรัทธาจากภิกษุรูปอื่นๆ มักไม่ใช่คำเช่นนี้ และ “สุรเสียง” หมายถึง เสียงก้องกังวาน ของผู้มีอำนาจ (พจนานุกรมอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ซึ่งหมายถึงเสียงของพระพุทธเจ้านั่นเอง

ตัวอย่างที่ 5

เป็นยามเกือบปลายฤดูร้อนอันแสงอาทิตย์แผดกล้าสู่ปฐพีมิซ่านแล้ว ฤดูฝนจะย่างเข้ามาเยือน สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงหยุดจาริกเทศนาโปรดสรรพสัตว์ตามราชธานีใหญ่ น้อยรอบๆ กรุงราชคฤห์ชั่วคราว เหลือไว้เพียงพุทธกิจห้าอย่าง ที่ทรงปฏิบัติเป็นนิตย์คือ เสด็จออกบิณฑบาตพร้อมภิกษุทั้งหลายในยามเช้า ทรงแสดงธรรมแก่ผู้สนใจในยามเย็น ประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุทั้งหลายในยามค่ำ ตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลายในเวลาที่ยี่งคืน และทรงตรวจดูสัตว์โลกที่อาจรู้ธรรมแล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้นในเวลาใกล้รุ่ง

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 67)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการบรรยายบรรยากาศที่เกิดขึ้น คำว่า “แสงอาทิตย์แผดกล้าสู่ปฐพี” เป็นการใช้คำที่ให้ความรู้สึกยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า เพราะหากเป็นภาพที่เกิดขึ้นกับคนทั่วไปก็อาจใช้เพียงคำว่า แสงแดดที่แผดลงมาสู่พื้นดิน ก็ได้เช่นกัน ส่วนคำว่า “เทศนาโปรดสรรพสัตว์” เป็นการใช้คำที่เกี่ยวกับการ แสดงธรรมให้กับสัตว์โลกทั้งหลายที่ใช้เฉพาะกับพระพุทธเจ้าเท่านั้น และคำว่า “พุทธกิจ” หมายถึง กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ หรืองานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 268)

ตัวอย่างที่ 6

...แต่บิดายังซาบซึ้งในพระปัญญาบารมีแห่งสมเด็จพระบรมครูพุทธเจ้า จึงเพียงแต่ไล่ทาสให้ไปพักผ่อน บ้างยังคงนอนในเกวียนบ้างก็เดินเลยเข้าไปยังที่อาศัยส่วนตนอันเรียงรายอยู่ด้านข้างโรงภัต

(ไพร่ในเมรัย: 13)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นความรู้สึกของเนโลที่ซาบซึ้งใน “พระปัญญาบารมี” ของพระพุทธเจ้า โดยคำว่า พระปัญญาบารมี นั้นเป็น 1 ใน 10 บารมีของพระโพธิสัตว์ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ซึ่งมี 10 ประการ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ 2553: 180)

คำสูงที่ปรากฏในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมืองนั้น มีพบบทคำสูงที่เป็นคำบาลีสันสกฤตที่ใช้ในพระพุทธศาสนา และคำสูงที่เป็นศัพท์ทั่วไป ซึ่งการใช้คำสูงของสไบเมืองนั้นจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ได้ดีขึ้น ขณะเดียวกันคำสูงที่เป็นศัพท์ทั่วไปจะช่วยให้ผู้อ่านคล้อยตามในเรื่องของนวนิยายได้ดีขึ้นเช่นกัน

1.1.4 คำที่ทำให้เกิดภาพ

คำที่ทำให้เกิดภาพหมายถึงคำที่บ่งลักษณะ ขนาด แสง สี เสียง ปริมาณ และอาการ คำที่ทำให้เกิดภาพนี้ เป็นคำที่มีคุณค่า เพราะสามารถช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้อย่างลึกซึ้ง ทำให้รู้จักโครงคร่าว สะดุดใจในภาพที่เห็น ช่วยให้อ่านเห็นภาพเด่นชัดเหมือนภาพนั้นปรากฏอยู่ตรงหน้าเช่นเดียวกับการดูละคร ประสาทสัมผัสรับได้ทั้งทางหู ตา จมูก และกาย ก่อให้เกิดความเข้าใจ ซาบซึ้ง สนุกสนานเพลิดเพลินและดื่มด่ำประทับใจในรสของคำเหล่านั้น

ในนวนิยายของสไบเมืองชุดนี้ มีคำที่ทำให้เกิดภาพที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนาอยู่มาก ในตอนที่บรรยายหรือพรรณนาเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ที่ส่งผลให้ตนเองต้องทนทุกข์ทรมานจากการทำผิดศีล รวมทั้งปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ของพระพุทธเจ้าทรงแสดง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำที่ทำให้เกิดภาพแยกได้เป็น 2 ลักษณะ

1.1.4.1 ภาพที่เกิดจากความทุกข์ เพราะตัวละครทำผิดศีล

ตัวอย่างที่ 1

“ฝูงเป็ดเหล่านี้ฝ่ายผมเพราะหาอาหารกินไม่ได้ มีแต่หนังหุ้มกระดูก ตาลีกลวง ผมยารู้อย่างมาปรกปาก กลืนตัวเหม็นเน่าเหม็นสาบชวนสะอิดสะเอียนคลื่นเหียนยิ่ง เมื่อลอยขึ้นมาจนถึงขอบเขา ก็ส่งเสียงร้องครวญครางดังกระหึ่มน่าสะพรึงกลัว สองมือขักไขว่อยู่ในอากาศ ลุกขึ้นแล้วล้มลงแล้วลุกขึ้นจ้ำร้องโหยหวน ตะกายอยู่ตรงสายตารัดตะผู้กำลังเฝ้า นาง”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 67)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นสไบเมืองพรรณนาให้เห็นภาพของฝูงเป็ดที่มาปรากฏต่อหน้าของภักตชะยาหนุ่มที่ลักพานางผู้มีสามีแล้วมา ในข้อความนี้มีคำให้เกิดภาพมากมาย คำที่แสดงลักษณะได้แก่ “ฝ่ายผม” “หนังหุ้มกระดูก” “ลี้กลวง” คำที่แสดงความรู้สึกได้แก่ “กลืนตัวเน่าเหม็นสาบชวนสะอิดสะเอียนคลื่นเหียนยิ่ง” คำที่แสดงขนาดได้แก่ “ยารู้อย่าง” คำที่บอกเสียงได้แก่ “ครวญครางดังกระหึ่ม” “จ้ำร้องโหยหวน” คำเหล่านี้ช่วยให้มองเห็นภาพเป็ดที่มีความน่าเกลียดน่ากลัวได้ชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

ฉับพลันทันใด นางเจดิมผู้กำลังสิ้นสติสมประดี กลับแลเห็นชานาสามีภริยาพร้อมบุตรีดา กับทาสประจำมาเร็วที่เหลืออยู่ กลายเป็นก้อนอสุภพองใหญ่ ก้อนหนึ่งมีน้ำหนองนองเนือง อีกก้อนเขียวอมเหลืองน่ารังเกียจ ก้อนถัดไปคล้ายถูกสับออกเป็นท่อน แผลกซ้อนอยู่ตรงหน้า อีกก้อนหนึ่งราวถูกสัตว์ป่าฉีกทิ้ง ก้อนอื่นคืออสุภอันขาดกลาง แลอสุภอันย้วยเยี้ยด้วยหมู่หนอน กับอสุภอันเหลือแต่โครงกระดูก อสุภทุกก้อนประหนึ่งหายใจได้ เสียงดังฟูดฟาด เลื่อนลั่นสะเทือนปฐพี ลอยขึ้นแล้วต่ำลง นางเจดิมได้แต่ส่งเสียงกรีดกรีดหวีดร้องโหยหวน

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 76)

ในตัวอย่างนี้คำที่บอกลักษณะ ได้แก่ “สิ้นสติสมประดี” “น้ำหนองนองเนือง” คำที่บอกขนาด ได้แก่ “พองใหญ่” “ท่อน” “แผลกซ้อน” “ขาดกลาง” คำที่บอกสี ได้แก่ “เขียวอมเหลือง” คำที่บอกเสียง ได้แก่ “ฟูดฟาด” “เลื่อนลั่น” “สะเทือน” “กรีดกรีด” “โหยหวน” คำที่สไบเมืองเลือกใช้นั้น ทำให้เห็นภาพน่าขยะแขยงของอสุภ หรือ ซากศพ (พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ที่นางเจดิมมองเห็นนั่นว่ามีลักษณะน่าขยะแขยง

ตัวอย่างที่ 3

พลันสายตางก็ประสบเข้ากับร่างกายอันเริ่มอืดพองของภริยากับปิยะ...ผู้เพือนสะใภ้...ผู้มาลาตีแอบแฝงความริษยาไว้ในจรรยา มารยาทอันดูประดุจอันชอบธรรม...ดวงหน้าสีวิกาเริ่มแบ่งบาน ดวงจักขุปูดโปนเหลือกลานดูจคนผู้กำลังตะเกียกตะกายเอาชีวิตให้รอดจง

ได้...ตะเกียกตะกายไขว่คว้าหาอากาศหายใจ นางนั่งฟังบานทวารเหล็กอันขวางกันอยู่ระหว่าง
เรือนเสวาละแลปราสาท ปากอ้า ตาค้างเป็นภาพอันชวนสยดสยองของชนเวทนา...

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 158)

ข้อความข้างต้น มีการใช้คำบอกลักษณะ ได้แก่ “อืดพอง” “เบ่งบาน” “ปูดโปน” “เหลือก
ลาน” “ตะเกียกตะกาย” “ไขว่คว้า” แสดงให้เห็นถึงกิริยาเพื่อการดิ้นรนเอาชีวิตรอดของ “สีวิกา” ที่
ถูกขังอยู่ภายในอุโมงค์ว่าทรมานแบบเดียวกับที่นางเคยทำกับภรรยาของกบปียะ

ตัวอย่างที่ 4

แท้จริงนั้น เตมาสลีนสติสมประดีด้วยความปุดร้าวแสนทวิจากบาดแผลทั้งเล็กแล
ใหญ่โดยุษณีเมื่อหลายอดีตที่ผ่านมา...ครั้นวิญญานลอยจากกายา จึงแลเห็นน้ำตาไหล
หลังพริ้งพวูลงจากนัยน์ตาตนเอง เสียงแหลมยาวชวนคร่ำเกรงยังกึกก้องทั้งสองหู

(กาพย์กวี: 129- 30)

จะเห็นได้ว่ามีการใช้คำบอกอาการ ได้แก่ “เจ็บปวด” คำบอกลักษณะ ได้แก่ “ไหลหลัง”
“พริ้งพวู” คำที่บอกขนาด ได้แก่ “เล็ก” “ใหญ่” คำที่บอกเสียง ได้แก่ “กึกก้อง” “แหลมยาว” จะเห็นได้
ว่าสไบเมืองเลือกใช้คำเพื่อแสดงให้ภาพความเจ็บปวดของเตมาสที่ถูกลงกาฟ้าทำร้ายจนเกิด
บาดแผลจำนวนมากทั้งเล็กและใหญ่ เป็นความทุกข์ของเตมาสที่เกิดจากพุดจาดูหมิ่นพระพุทเจ้า

ตัวอย่างที่ 5

โดยพลัน ฝ่ามืออันหยาบกร้านก็ตะครุบต้นคอเตละ พलगตบซ้ำตบขวา จบ
บุตรชายเนโลปล่อยนางวัลลกี แลโดยมีที่นระวังกาย ชายนั้นก็ลากเขาถึงริมธาร ผลักเตละลงสู่
สายน้ำอันไหลแรงกระแทกกับโขดหินทันใดนั้น ครั้นพาดขวางอยู่กับร่องธารเป็นครู่แรงน้ำที่กรู
ตามมา ก็หมุนร่างไม่สมประดีของเตละลอยละลิวเลยไป

(ไพร่ในเมรีย: 127)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นมีการใช้คำบอกลักษณะ ได้แก่ “หยาบกร้าน” “ตะครุบ” “ตบ”
“ปล่อย” “ลาก” “ผลัก” “ไหล” “แรง” “กระแทก” “กรู” “ลอยละลิว” สไบเมืองสรรคำมาใช้เพื่อแสดง
ให้เห็นภาพความทุกข์ของแต่ละที่ต้องได้รับผลกระทบของตน จากการตีเมเหล้าจนขาดสติแล้วไปทำ
ร้ายนางวัลลกีจึงถูกคนของนางวัลลกีทำร้ายจนบาดเจ็บสาหัส

ตัวอย่างที่ 6

ขณะที่โสปานโจนขึ้นข้างหลัง...จับหัวอสรพิษจ่อไว้
“สิงคี” มาณพตะโกนดัง “เจ้าคือสิงคีใช่ฤๅไม่”
สิคาโรแลสูนะผุดลุกขึ้น ถอยออกไป พलगตะโกน
“ระวังอสรพิษนะนาย...กำลังจะฉกักตนาย”
“สิงคี...ข้าอยู่ข้างหลังเจ้าแล้ว...ฉะนั้น...จงเดินข้ามไป...อสรพิษอยู่ในมือข้าบัดนี้
หากเจ้าไม่กล่าวความจริงว่าเจ้าคือผู้ใดแน่...เจ้าถึงกาลกิริยาในวันนี้แน่เพียง”

เปลี่งตตะลิ่ง...เบิดตากว้างอย่างหวดพรั่น ภายสั้นเทาเมื่อได้ยินเสียงโสปาน ความ
อาจหาญกลั่นกล้า พลันปลาสนาราวปลิดปลด เหงื่อผุดขึ้นเป็นหยดดุจอาบน้ำ...

(มายาในวาริ: 161)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่ามีการใช้คำบอกลักษณะการเคลื่อนไหว ได้แก่ โจน, ผุดลุก,
ฉกักัด, ตะลิ่ง, เบิดตากว้าง, ภายสั้นเทา คำที่ทำให้เสียง ได้แก่ ตะโกน เป็นการสรรคำเพื่อให้เห็น
ภาพของสิ่งผู้โกหกหลอกลวงที่เกิดอาการตื่นตกใจและเกรงว่าโสปานจะทำร้าย เมื่อถูกโสปานจับ
ได้ว่า ตนเองนั้นโกหกคนอื่นมาตลอด

1.1.4.2. ภาพที่เกิดจากปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ที่ได้พบพระพุทธเจ้า ตัวอย่างที่ 1

“...เจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ วงศ์ศากยราช โอรสพระเจ้าสุทโธทนะแลสิริมหามายา
กษัตริย์ ยามเมื่อพระองค์เสด็จจากพระครรรโททร เหยียบย่างวางพระบาทลงบนปฐพี ทรงดำเนิน
ไปสู่ทิศอุดรได้เจ็ดก้าว แล้วเปล่งพระสุรเสียงว่าอาตมานี้ประเสริฐใหญ่ยิ่งในโลกหาผู้ใดเสมอ
มิได้ แลชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของอาตมา พลันโลกธาตุทั้งสิ้นก็สว่างไสวปรากฏบุญนิมิตเป็น
มหัศจรรย์ ปราชนูทั้งปวงจึงพร้อมใจกันทำนายนว่า พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็น พระสัพพัญญูเจ้า
แลบัดนี้คำทำนายนนั้นก็สมจริงทุกประการ”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 93)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการพรรณนาภาพการประสูติของพระพุทธเจ้าที่นักบวชผู้หนึ่งได้
เล่าให้กับภักตตะ เป็นการแสดงปาฏิหาริย์ตั้งแต่พระพุทธองค์ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา
จะเห็นได้ว่าการใช้คำบอกลักษณะการเคลื่อนไหว ได้แก่ “เสด็จ” “เหยียบย่าง” “วางพระบาท”
“ทรงดำเนิน” คำที่ทำให้เกิดเสียง ได้แก่ “เปล่ง” และคำที่ให้ภาพของแสง ได้แก่ “สว่างไสว”
“บุญนิมิต” และคำว่า “มหัศจรรย์” ที่ให้ความรู้สึกประหลาดใจเป็นอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ 2

พระศากยมุนีพุทธเจ้าตรัสเขาในวันนับตั้งแต่นั้นจนบัดนี้ ‘มีพระองค์จริงให้เราเห็น
ประจักษ์แก่ตา’ อาจารย์ปริสสะมิวายประหลาดใจ ‘ทรงเป็นมนุษย์ธรรมดาตัวเอง’ แต่มีพระ
ปัญญายิ่งใหญ่ ขณะนั้นทรงมีสาวกถึง 8,000 รูปแล้ว โดยยังมีได้นักษัตริย์ พราหมณ์แล
ชาวเมืองอีกเนืองแน่น

(กาฬปัฏฐะ: 28)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นภาพความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของอาจารย์ปริสสะหลังจากที่ได้
เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามียังตราตรึงความรู้สึกของปริสสะไว้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง มีการใช้คำบอก
ลักษณะการมองเห็นคือ “ตรึง” “เห็น” “ประจักษ์” คำบอกลักษณะคือ “ประหลาด” และคำที่บอกให้
เห็นจำนวนคือ เนืองแน่น ทำให้เห็นภาพความศรัทธาของคนมากมายที่มีต่อพระพุทธองค์อีกด้วย

ตัวอย่างที่ 3

“พระพักตร์สดใส่ผ่องผุด บริสุทธิ์ประหนึ่งดอกบัวบานอยู่กลางน้ำ พระจริยวัตรงามสง่า พระฉวีเกลี้ยงเกลาปราศจากราคี ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่างลอดเข้ามาปรากฏรัศมีรุ่งโรจน์ราวฉัตรกางกั้นอยู่เหนือพระเศียร..”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 126)

จากตัวอย่างนี้เป็นการพรรณนาภาพของพระพุทธเจ้าที่เตชนะ ชายหนุ่มผู้หนึ่งที่เคยได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าได้บรรยายพระสิริโฉมของพระพุทธเจ้าให้กับนิกายฟัง ปรากฏคำที่แสดงให้เห็นภาพคือ “สดใส” “ผ่องผุด” “งามสง่า” “เกลี้ยงเกลา” “เหนือ” คำที่ทำให้เห็นแสง ได้แก่ “แสงสว่าง” “รัศมี” “รุ่งโรจน์” ทำให้เห็นภาพที่สวยงามของพระพุทธองค์

ตัวอย่างที่ 4

นั่นคือแสงทองหรือไร... ฉายฉานไปทั่วคนวงศันภาภาคเจดจรัสรัศมีในภพพรณราย กว้างไกลแลลึกราวร่องเมฆแผ่ขยาย ณ ใจกลางหมู่เมฆอันล้อมองค์ พระมหานุรุชทรงลอยอยู่ท่ามกลางรัตนหิรัญดารอันระยับตาพราวพราว

(มหายาในวาริ: 116-117)

ตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นภาพที่โสปานมองเห็นเมื่อที่จิตของโสปานได้เข้าข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า คำที่แสดงให้เห็นภาพของแสง ได้แก่ “แสงทอง” “ฉายฉาน” “เจดจรัส” “ระยับ” “พราวพราว” คำที่แสดงให้เห็นลักษณะ คือ “กว้างไกล” “ลึก” “ล้อม” “ลอย” ซึ่งเป็นการพรรณนาให้เห็นภาพของพระพุทธเจ้าที่พิเศษกว่าบุคคลทั่วไปที่พระองค์สามารถลอยอยู่ท่ามกลางดวงดาวและมีแสงทองเรืองรองไปทั่วบริเวณ

ตัวอย่างที่ 5

“สะเกิดศิลาณันปลิวมากระทบพระบาทจนพระโลหิตห้อ...แต่หาได้ทำลายพระบรมศาสดาลงไม่ ทำยที่สุดเทวทัตต์กับอชาตศัตรูจึงปล่อยข้างนาฟ้าคีรีออกมาหวังจะได้แทงพระองค์ขณะบินชบาตแต่แล้วพระอาณนทีก็ออกกางกั้นพญาช้างไว้ พระพุทธองค์จึงทรงทรمانนาฟ้าคีรีจนถึงสยบกายลง ณ ที่นั้น...จึงความชั่วของเทวทัตต์ก็แพร่สะพัดทั่วไปในสายตามหาชน ครั้นพระเจ้าอชาตศัตรูได้สดับความทั้งหมดที่ชนทั้งนั้นกล่าวติฉิน ก็ได้แต่ละอายพระทัยไม่ไปมาหาสู่อุปถัมภ์พระเทวทัตต์อีกเลย”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 73)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการเล่าเรื่องของภวังคะนายกองเกวียนที่เล่าให้กับกับปิยะบุตร เศรษฐีที่ได้พักเกวียนและพูดคุยกันถึงการแสดงปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้าต่อผู้ที่มาทำลายพระองค์ ทั้งการปล่อยหินจากภูเขาลงมาเพื่อให้ทับพระพุทธเจ้า และช้างนาฟ้าคีรีที่พระเทวทัตต์และพระเจ้าอชาตศัตรูได้ปล่อยเพื่อจะทำร้ายพระองค์ โดยการเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีการใช้คำที่ทำให้เห็นภาพด้านการเคลื่อนไหว คือ “ปลิว” “กระทบ” “ห้อ” “ปล่อย” “ไล่” “กางกั้น” คำที่ทำให้

เห็นภาพด้านลักษณะ ได้แก่ “สยบ” “แพร่สะพัด” ทำให้เห็นพุทธานุภาพของพระพุทธองค์ได้อย่างชัดเจน

ตัวอย่างที่ 6

พระสัพพัญญูประทับอยู่แสนไกลภายในพุทธาวาสเวฬุvana แต่อดีมานี้ก็แลเห็นพระองค์อย่างชัดเจน รวพระองค์ลอยเด่นขึ้นมาเหนือหมู่สงฆ์ ท่ามกลางคบไฟ ชนทั้งปวงรวมทั้งขณะของเนโลต่างประคองอัญชลีแล้วกราบลงบนผืนหญ้าตรงหน้านั้น ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาที่ทรงเปล่งพระสุรเสียงกังวานไปทั่วบริเวณชล ไปรดทั้งหมู่ภิกษุแลชนชาวราชคฤห์ที่ยังคั่งนั้งกันอยู่นั้น

(ไพรีในเมรัย: 137)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการพรรณนาให้เห็นถึงภาพขณะที่อดีมานี้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แม้ว่านางจะนั่งอยู่ไกลแต่ก็เห็นภาพของพระพุทธเจ้าได้อย่างชัดเจนเหมือนพระองค์ลอยเด่นขึ้นมาจากพระสงฆ์รูปอื่นๆ มีการใช้คำที่ทำให้เกิดภาพด้านลักษณะ ได้แก่ “แสนไกล” “ชัดเจน” “ลอยเด่น” นอกจากนี้ยังได้ยินพระสุรเสียงที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาดังก้องไปทั่วบริเวณ คำที่ทำให้เกิดภาพด้านลักษณะ คือ “เปล่ง” “กังวาน”

การศึกษาเรื่องการใช้คำที่ทำให้เกิดภาพนั้นแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษาของสไบเมืองได้เป็นอย่างดี ให้อารมณ์ความรู้สึกเหมือนผู้อ่านได้อยู่ร่วมในเหตุการณ์เดียวกับตัวละครสร้างความตื่นเต้นและคล้อยตามให้เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน

จากการศึกษาเรื่องการใช้คำเพื่อนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองพบว่า สไบเมืองใช้วิธีการหลากคำ ใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส ใช้คำสูง และใช้คำเพื่อทำให้เกิดภาพ ซึ่งการใช้คำในลักษณะต่างๆ ของสไบเมืองนั้นถือได้ว่ามีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจแนวคิดพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันยังได้รับอิทธิพลในนวนิยายไปพร้อมกันด้วย

1.2 การใช้ประโยค

ในนวนิยายแต่ละเรื่องนั้น ประกอบด้วยคำ ที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของภาษา เมื่อนำคำหลายคำมารวมกัน นำมาเรียงกันเป็นประโยค แล้วเรียบเรียงประโยคต่างๆ เข้ากันเป็นเนื้อความ เมื่อมีเนื้อความหลายๆ ตอนมารวมกัน ก็จะได้เนื้อเรื่องๆ หนึ่งตามที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อไปยังผู้อ่าน ประโยคจึงเป็นกลุ่มคำที่นำมาเรียงกัน มีความเกี่ยวข้องกันและมีเนื้อความที่ครบสมบูรณ์สามารถเข้าใจกันได้ตามเจตนาของการสื่อสาร

ประโยค หมายถึง การนำคำมาเรียงกันซึ่งแสดงความคิดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อเนื่องกันมาเรียงต่อกัน และต้องมีเนื้อความที่ครบบริบูรณ์ ประกอบไปด้วยภาคประธานและภาคแสดง ซึ่ง

สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้ตามเจตนาของการสื่อสาร ประโยคบังคับก็ให้เห็นถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าสื่อสารให้เห็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอันแสดงความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาที่ผู้เขียนตั้งใจให้ผู้อ่านได้รับทราบ

ประโยคที่มีบทบาทในการสื่อสารแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง ปราภฏ
ประโยค 4 ประเภทดังต่อไปนี้

2.2.1 ประโยคคำถาม

2.2.2 ประโยคสรุปความ

2.2.3 ประโยคขนานความ

2.2.4 ประโยคขัดความ

2.2.1 ประโยคคำถาม

ประโยคคำถาม คือประโยคที่มีลักษณะการตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ประโยคคำถามที่มีเจตนาถามเพื่อตอบ และประโยคคำถามที่ไม่มีเจตนาถามเพื่อตอบ

ประโยคคำถามที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมืองมีทั้งเจตนาถามเพื่อตอบ และถามแบบไม่ต้องการคำตอบ ซึ่งแบบไม่ต้องการคำตอบนั้นเป็นคำถามเชิงโวหาร ผู้วิจัยจะอธิบายในเรื่อง “คำถามเชิงวาทศิลป์” ในลำดับต่อไป

ประโยคคำถามที่ปรากฏในเรื่องที่มีเจตนาต้องการทราบคำตอบนั้นเป็นการชี้แนะแนวคิดพุทธศาสนา ทั้งเรื่องของหลักธรรม ความศรัทธา และข้อควรปฏิบัติเพื่อเข้าถึงพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ทำเช่นไรหนอ...ข้าพเจ้าจึงจะรอดพ้นบ่วงกรรมอันนี้”

“เจ้าจะต้องบำเพ็ญเพียร แสวงหาโมกษะคือความหลุดพ้นอันเป็นลัทธิธรรมของพรหมณ์ หรือมิฉะนั้น เจ้าจะต้องไปสู่นักพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา แล้วแต่เจ้าจะเลือกเอาตามอัธยาศัย”

(เสียงแห่งมัจฉิมิยาม: 119-120)

ตัวอย่างข้างต้นนี้นางจรรุจรรวาทต้องการถามเพื่อทราบคำตอบว่า การที่นางถูกภักตตะลักพาตัวมา เป็นเหตุให้ ต้องถูกขับไล่ออกจากบ้านของสามีและต้องทนทุกข์ที่เห็นภักตตะถูกสามีของนางทำร้ายจนเสียชีวิต จึงถามโรปนนะผู้เฒ่าที่คุมกองเกวียนว่า จะทำอย่างไรจึงจะหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นได้ และได้คำตอบว่ามีสองทางเลือกคือ แสวงหาความหลุดพ้นแบบพรหมณ์ กับเข้า

เฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อสดับพระธรรมเทศนา แสดงให้เห็นถึงวิธีการที่ทำให้เกิดความดับทุกข์ของทั้ง
สองศาสนา

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าแต่สมณะ ด้วยเหตุอันใดท่านจึงสละซึ่งบุตร ภริยา เคาหา แลนิคมคามอันเป็นที่รัก
ไปสู่สำนักพระพุทธรูปนี้พระองค์นั้น”

“ก็ด้วยเหตุที่คราวหนึ่งข้าไปกะกองเกวียน จึงประสบพระศาสดากำลังแสดงธรรม
ธรรมเทศนาของพระองค์จับใจข้ายิ่ง” ภิกษุวัยสี่สิบตอบคำ

(ภาพปักชี: 40)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าเจ้าชายจัดตาดั้งคำถามว่าเหตุใดภิกษุจึงยอมสละสิ่งอันเป็นที่รัก
ทั้งหลายไปสู่พระพุทธศาสนา ภิกษุจึงตอบไปว่า เพราะประทับใจในพระธรรมเทศนาของพระองค์
แสดงให้เห็นความศรัทธาอันสูงยิ่งของภิกษุรูปนี้ที่มีต่อพระพุทธศาสนาจนตัดสินใจออกบวช

ตัวอย่างที่ 3

“คำสอนของพระองค์มีดีอย่างไรหรือเจ้าข้า”

“ทรงประทานดวงแก้วแห่งการดำเนินชีวิตคือปัญญาให้แก่สรรพสัตว์ ทรงปลุกบุคคล
ให้ตื่นขึ้นจากกองกิเลสเพื่อความปราศจากทุกข์ ทำความกำหนดและทะยานยากให้ลดลง”
บุรุษผู้ครองผ้าข้อมฝาดเหลืองกำซึ่งผู้คนทั่วไปเรียกว่าภิกษุหรือสมณะบรรยาย

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 50)

จากตัวอย่างนี้ชายผู้หนึ่งตั้งคำถามภิกษุว่า “คำสอน” ของพระพุทธเจ้านั้นมีดีอย่างไร ภิกษุ
จึงได้บรรยายตอบไปให้ชายผู้นั้นได้เข้าใจถึงข้อดีของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสรรพสัตว์ว่า
สามารถทำให้ตื่นจากกิเลส ปราศจากทุกข์ ความใคร่ในกามคุณ และความทะยานอยากให้ลดลง
ได้

ตัวอย่างที่ 4

“พระศาสดารูปร่างหน้าตาเป็นฉันใด” นีลิกาได้ถามสืบไปโดยมิคลายปิติ

“ทรงมีเรือนรูปสิริโสภาคย์เป็นอย่างยิ่ง” เตะนะผู้มีอายุราวสามสิบปีตอบพร้อมรำลึก
ถึงพระสัพพัญญูพุทธเจ้า “พระพักตร์สอดใส่ผ่องผุด บริสุทธิประหนึ่งดอกบัวอันบานอยู่กลางน้ำ
พระจริยวัตรงามสง่า พระฉวีเกลี้ยงเกลาปราศจากราคี ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่าง
ส่องลอดเข้ามา ปรากูร์ศรีรุ่งโรจน์ราวฉัตรกางกั้นอยู่เหนือพระเศียร...ดูก่อนท่านทั้งหลาย...
วัยของข้าแม้ไม่มาก แต่มิใช่น้อย เคยพบดาบสแลนักรบวชมาก่อนหน้านี้ แต่ไม่มีผู้บำเพ็ญธรรม
รูปใดก่อให้เกิดความชุ่มชื่นดังได้เห็นพระศาสดา ยิ่งเมื่อสดับพระธรรมเทศนา ก็ยิ่งปราโมทย์
โสมนัส...มิอยากจากมาแม้แต่น้อย...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 128)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นคำถามต่อเตชณะที่เคยพบพระพุทธเจ้ามาก่อนว่าพระองค์ทรงมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร เพราะในนางเองก็ปรารถนาที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกัน แต่ต้องการทราบถึงรายละเอียดของพระองค์ก่อน ซึ่งเตชณะก็ตอบคำถามของนางโดยพรรณนาให้เห็นถึงพุทธลักษณะอันงดงามของพระองค์อย่างละเอียด แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาที่เตชณะมีต่อพระธรรมเทศนาและพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 5

“ไม่รบกวนแต่อย่างใดหรอกนาง ก็เราทั้งหลายต่างใครไปชำระบาปสนานกาย ถือเป็นมงคลอันยิ่งใหญ่ เห็นกว่านั้นก็ยังจะไปเฝ้าพระศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาที่ราชคฤห์อีกเล่า...นางยังจะรู้จักพระพุทธเจ้าฤาไม่”

“เคยได้ยินเขาเล่าขาน แต่ไม่เคยพบพระองค์”

“ถ้าเช่นนั้นก็ดีละ เมื่อเสร็จสิ้นจากงานกุ่มกเมลาแล้ว หากพระองค์ยังประทับอยู่ราชคฤห์...ข้าก็จักพานางไปเฝ้า...แต่ต้องบอกเจ้าไว้ก่อนว่า พระสัทธรรมของพระองค์ประเสริฐหาใดเปรียบ...”

(ไพรีในเมรัย: 86)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นคำถามโต้ตอบระหว่างนางวัลลกีและเนโถถึงพระพุทธเจ้า นางวัลลกีไม่เคยพบเห็นพระพุทธเจ้ามาก่อน แต่เคยได้ยินเรื่องราวของพระองค์มาบ้าง ส่วนเนโถนั้นเคยพบพระพุทธเจ้าและเชื่อมั่นว่าพระสัทธรรมของพระองค์นั้นเป็นสิ่งที่วิเศษที่สุด

ตัวอย่างที่ 6

โสปานยังเกิดความอึดเอิบในดวงจิตที่ปรากฏเป็นนิमितมหัศจรรย์...ความปริเทวนาการอันท่วมท้นพลันเสื่อมคลาย จึงกล่าวแก่ปาฐชฎิล

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ...กาละใดหนอ ข้าพเจ้าจึงจักมีวาสนาได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค...”

“ก็นี่แล...ข้าเองก็แน่ว่าใครไป จึงมาชวนสหายไปด้วยกันอย่างไรเล่า”...

(มหายาในวาริ: 76)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า เป็นการตั้งคำถามของโสปานที่มีความปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจึงถามกับชฎิลอีกคนหนึ่งว่าเมื่อไหร่เขาจะได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเสียที ซึ่งได้รับคำตอบจากชฎิลว่าต้องการไปเข้าเฝ้าเช่นกันจึงได้มาชวน แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของโสปานและปาฐชฎิลที่มีต่อพระพุทธเจ้า

จะเห็นได้ว่าการใช้การใช้ประโยคคำถามที่มีเจตนาถามเพื่อตอบในนวนิยายของสไบเมืองเป็นวิธีที่นำไปสู่การขยายความให้เห็นแนวคิดพุทธศาสนาและความศรัทธาของตัวละครผู้ตอบคำถามที่มีต่อพระพุทธเจ้าและพุทธศาสนา

2.2.2 ประโยคสรุปความ

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2529: 183) ให้ความหมายของประโยคสรุปความ คือ การเรียบเรียงประโยคที่มีประเด็นความย่อยๆ หลายประเด็น โดยใช้คำที่เป็นคำรวมช่วยสรุปให้กระชับ และอาจใช้คำหรือข้อความอื่นกล่าวแทนคำรวม เช่น ก็คือ สรุปได้ว่า นั่นคือ ดังนั้น เป็นต้น หรือบางประโยคก็ใช้วิธีการมีประโยคประเด็นนำมาก่อนแล้วจึงสรุปความทั้งหมดในตอนท้าย ผู้อ่านต้องอาศัยบริบทจึงจะเข้าใจเนื้อหา

การใช้ประโยคสรุปความนั้นมักปรากฏในการเล่าเรื่องข้อธรรมที่มีขนาดยาว พุทธิกิจของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก เป็นการสรุปรายละเอียดที่ได้เล่าไว้แล้วให้กระชับและเพิ่มความเข้าใจในแนวคิดพุทธศาสนาของนวนิยายมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 1

“บัดนี้ข้าพเจ้าสบายใจ...นับแต่พระศาสดาองค์ใหม่บังเกิดขึ้นในชมพูทวีป เนื้อตัวข้าเบาขึ้นทุกครั้งคราวที่ได้ตามมาสดับพระธรรมเทศนา...เมื่อชีวิตเราเกิดจากกรรมของเรา มิใช่อิทธิฤทธิ์ของเทพยดาอย่างที่เคยเชื่อกันมาแต่กาลก่อน หนทางที่จะดำรงชีวิตย่อมแคบเข้าหมดภาวะหนักหน่วงที่ต้องเอาใจเทวดา เหลือภาวระอย่างเดียวคือเอาใจใส่เฉพาะ ‘กรรม’ ของตนเอง”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 107)

จากตัวอย่างนี้เป็นการสรุปให้รู้ว่า สิ่งที่ควรให้ความสำคัญที่สุดคือ “กรรมของตนเอง” เพราะกรรมเป็นสิ่งที่เราจะต้องจัดการเอง แม้แต่เทวดาก็ไม่สามารถถลบบ้างกรรมให้ได้ ซึ่งเป็นการสรุปความที่แทรกแนวคิดพุทธศาสนาให้เห็นว่า กรรมนั้นเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล

ตัวอย่างที่ 2

“การเดินทางครั้งนี้เป็นสิริมงคลยิ่งนัก ข้าจักไม่ลืมเลือนชั่วชีวิต...บัดนี้มารดาข้าพ้นแล้ว จิตใจผ่องแผ้วเป็นสุข ลืมความขุกเขี้ยวทั้งปวง...ข้าแต่ท่าน...ความบริบูรณ์ใดในโลกมีอาจเทียมเท่าความบริบูรณ์ในธรรม”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 163)

จากตัวอย่างนี้เป็นการสรุปให้รู้ว่า “ความบริบูรณ์ในธรรม” เป็นความบริบูรณ์มากกว่าความบริบูรณ์ใดๆ ในโลก เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจว่า ความสุขและความบริบูรณ์ที่มีอยู่นั้น ไม่มีความสุขใดที่จะทำให้มีความสมบูรณ์ได้เท่ากับความบริบูรณ์ในธรรมที่ถือว่าเป็นความสุขอย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 3

“ผู้ที่มาบังเกิดเป็นพระพุทธเจ้า โปรดสัตว์โลกอันตกข์อยู่ในอกุศลทั้งหลายนั้น จะบังเกิดในตระกูลพ่อค้าพ่อครัวก็หาไม่ได้ แม้เศรษฐีคหบดีก็ยังต่ำนัก จะบังเกิดได้เพียงแค่สองตระกูล คือตระกูลกษัตริย์หนึ่ง และตระกูลพราหมณ์อีกหนึ่งเท่านั้น กาลบัดนี้โลกสมมติว่าตระกูลกษัตริย์สูงส่งกว่าตระกูลพราหมณ์ เช่นนั้นแล้วพระบรมศาสดาจึงมาบังเกิดในตระกูลกษัตริย์ ดังที่หมู่เรารู้แล้วนั่นเอง”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 66)

จากตัวอย่างเป็นการสรุปให้รู้ว่า ผู้ที่จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลกษัตริย์ที่ถือว่าเป็นตระกูลที่สูงส่งที่สุด เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นผู้คนที่ปรากฏในนวนิยายเป็นผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ที่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ ออกเป็น 4 ชั้น คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ และศูทร ดังนั้นเมื่อกษัตริย์เป็นวรรณะที่สูงที่สุด พระพุทธเจ้าจึงเกิดในวรรณะกษัตริย์

ตัวอย่างที่ 4

‘พึงรักษาความกำเริบทางกาย พึงเป็นผู้สำรวจทางกาย พึงละกายทุจริตแล้ว ประพฤติสุจริตทางกาย พึงรักษาความกำเริบทางวาจา พึงเป็นผู้สำรวจทางวาจา พึงละวจีทุจริตแล้วประพฤติสุจริตทางวาจา พึงละความกำเริบทางใจ พึงเป็นผู้สำรวจทางใจ พึงละมโนทุจริตแล้ว ประพฤติสุจริตทางใจ

อิริขันธ์ทั้งหลายสำรวจทางกาย สำรวจทางวาจา สำรวจทางใจ อิริขันธ์เหล่านั้นแลชื่อว่าสำรวจครอบคอบดีแล้ว

(ไพรีในเมรีย: 84)

จากตัวอย่างเป็นการสรุปให้รู้ว่า “ผู้ที่มีความสำรวจครอบคอบดีแล้ว” คือ ผู้ที่สำรวจทั้งกาย วาจา และใจ เป็นการสรุปความให้เห็นว่า ผู้ที่สำรวจครอบคอบนั้นต้องมีการรักษา และการประพฤติหลายข้อ ซึ่งเมื่อสรุปแล้วจะพบว่า การสำรวจครอบคอบนั้นต้องมาจาก กาย วาจา และใจ

ตัวอย่างที่ 5

“อันศีลนี้มีต้นเค้ามาจากเจ้าชายสิทธัตถะแห่งศากยวงศ์ผู้ทรงบำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้ เป็นสัพพัญญูพุทธเจ้า...” อาจารย์พราหมณ์กล่าวต่อไป แลโสปานก็ตั้งใจฟังด้วยศรัทธา “ทรงพิจารณาเห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ว่าเป็นโทษเป็นภัยแลเป็นทุกข์ จึงทรงแนะทางอันสว่างไสวให้พ้นจากโทษภัยแลทุกข์นั้น ด้วยการรักษากายกรรมแลวจีกรรมให้ตั้งอยู่ในความปกติ ขึ้นต้นด้วยว่า ‘ศีล’ นี้หมายถึง ความเป็นปกติ ไม่ทุจริตทั้งกาย วาจา ใจ...ศีลอันชนทั่วไปพึงรักษา...จึงมีอยู่ 5 ข้อ คือ เว้นจากการผลาญชีวิตกันแลกัน เว้นจากการถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ยินยอมให้ เว้นจากการประพฤตินิโคตม เว้นจากการพูดเท็จ แลเว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นทางไปสู่ความประมาท...”

...นาถิกะพราหมณ์กล่าวต่อ “ดังนี้แล จิตของเจ้าจึงสงบนิ่ง แน่วแน่นมั่นคงอย่างไรเล่า ...เรียนวิทยายาวยากเท่าใดจึงเรียนได้เป็นอย่างดี ก็ด้วยเจ้ามีศีลนี้เอง...ชนเหล่าใดมีศีลเป็น

ประจําจึงนำมาซึ่ง ‘สมาธิ’ สืบไป ด้วยสมาธินี้เป็นที่เกิดแห่ง ‘ปัญญา’ เป็นหน้าที่ที่เจ้าจักต้อง
ประพฤติปฏิบัติด้วยตัวของตัวเอง...ดังเช่นที่เจ้ากับข้ากำลังแลกเปลี่ยนปัญญากันอยู่นี้...”

(มายาในวาริ: 115-116)

จากตัวอย่างนี้เป็นการอธิบายความหมายของ “ศีล” ซึ่งเป็นข้อดเว้น 5 ประการที่ทุกคน
พึงกระทำ เพราะศีลคือสิ่งที่จะทำให้จิตใจสงบและมั่นคง โดยได้สรุปความว่าในตอนท้ายว่า การ
เรียนไม่ว่าจะยากสักเพียงใดแต่ถ้ามีศีลแล้วก็จะทำให้เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เป็นการเล่าเรื่องให้เห็น
ความสำคัญของการรักษาศีล

ตัวอย่างที่ 6

ไฟจากกิเลสอันเลวร้ายของเตมาสยามนี้ มิผิดจากกิเลสของเศรษฐีที่มุ่งฆ่าโฆสกะ
บุตรเลี้ยงและเป็นบุตรแท้ของหญิงงามเมืองแห่งกรุงโกสัมพีเลยทีเดียว

ดังนั้นแล พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถึง ‘การทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบยอมถึงฐานะ 10’ ว่า
‘ผู้ประทุษร้ายในท่านผู้ไม่ประทุษร้าย...ยอมพลันถึงฐานะ 10 อย่างใดอย่างหนึ่ง
ทีเดียว นั่นก็คือ

พึงเวทนาอันหยาบ ถึงความเสื่อม ความแตกแห่งสรีระ ความเจ็บไข้อย่างหนัก ความ
ฟุ้งซ่านแห่งจิต ความขัดข้องแต่พระราชา ความถูกกล่าวหาอย่างทารุณ ความเสื่อมโดยรอบ
แห่งหมู่ญาติ ความย่อยยับแห่งโภคะ

อีกประการหนึ่ง ไฟป่าย่อมไหม้เรือนของผู้นั้น เพราะความแตกแห่งกาย

เขาผู้มีปัญญาทราวย่อมเข้าถึงนรก’

(กาฬปัฏฐะ: 118)

จากตัวอย่างนี้เป็นการเล่าถึงความเลวร้ายของเตมาสที่เกิดจากความทุกข์ ภิภษุที่เคยสดับ
พระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้วและได้ระลึกถึง “การทำร้ายผู้ไม่ทำร้ายตอบยอมถึงฐานะ
10” เหมือนอย่างนิสัยของเตมาส โดยได้สรุปในตอนท้ายว่า ผู้ที่มีลักษณะเช่นนั้นคือผู้มีปัญญา
ทราวมและต้องตกนรกในที่สุด

จากการศึกษาเรื่องการใช้ประโยคสรุปความของสไบเมืองนั้น ประโยคที่เป็นส่วนสรุป
ความนั้น เป็นการสรุปการนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาโดยย่อ ซึ่งทำให้เห็นแนวคิดพุทธศาสนาได้
ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2.3 ประโยคขนานความ

เปลื้อง ธน นคร (2542: 34) ให้ทัศนะเกี่ยวกับประโยคขนานความว่า คือ ประโยคที่มี
เนื้อความเกี่ยวพันต่อเนื่องกันและเสริมความแก่กัน ช่วยให้อรรถาธิบายเด่นชัด ประโยคขนานความ
มักจะปรากฏการใช้สันธานคู่เชื่อมให้เห็น เช่น ฉันใด-ฉันนั้น เมื่อใด-เมื่อนั้น ตราบใด-ตราบนั้นใน

บางครั้งอาจปรากฏให้เห็นคำเชื่อมที่แสดงเงื่อนไข เช่น หาก...ก็ แม่...ก็(ยอม) เนื่องจาก...จึง หรือ ...จึง เป็นต้น

สไบเมืองใช้ประโยชน์จากความที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนา เมื่อต้องการให้บุคคลลักษณะของตัวละคร และข้อธรรมที่ปรากฏในเรื่องนั้นเด่นชัดขึ้น

ตัวอย่างที่ 1

“ดูกรน้อง แม่พระอรหันต์ที่ถูกโจรทำหั่นจนเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แต่เมื่อเข้ามานสมาบัติ ก็ยังอาจสมานร่างให้คงคืนเป็นเนื้อเดียวกันได้ฉันใด...พี่เองก็ฉันนั้น...แม้พี่มิใช่พระอรหันต์...แต่ด้วยการสำรวมจิตจนตั้งมั่น ก็อาจถึงขั้นบรรลุได้” โสปานอธิบาย

(มหายาในวาริ: 134)

จากตัวอย่างที่ปรากฏนี้มีการใช้คำว่า ฉันใด...ฉันนั้น เพื่อให้ข้อความ “แม่พระอรหันต์ที่ถูกโจรทำหั่นจนเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แต่เมื่อเข้ามานสมาบัติ ก็ยังอาจสมานร่างให้คงคืนเป็นเนื้อเดียวกันได้ฉันใด” เป็นประโยคตั้งต้น โดยมี “พี่เองก็ฉันนั้น...แม้พี่มิใช่พระอรหันต์...แต่ด้วยการสำรวมจิตจนตั้งมั่น ก็อาจถึงขั้นบรรลุได้” เป็นประโยคขนานความเพื่อช่วยให้เข้าใจประโยชน์ของการสำรวมจิตที่จะทำให้บรรลุพระอรหันต์ได้

ตัวอย่างที่ 2

“เมื่อแรกที่ข้าครองความเป็นผู้มีวรรณะอันถือว่าสูงสุด ข้าติดข้องอยู่ด้วยความเป็นตัวตนของข้า ที่ผู้อยู่ในวรรณะอื่นต้องยกย่องอยู่เสมอ ครั้นข้าพานพบซึ่งความทุกข์...ประกอบกับความเป็นพราหมณ์หาได้ช่วยข้าให้หลุดพ้นทุกข์นั้นสักเท่าใด ข้าจึงลองเปลี่ยนวิถีทางที่เคยเดิน หันไปจับต้องหลักอื่นบ้าง ก็ได้พบว่าการไม่ยึดติดในตัวตนในวรรณะนั้น ให้มีความสุขสบายแก่ข้ายิ่งกว่าเก่าก่อนเป็นอันมาก”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 51-52)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ มีการใช้คำเชื่อม “เมื่อ...นั้น” เพื่อนำเสนอข้อความที่ขนานกัน โดยข้อความที่น่าเสนอมาก่อนต้องการแสดงให้เห็นว่าตัวละครที่พูดอยู่นั้นยึดถือในวรรณะของตนเองว่าสูงสุด แต่เมื่อเปลี่ยนหลักยึดติดแล้ว ดังข้อความว่า “การไม่ยึดติดตัวตนนั้น ให้มีความสุขสบายแก่ข้ากว่าเก่าก่อนเป็นอันมาก” ก็ทำให้มีความสุขมากขึ้น

ตัวอย่างที่ 3

‘ยามใดเจ้าจักต้องทำบาป จงเปิดเผยบาปของเจ้าให้ชนทั้งหลายได้ล่วงรู้ทั่วกัน แล ยามใดเจ้าทำกรรมดีโดยไม่เห็นแก่ตัว จงทำความดีนั้นเสียๆ ไม่จำเป็นต้องให้ผู้ใดล่วงรู้’

(กาพย์ปั๊กษี: 59)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่า เป็นข้อความที่น่าเสนอเรื่องการทำบาปและการทำความดี ข้อความแรกชี้ให้เห็นว่า เมื่อยามที่จะบาปก็ควรเปิดเผยให้ผู้อื่นได้รับรู้ ส่วนข้อความที่

เสริมกันนั้นต้องการชี้ให้เห็นว่า เมื่อใดที่ต้องการทำความดีก็ทำเจียบๆ ไปได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวใคร

ตัวอย่างที่ 4

“ถ้าในนิมิตของนางเจล้มคือถ้ำแห่งความลวง” พรหมณ์ตอบอย่างสงบ

“หามิได้ พ่อ ข้าหมายถึงถ้ำปลายภูเขาวิญญ์ที่มหาชนโจษขาน คือสถานที่พระสมณโคดมจำพรรษา”

“พระสมณโคดม” พรหมณ์หัสตะพึมพำอย่างเลื่อมใส หทัยปลันเิบอาบด้วยโสมนัสอัศจรรย์ “ยามนี้พระองค์ประทับอยู่ที่ใด เขตวนาราม เมืองสาวตติ หรือเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ หรือภูเขาดังกล่าวมา แต่มีว่าที่ใด พ่อจักพาเจ้าไปนมัสการให้จงได้”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 118)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากความที่แสดงความศรัทธาที่ต้องการไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยประโยชน์ที่มาก่อนนั้นเป็นการเปรยถึงที่ประทับของพระพุทธเจ้า ส่วนประโยชน์ที่ตามหลังมานั้นเป็นการแสดงย้ำความต้องการที่จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าให้ได้

ตัวอย่างที่ 5

“เจ้านี้ประมาทนัก เจ้าหยาบคายนอกคอก ดุจเดียวกับข้าเมื่อครั้งยังหนุ่มแน่นมิผิดเพี้ยน ปราศจากซึ่งความเกรงกลัวพระผู้เป็นเจ้า ไม่นับถือหลักธรรมคำสอนของอาจารย์ หรือผู้รู้ใดๆ ชัดแย้งในทุกสิ่ง ทะนงตนด้วยคิดว่าตนเองเก่งกล้า...แล้วยังบัดนี้ เจ้าได้เฝ้าจากดูหมิ่นพระสมณโคดม ผู้แม่ตรีสุ่มไม่นานนัก ก็มีสาวกจากศาสนาต่างๆ พากันละทิ้งศาสนาเดิม เข้าไปขอบวชเป็นอันมาก จนแม้ข้าเองก็อดรอนทนไม่ได้ สุดแสนจะกระวนกระวายใจยิ่ง นี่ถ้าอายุขัยของข้ายังหนุ่มยังแน่นเหมือนเจ้าแล้วไซร์ ข้าก็คงตัดใจละถีนนี้ไปนานแล้ว”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 61)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ประโยชน์จากความที่แสดงการตักเตือนการพูดจากร้าวร้าวของตัวละครที่มีต่อพระพุทธเจ้าของนักบวชคนหนึ่งมีต่อนายกองเกวียน โดยกล่าวถึงการไม่เคารพในพระผู้เป็นเจ้า และหลักธรรมคำสอนใดๆ โดยเน้นย้ำประโยชน์ที่ตามมาภายหลังให้ เป็นว่าแม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังคงใช้วาจาดูหมิ่นอีก

ตัวอย่างที่ 6

“จำเพาะรำคาญเตละนั้นมากมาย...อะโห...เนโลกิใคร่จะพามันไปเฝ้าพระศาสดาหวังให้มันได้สดับพระสัทธรรม จักได้ละเลิกเมามาย...ข้าก็พึงไปอย่างนั้น...นี่ก็ออกเลยว่าคุณ เช่นมันที่ถูกปีศาจเมรัยสิงจนไร้สติสัมปชัญญะ จะซาบซึ้งในคำสอนของผู้ใด แม้ผู้นั้นคือพระศาสดาจารย์ ผู้พิชิตแม่แต่มารมาแล้ว...”

(ไพรีในเมรัย: 60)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้จะเห็นได้ว่าเป็นการเล่าเรื่องที่ทำให้เห็นพฤติกรรมของแต่ละตัวละครที่ติดเหล้าและสร้างความรำคาญและกับทุกคน โดยใช้ความที่แสดงให้เห็นว่า เติละนั้นเหมือนถูกปีศาจสิงจนไร้สติไม่สามารถเข้าถึงคำสอนของผู้ใดได้ โดยใช้ประโยคที่ขานความที่ตามมาทีหลังให้เห็นว่า แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้พิชิตมารอาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของแต่ละได้

จากการศึกษาเรื่องประโยคขานความของสไบเมืองนั้นทำให้เห็นว่า ประโยคขานความจะช่วยทำให้แนวคิดพุทธศาสนาว่ามีเหตุใดเกิดก่อนส่งผลให้เกิดแนวคิดทางพระพุทธศาสนาอย่างไร ประโยคขานความจึงช่วยย้ำเหตุผล ที่จะทำให้ความคิดต่างๆ มีน้ำหนัก และน่าเชื่อถือ

2.2.4 ประโยคขัดความ

ธนรัฎฐ์ ศิริสวัสดิ์ (2529: 180-181) ให้ความหมายของประโยคขัดความ คือ ประโยคที่เนื้อความขัดกัน ประโยคแรกแสดงการกระทำที่ขัดแย้งหรือกล่าวให้เป็นตรงข้าม หรือความหมายขัดจากที่ควรจะเป็น โดยแย้งกับข้อความที่ตามมา นอกจากนี้ เปลื้อง ณ นคร (2542: 65) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประโยคขัดความว่า เป็นประโยคที่ช่วยให้มีรสสะดุดใจ น่าฟัง โดยการนำความ 2 ข้อความมาเทียบกันแล้วให้มีความถ่วงกัน ปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าทำความดีในกาลชั่ว เจ้าจะได้ชั่ว เจ้าทำความชั่วในกาลดี เจ้าอาจได้ดีหากก็ไม่มี ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ กาละจึงสำคัญยิ่งในชีวิตเจ้า วิทยาการที่เจ้าได้จากข้าไปทั้งสิ้นนี้ คือขุมทรัพย์ อันยั่งยืน แต่ความยาวนานแห่งขุมทรัพย์อยู่ที่ปัญญาของผู้ใช้อีกส่วนหนึ่งด้วย ขอเจ้าทั้งหลาย จงจากไปโดยสวัสดิ์ ประกอบกิจโดยธรรมบำรุงบิดามารดาและลูกเมียให้เป็นสุขสืบไป”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 46)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้วิชาความรู้จะเป็นขุมทรัพย์ที่ยิ่งใหญ่และยาวนาน หากแต่ “ปัญญา” ของผู้ใช้เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่า ดังนั้นข้อความ “ความยาวนานแห่งขุมทรัพย์อยู่ที่ปัญญาของผู้ใช้อีกส่วนหนึ่งด้วย” จึงช่วยแย้งให้เห็นว่าวิทยาการ จะไม่มีคุณค่าหากไม่มีปัญญาที่จะใช้

ตัวอย่างที่ 2

พระสัพพัญญูประทับอยู่แสนไกลภายในพุทธาวาสเวฬุvana แต่อดิมานี้ก็แลเห็น พระองค์อย่างชัดเจน ราวพระองค์ลอยเด่นขึ้นมาเหนือหมู่สงฆ์ ท่ามกลางคบไฟ

(ไพรีในเมรัย: 136)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ไกล แต่ความรู้สึกของอดิมานี้ก็เหมือนพระองค์ลอยเด่นขึ้นมาในหมู่สงฆ์ เป็นเพราะพระบุญญาบารมีของพระองค์

ตัวอย่างที่ 3

“พระผู้มีพระภาคใครสอนสังสัตว์โลกผู้ยังติดข้องอยู่ในกิเลส ไม่จำเพาะหมู่เหล่า
วรรณะใด เพียงแต่ต้องเป็นผู้ที่พระองค์ ‘แนะนำได้’ เท่านั้น”

(กาฬปัฏฐะ: 66)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าโปรดสั่งสอน
สังสัตว์โลกทุกหมู่เหล่าไม่เลือกชั้นวรรณะ แต่จะมีข้อยกเว้นเฉพาะคนที่พระองค์สอน หรือแนะนำได้
เท่านั้น แสดงให้เห็นว่า คนบางพวกที่ไม่สามารถสั่งสอนได้พระองค์ก็จะไม่ข้องเกี่ยวกับ

ตัวอย่างที่ 4

“ต่อไปเบื้องหน้า เจ้าจะได้หัดสำรวจกาย วาจา ใจของเจ้าให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม
นักปราชญ์ราชบัณฑิตในชมพูทวีปนี้มีมากจริง แต่เจ้าไม่จำเป็นต้องดูหมิ่น ศาสนาทุกศาสนา ลัทธิ
ทุกลัทธิจะพิสูจน์ตัวเองหากไม่ดีแท้แล้ว ในที่สุด

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 61)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าศาสนาพุทธจะเป็น
ศาสนาที่เกิดขึ้นใหม่ หากไม่ศรัทธาก็ไม่จำเป็นต้องดูหมิ่น เพราะทุกศาสนาต่างก็ต้องพิสูจน์ตัวเอง
ทั้งนั้นว่าศาสนาของตนดีหรือไม่

ตัวอย่างที่ 5

“ดูกรนาง เมื่อคืนที่ผ่านมานางหลับดีหรือไฉน สมนของข้าंनाโกชนะน้ำดื่มน้ำใช้มา
บำรุงนางอย่างไรบ้าง ที่นอนแลหมอนนุ่มนวลฤากระด้างเกินไปหรือไม่ ถ้ากระด้าง คืนนี้ข้าก็
จักให้มันนำหมอนไปเปลี่ยนใหม่” โคไปกลับกลายเป็นชายพูดจาไพเราะ...

“ทั้งบิดาแลมารดาหลับสบายตลอดคืน...แต่ข้าพเจ้ามีหลับก็เหมือนหลับ เนื่องด้วย
เอาแต่อ่อนนอนภาวนา...ติดต่อพระผู้เป็นเจ้าแลพระศาสดา...” สเมตีเล่าความ

(มายาโนวารี: 135)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้จะได้ที่นอนหมอนมุ้ง
อย่างดีเพียงใด แต่ตนเองก็ไม่สามารถนอนหลับลงได้ เพราะมัวแต่อ่อนนอนภาวนาถึงพระผู้เป็นเจ้า
และพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา

ตัวอย่างที่ 6

“ท่านไม่รู้ดอกหรือว่าท่านอยู่กับศาสดา” พากุจีย็อนตอบ “มารดาท่านคือศาสดาองค์
จริง บันดาลได้ทุกสิ่งทั้งโชคแลเคราะห์มิบังควรเสื่อมใสใครอื่นนอกจากนี้”

นี่ลีกากัมศึระชะเยาะยิ้ม

“ข้ารู้ ข้าตระหนัก ข้าคารวะ...แต่ถึงกะฆ่าคน ข้ามิสามารถยินยอม หากเข้าไปถึง
สำนักพระผู้มีพระภาคเมื่อใด จะถามพระองค์ว่าผู้ฆ่ามนุษย์แลสังสัตว์เป็นบาปชนิดไหน จักถูกลง
ทัณฑ์สถานใด”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 106)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ามารดาของตนนั้นจะเป็นสิ่งที่ควรเคารพเหมือนพระศาสดา แต่หากต้องการจำข่มผู้อื่นแล้ว ก็ไม่สามารถยินยอมที่จะเคารพแบบพระศาสดาได้

จากการศึกษาเรื่องการใช้ประโยคขัดความที่แสดงแนวคิดพุทธศาสนา พบว่าสไบเมืองใช้ประโยคขัดความเพื่อแสดงความพิเศษของคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือพุทธปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เลื่อมใสศรัทธา

การศึกษาการใช้ประโยคที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองนั้น พบการใช้ประโยคคำถามที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาผ่านตัวละครให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น มีการใช้ประโยคสรุปความเพื่อสรุปแนวคิดพุทธศาสนาให้สั้นและเข้าใจง่าย ส่วนการใช้ประโยคขนานความนั้นทำให้แนวคิดพุทธศาสนาที่แฝงอยู่เด่นชัดขึ้น และสุดท้ายการใช้ประโยคขัดความเป็นการเน้นย้ำแนวคิดพุทธศาสนาที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวของนวนิยายได้เป็นอย่างดี

3.3 การใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ

สัมพันธสาร ตรงกับคำว่า discourse หรือ text ซึ่งนักวิชาการใช้คำแทนหลายคำ นอกจากสัมพันธสารแล้ว ยังมีคำว่า บริจเฉจ ตัวบท และวาทกรรม อีกด้วย สัมพันธสารในที่นี้หมายถึง หน่วยภาษาที่ใหญ่กว่าประโยค ประกอบด้วยประโยคตั้งแต่ 2 ประโยคขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์กัน

สัมพันธสารเป็นภาษาระดับข้อความ บทสนทนา ย่อหน้า เรียงความ จดหมาย บทความ เรื่องสั้น นิทาน นวนิยาย หนังสือ ตำรา คัมภีร์ ล้วนเป็นหน่วยภาษาระดับสัมพันธสารทั้งสิ้น ถึงแม้ประโยคจะเป็นหน่วยที่สำคัญที่สุดในระบบไวยากรณ์และใช้สื่อสารกันรู้เรื่อง แต่ในการสื่อสารต้องใช้ภาษาระดับสัมพันธสารซึ่งประกอบด้วยประโยคหลายประโยค

คุณสมบัติสำคัญของสัมพันธสารได้แก่ความเกี่ยวพันระหว่างประโยคหนึ่งกับอีกประโยคหนึ่ง ซึ่งทำให้ข้อความที่ประกอบด้วยประโยคต่างๆ เหล่านั้นไม่ใช่เพียงการนำประโยคมาเรียงต่อกันให้ยาวขึ้นๆ เท่านั้น แต่เนื้อความของประโยคเหล่านั้นต้องมีความต่อเนื่องและเกี่ยวพันกัน อันจะทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดหรือผู้เขียนต้องการสื่อสารได้ ความเกี่ยวพันและต่อเนื่องของประโยคต่างๆ ในสัมพันธสารเรียกว่า การเชื่อมโยงความ (Cohesion) ซึ่งสัมพันธสารนั้นต้องมีการเชื่อมโยงความ หากไม่มีคุณสมบัติข้อนี้ อาจทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ การเชื่อมโยงความเกิดขึ้นได้ด้วยกลวิธีต่างๆ ส่วนใหญ่เจ้าของภาษาจะใช้โดยไม่รู้สึกรู้สึ

ศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546: 26) อธิบายความหมายของ สัมพันธสาร (Discourse) ว่า เป็นการศึกษารวเรียงข้อความที่ต่อเนื่องกันด้วย

ในศึกษานวนิยายของสไบเมือง เพื่อแสดงลักษณะกลไกทางภาษาตามแนวทางการศึกษาภาษาระดับข้อความของ ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามแนวของ วิจิตรน ภาณุพงศ์ และคณะ (2552) และ วรวรรณ์ ศรียาภัย (2553) พบการเชื่อมโยงความในนวนิยายดังนี้

3.3.1 การเชื่อมโยงความแบบการอ้างถึง (Reference)

3.3.1.1 การใช้คำบุรุษสรรพนาม

3.3.1.2 การใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม

3.3.1.2.1 การใช้คำเรียกพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครฝ่ายดี

3.3.1.2.2 การใช้คำเรียกพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครฝ่ายร้าย

3.3.2 การเชื่อมโยงความแบบการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร (Conjunction)

3.3.3.1 เชื่อมคำอธิบาย

3.3.3.2 เชื่อมความขัดแย้ง

3.3.3.3 เชื่อมความเพิ่ม

3.3.3.4 เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล

3.3.1 การเชื่อมโยงความแบบการอ้างถึง (Reference)

การอ้างถึง (Reference) หมายถึง กลไกการเชื่อมประสานให้ข้อความมีความสัมพันธ์ทางความหมาย เกิดจากการใช้รูปภาษาหนึ่งแทนรูปภาษาหนึ่งเพื่อไม่ต้องกล่าวรูปภาษานั้นซ้ำ แต่ความหมายยังเป็นความหมายของรูปภาษาหลักที่ต้องการกล่าวถึงนั่นเอง (วรวรรณ์ ศรียาภัย, 2553: 1)

การเชื่อมโยงความแบบอ้างถึงที่ปรากฏเพื่อแสดงแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง พบเฉพาะการอ้างถึงโดยการใช้สรรพนาม คือ การใช้สรรพนามแสดงการอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่ได้กล่าวแล้วหรือที่กำลังจะกล่าวถึงในบริบททางภาษา และพบเฉพาะการใช้การอ้างถึงด้วยบุรุษสรรพนาม 2 ลักษณะ คือ การใช้คำบุรุษสรรพนาม และการใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1.1 การใช้คำบุรุษสรรพนาม

คำบุรุษสรรพนาม คือ แทนชื่อคน สัตว์ สิ่งของ ถ้าใช้แทนตนเองเป็นบุรุษที่ 1 เช่น ผม เรา ข้าพเจ้า แทนบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของที่พูดด้วยเป็นบุรุษที่ 2 เช่น เธอ ท่าน คุณ และแทนบุคคล สัตว์ สิ่งของที่กำลังกล่าวถึงเป็นบุรุษที่ 3 เช่น ท่าน มัน เขา

การใช้ภาษาเพื่อนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมืองนั้น นอกจากมีการใช้ประโยคขนาดยาวและภาษาที่มีลักษณะเป็นความเรียงร้อยแก้วแล้ว ยังใช้คำสรรพนามและคำ

เรียกขาน ซึ่งเป็นคำสรรพนามที่ปรากฏในงานวรรณกรรมพุทธศาสนาซึ่งใช้ฉากในยุคพุทธกาล คำสรรพนามเหล่านั้น ได้แก่

สรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่ เรา, ข้า,กู, ข้าพเจ้า, ข้าพระองค์,

สรรพนามบุรุษที่ 2 ได้แก่ ท่าน, เจ้า, นาย, มิ่ง, นาง, พวกเจ้า, พวกเจ้าทั้งหลาย, นายท่าน, พ่อหนุ่ม, เจ้าชาย,

สรรพนามบุรุษที่ 3 ได้แก่ มัน, พระองค์, นาง, เขา, ท่าน, นาย, ภิกษุทั้งหลาย,

ส่วนคำเรียกขาน ได้แก่ ข้าแต่พ่อ, ข้าแต่ท่านผู้เจริญ, ข้าแต่ท่าน, ข้าแต่นางผู้เจริญ, ข้าแต่พระสัมพันธัญญ์, ข้าแต่พระองค์, ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า, ข้าแต่พระศาสดา, ข้าแต่นาย, ข้าแต่มหาสมณะ, ข้าแต่ท่านอาจารย์, ข้าแต่สมเด็จพระศาสดาจารย์, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ, ข้าแต่อาจารย์, ข้าแต่ท่านลุง, ข้าแต่แม่, ข้าแต่เทพ, ข้าแต่พี่, ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงสวัสดิภาค, ข้าแต่สมณะ, ข้าแต่อา, ท่านผู้จำเริญ, นางผู้เจริญ, ท่านผู้เจริญ, นายเจ้าข้า, นางที่รักของข้าเอ๋ย, พี่เอ๋ย, น้องเอ๋ย, ลูกเอ๋ย, พี่เอ๋ย, ลูกเอ๋ย, พ่อหนุ่มเอ๋ย, เจ้าหนุ่มเอ๋ย, ท่านเอ๋ย

ตัวอย่างการใช้คำสรรพนามที่ปรากฏในนวนิยายของสไบเมือง

ตัวอย่างที่ 1

“ก่อนถึงบ้าน ข้าพเจ้าจะสะไปนมัสการพระองค์ได้หรือหาไม่” อรรถจักรธาม

“ดูก่อนเจ้า...อันว่าพระมหาบุรุษพระองค์นี้ บังเกิดมาในโลกเพื่อโปรดสัตว์ถ้วนหน้า ทรงห่วงใยแม่สัตว์ผู้ยาก มิได้มีเหตุยกเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่มีรอยจนหรือสูงต่ำ ทรงให้อิสระในศรัทธาโดยไม่บังคับขู่เข็ญ” ผู้ครองเพศบรรพชิตอธิบาย “ด้วยเหตุนี้ ขอเจ้าจงทำตามที่เจ้าปรารถนาเถิด วาระใดเจ้าสะดวก วาระนั้นก็จงไป”

อรรถจักรและวัสสานะประคองอัญชลีเพราะได้เวลาจากกันชายหนุ่มชาวสาวัดดีได้ถามด้วยความเกรงใจเป็นคำรบสุดท้าย

“ท่านผู้เจริญจะโดยสารไปกับข้าพเจ้าได้หรือหาไม่ ถ้าได้ก็ขอเชิญขึ้นมาร่วมกับข้าพเจ้า”

“จงไปเถิด อย่าห่วงพวกข้าเลย ข้าไม่พึงปรารถนาความช้าความเร็ว ปรารถนาสิ่งเดียวคือ ความสงบสำรวมเช่นวิสัยสมณะเท่านั้น”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 45)

จากข้อความนี้เป็นใช้สรรพนามที่เอ่ยโดย พระภิกษุกับผู้คนในศรัทธา คืออรรถจักร โดยมี การใช้สรรพนามดังนี้ สรรพนามบุรุษที่ 1 ของอรรถจักร คือ ข้าพเจ้า และใช้สรรพนามบุรุษที่สองเรียกภิกษุว่า ท่านผู้เจริญ และเรียกพระพุทธรูปเจ้าว่า พระมหาบุรุษ พระองค์ ส่วนภิกษุนั้น ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า ข้า และใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เรียกอรรถจักรและวัสสานะว่า เจ้า

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าแต่พ่อ เมื่ออาการทั้งหลายค่อยๆ เล่า จักขึ้นภูเขาศู่ถ้ำหรือหาไม่” พฤกษ์ได้ถาม ยามเอนนอนเคียงอยู่ด้วยกันภายในเรือนของโคธนะ

“ถ้าในนิมิตของนางเจ็ดคือถ้ำแห่งความลวง” พราหมณ์ตอบอย่างสงบ

“หาไม่ได้ พ่อ ข้าหมายถึงถ้ำปลายภูเขาวิญญ์ที่มหาชนโจษขาน คือสถานที่พระสมณ โคดมจำพรรษา”

“พระสมณโคดม” พราหมณ์หัสตะพึมพำอย่างเลื่อมใส หทัยพลันเฝืออาบด้วย โสมนัสอัศจรรย์ “ยามนี้พระองค์อยู่ที่ใด เขตวนาราม เมืองสาวัตถี หรือเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ หรือภูเขาตังกลาวา แต่มีว่าแห่งใด พ่อจักพาเจ้าไปนมัสการให้จงได้”

“ข้าแต่พ่อ... ในราตรีที่ผ่านมา ก่อนกายาพุ่งจากผาชัน” พฤกษ์ลำดับเหตุการณ์อัน ตันรู้สึกลอยอย่างต่อแท้ “ข้าแน่ใจว่าข้าตาย หากในความตายนั้นเอง ข้าตั้งจิตอธิษฐาน... ขอให้ วิญญานข้าได้นมัสการพระศาสดา มีว่าโดยทางใด...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 118)

จากข้อความนี้เป็นการสนทนาของพ่อกับลูก โดยมีการใช้สรรพนามดังนี้ สรรพนามบุรุษที่ 1 ของพ่อ ที่ใช้แทนตัวเองคือ พ่อ สรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อกล่าวถึง ลูกคือ เจ้า เมื่อกล่าวพระพุทธรเจ้า เรียกว่า พระสมณโคดม และพระองค์ ส่วนลูกเมื่อมีการใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือ ข้า สรรพนาม บุรุษที่ 2 เมื่อกล่าวถึง พระพุทธรเจ้าคือ พระสมณโคดม และพระศาสดา

ตัวอย่างที่ 3

“เจ้าชายเวตี...จริงสิ...ในที่สุดก็กลับกลายเป็นเปสี” กุสโลชฎิลร้องเบาๆ พร้อม หัวเราะเบาๆ ในลำคอ “ข้านับถือมันแต่หนอ ที่มันมีหลายคนในคนเดียว แต่แม่โคไปจับบอกว่า มันคือเปสี...ข้าก็ยังหาเชื่อไม่...”

“แล้วท่านลุงเชื่อว่าอย่างไร” โสปานแสรังถาม

“มันคงมีอีกหลายชื่อ” ผู้เป็นลุงเอ่ยกล่าว “พวกปลิ้นปล้อนตลบตะแลงหาได้มีชื่อ เดียวไม่...แลแม้มีชื่อเดียว ก็มีหลายคนอยู่ภายใน นำหวาดภัยยิ่งนัก”

(มายาในวาริ: 92)

จากข้อความนี้เป็นการสนทนายระหว่างลุงผู้เป็นชฎิลและหลานชายคือโสปาน โดยมีการใช้ คำสรรพนามบุรุษที่ 1 คือ ข้า และใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อเรียกถึงคือลูกชายที่โกหกว่า มัน ส่วนโสปานนั้นใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อกล่าวถึงลุงว่า ท่าน

ตัวอย่างที่ 4

“ข้าแต่ท่าน...ข้าแต่ท่าน...” เขาละล้าละลัก “นี่ข้าอยู่ที่ใด”

“เจ้าเจ็บหนักอยู่บนอาศรมของท่านผู้บำเพ็ญพรตหมัจฉริยะ”

“ไม่จริง...เมื่อสักครู่นี้ ข้าได้เห็นพระสมณโคดมเป็นเจ้าครองผ้ากาสาวพัสตร์ ท่ามกลางหมู่ภิกษุแลมหานชน ณ กรุงราชคฤห์ แห่งแคว้นมคธ ข้าได้เห็นสายน้ำเนรัญชราแลเหล่าชฎิลพรหมณ์”

“กัตตะเอย...เจ้าเพ้อพกด้วยพิษไข้แน่แท้” โรปนะกล่าวต่อไปขณะที่จากรูรานั่งสงบ มีริปากแม้เพียงคำเดียว

“หากข้ารอดตายครั้งนี้แล้วไซ้ จะขอตั้งมั่นไปสู่นครในความใช้ของข้า ถวายตัวเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น” เขาพิมพ์

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 88)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการสนทนาของโรปนะผู้เฒ่าคุมกองเกวียนที่เห็นกัตตะมาตั้งแต่เด็ก โรปนะ ใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เจ้า เมื่อเรียก กัตตะ และกัตตะใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อเรียกโรปนะว่า ท่าน เรียกพระพุทธเจ้าว่า พระสมณโคดม พระพุทธเจ้า และ พระองค์ ส่วนโรปนะ ใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เมื่อเรียกกัตตะว่า เจ้า

ตัวอย่างที่ 5

...“ก่อนเคลื่อนขบวนเกวียน ข้าจึงนมัสการพระศาสดา ขอพระองค์จงช่วยพี่ชายข้าให้รู้ประมาณกาลแลใจ มิทำอันใดให้เดือดร้อน...นมัสการแล้วค่อยผ่อนคลายความกังวล...”

อาราได้แต่หัวเราะเบาๆ ในลำคอ กล่าวต่อไปว่า

“ดูกร...ทั้งๆ ที่นางยังมีเคยพบพระศาสดา เหตุไฉนจึงศรัทธาเพียงนี้...”

“พ่อเล่าไม่กี่คำ...ข้าพเจ้าก็ปีติจนซาบซ่านไปทั้งกาย ใครไปฟังพระธรรมเทศนาทันใด

...”

“ท่านเชื่อง่ายจริงหนอ...”

“ข้าพเจ้าเชื่อพอก่อนผู้ใด...พอนับถือสิ่งไหน ข้าพเจ้าก็นับถือสิ่งนั้น”

“ท่านช่างเป็นบุตรที่ดียิ่ง...” อาราลงเสียง หากสำเนียงที่ออกมาก็น่าสงสัย...

(ไพรีในเมรัย: 108)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการสนทนายะหว่างอติมานี และอารา อติมานีเป็นหญิงสาวที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดาและศรัทธาในพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับที่บิดาของตนศรัทธา ส่วนอารานั้นไม่ได้มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าในมีความสนใจในตัวนางอติมานี คำสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่อติมานีใช้คือ ข้า และข้าพเจ้า ส่วนสรรพนามบุรุษที่ 2 คือ พระศาสดา เมื่อกล่าวถึงพระพุทธเจ้า พี่ชาย เมื่อ

เล่าถึงเตละ และ พ่อ เมื่อกล่าวถึงพ่อ ส่วนอาราใช้สรรพนามบุรุษที่ 2 เมื่อเรียกติมานี่ว่า ท่าน และ พระศาสดา เมื่อเอ่ยถึงพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 6

“เราก็นิดีทำตามหนอแล เพียงแต่เข้าไปบ้าง” นางยังคงคะยั้นคะยอ “ข้าพเจ้าขอ เพียงเข้าเฝ้าพระองค์ ได้สดับพระธรรมเทศนาที่ภิกษุเคยเล่าให้ฟังว่า เป็นเลิศกว่าวาจาทั้งปวง ด้วยเป็นพระคาถาที่คล้ายบ่วงทุกขให้ลื่นไป”

“จันทิกา เหตุใดเจ้าจึงแก่กว่าอายุถึงเพียงนี้” นาคพลาพามาไปไม่เรืวนัก แลผลอ ควบคู่ทางที่ปักขีบินนำ “เจ้าจดจำทุกขไว้หนักหนักหรือไร”

“ข้าแต่ท่าน ข้าพเจ้าเพียงแต่จดจำทุกขนั้นได้ แต่มีกอบเอาทุกขมาแบกไว้ดอกเจ้า ค่ะ” นางตอบ พลงเศร้าใจ อัสสุชลจึงไหลลงเป็นทาง “แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็หมายจักได้ฟังพระ ผู้เป็นที่ฟังกล่าวพระคาถาให้ได้ยินกะหู ก็ดูแต่พระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จมา เมื่ออายุ 15 พระองค์ก็เคยเสด็จมาศึกษาที่สำนักทศปาโมกข์ในตักกสิลาเช่นกัน ครั้นแล้วเสด็จกลับนคร แล้ว วันหนึ่งพระองค์ประทับอยู่ชั้นบนปราสาทมองลงมา เห็นภิกษุหลายพันรูป เดินไป บิณฑบาตที่บ้านอนาถปิณฑิกเศรษฐี บ้านนางวิสาขาและบ้านอื่นอีกหลายแห่งในละแวกนั้น พระองค์ก็เลยโปรดให้จัดภัตตาหารอันประณีตถวายภิกษุ 500 รูป แต่ไม่มีพระมา มีแต่พระ อานนทรูปเดียวอย่างไรเล่าเจ้าคะ...”

(ภาพปักขี: 103)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการสนทนาระหว่างจันทิกา และนาคพลา นางจันทิกาเป็นหลานสาว ของแม่ค้าในตลาดที่ถูกเตมาสนายของนาคพลาซื้อมา แต่ทั้งจันทิกา และนาคพลาต่างมีความ ศรัทธาในพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกัน จึงคุยกันถูกคอ โดยมีการใช้คำบุรุษสรรพนามดังนี้ สรรพนาม บุรุษที่ 1 เมื่อจันทิกาพูดถึงตนเองและนาคพลา คือ เรา เมื่อพูดถึงตนเองใช้คำว่า ข้า ใช้สรรพนาม บุรุษที่ 2 เมื่อกล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ และเรียกนาคพลาว่า ท่าน ส่วนนาคพลา นั้นเรียก นางจันทิกาว่า เจ้า

การใช้คำบุรุษสรรพนามแทนคำนามในนวนิยายของสไบเมืองนั้น ช่วยให้เกิดความ หลากหลายในการใช้รูปภาษา เป็นการหลีกเลี่ยงการใช้คำเดิมซ้ำ นอกจากนี้บุรุษสรรพนามที่ใช้ ยังเป็นคำเก่าที่ไม่นิยมใช้เป็นสรรพนามในปัจจุบัน เช่นคำว่า นาง เจ้า เป็นต้น

3.3.1.2 การใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม

การใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนามแสดงการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึงที่ปรากฏ เพื่อแสดงแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง ได้แก่ เรียกชื่อเฉพาะบุคคล คือคำเรียก พระพุทธเจ้าซึ่งตัวละครฝ่ายดีและตัวละครฝ่ายร้ายเรียกแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังจะวิเคราะห์ต่อไปนี้

3.3.1.2.1 การใช้คำเรียกพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครฝ่ายดี

ได้แก่ คำว่า พระตถาคตเจ้า สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ พระผู้มีพระภาค พระศาสดา พระองค์ พระพุทธรูปนี้พระองค์นั้น พระมหาบุรุษ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระตถาคต สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 1

“ดูก่อนพี่” นางสีวิกาชวนสามีคาดหมายถึงภรรยาหน้า “พี่จะมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระตถาคตเจ้า ณ ที่ใด”

“ได้ฟังมาว่า...ยามนี้ สมเด็จพระบรมศาสดาทรงจาริกไปจำพรรษาอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ คงบริเวณภาคพื้นภูมิสถานเวฬุวนารามเป็นแน่แท้”

“วันใดหนอ ข้าจึงจะมีบุญได้เข้าเฝ้าพระองค์ ได้ถวายภัตตาหารและสดับพระธรรมเทศนาดุจเมื่อสองสามปีที่ผ่านมา”

“เจ้าอย่าเป็นกังวลเลย...พระผู้มีพระภาคคงเสด็จกลับมาสู่เมืองเราอีกแน่ ด้วยเสตนารามอันอนาถิกเศรษฐีสร้างถวายนี้เป็นชุมชนอันใหญ่ยิ่ง นักบวชจากต่างลัทธิและมหาชนมั่งมีและยากไร้ สามารถเข้าเฝ้าพระองค์ได้โดยอิสระตลอดไป”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 35-36)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครที่ศรัทธาในพระพุทธรูปเจ้าทั้งสองคนคือ นีลิกา และกัปปิยะ โดยเรียกพระพุทธรูปเจ้าว่า “พระตถาคตเจ้า” “สมเด็จพระบรมศาสดา” “พระองค์” และ “พระผู้มีพระภาค” ในการอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้า

ตัวอย่างที่ 2

“ทำกาละแล้ว...ไปบังเกิดในภพดาวดึงส์...แต่ก็ยังวนเวียนเฝ้าพระศาสดา...” เทวดาวานรเล่าความด้วยน้ำเสียงปลาบปลื้ม ชวนให้มาถนพพลอยหลังลิ้มทุกข์ตรม...

“แล้วข้าพเจ้าละ...หากปรารถนาเข้าเฝ้าพระศาสดา จักเข้าเฝ้าได้ฤกษ์ไม่”

“ได้สิ...เพียงแต่ขอให้พินยามนี้เท่านั้น เจ้าจักได้เฝ้าพระองค์ตั้งใจหมาย” ร่างเลื่อมพรายบอกกล่าว “เนื่องด้วยยามนี้...เป็นเวลาเที่ยงคืน พระศาสดากำลังทรงแสดงธรรม ตอบปัญหาแก่เทวดาทั้งหลายอันมีข้าเป็นหนึ่งในเทวดาที่มาเข้าเฝ้าพระองค์...”

(มายาในวารี: 104)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นเป็นการอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครที่ได้พบพระพุทธรูปเจ้าแล้วคือ เทวดาวานร และโสปาน ผู้มีความต้องการเข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า โดยอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้าด้วยคำว่า “พระศาสดา” และ “พระองค์”

ตัวอย่างที่ 3

...“แต่เจ้ารู้ๆไม่ว่า พ่อเดินทางทั้งวันทั้งคืน หวังให้ถึงเรือนโดยเร็วเพราะเหตุใด...ก็เนื่องด้วยจะรีบมาพาเจ้าทั้งสองไปนมัสการพระบรมศาสดาจารย์อย่างไรเล่า...พ่อไปมคธก็หลายหน แต่ไม่เคยฟังพระสัทธรรม...” เนลากล่าวพลางหย่อนกายลงบนชานอย่างมีหยาบเบิกบานใจ “มาครั้งใหม่นี้เองที่ประสบพบพระองค์ ทรงบรรยายธรรมอันเป็นสัจจะชวนให้พ่อ โสมนัสจัดบัดนี้...”

(ไพรีในเมรัย: 11)

ตัวอย่างที่ยกมานี้ เป็นการใช้อ้างถึงพระพุทธเจ้าของตัวละครที่มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า เนื่องจากได้เคยเข้าเฝ้าพระองค์มาแล้ว โดยใช้คำอ้างถึงพระองค์คือ “พระบรมศาสดาจารย์” และพระองค์

ตัวอย่างที่ 4

เจ้าชายถามว่า

“ข้าแต่สมณะ ด้วยเหตุอันใดท่านจึงสละซึ่งบุตร ภริยา เคหา แลนิคมคามอันเป็นที่รัก ไปสู่สำนักพระพุทฺธมุนีพระองค์นั้น”

“ก็ด้วยเหตุที่คราวหนึ่งข้าไปกะกองเกวียน จึงประสบพระศาสดากำลังแสดงธรรม ธรรมเทศนาของพระองค์จับใจข้ายิ่ง” ภิกษุวัยสี่สิบตอบคำ “ข้าจึงเดินทางกลับกัศมีระ แลเล่าถึงพระสัทธรรมให้หลานฟัง หลานของข้าผู้นี้เป็นลูกของพี่ชายมารดาแลภริยาถึงกาละใกล้กัน มันก็โศกเศร้ายิ่งนัก ข้าจึงชวนมันไปเสตนารามแทนการดื่มสุราแลไปสู่สนามพนัน...”

(กาฬปักชี: 40)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการอ้างถึงพระพุทธเจ้าของเจ้าชายผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ที่เกิดความสงสัยว่า เหตุใด ภิกษุจึงตัดสินใจออกบวช โดยใช้คำอ้างถึงพระพุทธเจ้าด้วยคำว่า “พระพุทฺธมุนีพระองค์นั้น” “พระศาสดา” และ “พระองค์”

ตัวอย่างที่ 5

“หากแต่บัดนี้...ข้าได้ข่าวระบือมาจากดินแดนแคว้นมคธ อันเป็นอาณาจักรใหญ่ด้านใต้เชิงเขาหิมาลัยว่า ชมพูทวีปได้มีผู้มีบุญญามาบังเกิดเป็นพระมหาบุรุษ บำเพ็ญเพียรกระทำทุกกริยา ตลอดเวลาเกือบ 6 ปี ครั้นเลิกรมานพระวรกายจึงได้ทรงเห็นแจ้งซึ่งโลก แลได้ตรัสรู้ธรรมวิเศษเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า...ชาวอันเป็นสิริมงคลนี้แพร่หลายขจายขจรไปทั่วทั้งพื้นแผ่นดินปฐพี...ชวนให้ข้าเกิดความปีติปราโมทย์ ใครจะได้ละอาศรมเดินทางไปเฝ้าพระตถาคตผู้เป็นเจ้าพระองค์นั้นยิ่งนัก”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 59)

จากตัวอย่างนี้เป็นการใช้คำอ้างถึงพระพุทธเจ้าของนักบวชผู้หนึ่งที่มีความสนใจในศาสนาพุทธ และปรารถนาที่จะได้เข้าเฝ้าพระองค์ โดยใช้คำว่า “พระมหาบุรุษ” “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” “พระตถาคต” และ “พระองค์”

ตัวอย่างที่ 6

“นี่คือศิรีหนึ่งปลายภูเขาวินธัย เรากำลังคอยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับพระอัครสาวกจะเสด็จจากกรุงราชคฤห์ในไม่ช้า”

“สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” นีลิกายังอัดแน่นด้วยความแค้นแลโทมนัส เมื่อได้ยินพระนามแห่งพระชินสีห์ พลันความปีติก็ทวีขึ้นในหทัย นางกราบกรานถวายบังคมทันทันนั้น “ข้าพเจ้าปวารณาจักพบพระองค์เช่นกัน...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 95)

จากตัวอย่างที่ปรากฏนั้น เป็นการอ้างถึงพระพุทธเจ้าของครุฑที่พานีลิกามาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยมีการอ้างถึงพระพุทธเจ้าใช้คำว่า “สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า” “พระชินสีห์” และ “พระองค์”

3.3.1.2.2 การใช้คำเรียกพระพุทธเจ้าของตัวละครฝ่ายร้าย

ได้แก่ พระศาสดา บรมครู บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ มหาฤษีบุรุษโบราณ ผู้มีบุญ ศาสดา

ตัวอย่างที่ 1

“ช่วยด้วยเถิด ช่วยข้าด้วย ได้โปรดช่วยข้า เทพยดาผู้พิทักษ์รักษาปราสาทเจ้าข้า ท่านยังจะนิ่งดูตายอยู่อีกหรือ ข้าเช่นสรวงบุษชาติท่านมาก็ครั้งก็คราว ไยมิตอบแทนข้าบ้าง”

พลันเสียงหัวเราะของบุรุษ สตรีก็ดังประสานกัน ดุจศัพท์สำเนียงแห่งซ้องกลอง

“มาลาตี เจ้าล้าเลิกแม่กับเทพยดา เจ้านี้มีจิตต่ำทรามยิ่งนัก อย่าหวังเลยว่าผู้ใดจะช่วยเจ้า ผู้ประกอบกรรมดี มีอหยาศัยสุจริต ฟ้าแลดินยอมแลเห็น” นั่นคือเสียงแห่งเทพประจำปราสาท “เจ้ามีจำเป็นต้องเปล่งวาจา เมื่อใดเจ้าเปล่งวาจาเจ้าล้าเลิก เมื่อนั้นทุกสิ่งยอมมลายหายสูญเหลือแต่โทษภัย”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 159)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นตัวละครร้ายในเรื่องที่ทำผิดศีล ไม่ได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้า แต่กล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์เท่านั้น โดยใช้สรรพนามในการอ้างถึงเทพยดาว่า “ท่าน”

ตัวอย่างที่ 2

“ข้ามิเคยเคารพฤาษีใครผู้ใด...ข้าคือข้า ไม่ขึ้นต่อฟ้าดิน...แม้วันนี้กระทำการละ ข้าก็มีว่า ข้าพาดตน ของตนมาถึงวันนี้ได้ ก็คือโชคใหญ่มหาศาล...อะหา...แม้แต่บิดาข้าก็ยังไม่แล้วจำเป็นอย่างไรที่ข้าจักต้องมีพระผู้เป็นเจ้าฤาษีพระศาสดา...ก็สมแล้วที่จะถูกเหยียดหยามว่าเลวทรามแลต่ำช้า...ข้าก็ทำให้ดูแล้วอย่างไรว่า จัณทาลนั้นทำเรื่องใดกันบ้าง...” ว่าพลางโคไปก็แค้นหัวเราะ

(มายาในวาริ: 136)

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นโคไปเป็นโจรที่ชอบปล้นฆ่าทำร้ายผู้อื่น ไม่เคารพผู้ใดทั้งพระผู้เป็นเจ้า และพระศาสดา แต่ยังคงเรียก “พระศาสดา” เหมือนตัวละครอื่นๆ แม้ว่าจะไม่ได้เคารพหรือนับถือก็ตาม

ตัวอย่างที่ 3

“ขอจงฟังพ่อสักครู่จะได้หรือไม่...ด้วยมีเรื่องสืบไปจักเล่าให้เจ้ารู้ว่า...บัดนี้ มีพระบรมครูผู้ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในโลก...แลพ่อก็โชคดีได้เข้าเฝ้าพระองค์”

“บรมครู...อะโห...ในชมพูทวีปนี้ ข้าก็เห็นมีแต่แข่งกันเป็นบรมครูทั้งสิ้น” เตะไม่มีที่ท่าว่ายินดีฟัง...ก้าวขาลงจากชานเรือนไปขึ้นม้า...มีวาโชแลเข้าทาสสองสามคนตามหลัง

(ไพร่ในเมรัย: 26)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ผู้เป็นพ่อคือตัวละครที่ต้องการให้ลูกได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จึงเรียกพระพุทธเจ้าว่า “พระบรมครู” ส่วนลูกคือเตะที่ติดเหล้านั้น เรียกพระพุทธเจ้าเพียงว่า “บรมครู” เท่านั้น เป็นการใช้คำที่ไม่ได้แสดงความเคารพเหมือนอย่างพ่อของตนที่มีความเคารพและศรัทธาในพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 4

“ข้าคนหนึ่งละไม่ฟังธรรม” บุตรเศรษฐีนั่งขัดสมาธิ มือทั้งสองวางบนเข่าทั้งซ้ายและขวา ดวงตาขมิงถึง “ถ้าข้าไม่ฟังธรรม ไม่ศรัทธาพระศาสดาของเจ้า จักเป็นไรหรือไม่...”

“มิเป็นไร” ภิกษุสูงวัยได้สติตอบคำอย่างสำรวม “พระศาสดาตรัสว่า ‘เวลาเต็มก็ดี เวลาพร่องก็ดี เวลาแห้งก็ดีของแม่น้ำทั้งหลาย...ย่อมปรากฏแต่เวลาเต็มหรือแห้งแห้งตื้นหา ย่อมไม่มี...’”

(กาฬปักชี: 41)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการอ้างถึงพระพุทธเจ้าของตัวละครร้ายคือ เตมาสที่มีนิสัยพาล ไม่เคารพยำเกรงผู้ใด และกล่าวว่าจากก้าวร้าวและล่วงเกินพระพุทธเจ้าและภิกษุอยู่เสมอ แต่ยังคงเรียก “พระศาสดา” เช่นเดียวกับตัวละครอื่นๆ แต่บริบทโดยรอบนั้นไม่ได้แสดงความเคารพแต่อย่างใด

ตัวอย่างที่ 5

“ท่านผู้เจริญ...แต่ข้าเห็นว่าอันดินแดนชมพูทวีปนี้ ช่างกลาดเกลื่อนไปด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิต จนลัทธิทั้งหลายพันพันกันยุ่งเหยิงมิรู้ใครเป็นใคร นำรำคาญใจอย่างยิ่ง” ภัตตะโพล่งขึ้นอย่างอดรันทนไม่ไหว...“ทุกคนต่างอดอ้างว่าตนนั้นปราดเปรื่องไม่มีผู้ใดเสมอได้ บุรุษยิ่งใหญ่ที่ท่านเอ่ยถึงผู้นี้ ชะรอยจะเป็นมหาฤๅษีบุรุษผู้แบ่งพองอดอ้างเอา กสิณภิญโญขึ้นมาชมรมฤๅษีไซ้ไพร่องค์อื่นอีกแล้วเป็นแน่ ข้าฟังโดยตลอดก็ไม่เห็นด้วยกับท่านเลยแม้สักน้อยที่นักบวชสูงวัยของท่านจะเดินทางข้ามภูเขาลดทะเลทรายไกลปานนั้น... เพียงเพื่อจะพบผู้มีบุญดังท่านว่า”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 60)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้าของภักตตะ ที่ดูหมิ่นทุกศาสนารวมทั้งพระพุทธรูปเจ้า โดยเรียกพระพุทธรูปเจ้าด้วยคำที่แตกต่างกันคือ “บุรุษผู้ยิ่งใหญ่” “มหาฤๅษีบุรุษโบราณ” และ “ผู้มีบุญ” แม้ไม่ได้กล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้าโดยตรง แต่เนื้อความโดยรอบเป็นการกล่าวถึงพระพุทธรูปเจ้า

ตัวอย่างที่ 6

ราตรีที่ดวงตานางสว่างแจ่มใสประดุจท้องฟ้าไร้หมอกเมฆดวงใจเวกแว้งว่าง บรรลุทางแห่งความทุกข์

“อัสสนะกับข้าพหากันไป จุดหมายก็คือ ขอให้ข้าได้สดับพระธรรมเทศนาจากพระโอรสผู้พระพุทธรูปเจ้า”

“ข้าก็เช่นกัน” บุตรพราหมณ์ยังมั่นคงมีคณอนแคลน

“ท่านไม่รู้ดอกหรือว่าท่านอยู่กับศาสนา” พากุจีย้อนตอบ “มารดาท่านคือศาสดาองค์จริง บันดาลได้ทุกสิ่งทั้งโชคแลเคราะห์ที่มีบังควรเลื่อมใสใครอื่นนอกจากนี้”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 106)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการอ้างถึงพระพุทธรูปเจ้าของ พากุจี บ่าวของนางเจดิมที่ได้รับคำสั่งให้ฆ่าพราหมณ์ทั้งสองคน ซึ่งพากุจินั้นศรัทธาและภักดีต่อนางเจดิมผู้เดียวเท่านั้นจึงเรียกพระพุทธรูปเจ้าว่า “ศาสดา” ส่วนอัสสนะกับนี่ลิกานั้น เรียกพระพุทธรูปเจ้าว่า “พระพุทธรูปเจ้า” ที่แสดงถึงความเคารพในพระองค์

จะเห็นได้ว่า คำเรียกพระพุทธรูปเจ้าของตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้ายมีลักษณะร่วมกันค่อนข้างมาก มีเพียง 5 คำ ที่แตกต่างกัน คือคำว่า บรรพครู บุรุษผู้ยิ่งใหญ่ มหาฤๅษีบุรุษโบราณ ผู้มีบุญ และศาสดา ส่วนตัวละครฝ่ายร้ายแม้จะใช้คำเรียกพระพุทธรูปเจ้าแตกต่างกับตัวละครฝ่ายดี แต่เมื่อพิจารณาบริบททางน้ำเสียงจะเห็นถึงความไม่เลื่อมใส ศรัทธาเป็นเพียงการเรียกตามผู้อื่นที่เรียกกันเท่านั้น

3.3.3 การเชื่อมโยงความแบบการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร (Conjunction)

การใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร (Conjunction) คือ คำที่ใช้เชื่อมระหว่างประโยคเพื่อให้ข้อความมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน การใช้คำเชื่อมเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยงความ การใช้คำเชื่อมในการเขียนเพื่อการสื่อสารนั้น ทำให้ภาษาเขียนสละสลวย มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดทั้งเรื่อง (วรวรรณ ศรียาภย. 2553: 68)

3.3.3.1 เชื่อมคำอธิบาย

3.3.3.2 เชื่อมความขัดแย้ง

3.3.3.3 เชื่อมความเพิ่ม

3.3.3.4 เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล

3.3.3.1 เชื่อมคำอธิบาย

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมอธิบายเป็นหน่วยที่ช่วยเชื่อมโยงให้ข้อความที่ขยายความ หรือ อธิบายข้อความที่นำมาข้างหน้ามีความชัดเจนยิ่งขึ้น ใช้ประกอบการเขียนเมื่อต้องการอธิบายหรือ ขยายความให้ละเอียด คำที่ใช้เช่น กล่าวคือ นั่นคือ อีกนัยหนึ่ง นั้นหมายความว่า ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้ ดังอย่างข้อความเช่น

ตัวอย่างที่ 1

“ผู้ที่จะมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า โปรดสัตว์โลกอันตกขังอยู่ในอกุศลทั้งหลายนั้น จะบังเกิดในตระกูลพ่อค้าพ่อครัวก็หาไม่ได้ แม้เศรษฐีคหบดีก็ยังต่ำนัก จะบังเกิดได้แค่เพียงสองตระกูล คือ ตระกูลกษัตริย์หนึ่ง และตระกูลพราหมณ์อีกหนึ่งเท่านั้น กาลบัดนี้โลกสมมติว่า ตระกูลกษัตริย์สูงส่งกว่าตระกูลพราหมณ์ เช่นนั้นแล้วพระบรมศาสดาจึงมาบังเกิดในตระกูล กษัตริย์...”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 66)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “คือ” เพื่ออธิบายถึงการบังเกิดของผู้ที่จะมาเป็น พระพุทธเจ้าว่าจะต้องเป็นผู้ที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ที่ถือว่าสูงสุดในทางศาสนาพราหมณ์ เป็นการ อธิบายให้เกิดความเข้าใจถึงสถานะของพระพุทธองค์

ตัวอย่างที่ 2

“สมาธิคือ ตั้งจิตมั่นไม่หวั่นไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ทำจิตให้สงบ เพ่งจิตไปที่ใดที่หนึ่ง ขณะเดียวกันก็บริหารไปด้วย...จนกระทั่งจิตแน่วแนวมั่นเป็นหนึ่ง...”

(มหายานาวารี: 147)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “คือ” เพื่ออธิบายว่า “สมาธิ” เป็นการกระทำเช่นไร และจะทำให้ผู้ที่มีสมาธินั้นมีลักษณะเช่นไร ซึ่งการมีสมาธินั้นถือว่าเป็นอีกหนึ่งเรื่องที่พระพุทธเจ้าได้สอนให้ชาวพุทธได้ปฏิบัติตาม

ตัวอย่างที่ 3

นางวัลลภีแลผู้ติดตามนั่งอยู่เบื้องหลังถัดออกมา...ได้ยินวาจาของจิเรนชัดเจนนัย แต่บัดนั้นนางนั่งสงบ สยบอยู่ในพระโอวาท 3 ประการ ที่ตรัสเทศนาในวันก่อน อันได้แก่ การไม่ทำบาปหนึ่ง ยังกุศลให้ถึงพร้อมโดยประพฤตีสัจจัตถ์ทั้งกาย วาจา ใจ หนึ่ง การชำระจิตของตนเอง ให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง อีกหนึ่ง สามประการนี้ยังฝังตรึงอยู่ในหทัยนางมิเสื่อมคลาย

(ไพรีในเมรัย: 142)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “อันได้แก่” เพื่ออธิบายว่าพระโอวาท 3 ประการที่พระองค์ประทานนั้นมีอะไรบ้าง เพราะในทางพุทธศาสนานั้นต้องเป็นผู้ไม่ทำบาป ประพฤติสุจริต และชำระจิตใจให้หมดจด

ตัวอย่างที่ 4

ภิกษุมีอายุมอเตมาสอย่างเวทนา พลังรำพึงในธรรม...บิดามารดาชายคนนี้คงตามใจบุตรทุกกาละ จึงอุ้มด้วย ‘โกธะ’ อันเป็นอาการที่พลุ่งขึ้นมาก่อน เมื่อระงับได้ จึงเกิด ‘โทสะ’ ที่ยังความเดือดร้อนมาสู่ กลายเป็นผู้ประทุษร้ายใจตนเอง โดยมียาเกรงผู้ใด แม้โทสะจางหายก็ยังมี ‘อุปนาหะ’ คือความผูกโกรธฝังไว้ ก่อให้เกิด ‘มักขะ’ คือลบหลู่คุณท่านที่ทำแล้วแก้ตน มิน่าข้าบางคราก็อาจถึงแก่ ‘ปสาสะ’ ดีเสมอ ยกตนขึ้นเทียมท่าน ถ้ายังมีทั้ง ‘มายา’ คือ เจ้าเล่ห์ลวงผู้อื่นให้ผิดพลาด แล ‘สาถะยยะ’ ใ้อวดแต่ความดีของตน อวดว่าตนมีความรู้กว่าผู้อื่น ก็คงน่ารังเกียจยิ่งนัก

(กาพย์ปักษ์: 53)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “คือ” เพื่อให้ความหมายของ คำจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทั้งสามคำคือ อุปนาหะ มักขะ และมายา เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของแต่ละคำมากยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 5

“...ธรรมดาการเช่นสรวงบูชาด้วยไฟแลชีวิตสัตว์นั้น คือประโยชน์อันพึงปรารถนา จากกามคุณ มีรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น ข้าพระองค์ทราบแล้วว่าลั้วนเป็นมลทินในกองกิเลสทั้งสิ้น จึงพิจารณาเห็นซึ่งหนทางพระนิพพาน เมื่อมิได้ชวนชวนในกามคุณ ไมยดินในอารมณ์อื่นใด ข้าพระองค์จึงละเลิกการบูชาของอัครคือจุลกก่อน”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 102)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “คือ” เพื่ออธิบายว่าการเช่นสรวงบุชาไฟนั้น เป็นการกระทำที่เกิดจากความปรารถนาในกามคุณ มีรูป เสียง กลิ่น รส

ตัวอย่างที่ 6

“...แต่วันนั้นมา ข้าก็มีเรี่ยวแรงเดินเหิน ตามด้วยฝูงชนไปฟังธรรมเป็นประจำทุกวัน เวลา จนจิตข้าเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ มีปีติ 5 อย่าง คือ ปีติอย่างน้อย ปีติชั่วขณะ ปีติเป็นพักๆ ปีติอย่างโลดโผน ปีติอย่างซาบซ่าน บังเกิดแก่ข้าครบครัน...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 147)

จากตัวอย่างที่ยกมาใช้คำเชื่อมอธิบาย “คือ” เพื่ออธิบายปีติ 5 อย่างที่เกิดขึ้นกับตนเอง หลังจากฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า

การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมคำอธิบายในการใช้ภาษาของสไบเมืองนั้นเป็นการขยายความแนวคิดพุทธศาสนาของนวนิยายให้ผู้อ่านมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

3.3.3.2 เชื่อมความขัดแย้ง

คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมความขัดแย้ง เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่แย้งกับข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำที่ใช้ เช่น แต่ แต่ทว่า อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตาม กระนั้นก็ตาม ในทางตรงกันข้าม ในทางกลับกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“เจ้าทำความดีในกาลชั่ว เจ้าจะได้ชั่ว เจ้าทำความชั่วในกาลดี เจ้าอาจได้ดีหากก็ไม่มีภัย ด้วยเหตุนี้ กาละจึงสำคัญยิ่งในชีวิตเจ้า วิทยาการที่เจ้าได้จากข้าไปทั้งสิ้นนี้ คือขุมทรัพย์ อันยั่งยืน แต่ความยาวนานแห่งขุมทรัพย์อยู่ที่ปัญญาของผู้ใช้อีกส่วนหนึ่งด้วย ขอเจ้าทั้งหลาย จงจากไปโดยสวัสดิ์ ประกอบกิจโดยธรรมบำรุงบิดามารดาและลูกเมียให้เป็นสุขสืบไป”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 46)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงให้เห็นว่า วิทยาการที่มีอยู่นั้นจะยั่งยืนหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัญญาของผู้ใช้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด

ตัวอย่างที่ 2

พระสัพพัญญูประทับอยู่แสน์ไกลภายในพุทธาวาสเวฬุvana แต่อดีตมานี้ก็แลเห็น พระองค์อย่างชัดเจน รวพระองค์ลอยเด่นขึ้นมาเหนือหมู่สงฆ์ ท่ามกลางคบไฟ

(ไพรีในเมรัย: 136)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้านั้นมีความมั่งคั่งมโหดเด่นเหนือจากพระสงฆ์รูปอื่นๆ แม้ว่าจะประทับไกลแต่ก็ยังเห็นเด่นชัด

ตัวอย่างที่ 3

“พระผู้มีพระภาคใครสอนสังสัตว์โลกผู้ยังติดข้องอยู่ในกิเลส ไม่จำเพาะหมู่เหล่า
วรรณะใด เพียงแต่ต้องเป็นผู้ที่พระองค์ ‘แนะนำได้’ เท่านั้น”

(กาฬปักข์: 66)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าโปรดสั่งสอนเฉพาะ
คนที่สั่งสอนได้เท่านั้น

ตัวอย่างที่ 4

“ท่านเอ๋ย...การบ่อนขำนั้นไม่ยากเลย แต่การบ่อนธรรมนั้นยากนัก”ชายชราครหา
ชาวกล่าวอย่างสุขุม “แม้พระสัพพัญญูเจ้ายามเพ็งตรัสรู้บรรลुพระโพธิญาณ ก็ยังเคยทรง
ปรีวิตถึงสัตว์ทั้งปวงผู้ไม่อาจติดตามพระองค์ล่องไกลเข้าสู่ธรรมะอันลึกซึ้งนี้ได้...”

(เสียงแห่งมัจฉิมิยาม: 106)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงให้เห็นว่า การบ่อนธรรมนั้นยากกว่าการ
บ่อนขำ เพราะธรรมะเป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง และไม่ใช่ว่าทุกคนที่จะสามารถเข้าใจในธรรมะของพระองค์
ได้

ตัวอย่างที่ 5

ปาฐุสขุภิลจิงทักทาย

“เจ้าเองฤๅ โสปาน...มันพาเจ้าไปซังกั้วให้เจ้าใช้มาอาการที่เจ้าหาไม่ ไปชนเอา
ทรัพย์ขึ้นมา” สหายของลุงเอ่ยกล่าวอย่างซำๆ ไม่มีอาการปรีวิต “แต่เจ้าก็มีควรสะทสะท้าน
แต่อย่างใด...ดูกร ชายผู้กล้า เจ้าไม่มีบาปอันใดในภพชาตินี้ แต่มีแล้วในภพชาติก่อน ฉะนั้น
เมื่อต้องชดใช้ก็จงชดใช้ไปเถิด..เมื่อเจ้ามีกำลังจะชดใช้จงใช้ไป เมื่อเจ้ามีกำลังจะให้ จงให้ไป...
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้ประทุษร้ายในท่านผู้ไม่ประทุษร้าย หอาชญามิได้...”

(มายาในวาริ: 74)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่ได้ทำความผิด ก็ไม่
จำเป็นต้องเกรงกลัวบาป เพราะเป็นสิ่งที่เราไม่ได้กระทำ แต่หากเราเคยทำกรรมใดไว้เราก็จะต้อง
ชดใช้กรรมที่เคยกระทำไว้

ตัวอย่างที่ 6

“นี่คือพระพุทธเจ้าหรือมิใช่” นางคำนึงในใจ ขณะที่เสียงใดเสียงหนึ่งตอบมา

“ใช่ดังที่เจ้าคิด”

นี่คือภควายบังคมสมเด็จพระสมณโคดม แม้เพียงได้แลเห็นจากที่นี้ อันคือพื้นถ้ำที่
ต่ำสุด ก็ยังหยุดยั้งใจในปริเวณการบันดาลความปราโมทย์เกินพรรณนาให้เกิดแก้อิดา
นางเจลัม

แต่ยังมีทันจะเอ่ยความใด อากาศเบื้องนอกก็ดูจกลายกลับปรวนแปร พายุใหญ่โหม
 กระหน้าแลเสียงคำรณคำรามก็ก้องกัมปนาท หมู่มิใหญ่่น้อยอันดาตาศในมรรคา พลันโยก
 โยนรุนแรงประหนึ่งว่าจะหักหาญ เพียงมิช้านาน ศัพท์สำเนียงเสียงเอิกเกริกอลหม่านก็เจี๊ยบลง
 (ลายแทงในถ้ำแก้ว: 97)

จากตัวอย่างนี้มีการใช้คำเชื่อม “แต่” แสดงให้เห็นความขัดแย้งของเหตุการณ์ เพราะเมื่อ
 มาถึงพระพุทธเจ้าแล้วนางนิลิกาก็ปรารถนาที่จะได้เข้าพระองค์ต่อ แต่เกิดอากาศแปรปรวน
 เสียก่อนทำให้นางไม่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลานั้นๆ

การใช้คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความขัดแย้งนั้น สไบเมืองแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้ง
 ของเรื่องราวที่เกิดขึ้น เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สไบเมืองใช้นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยาย

3.3.3.3 เชื่อมความเพิ่ม

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเพิ่มเป็นหน่วยเชื่อมที่ทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เพิ่มเติม
 ข้อมูลให้กับข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ อาทิ นอกจากนั้น อีกทั้ง ยิ่งไป
 กว่านั้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว อีกนัยหนึ่งคือ ก็ควรใช้คำเชื่อมดังกล่าวเพื่อให้ภาษาเขียน
 สละสลวย สื่อความหมายชัดเจน ดังตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ไหนเล่า พราหมณ์หัสตะจะมีความเหล่านี้ เพียงแต่ปรารถนาเอาใจโคธนะผู้มีคุณ
 อีกประการหนึ่ง ชายชานาเปียมด้วยศรัทธาพระมหาบุรุษพุทธังกูร มิแยกชั้นวรรณะ มิ
 ประมาณว่ายากดีมีจนทั้งปวงเสมอกัน จักแตกต่างกันโดยความดีแลความชั่วหวังทำลาย
 ความมีดมัวทางวรรณะให้สิ้นลง

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 157)

จากตัวอย่างใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร “อีกประการหนึ่ง” เพื่อแสดงให้เห็นว่า พราหมณ์
 หัสตะนั้นเป็นผู้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามาพอสมควร แต่อยากจะทำใจฟังเรื่องของ
 พระพุทธเจ้าที่โคธนะ ชานาที่ช่วยชีวิตพราหมณ์หัสตะและบุตรชายไว้ เพราะไม่ต้องการให้เกิด
 ความรู้สึกถึงการแบ่งชั้นวรรณะกับผู้ช่วยชีวิตตน

ตัวอย่างที่ 2

‘ผู้ประทุษร้ายในทานไม่ประทุษร้าย...ยอมพลันถึงฐานะ 10 อย่างใดอย่างหนึ่งทีเดียว
นั่นก็คือ

พึงถึงเวทนาอันหยาบ ถึงความเสื่อม ความแตกต่างแห่งสรีระ ความเจ็บไข้อย่างหนัก
ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ความขัดข้องแต่พระราชา ความถูกกล่าวหาอย่างทารุณ ความเสื่อม
โดยรอบแห่งหมู่ญาติ ความย่อยยับแห่งโคณะ

อีกประการหนึ่ง ไฟไปยอมไหม้เรือนของผู้นั้น เพราะความแตกแห่งกาย

เขาผู้มีปัญญาทราชมยอมเข้าถึงนรก’

(กาฬปักชี: 28)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธสารที่ใช้คือ “อีกประการหนึ่ง” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่
ประทุษร้ายบุคคลอื่นนั้นจะมีโทษถึง 10 อย่าง และนอกจากนี้ปัญญาของผู้ที่จ้องทำร้ายผู้อื่นนั้นยัง
จะถือว่าตกนรกด้วย

ตัวอย่างที่ 3

“สิวิกาเอย การที่เราจะแยกตัวไปจากพี่ชาย ย่อมเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง พี่ไปครั้งนี้ ก็
หวังจะหาเขตคามอันมีชัยภูมิเหมาะควรแก่การตั้งบ้านเรือน” กบปิยะที่แจ่มเหตุผลตามที่ตน
ระลึกไว้ “เมื่อได้ภูมิประเทศอันเป็นสิริสวัสดิ์เมื่อใด จะขอปันส่วนที่เราพึงได้ ย่อมควรแก่กาละ
อันดี ไม่มีที่จะต้องบาดหมางกับพี่ชาย...แลจุดหมายใหญ่ยิ่งอีกประการหนึ่งก็ได้แก่การที่พี่จะ
หาทางเข้าเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 30-31)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร “อีกประการหนึ่ง” เพื่อแสดงให้เห็น
ว่าจุดหมายที่ยิ่งใหญ่ของกบปิยะและสิวิกานั้นไม่ใช่เรื่องของการแบ่งทรัพย์สมบัติเท่านั้นแต่ คือ
การได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต

ตัวอย่างที่ 4

“...ทางที่ทำให้สัตว์โลกต้องไปเกิดในเดรัจฉานภูมินั้น ก็เนื่องด้วยประกอบ
อกุศลกรรมแต่ปางก่อน จะหนักหนาเบาที่สุดแต่บาปที่กระทำ...ถ้าบาปหนัก ก็จักตกนรกอเวจี
สิ้นกาลนานช้า แม้พ้นจากนรกแล้วยังมีเศษเสี้ยวแห่งบาปติดอยู่ ก็ต้องไปเกิดเป็นเปรต
อสุรกาย...ไปเกิดเป็นเปรตอสุรกายแล้ว ยังมีบาปเหลือติดอยู่อีก ยังมีได้ชาติใช้ จึงต้องไปเกิด
เป็นสัตว์เดรัจฉาน ที่ถือว่ายอมเยา แม้มีร่างกายตามขวาง ยามเดินต้องคว่ำออกไป ดังเช่น โค
กระบือ ม้า ลา แพะ แกะ แต่ก็ยังอยู่กับมนุษย์ได้ ไม่เหมือนเปรตอสุรกายที่อยู่กับหมู่มนุษย์
มิได้”

(มาหาในวาริ : 105)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร “ดังเช่น” เพื่อขยายความให้เห็นว่า สัตว์ที่มีร่างกายขนานกับพื้นดินและต้องคว่ำอกเดินไปนั้น มีตัวอย่างคือ โค กระบือ ม้า ลา แพะ และแกะ ซึ่งยังสามารถอาศัยกับมนุษย์ได้

ตัวอย่างที่ 5

“อุปสมบท” นักบวชตอบ “เป็นพระสงฆ์สาวกของศาสนาซึ่งมีสมเด็จพระศาสดาเป็นบรมครู สงฆ์ทั้งนั้นจะนุ่งเหลืองห่มเหลืองอันมีกาสาวพัสตร์ สังฆาฏิ จีวรแลสบง เกศาหนวดเคราก็ปลงสิ้น ทุกเช้าจะออกเดินไปตามมรรคา มีบาตรอยู่ในอ้อมแขนออกมารับภัตตาหารจากฝูงชนผู้มีจิตศรัทธา โดยทางปฏิบัตินั้น ย่อมละแล้วซึ่งการสังเสพในกิเลสตัณหาอันเป็นราคจริต โลกจริต โทสจริต โมหจริต แลวิตกจริตทั้งปวง”

(เสียงแห่งมัชฌิมา : 96-97)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร “โดยทางปฏิบัติ” เพื่อให้เข้าใจว่า ผู้ที่ละแล้วซึ่งการสังเสพในกิเลสตัณหาทั้ง 4 อย่างซึ่งประกอบด้วย ราคจริต โลกจริต โทสจริต และโมหจริต

ตัวอย่างที่ 6

“กลับมาราวนี้ หวังจะชวนเจ้าไปชำระบาปสนานภายในวันกุมภาพันธ์...พ่อดีว่าเจ้าควรไป..เพราะตั้งแต่เกิดมา เจ้ายังไม่เคยไปวันกุมภาพันธ์เลย ก็เนื่องด้วยสืบสองปีมีครั้งหนึ่ง...ส่วนวันศิวาราตรีที่มีทุกปีนั้น เจ้าก็ไปเพียงสองครั้งเมื่อแม่เจ้ายังอยู่...ของพี่พ่อสักครู่จะได้หรือไม่...ด้วยมีเรื่องสืบไปจักเล่าให้เจ้ารู้ว่า...บัดนี้ มีพระบรมครูผู้ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในโลก...แลพ่อก็คิดดีได้เข้าเฝ้าพระองค์” ... เผลาะไม่มีที่ท้าวายินดีฟัง...ก้าวลงจากขานเรือนไปขึ้นม้า...

“ไม่ทำมาหากินก็ยังมีว่า ขอเพียงอย่าเป็นนักเลงสุราเล่นพนัน” เขาพึมพำเสียงสั้นเครือ “ที่ร้ายอีกอย่างหนึ่งก็คือ นำทรัพย์ไปเผื่อแผ่นางคณิกา”

(ไพร่ในเมรัย: 26)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้คำเชื่อมสัมพันธสาร “อีกอย่างหนึ่งก็คือ” เพื่อแสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครแต่ละที่ติดสุราว่า ไม่เพียงแต่ติดสุราเท่านั้นแต่ยังชอบนำทรัพย์ไปให้นางคณิกาอีกด้วย

การใช้สัมพันธสารเชื่อมความเพิ่มของสไบเมี่ยงนั้น เป็นการให้ข้อมูลรายละเอียดของแนวคิดพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในนวนิยายชัดเจนเด่นชัดขึ้น

3.3.3.4 เชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล

คำเชื่อมสัมพันธสารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เป็นหน่วยเชื่อมซึ่งทำหน้าที่เชื่อมข้อความที่เป็นเหตุเป็นผล หรือผลของข้อความที่กล่าวมาข้างหน้า คำที่ใช้เชื่อมข้อความที่เป็นเหตุ เช่น ด้วย เหตุที่ว่า เนื่องด้วย ส่วนคำที่ใช้เชื่อมข้อความที่เป็นผล เช่น ดังนั้น เพราะฉะนั้น ด้วยเหตุฉะนั้น

ตัวอย่างที่ 1

“...ข้าพเจ้ายินมาว่าผู้ไปเฝ้าพระศาสดามีทุกฐานะตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินจนถึงจัณฑาล...ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงตั้งจิตไว้แน่วแน่อย่างมั่นคงว่า ข้าพเจ้าจะไปเฝ้าพระองค์ให้จงได้ ในโอกาสอันควร”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 158)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “ด้วยเหตุนี้” เพื่อแสดงให้เห็นเหตุว่า “ผู้ไปเฝ้าพระศาสดามีทุกฐานะตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินจนถึงจัณฑาล” ดังนั้น ผลที่ตามมาคือ ผู้พูดต้องการเข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเช่นกันเพราะพระองค์ไม่เลือกชั้นวรรณะ

ตัวอย่างที่ 2

“...ดูกร โสปาน เจ้าเคยเห็นสัตว์โลกใดไร้ทุกข์บ้าง...
ฉะนั้น จงทำความสม่ำเสมอในสุขและทุกข์ ลาก แลเสื่อมลาก ความชนะความแพ้ที่
ข้าเคยพรัากล่าว...”

(มายาในวาริ: 72)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “ด้วยเหตุนี้” เพื่อแสดงให้เห็นเหตุว่า สัตว์โลกล้วนแต่มีความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นผลที่ตามมาคือ “จงทำความสม่ำเสมอในสุขและทุกข์ ลาก แลเสื่อมลาก ความชนะความแพ้” จึงควรปฏิบัติตามที่อาจารย์สอน

ตัวอย่างที่ 3

“ปาฎลิกคามหรือแม่สาวัดถิกิหาได้ไกลจากราชคฤห์ไม่ กว่าจะถึงกำหนดกาล
เข้าพรรษา พระพุทธโคดมกลับจากเสด็จจาริกตามนิคมคามชนบทโดยรอบ เจ้าน่าจะสละเวลา
สักครั้งหนึ่ง เข้าเฝ้าสดับธรรมโอวาทจากพระองค์” สมณะณะต่อไป

“ก่อนถึงบ้าน ข้าพเจ้าจะแวะไปนมัสการพระองค์ได้หรือหาไม่” อรรถจักรถาม

“ดูก่อน...อันว่าพระมหาบุรุษพระองค์นี้ บังเกิดมาในโลกเพื่อโปรดสัตว์ถ้วนหน้า ทรง
ห่วงใยแม้สัตว์ผู้ยาก มิได้มีเหตุหทัยเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่มีรอยจนหรือสูงต่ำ ทรงให้อิสระใน
ศรัทธาโดยไม่บังคับขู่เข็ญ” ผู้ครองเพศบรรพชิตอธิบาย “ด้วยเหตุนี้ ขอเจ้าจงทำตามที่เจ้า
ปรารถนาเถิด วาระใดเจ้าสะดวก วาระนั้นก็จงไป”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 45)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “ด้วยเหตุนี้” เพื่อแสดงให้เห็นเหตุว่า หากมีความปรารถนาที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ก็ให้หาโอกาสไปเข้าเฝ้าพระองค์ ในเวลาที่ตนเองสะดวก

ตัวอย่างที่ 4

“เวทนานตะเกิดก่อนพุทธศาสนา หรือพุทธศาสนาเกิดก่อนเวทนานตะ”

“เวทนานตะเกิดก่อน”

“ถ้าเช่นนั้น เหตุไรท่านจึงตีมูลค่าคัมภีร์ใหม่ที่ยังมีอาจพิสุจน์ความเป็น ‘ที่สุด’ ได้เล่า”

โรปนยะย่อนถาม

“ผู้ใฝ่เรียนย่อมไม่รู้อะไร ความรู้แลศรัทธาในจักรวาลนี้มีที่สิ้นสุดละหรือ” นักบวชตอบคำ
 “เวทนานตะกล่าวว่ ‘ครั้งนั้นแล อินทรียั้งห้าได้ถกเถียงกันในเรื่องความยิ่งใหญ่เฉพาะตนว่า
 ข้าพเจ้านี้แหละเป็นผู้ประเสริฐ ข้าพเจ้านี้แหละเป็นผู้ประเสริฐ...ก็แลอินทรียั้งเหล่านั้นเข้าไปหา
 แล้วซึ่งประชาบดีเทพผู้เป็นบิดาแลได้ถามท่านว่า ‘ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ใครเป็นผู้ประเสริฐที่สุดใน
 บรรดาพวกข้าพเจ้า...’ ประชาบดีเทพตอบว่า ‘บรรดาเธอทั้งหลาย เมื่อผู้ใดออกไปแล้วร่างกาย
 ปรากฏว่าเลวลงอย่างที่สุด ผู้นั้นแลประเสริฐที่สุด’ ...

เพราะฉะนั้นเราอย่ามัวต้องอยู่รอพิสูจน์ความดีความเลวต่อไปอีกนานชั่วกัปชั่วกัลป์ หาก
 ควรด่วนกล่าวว่าสิ่งใดเลวที่สุดหรือดีที่สุดไม่”

โรปนะจึงถึงแก่อึ้งอันด้วยจำนวน

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 97-98)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “เพราะฉะนั้น” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ศาสนาใดๆ ก็
 ตามเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ว่าความดีความเลว คัมภีร์ หรือ ศาสนาที่เกิดขึ้น
 ไหมนั้น ต้องใช้เวลาในการพิสูจน์ตนเองไม่จำเป็นต้องด่วนตัดสิน

ตัวอย่างที่ 5

พระสุรเสียงยามเมื่อพระองค์ตรัสพระคาถา กลับก้องเข้าสู่ดวงจิตของเขาอีกครา
 อย่างน่าอัศจรรย์

‘สัตว์ผู้กำหนดแล้วด้วยราคาย่อมตกไปสู่กระแสตัณหา เหมือนแมงมุมตกไปยังใยที่ตัว
 ทำไว้เองฉะนั้น

ธีรชนทั้งหลายตัดกระแสตัณหาแล้ว เป็นผู้หมดห่วงใยละเว้นทุกข์ทั้งปวงได้’

จิเรณได้แต่ลุกขึ้นกราบนมัสการพระผู้มีพระภาคเจ้า...

(ไพรีในเมรีย: 62-63)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “ฉะนั้น” เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่เต็มไปด้วยราคา
 เหมือนแมงมุมที่ติดกับใยของตนเอง ดังนั้นหากตัดตัณหาได้ ก็จักสิ้นจากทุกข์ได้

ตัวอย่างที่ 6

“ข้าแต่สมณะ ด้วยเหตุอันใดท่านจึงสละซึ่งบุตร ภริยา เคหา แลนิคมคามอันเป็นที่รัก
 ไปสู่สำนักพระพุทธรุณิพระองค์นั้น”

“ก็ด้วยเหตุที่คราวหนึ่งเข้าไปกะกองเกวียน จึงประสบพระศาสดากำลังแสดงธรรม
 ธรรมเทศนาของพระองค์จับใจข้ายิ่ง” ภิกษุวันสีสตอบคำ “ข้าจึงเดินทางกลับกัศมิระ แลเล่า
 ถึงพระสัทธรรมให้หลานฟัง หลานของข้าผู้นี้เป็นลูกของพี่ชาย มารดาแลภริยาถึงกาละใกล้กัน
 มันก็ยักโคกเศร้ายิ่งนัก ข้าจึงชวนมันไปเชตวนารามแทนการตีมสุราแลไปสู่สนามพนัน...”

(กาฬปักชี : 40)

จากตัวอย่างคำเชื่อมสัมพันธ์สารที่ใช้คือ “ด้วยเหตุนี้” เพื่อแสดงให้เห็นว่า สาเหตุที่ตัดสินใจบวชนั้นมาจากการได้พบพระพุทธเจ้าและสดับพระธรรมเทศนา และได้ชวนหลานชายของตนเองออกบวชด้วย

การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เป็นการใช้อำนาจเชื่อมเพื่อสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวในนวนิยายได้ชัดเจนขึ้น

การศึกษาการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารของสไบเมือง พบการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมคำอธิบายเป็นการขยายความแนวคิดพุทธศาสนาของนวนิยายให้ผู้อ่านมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมลำดับเวลาของสไบเมือง เป็นการบอกลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในนวนิยาย รวมทั้งเป็นการนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่อย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสจากนวนิยายไปพร้อมกับแนวคิดที่แฝงอยู่ การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมความขัดแย้งนั้น สไบเมืองแสดงให้เห็นว่าความขัดแย้งของเรื่องราวที่เกิดขึ้น เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สไบเมืองใช้นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยาย การใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมความเพิ่มของสไบเมืองนั้น เป็นการให้ข้อมูลรายละเอียดของแนวคิดพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ในนวนิยาย และการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผล เป็นการใช้อำนาจเชื่อมเพื่อสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนาที่แฝงอยู่ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวในนวนิยายได้ชัดเจนขึ้น

กล่าวได้ว่าในเรื่องของ ถ้อยคำ ประโยค และการเชื่อมโยงความ เป็นพื้นฐานของการแสดงแนวคิดในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง ดังจะเห็นได้จาก สไบเมืองเลือกใช้ถ้อยคำ 4 ประเภทในการเสนอแนวคิดพุทธศาสนา ได้แก่ การหลากคำ คำเพื่อเสียงสัมผัส คำสูง และคำที่ทำให้เกิดภาพ ส่วนการใช้ประโยคนั้น พบการใช้ประโยค 4 ลักษณะ คือ ประโยคคำถาม ประโยคสรุป ความ ประโยคขานความ และประโยคขัดความ สำหรับการเชื่อมโยงความที่พบนั้น มี 4 ลักษณะ คือ การเชื่อมโยงความแบบการอ้างถึง การเชื่อมโยงความแบบการละ การเชื่อมโยงความแบบการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สาร และการเชื่อมโยงความแบบการใช้คำศัพท์ โดยการใช้ถ้อยคำ ประโยค และการเชื่อมโยงความของสไบเมืองนั้นพบว่า สไบเมืองสามารถนำมาใช้ในนวนิยายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในเนื้อความได้อย่างชัดเจน และได้รับอรรถรสจากการอ่านนวนิยายไปพร้อมกัน

บทที่ 4

การใช้โวหาร และการใช้ภาพพจน์ ที่เสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมือง

โวหารและภาพพจน์เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ อันเป็นศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกของกวีได้อย่างลึกซึ้งในวรรณคดี ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง ผู้เขียนได้ใช้โวหารและภาพพจน์ในการแสดงแนวคิดพุทธศาสนาตามที่จะได้วิเคราะห์ทีละประเด็น ดังนี้

1. การใช้โวหาร
2. การใช้ภาพพจน์

1.1 การใช้โวหาร

การใช้โวหารเป็นศิลปะที่สำคัญในการใช้ภาษา เป็นส่วนเสริมที่จะช่วยให้งานเขียนมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทักษะในการใช้โวหารนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ภาษาของนักเขียนแต่ละคน

ในการวิเคราะห์โวหารในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง พบลักษณะการใช้โวหารดังต่อไปนี้

1.1.1 บรรยายโวหาร

บรรยายโวหารที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาที่สไบเมืองใช้ในนวนิยายนั้น ปรากฏให้เห็นในตอนเล่าเรื่อง เล่าเหตุการณ์ที่เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า หรือเล่าเหตุการณ์ที่ตัวละครได้ประสบอันเป็นที่มาของการคิดถึงพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์

บรรยายโวหารในนวนิยายของสไบเมืองเป็นลักษณะของโวหารที่อธิบายถึงความเป็นไปได้ ความถี่ห่างเป็นระยะๆ และเหตุการณ์เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นจนจบ หรือเป็นลักษณะของแบบแผนเรียงร้อยถ้อยคำตามลำดับ โดยการเขียนให้อ่านเข้าใจง่ายไม่มีความสลับซับซ้อนไม่มีการพูดสิ่งเล็กๆ น้อยๆ

จากการศึกษาบรรยายโวหารในนวนิยายของสไบเมือง พบว่า มีการใช้บรรยายโวหารในลักษณะดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

วาระนั้น...ดวงจิตของหนุ่มนายกองเกวียนก็บังเกิดความเอิบอาบซาบซ่านทั่วไป... ขณะที่ทอดสายตาผ่านพุ่มไม้ใบบั้งไปสู่อุทยานรมณีย์เบื้องหน้า ณ ที่นั้น พระบรมศาสดาประทับอยู่เหนืออาสนะพร้อมหมู่บริวารสงฆ์ แวดล้อมด้วยพราหมณ์แลคฤหบดีมากมายนับไม่ถ้วน จนบริเวณอุทยานเนืองแน่นแทบจะหาที่ว่างมิได้ ภัตตะฉวยโอกาสนั้นทันใด เล็งแลพระบวรรูปสิริโสภาคแห่งภควันตบพิตรหลายต่อหลายอดีตใจ พระผู้มีพระภาคเจ้า กอปรด้วยพระคุณานุภาพประเสริฐยิ่งนัก

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 87)

จากตัวอย่างเป็นบรรยายเหตุการณ์เมื่อ “ภัตตะ” หนุ่มนายกองเกวียนได้มีโอกาสอยู่ในอุทยานที่ผู้คนมากมาย ทั้ง พราหมณ์ พ่อค้า และหมู่บริวารสงฆ์ มาเข้าเฝ้าพระองค์เพื่อชื่นชมพระบารมีและสดับพระธรรมเทศนาที่แน่นขนัดไปด้วยผู้คน และการที่ภัตตะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งนี้ยังทำให้เขาเกิดความ “เอิบอาบซาบซ่าน” คือ มีความสุขสดชื่นไปทั่วทั้งจิตใจ เมื่อได้มองพระองค์หลายๆ ครั้งก็ยิ่งทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธา ใน “พระคุณานุภาพประเสริฐยิ่งนัก”

จะเห็นได้ว่าสไบเมืองบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับตั้งแต่ภัตตะได้เห็นผู้คนมากมายเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า จนถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นในใจของภัตตะเอง เป็นการใช้โวหารที่เน้นระดับความสำคัญของเนื้อเรื่องอย่างเป็นขั้นตอนทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ได้อย่างดี

ตัวอย่างที่ 2

คณะของเนโโลจะนั่งอยู่ตั้งแต่เย็นเป็นต้นไปจนดวงอาทิตย์ลับฟ้า...กล่าวได้ว่า ทุกทิวาแลราตรีที่ตื่นอยู่ บุตรแลธิดาของเขาจะเข้าเฝ้าพระศาสดา แม้แลเห็นพระองค์จากที่ไกลแต่กังวลพระสุรเสียงก็แล่นไปในอากาศ...เปลี่ยนแต่ละผู้เคยแผ่อำนาจร้ายกระด้างมียศอย่างองหังการ เป็นแต่ละผู้น้อมคารวะพระทศพล...ดังเช่นผู้กระเสือกกระสนหามรรคาที่จักพาให้พ้นวิบาก...เพื่อละเสียซึ่งความยุ่งยากลำบาก...ก็มรรคาใดเล่าจักเป็นเครื่องดำเนินไปให้ถึงซึ่งความดับทุกข์นอกจาก ‘มรรคาแห่งธรรม’ อันพระผู้ตรัสรู้โดยชอบได้ทรงชี้แจงแสดงความรู้เพื่อบัดเป่าอวิชชาคือความมืดมนแห่งความไม่รู้ของชนทั้งหลายให้สิ้นไป

(ไพรีในเมรัย: 140)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการบรรยายเหตุการณ์ขณะที่คณะของเนโโลได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าตั้งแต่เย็นจนค่ำ แม้พระพุทธเจ้าจะประทับอยู่ไกลแต่ก็ยังได้ยินเสียงของพระองค์อย่างชัดเจน ทำให้แต่ละที่เคยติดเหล้าและเที่ยวนางคณิกา เปลี่ยนเป็นแต่ละที่น้อมนอบและเคารพพระพุทธเจ้า ทำให้ดับทุกข์และความรุ่มร้อนในจิตใจของเขาได้ แสดงให้เห็นพระธรรมที่ขจัดความมืดมนให้สิ้นไป

การใช้บรรยายโวหารของสไบเมื่อนั้นเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเป็นเหตุเป็นผล เน้นน้ำหนักเริ่มจากการได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า สดับพระธรรมเทศนา จนถึงจนเปลี่ยนแปลงผู้มีจิตใจมืดบอดอย่างเตลอะให้กลายเป็นคนดีได้ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจรายละเอียดที่เกิดขึ้นได้อย่างดี

ตัวอย่างที่ 3

นางสีวกาและวัลยาโมลีชวนกันออกอุทานด้วยน้ำเสียงอันคลายความรันทดลงทันใด นางมีเคยลิ้มเลือนองค์พระสัพพัญญูเจ้าแม่วาระเดียว ครั้งเมื่อมหาชนชาวสวตถิมีโอกาส สดับพุทธโอวาท ได้ถวายพวงดอกไม้หอมทุกยามเย็น ณ บริเวณเขตวนารามอันอนาถบิณฑิก คหบดีสร้างถวายเป็นที่ประทับ พรรษานั้นเป็นพรรษาที่สิบสี่ แลครั้งนั้นเองพระพุทธโคดมได้ ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ในวันอาสาฬหปุณมีเพ็ญเดือนแปด เพื่อปราบหมู่เดียรถีย์ นักบวชนอก ศาสนาผู้พยายามหมิ่นในบุญฤทธิ์แห่งพระบรมครู เดียรถีย์ทั้งนั้นได้เรียโจรทรัพย์หนึ่งแสน กหาปณะ สร้างมณฑปอันประกอบด้วยเสาไม้ตะเคียน มุงหลังคาด้วยดอกบัวเขียว แล้ว ประกาศแก่มหาชนชาวสวตถิว่จะกระทำปาฏิหาริย์ ณ ที่มณฑปนั้นเช่นพระผู้มีพระภาค...

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 33-34)

ตัวอย่างที่ยกมานี้บรรยายถึงเหตุการณ์ที่นางสีวกาและวัลยาโมลีได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะเดียวกันก็เกิดเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์เพื่อปราบหมู่เดียรถีย์ที่คูหมื่น พระองค์ด้วย

เห็นได้ว่าสไบเมื่องใช้บรรยายโวหารในการถ่ายทอดเหตุการณ์โดยเน้นที่ความรู้สึกของตัวละครที่มีต่อความศรัทธาในพระพุทธเจ้าก่อนจากนั้น จึงเล่าย้อนไปถึงเหตุการณ์วันที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและการแสดงปาฏิหาริย์ของพระองค์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจน

ตัวอย่างที่ 4

ความตระหนักในน้ำใจพากุจี เกินกล่าวเป็นภาษา มันสั่งฆ่าแม้ผู้ไม่มีผิด เพราะเป็น เลี่ยนหนามแห่งอิทธิฤทธิ์นางเจลัม นำความมอญอนาถมาสู่นิลิกา ความระทมขีดสุดชวนให้ ใฝ่หาแดนนิรทุกข์ล้ำเลิศ โลกนี้ประเสริฐอันใด ผู้คนรอบกายตั้งแต่มารดา พากุจีแลเหล่าทาส คุงหมู่มารตามผจญ นางกำซาบเป็นดินพินยามระลึกภาพพระศาสดา ในอัสสาสะปัสสาสะ ต่อมา นางจึงตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้ได้นมัสการพระสมณโคดม กราบถวายบังคมเบื้องพระ พักตร์ ขอให้ได้สดับพระธรรมเทศนาอันลือชาว่าวิเศษ

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 108-109)

จากตัวอย่างนี้เป็นการบรรยายความรู้สึกความทุกข์ของนางนีกาที่มีต่อพากุจีว่าคนสนิทของนางเจ้ลัมผู้เป็นแม่ที่สั่งให้พากุจีฆ่าพราหมณ์ที่นางเจ้ลัมถือว่าเป็นเลี้ยนหนามแห่งโลกไศยเวทย์ของตนเอง โดยความทุกข์ของนางนั้นสามารถบรรเทาลงได้เมื่อระลึกถึงภาพพระพุทธรูปเจ้าและปรารถนาให้ได้กราบและฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์

จากตัวอย่างที่ยกมานั้นแสดงให้เห็นว่า สไบเมืองบรรยายความรู้สึกทุกข์ใจของนางนีกาอย่างละเอียด และยังบรรยายถึงทำนองที่นางพุทธรูปเจ้าจะทำให้นางพ้นทุกข์ได้ เป็นการลำดับความอย่างเป็นเหตุเป็นผล ให้ผู้อ่านเข้าใจถึงคุณจากการได้ฟังพระธรรมเทศนา

ตัวอย่างที่ 5

ปาฐะชฎิลแลกุสโลชฎิลจึงเริ่มสาธยายพระเวท สรรเสริญคุณแลเดชเทพเจ้าตามธรรมเนียมของพราหมณ์ ครั้นแล้วจึงตามด้วยคำสาธุการในอริยสัจ อันสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงเป็นโลกวิทู คือเป็นผู้รู้จักโลกว่าโลกนี้มีความจริงเป็นอย่างไร ก็ทรงรู้เห็นสภาพเป็นจริงตามนั้น แลทรงชี้ทางดำเนินไปเพื่อถึงซึ่งความดับทุกข์ให้แก่มนุษย์ในโลกที่เรียกว่า ‘มรรค’ มีองค์ 8

(มาหาในวารี: 156)

ในตัวอย่างนี้เป็นการบรรยายถึงการสรรเสริญคุณของเทพเจ้าตามธรรมเนียมของพราหมณ์ จากนั้นจึงสรรเสริญพระพุทธรูปเจ้าด้วยบท “อริยสัจ” ที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง และหนทางดับทุกข์จาก “มรรค” มีองค์ 8

จะเห็นได้ว่าสไบเมืองบรรยายรายละเอียดตามลำดับความสำคัญ เพราะตัวละครในเรื่องเป็นพราหมณ์จึงเริ่มจากการสรรเสริญเทพเจ้า แล้วจึงสรรเสริญคุณพระพุทธรูปเจ้า โดยใช้การบรรยายความอย่างรวบรัดให้เห็นความสำคัญ และกระทำอย่างเป็นขั้นตอนของพราหมณ์ทั้งสองคน

ตัวอย่างที่ 6

เมื่อห้าปีผ่านไป ปุริสะเคยพาศิษยานุศิษย์เดินทางไกลจนได้เข้าเฝ้าพระศากยมุนี พุทธรูปเจ้าขณะทรงสอนเวไนยสัตว์ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงปรารภเรื่องนางกุนทลเกสีธิดาเศรษฐีผู้ได้ใจเป็นสามี แลใจทำอุบายจักพานางไปฆ่า เพื่อแย่งชิงเครื่องประดับมาขาย นำเงินไปซื้อสุรา แต่นางรู้ทัน จึงคิดการอันใหญ่ ผลักใจตกเหวลงไป นางได้แต่โศกเศร้าเสียใจในกรรมหนักที่กระทำ จึงมาขอบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนา มีชื่อว่ากุนทลเกสีเถรี บรรลุพระอรหัตถ์ภายในสองสามเวลา

(กาพย์ปักษ์: 7)

จากตัวอย่างเป็นการบรรยายเรื่องราวที่เคยผ่านมาแล้วในอดีต เมื่อ “ปฐิสะ” อาจารย์แห่งสำนักตักกสิลาได้พาบรรดาศิษย์ทั้งหลายเดินทางไกลไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะทรงสอน “เวไนยสัตว์” หรือ ผู้ที่ฟังสั่งสอนได้ (พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ณ กรุงสาวัตถี และบรรยายต่ออีกว่า พระองค์ทรงเล่าเรื่อง นางกุนทลเกสีกุลสาวเศรษฐีที่ได้สามีเป็นโจร และโจรที่วางแผนจะฆ่านางเพื่อชิงเครื่องประดับมาขาย นำเงินไปซื้อสุรา แต่นางรู้ทันจึงผลัดใจลงแหวนไป ความโศกเศร้าจึงทำให้นางขอ “บรรพชาอุปสมบท” เป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา และบรรลุเป็นพระอรหันต์ในที่สุด

ตัวอย่างที่ 6

ภิกษุมีอายุกำลังปวดมากจนต้องเข้าสมาธิ เรียกสติสัมปชัญญะให้คืนคงรำลึกถึงองค์พระศาสดาแลพระโมคคัลลานะ ด้วยพระเถระรูปนั้นก็เคยถูกพวกโจรจับไปทุบกระดูกจนแตกยับเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยประมาณเท่าเมล็ดข้าวสารหัก แต่พระโมคคัลลานะก็ยังประสานอัฐภาพด้วยเครื่องประสาน คือ ฌาน...

(กาพย์ปักษ์: 106)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นบรรยายโวหารที่เล่าเหตุการณ์ภิกษุรูปหนึ่งที่เกิดความเจ็บปวดมากจนต้องเข้าสมาธิเพื่อให้เกิดสติและดับความปวดที่เกิดขึ้นนั้น เพราะครั้งหนึ่งภิกษุนั้นเคยเจ็บปวดแบบนี้มาก่อนเนื่องจากเคยถูกโจรทำร้าย “ทุบกระดูกจนแตกยับเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยประมาณเท่าเมล็ดข้าวสารหัก” ทำให้เห็นภาพว่าครั้งหนึ่งภิกษุเคยทำร้ายอย่างรุนแรงจนกระดูกแตกเป็นชิ้นเล็กๆ และต้องเจ็บปวดทรมานอย่างยิ่ง แต่ก็สามารถหายจากอาการดังกล่าวได้ด้วยมีพระโมคคัลลานะใช้ ฌานเป็นเครื่องประสานให้

จากการศึกษาบรรยายโวหารของสไบเมืองนั้น จะใช้บรรยายโวหารในการเล่าเรื่องอย่างเป็นขั้นตอน แสดงถึงรายละเอียด ที่หายเจ็บปวดอย่างมีลำดับ และสะท้อนให้เห็นความศรัทธาในพระพุทธเจ้าของตัวละครและพุทธศาสนา ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจในรายละเอียดและการดำเนินเรื่องได้ดียิ่งขึ้น

1.1.2 พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร จะทำให้ผู้อ่านนั้นเกิดความซาบซึ้งหรือเคลิบเคลิ้มดื่มด่ำ ทำให้เกิดจินตภาพเหมือนกับตนเองได้ไปอยู่ในท่ามกลางในบรรยากาศในลักษณะเช่นนั้น ซึ่งการใช้ภาษาแบบพรรณนาโวหารจึงประณีตบรรจงด้วยถ้อยคำภาษาที่ได้เลือกสรรซึ่งมีพลังที่จะได้กระทบอารมณ์ของผู้อ่านเป็นสำคัญ

จากการศึกษาพรรณนาโวหารในนวนิยายของสไบเมือง พบว่ามีการใช้พรรณนาโวหารปรากฏใน 3 ลักษณะคือ พรรณนาพุทธลักษณะ พรรณนาฉากและบรรยากาศ และพรรณนาความรู้สึกของตัวละครที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่าง ต่อไปนี้

1.1.2.1 พรรณนาพุทธลักษณะ

ตัวอย่างที่ 1

ตามวิสัยคนหนุ่มผู้กำลังตื่นตัวต่อการก้าวย่างไปสู่ภายภาคหน้าอันสว่างไสวเบิกบานด้วยแสงทองแห่งชีวิต กิตติศัพท์ของพระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีปนานหนักหนาแล้ว นับแต่เขาเพิ่งจำความได้ หมู่ชนต่างโจษขานกันว่า บัดนี้ ได้มีมหาบุรุษบังเกิดขึ้นในโลกอีกพระองค์หนึ่ง ทรงเป็นราชากุมารวงศ์ศากยราช แต่ได้ทรงปลดเปลื้องเครื่องประดับอันอลังการแห่งความเป็นมหาจักรพรรดิในอนาคตออกสิ้น เนื่องด้วยไม่ทรงยินดีครองบัลลังก์ในฐานะกษัตริย์ผู้ต้องแผ่เดชานุภาพด้วยเลือดเนื้อของมวลมนุษย์ จึงทรงย่างพระบาทไปสู่ทิศอันอุดมด้วยธรรมเสนา ครองความเป็นจอมทัพธรรมนับแต่นั้น

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 51)

จากข้อความนี้เป็นการพรรณนาให้เห็นถึงลักษณะของพระพุทธเจ้าที่แตกต่างบุคคลทั่วไปที่ต้องที่ทรงปลดเปลื้องเครื่องประดับและทรัพย์สินแห่งความเป็นกษัตริย์ทั้งหมดทิ้งไป เพราะไม่ต้องการแผ่เดชานุภาพด้วยเลือดเนื้อของมวลมนุษย์ จึงตัดสินพระทัยออกผนวชเป็นจอมทัพธรรมแทน

ตัวอย่างที่ 2

“ทรงมีเรือนรูปสิริโสภาคย์เป็นอย่างยิ่ง...พระพักตร์สอดใส่ผ่องผุด บริสุทธิประหนึ่งดอกบัวอันบานอยู่กลางน้ำ พระจริยวัตรงามสง่า พระฉวีเกลี้ยงเกลาปราศจากราคี ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่างส่องลอดเข้ามา ปรากฏรัศมีรุ่งโรจน์ราวฉัตรกางกั้นอยู่เหนือพระเศียร...ดูก่อนท่านทั้งหลาย...วัยของข้าแม่ไม่มาก แต่มีใ้ช่น้อย เคยพบดาบสแลนักบวชมาก่อนหน้านี้ แต่ไม่มีผู้บำเพ็ญธรรมรูปใดก่อให้เกิดความชุ่มชื่นดังได้เห็นพระศาสดาซึ่งเมื่อสดับพระธรรมเทศนา ก็ยิ่งปราโมทย์โสมนัส...มิอยากจากมาแม้แต่น้อย...หากเพราะห้วงโยมารดาผู้เจ็บป่วย จึงจักกลับไปอยู่ด้วยสักพักหนึ่ง”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 128)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการพรรณนาความงดงามของพระพุทธเจ้าด้วยความชื่นชมว่า “ทรงมีเรือนรูปสิริโสภาคย์เป็นอย่างยิ่ง” และเปรียบเทียบพระพักตร์ของพระองค์ว่า สดใสผ่องผุด บริสุทธิประหนึ่งดอกบัวอันบานอยู่กลางน้ำ อีกทั้งการใช้โวหารว่า “ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่างที่ส่องลอดเข้ามา ปรากฏรัศมีรุ่งโรจน์ราวฉัตรกางกั้นอยู่เหนือพระเศียร” ทำให้เห็นภาพความงามของพระองค์ที่โดดเด่นสง่างามเหนือกว่าทุกคน แม้ว่าจะเคยพบคนที่บำเพ็ญธรรมมา

ก่อนแล้วก็ไม่มั่งคั่งเท่าพระพุทธรูปเจ้าได้ อีกทั้งเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาด้วยแล้วยิ่งทำให้ “เกิดความชุ่มชื่น” และเกิดความสุขและอิ่มเอมใจอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ 3

พลันสุรเสียงแห่งสมเด็จพระอริยเจ้านักเรือกักบังนลือไกล ยิ่งความเยียบสงบให้เกิด
แก่มวลเทพยดา พญานาค ครุฑา คนธรรพ์ทั่วถึงกัน นับเป็นมหาสมาคมอันพิลึกลือเดชะ
พิศวงงงงวย

พระสุรเสียงอันไพเราะแลसारพระคาถายามนั้น ปานประดุจเสียงแห่งท้าวมหาพรหม
องค์ 8 ประการแห่งพระสัทธิธรรมคือเพชรประจำจักรวาล อันส่องสว่างทั่วพุทธาแลอากาศ ทะลุ
ลงสู่ความมืดแห่งโลกเบื้องต่ำดังเช่นนรกภูมิ ปลูกได้แม้ชาวนรกให้ตะเกียกตะกายใคร่จะได้
ย้อนกลับมาบำเพ็ญคุณธรรมความดี เริ่มตั้งแต่สัมมาสมาธิเป็นปฐม แลสัมมาสมาธิเป็น
อวสาน

(เสียงแห่งมัชฌิมาภิม: 115)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้พรรณนาโวหารที่ทำให้เห็นภาพความงดงามของพระสุรเสียง
และพระคาถาของพระพุทธรูปเจ้า โดยเปรียบเทียบเสียงที่ไพเราะนั้นเหมือนกับเสียงของท้าว
มหาพรหม ที่ส่องสว่าง ทั่วทั้งท้องฟ้า และอากาศ นอกจากนี้ยังสว่างทะลุไปถึงนรกภูมิ ทำให้
เห็นว่าพระคาถาของพระพุทธรูปเจ้านั้นมีพลังมากขนาดที่จะทำให้ผู้ที่ต้องนรกกลับใจมาบำเพ็ญ
ความดี โดยเริ่มจากมีสัมมาทิฐิ คือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และสัมมาสมาธิ คือ การรวบรวมจิตใจ
ให้แน่วแน่เพื่อเกิดปัญญาเห็นแจ้ง แสดงให้เห็นว่า แม้แต่ผู้ที่อยู่ในนรกได้ยินพระคาถาแล้วยัง
ต้องการบำเพ็ญคุณธรรมความดี ดังนั้นผู้ที่อยู่บนโลกมนุษย์ทั่วไปก็สามารถบำเพ็ญคุณธรรมความ
ดีเพื่อความสุขสงบได้เช่นกัน

ตัวอย่างที่ 4

ทันใดนั้น ราวอานุภาพแห่งพระพุทธรูปประมุขสงฆ์หลังลงมาผดแลเห็นตนนั่งอยู่
ท่ามกลางพุทธบริษัท...แม้จะนั่งอยู่ปลายบริษัทนั้นก็ตาม พระรูปอันงามพร้อมด้วยสิริสุขสดไส
โดดเด่นเป็นสง่า ทรงสถิตเหนือธรรมมาสน์ในพุทธาวาสเวฬุวันา โปรดประทานพระธรรม
เทศนาแก่มหาชนทั้งหลายในราชคฤห์และปริมณฑล มิระย่อต่อแดดฝนที่บังเกิด เมื่อพระบรม
ครูทรงเปิดโลกให้เห็นเป็นอัศจรรย์โดยसारพระคาถานานามี ท่ามกลางชนนิกที่ชวนกันมา
ประชุมสโมสรแน่นขนัด ตรัสปลุกจาซึ่งปัญหาในวิสัยแห่งปลุกชน...เมื่อเขาจับจ้องพระพักตร์นาน
ไป ก็ราวกับได้เห็นพระรัศมีเปล่งออกมา ดังนั้น ทุกเวลาเช้าตรู่ เขากับบิดาพร้อมด้วยเนโถแล
นายกองเกวียนบางคน จึงออกมารอใส่บาตรพระศาสดา ผู้เสด็จมาบิณฑบาตพร้อมภิกษุสงฆ์
หมู่ใหญ่ เกิดปีติโสมนัสหาใดเปรียบ

(ไพรีโนเมรีย: 62)

เป็นการพรรณนาให้เห็นบรรยากาศขณะที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าบริเวณเวฬุวนารามว่า พระองค์ทรงงดงามโดดเด่น เมื่อประทานธรรมเทศนาแก่มหาชนที่มาเข้าฟังไม่ว่าครั้งใดก็ตามไม่มีใครย่อต่อแดดหรือฝน และยังคงนั่งฟังกันอย่างแน่นขันต์ และเล่าถึงพระสิริโฉมของพระพุทธเจ้า เมื่อได้จ้องมองพระพักตร์นานเกินไปก็เหมือนกับว่า มีพระรัศมีเปล่งออกมา

ส่วนพรรณนาโวหารพุทธลักษณะในเรื่อง *มายาในวาริ* และ *กาฬปัฏฐะ* นั้นไม่ปรากฏการใช้พรรณนาโวหารที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนา เพราะในเรื่อง *มายาในวาริ* นั้น เป็นการใช้สติปัญญาของโสปานที่เอาชนะหมู่มโจรโดยอาศัยคำสอนจากอาจารย์พราหมณ์ และได้เกิดนิมิตถึงธรรมะของพระพุทธองค์เมื่อเข้ามาจน ส่วนในเรื่อง *กาฬปัฏฐะ* นั้นผู้เขียนเน้นไปที่การแสดงนิสัยอันอุดมไปด้วยอุปกิเลส 16 ของเตมาสและการโต้แย้งถือดีของเตมาสกับภิกษุจึงไม่ได้มีการกล่าวถึงพุทธลักษณะแต่อย่างใด

1.1.2.2 พรรณนาฉากและบรรยากาศ

ตัวอย่างที่ 1

ยามเย็นนั่นเอง ก็ปิยะก็ตามหมู่ชาวเมืองออกไปนมัสการสมเด็จพระผู้มีพระภาค ณ เวฬุวนาราม ตลอดเวลาที่มาแวะพักเกย ณ ที่นี้ บุตรเศรษฐีมิเคยเห็นมหาชนเนืองแน่นไปทั่วทุกท้องถนนดูวันนี้ ทุกถนนหนทางประดุจคลื่นอันทยอยระลอกเข้าสู่ฝั่งครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ละดวงหน้าอ้อมเอิบ ณ บัดนี้จนสิ้นฤดูฝน พระบรมมรรคาจะประทับอยู่ในพระคันธกุฎี นอกจากทรงออกรับบิดนพาททุกเช้าตามกิจประเพณีแห่งสมณะแล้ว จะไม่เสด็จออกไปสู่เขตคามนิคมได้อีกเลย

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 110)

จากข้อความนี้เป็นการพรรณนาให้เห็นถึงบรรยากาศขณะที่กัปปิยะได้ตามชาวเมืองไปนมัสการพระพุทธเจ้า โดยมีประชาชนมากมายเข้าเฝ้าอย่างเนืองแน่นเต็มท้องถนน เหมือน “คลื่นที่ทยอยระลอกเข้าสู่ฝั่ง” ทำให้เห็นภาพของประชาชนที่หลั่งไหลมาอย่างต่อเนื่องด้วยความศรัทธาในพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 2

...นี่ликаได้ยืนปีกอันใหญ่ของสัตว์ชนิดหนึ่งกระพือพลัน สะเทือนเลื่อนลั่นทั่วถ้ำอันวิจิตรจนนางพุ่มหมอบ จึงหาได้เห็นกายของสัตว์นั้นไม่ ครั้นเจียบเสียงสนิถิ้นแล้ว อิตถีน้อยค่อยๆ เยกหน้า แลไปโดยรอบถ้ำแก้วอันเพริศแพรวด้วยรัศมี รังสีเจ็ดสายแปรเปลี่ยนทุกกลมหายใจราวอาบได้ละอองทอง ไค้งพาดนุกุ้งแลโล่งโปร่งเบา พราวแพรวด้วยเกิร์ตเพชรอันแผดดอกเป็นดอกช่อ กอไม้ล่ออ่อนแซมแทรกบนผนังสูงปลั่งดั่งเงินยวง ประกายพริ้วผลึกรัตนก็กลั่นกลิ่นจุนฉุนมิถิต ขจิตขจายพราวพุ่มดุรุงเรืองทั้งเหลืองขาวชมพูพรรณ ทอดทัศน

พลางงงกันสนิทหนึ่ง นีลิกาสิ้นกริ่งเกรงเจ็บปวด ประหนึ่งกายคลาเคลื่อนเลื่อนล่อง หดทัยบาน
พองอ้อมเอิบ ดุจได้ดื่มน้ำอมฤตอันเทวนำมาให้

ฉับพลันทันใด นางแลเห็นบังลังก์ทองปรากฏขึ้นเบื้องบน

พระบรมศาสดา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับเด่นเป็นสง่าพร้อมด้วยอัคร
สาวกแลหมู่สงฆ์

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 96)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการพรรณนาฉากที่เกิดขึ้นเมื่อครุฑได้นำนางนีลิกาไปวางในถ้ำที่มี
ความสวยงามเป็นประกายเหมือนอาบไปด้วย “ละอองทอง” มีดอกไม้สวยงามเหมือนเกสรของ
เพชร กอไม้อ่อนดูสวยงามเหมือน “เงินยวง” และมีประกายผลึกแก้วสวยงามเหมือนถูกสร้างขึ้น
นอกจากนี้ยังเป็นการพรรณนาความรู้สึกของนางนีลิกาเมื่อเข้ามายังถ้ำให้เห็นภาพว่า ความ
เจ็บปวดที่นางมีนั้นได้หายไปแล้ว มีความรู้สึกเหมือนร่างกายนั้นลอยได้ หัวใจเอิบอ้อม เหมือนได้
“น้ำอมฤต” ที่เทวดานำมาให้

ตัวอย่างที่ 3

ในภาพนิมิตแห่งจิตทั้งสามปรากฏแสงทองอร่ามฟ้า บรรพตาโดยรอบราวในมยุจด
วันทนา พระมหานุรุชประทับ ณ ยอดเมฆงามสง่า เบื้องล่างคือราวป่ารักชิตวัน

ลำดับนั้น...กุสุมาตินานาพันธุ์ก็พร้อมกันแบ่งบาน คชสารแลดุรงค์ต่างส่งเสียง
บันลือไกล คงควารีน้อยใหญ่ไหลหลังพลั่งผุดประหนึ่งฝูงมมนุษย์เริงรำ พระพายรำเพยพัดมา
เย็นสบาย จตุบททวิบาทโผผินบินไปมาเหนือยอดไม้ พร้อมใจกันกระทำอัญชลีพระ
สัพพัญญู

(มหายาในวาริ: 146)

จากตัวอย่างที่ปรากฏเป็นการพรรณนาความงามที่ประทับของพระพุทธเจ้าที่มีแสงทอง
สวยงาม พระพุทธองค์ประทับอยู่เหนือยอดเมฆ เบื้องล่างคือราวป่ารักชิตวัน ดอกไม้พากันแบ่ง
บานสวยงาม ซ้ำต่างส่งเสียงร้อง ส่วนแม่น้ำนั้นก็หลังไหลดูเหมือน “ฝูงมมนุษย์เริงรำ” ที่มี
ความสุขเมื่อได้เข้าเฝ้าพุทธองค์ และสรรพสัตว์นานาชนิด และต้นไม้ทั้งหลาย พร้อมใจกันไหว
พระพุทธเจ้าด้วย

ตัวอย่างที่ 4

ภัตตะแอบแฝงอยู่ ณ โคนต้นตาลอวบจนได้เวลามัชฌิมยาม อริยสงฆ์ทั้งนั้นต่างเสร็จ
สิ้นการสดับพระสัทธรรมจากองค์มหาณีนีผู้เป็นเจ้าของ ททยอกันกลับไป เปิดทางเปิดเวลาให้เป็น
ของผู้ที่มีกายทิพย์ คือเทวดาแลเหล่าทิพยบุคคลอันมนุษย์ธรรมดาไม่สามารถแลเห็นได้ด้วยตา
เปล่า ชั่วครู่ที่ตนเอง เขาจึงรู้สึกว่พสุธาอันสงบนิ่งมันคงเริ่มไหวหวั่น ดุจมีผู้มาข่ม เสียงครั้น
ครั้นบางเบาตามติดตามเป็นระลอกประหนึ่งพายุกำลังก่อตัวเคลื่อนในมหาสมุทร ท่ามกลางฟ้า
มืดซึ่งมีแสงสว่างโสภาสเริ่มปลาบประกายขึ้นเป็นระยะ ทวารวาทโลกเปิดออก...อันได้แก่หมู่

เมฆที่เดี่ยวราษเติมพื้นที่สัมผัสพร เริ่มคลี่คลายขยายตัว ลับลาไปโดยพลัน ทำวมหาพรหม ทำว สหัตถ์น้อย ทำวจตุโลกบาลปรากฏองค์ลงมาประดิษฐานอยู่ ณ ทิศทั้งสี่ แปลงรัศมีรุ่งเรืองเจิดจรัส ดุจมีกองไฟไหม้ไว้ทุกทิศทาง เทพบริวารตามมาสติเสถียรล้อมรอบอยู่เรียงราย รวมเหล่าอสูร แลนาคราช คนธรรพ์ หมู่ครุฑ ดูดาษตื่นไปทั่วปริณชวล จิตวิญญาณของภัตตะได้แต่เกาะดัน ตาล ตัวสั่นด้วยความสะทสะเทือน

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 111-112)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการพรรณนาความรู้สึกของ “ภัตตะ” ที่วิญญาณได้ล่องลอยไปเข้า ฝ้าพระพุทเจ้าและได้ยึดต้นตาลอบต้นหนึ่งเป็นที่พึ่ง ขณะเดียวกันก็ได้พรรณนาบรรยากาศที่ เกิดขึ้นด้วยว่า “พสุธาอันสงบนิ่งมั่นคงเริ่มไหวหวั่น ดุจมีผู้มาขย่ม” ทำให้เห็นภาพ แผ่นดินที่มั่นคง ว่าสั่นสะเทือนเหมือนถูกใครมาขย่ม ขณะเดียวกันก็เปรียบเทียบ “เสียงครื้นครื้นบางเบาตามติดมา เป็นระลอกประหนึ่งพายุกำลังก่อตัวตีคลื่นในมหาสมุทร” ทำให้เกิดภาพความรู้สึกเหมือนมีพายุพัด เข้ามาเป็นระลอกในมหาสมุทร นอกจากนี้การปรากฏกายของทำวจตุโลกบาลยังแสดงให้เห็น ภาพความสว่างไสว จรัสจ้าของรัศมีที่แปลงประกายไปทั่วเหมือนมีการจุดไฟไว้ทั่วทุกทิศ

ตัวอย่างที่ 5

ทันใดนั้น ราวอานุภาพแห่งพระพุทฐประมุขสงฆ์หลั่งลงมาตามพแลเห็นตนนั่งอยู่ ท่ามกลางพุทฐบริษัท...แม้จะนั่งอยู่ปลายบริษัทนั้นก็ตาม พระรูปอันงามพร้อมด้วยสิริสุขสดไส โดดเด่นเป็นสง่า ทรงสถิตเหนือธรรมมาสน์ในพุทฐาวาสเวพุทฐนา โปรดประทานพระธรรม เทศนาแก่มหาชนทั้งหลายในราชคฤห์และปริณชวล มิระย่อต่อแดดฝนที่บังเกิด เมื่อพระบรม ครุฑทรงเปิดโลกให้เห็นเป็นอัศจรรย์โดยสารพระคาถานานามี ท่ามกลางชนนิกรที่ชวนกันมา ประชุมสโมสรเนนขันดี ตรัสปุจฉาซึ่งปัญหาในวิสัยแห่งปุถุชน...เมื่อเขาจับจ้องพระพักตร์นาน ไป ก็ราวกับได้เห็นพระรัศมีเปล่งออกมา ดังนั้น ทุกเวลาเข้าตรู เขากับบิดาพร้อมด้วยเนโลแล นายกองเกี่ยวบางคน จึงออกมาขอใส่บาตรพระศาสดา ผู้เสด็จมาบิณฑบาตพร้อมภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ เกิดปีติโสมนัสหาใดเปรียบ

(ไพรีในเมรัย: 62)

พรรณนาโวหารที่ยกมานั้นเป็นการพรรณนาให้เห็นถึงบรรยากาศที่จิเรณ และคณะของ เนโลที่เข้าฝ้าพระพุทฐเจ้าพร้อมด้วยพุทฐบริษัทมากมาย ไม่ว่าจะแดดออกหรือฝนตกผู้คนก็ไม่ได้ ย่อท้อที่จะเข้าฝ้าพระพุทฐเจ้า แต่เมื่อจิเรณจ้องพระพักตร์พระพุทฐเจ้านานเกินไประนั้น ก็เกิด ความรู้สึก “ราวกับรัศมีเปล่งออกมา”

ส่วนพรรณโวหารที่เป็นฉากและบรรยากาศในนวนิยายเรื่อง กาฬปักชี นั้นไม่ปรากฏ พรรณนาโวหารที่น่าเสนอแนวคิดพุทฐศาสนา เพราะแนวคิดพุทฐศาสนาที่ปรากฏในเรื่องอยู่ในส่วน บรรยายโวหารและการแสดงธรรมที่เป็นพุทฐวจนะของพระพุทฐเจ้าเป็นส่วนใหญ่

1.1.2.3 พรรณนาความรู้สึกของตัวละครที่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ตัวอย่างที่ 1

...ตามวิสัยคนหนุ่มผู้กำลังตื่นตัวต่อการก้าวออกไปสู่ภายนอกหน้าอันสว่างเิบอาบด้วยแสงทองแห่งชีวิต กิตติศัพท์ของพระพุทธศาสนาแผ่ขยายไปทั่วชมพูทวีปนานนักหนาแล้ว นับแต่เขาเพิ่งจำความได้ หมู่ชนต่างโจษขานกันว่า บัดนี้ ได้มีมหาบุรุษบังเกิดขึ้นในโลกอีกพระองค์หนึ่ง ทรงเป็นราชากุมารวงศ์ศากยราช แต่ได้ทรงปลดเปลื้องเครื่องประดับอันล้นการแห่งความเป็นมหาจักรพรรดิในอนาคตออกสิ้น เนื่องด้วยไม่ทรงยินดีครองบัลลังก์ในฐานะกษัตริย์ผู้ต้องแผ่เดชานุภาพด้วยเลือดเนื้อของมวลมนุษย์ จึงทรงย่างพระบาทไปสู่ทิศอันอุดมด้วยธรรมเสนา ครองความเป็นจอมทัพธรรมนับแต่นั้น

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 51)

จากข้อความนี้เป็นการพรรณนาให้เห็นถึงการตัดสินใจของเจ้าชายสิทธัตถะที่มีความปรารถนาแตกต่างจากชายหนุ่มทั่วไป เพราะตามปกติผู้ที่เกิดเป็นเจ้านายนั้นย่อมต้องการก้าวออกไปสู่ชีวิตแห่งจักรพรรดิที่จะเต็มไปด้วยความสุขสบาย โดยเปรียบเทียบหนทางไปสู่ชีวิตพระราชด้วยอุปมาโวหารว่า “ก้าวออกไปสู่ภายนอกหน้าอันสว่างเิบอาบด้วยแสงทองแห่งชีวิต” ทำให้เห็นภาพของชีวิตที่สดใสสว่างสดงามเหมือนแสงทองที่ฉาบได้ไปทั่ว อีกทั้งโวหารว่า “ทรงปลดเปลื้องเครื่องประดับอันล้นการแห่งความเป็นมหาจักรพรรดิในอนาคตออกสิ้น” ทำให้เห็นภาพการตัดสินใจที่แน่วแน่ของพระองค์ในการละทิ้งทุกสิ่งที่จะทำให้เป็นเครื่องหมายของมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ พร้อมขยายความเพื่อเสริมเนื้อความของการตัดสินใจด้วยว่า “ไม่ทรงยินดีครองบัลลังก์ในฐานะกษัตริย์ผู้ต้องแผ่เดชานุภาพด้วยเลือดเนื้อของมวลมนุษย์” เป็นการย้ำภาพให้เห็นว่าพระองค์ไม่ต้องการให้เกิดการเสียเลือดเนื้อหรือชีวิต จึงทรงเปลี่ยนเส้นทางเข้าสู่ “ธรรมเสนา” และเป็น “จอมทัพธรรม” เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ในเส้นทางแห่งธรรมะ

ตัวอย่างที่ 2

พระบรมศาสดาประทับ ณ สวนป่าแห่งหนึ่งอันมีอาจรัญาคือที่ใด นิลิกาแลเห็นภิกษุ 30 รูป เข้าเฝ้าพระตถาคตในเวลาเย็น

“พระเจ้าข้า วันนี้พวกข้าพระองค์กำลังเที่ยวไปบิณฑบาตเห็นโจรเป็นอันมากในเรือนจำ ถูกจองจำด้วยเครื่องจองจำคือชื่อเป็นต้น เสวยทุกข์มาก พวกเขาย่อมไม่อาจเพื่อจะตัดเครื่องจองจำเหล่านั้นหนีไปได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชื่นชื่อว่าเครื่องจองจำชนิดอื่นที่มั่นคงกว่าเครื่องจองจำเหล่านั้น มีอยู่หรือไม่หนอ”

พระศาสดาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เครื่องจองจำเหล่านั้นจะชื่อว่าเครื่องจองจำอะไร ส่วนเครื่องจองจำคือกิเลส กล่าวคือตัณหา ในสวัญญาณกัณฑ์ แลอวิญญูณกัณฑ์ ทั้งหลาย มีทรัพย์คือ

ข้าวเปลือกบุตรและภรรยา เป็นต้น เป็นเครื่องจอบจำที่มั่นคงกว่าเครื่องจอบจำคือชื่อ เป็นต้น เหล่านี้...”

นี่โอกาสดับแล้วเกิดปีติร้อยเท่าพันทวี นางถวายบังคมพระชินสีห์แทบพื้นหญ้าอัน อ่อนนุ่ม เพียรพยายามปลดเปลื้องความอาลัยในบุตรพรหมณ์ แลความปฏิบัติทุกขณะจิต ให้หย่อนคลายผ่อนความทเวศให้อาตุรในเหตุร้ายของมารดา ดูจกัเครื่องจอบจำพันธนาการ ออกจากจิต

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 144-145)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการพรรณนาความรู้สึกของนี่ลิกาที่เกิดขึ้นจากการได้สดับพระ ธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า มีการใช้โวหารที่เกินจริงคือ “เกิดความปีติร้อยเท่าพันทวี” ทำให้เห็น เกิดความรู้สึกซาบซึ้งอย่างสูงสุดภายในใจของนี่ลิกา อีกทั้งยังให้ความรู้สึกเหมือนได้รับการ “แก้ เครื่องจอบจำพันธนาการออกจากจิต” ทำให้เห็นภาพการปลดเปลื้องความทุกข์ของจิตใจนางนี่ลิกา ที่มีความรักต่อบุตรพรหมณ์ และการที่มารดาของนางเจ็บป่วยด้วยโรคประหลาด

ตัวอย่างที่ 3

ใจของโสปานซาบซ่านด้วยสุรเสียงที่ตั้งกังวานอยู่ในจิตของเขา เป็นแสงแลเสียงอัน ไสสว้างพร่างพรอมลงมา ดูเสกเป่าให้เขาคืนชีพอีกวาระหนึ่ง พระศาสดาตรึงใจกายให้เขา มั่นคงในอริยสังข์อันได้ประสพแล้วด้วยตนของตน ทุกข์อันมากมายล้นพ้นจึงคลี่คลาย...ภายใต้ ท้องน้ำนี่จึงเป็นที่เกษมของเขา จำเพาะอย่างยิ่งปาวสุขปฏิธตถายพระเวทแลมรรคมืองค์ 8 อันวิเศษมาสัมผัส เพิ่มความโสมนัสในหทัย กาย ใจ อันฝึกไว้จนเชี่ยวชาญจากวิชาธนูเวท บัดนี้ข้ามจากเขตอ่อนล้ามาสู่พละกำลังมหาศาลดูจกัอาจารย์กล่าวไว้ อสรพิษจึงอยู่ในกำมือ เพียงแต่บีบแน่นกว่านี้คงราวบดขี้ด้วยแฉกเหล็ก

(มายาในวาริ: 160-161)

จากตัวอย่างที่ปรากฏ ทำให้เห็นภาพการต่อสู้อย่างมีสติของโสปานกับงูที่อยู่ใต้น้ำ เพราะ พระสุรเสียงของพระพุทธเจ้าที่โสปานได้ยินนั้นทำให้เขาเกิดความรู้สึกเหมือนได้ “คืนชีพอีกวาระ หนึ่ง” ความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้าทำให้โสปานมีพละกำลังกลับมาดังเดิมเหมือนที่ “อาจารย์” ของเขาได้เคยบอกไว้ งูพิษที่กำลังกำไว้ในมือจึงดำแน่นขึ้นเรื่อยๆ และหากเขากำแน่นกว่านี้ก็อาจทำให้งู ตัวนั้นตายได้ เพราะแรงที่มีนั้นเหมือน “แฉกเหล็ก” ที่ถูกบีบเข้าด้วยกัน

ตัวอย่างที่ 4

ข้าพเจ้าตื่นตื่นใจในอริยสังข์ที่ทรงแสดงวันนี้ จนมิรู้จะกล่าวอย่างไรได้ โฉมของ ข้าพเจ้านั้นพร้อมใจกันขึ้นขึ้นไปทั้งกาย ชีวิตมนุษย์นี้เกลือกกลัวด้วยเหวใหญ่แห่งความ เปลี่ยนแปลงแลวิบากกรรมนานัปการ นำเปื้อน่าย” ผู้อาวุโสกว่าสายหน้าเนิบๆ “แต่พระพุทธ โคดมทรงจำแนกลักษณะหนทาง 4 แพร่ง อันเป็นบ่อเกิดแห่งความเดือดร้อนกัลยาณภัยของมนุษย์ แลสัตว์ทั้งหลายได้ละเสียดแจ่มแจ้ง ดูจกัตั้งสวมน่วนทิพย์ แม้เรามีโอกาสสวมน่วนชั่วขณะจิตเดียว

ได้ล้มลงรอสแห่งธรรมะที่พระองค์ทรงหยิบยื่นให้ เพียงจิตใจดีใจหนึ่ง ก็ปานประจักษ์อัน
 หยาบหนานของเรานั้นได้มีโอกาสและต้องสัมผัสน้ำดื่มจากสรวงสวรรค์ ช่างแสนกำซาบชื่นใจ
 ยิ่งนัก”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 107)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการพรรณนาความรู้สึกของผู้อาวุโสคือ ตัวละครหนึ่งในเรื่อง เสียง
 แห่งมัชฌิมยาม ที่อึมเิบจากอริยสังข์ของพระพุทธองค์ ซึ่งธรรมะของพระองค์นั้นเปรียบเสมือน “ดุษ
 ดั่งสวมแว่นทิพย์” ที่ทำให้มองเห็นความทุกข์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ส่วนพระธรรมของพระพุทธองค์นั้น
 เมื่อได้สดับแล้ว ก็เปรียบเสมือน “ลื่นที่หยาบหนานนั้นได้มีโอกาสดื่มน้ำจากสรวงสวรรค์”

ตัวอย่างที่ 5

เมื่อยามรุ่งที่ผ่านมา ก่อนก้าวขึ้นหลังม้า จิเรณูชาพระศาสดาอีกครั้งหนึ่ง ขอให้
 พระองค์ทรงเป็นที่พึ่งของเขา ขอให้เขารอดพ้นภัยอันตราย มีความร้ายใดจงไกลห่าง มงคล
อย่างสูงจงแผ่คลุมคลุมด้วยเนื้อทองคำ ครั้นแล้วจึงนำพระธรรมเทศนาที่ได้สดับ เข้ามาอยู่ใน
 ดวงจิต

(ไพรีในเมรัย: 84)

พรรณนาโวหารที่ยกมานั้นเป็นการพรรณนาให้เห็นถึงความมั่นคงต่อความศรัทธาที่จิเรณู
 ต่อพระพุทธเจ้าและพระธรรมคำสอนของพระองค์ว่าเป็นสิ่งที่มีมงคลสูงสุด โดยสไบเมือง
 เปรียบเทียบสิริมงคลที่แผ่ไปทั่วนั้นว่ามีค่าเหมือนกับเนื้อทองคำ เพราะทองคำเป็นสิ่งที่มีความ
 แพง เมื่อถูกหุ้มด้วยทองคำก็จะทำให้สิ่งนั้นๆ ดูสูงค่ามากขึ้นไปอีก

ตัวอย่างที่ 6

...ผู้เป็นอาจารย์ของศิษย์ทั้งหลายมิวายสลัดใจในอหังการของบุตรเศรษฐี จึงมีแต่
 กระสับกระส่ายเป็นกำลัง พระคาถาอันทรงพลังของพระศาสดาเมื่อห้าปีก่อน มิได้หย่อนคลาย
 ความพิสุทธ์แม้แต่น้อย มิว่าวันเวลาจะเคลื่อนคล้อยไปเพียงใด แม้คัมภีร์พระเวทอันศักดิ์สิทธิ์
 แลเป็นมิตรสนิของเขานั่น แบนเนาดวงปัญญาเข้ามาช้านาน บางคราวก็ประจักษ์อันชัดชัด ต้อง
 ขอร้องพระผู้เป็นเจ้าของอย่างหนักหนา...

(กาฬปักชี: 14)

พรรณนาโวหารที่ยกมานี้เป็นความรู้สึกของอาจารย์ปริศณะที่มีต่อพระพุทธเจ้า เพราะยาม
 ใดที่คัมภีร์พระเวทไม่สามารถแก้ปัญหาให้ได้ เหมือน “ยานอันชัดชัด” แต่พระคาถาของ
 พระพุทธเจ้านั้นจะช่วยให้เขาเกิดปัญญาแก้ไขปัญหานั้นได้เสมอ

จากการศึกษาพรรณนาโวหารของสไบเมืองพบว่า พรรณนาโวหารที่สไบเมืองใช้นั้นปรากฏ
 ให้เห็นภาพความงดงามของแต่ละช่วงเวลาในตัวละครได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และเมื่อน้อมนำพระ
 พุทธองค์มาสู่จิตใจแล้วทำให้เกิดความสุข และมีคุณค่าอย่างสูงสิ่ง การใช้โวหารในการพรรณนาของ
 สไบเมืองนั้นช่วยเพิ่มอรรถรสในนวนิยายอิงพุทธศาสนาชุดนี้มากยิ่งขึ้น

1.1.3 เทศนาโวหาร

เทศนาโวหาร เป็นโวหารที่มีลักษณะชี้แนะสิ่งที่เป็นคุณและเป็นโทษในสิ่งที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ แล้วนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องหรืออาจจะเป็นการแสดงทัศนะให้ข้อสังเกตต่างๆ เป็นที่น่าเชื่อถือ และมีความรู้สึกคล้อยตามเพื่อที่จะได้นำไปปฏิบัติตาม

เทศนาโวหารที่ปรากฏนั้นสามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1.3.1 การสอนตรงโดยใช้พุทธวจนะ ที่ถ่ายทอดจากพระโอษฐ์โดยตรง ปรากฏโดยตัวละครไปเข้าเฝ้าโดยญาณ โดยนิमित และโดยตรง

1.1.3.2. การสอนโดยยกตัวอย่าง ยกเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น หรือเรื่องเล่าที่เคยได้ยินคนเล่าต่อๆ กันมา หรือได้สดับจากพระพุทธเจ้ามาเล่าต่อๆ กัน

จากการศึกษาเทศนาโวหารในนวนิยายของสไบเมือง พบว่ามีการใช้เทศนาโวหารดังต่อไปนี้

1.1.3.1 การสอนตรงโดยใช้พุทธวจนะ ที่ถ่ายทอดจากพระโอษฐ์โดยตรง ปรากฏโดยตัวละครไปเข้าเฝ้าโดยญาณ โดยนิमित และโดยตรง

ตัวอย่างที่ 1

“ข้าแต่ท่าน หมู่เหล่าของเราก็ปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระตถาคตเช่นกัน”

“ไม่เกินสิบห้าค่ำเดือนแปดนี้ พระองค์จะเสด็จถึงราชคฤห์” ภิกษุจากแคว้นมถสยะตอบว่า “เนื่องด้วยพินิจจากนั้นจะเข้าเขตฤดูฝน ภิกษุทั้งหลายย่อมไม่ได้รับอนุญาตให้สัญจรไปมา จนกว่าจะถึงขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบเอ็ด อันเป็นวันมหาปวารณาออกพรรษา”

ชาวเกวียนทั้งนั้นต่างถวายนัตถาหารแลดอกไม้อันด้วยกิริยาอันพร้อมเพรียงทั่วหน้ากัน

“ขอท่านทั้งหลายจงเดินทางโดยสวัสดิ์ ขอสัมมาอาชีวะของท่านจงบังเกิดผลอันอุดม บัดนี้ ขอขนาพระดำรัสแห่งองค์พระสัมพันธัญญ์กล่าวแก่ท่านว่า ‘ไฟเสมอด้วยราคะ ย่อมไม่มี โทษเสมอด้วยโทสะ ย่อมไม่มี ทุกข์ทั้งหลายเสมอด้วยขันธ ย่อมไม่มี สุขอื่นเสมอด้วยความสงบ ย่อมไม่มี’”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 86-87)

เทศนาโวหารที่ยกมานี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ภิกษุผู้รับบิณฑบาตได้กล่าวต่อชาวเกวียนที่ถวายนัตถาหารและดอกไม้อัน โดยมีการยกข้อความจากพระธัมมปัทมสูตรกถาแปล ภาค 6 ซึ่งปรากฏไว้ในเชิงอรรถในนวนิยาย เพื่อทำให้เห็นแนวคิดพุทธศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

ครั้นแล้วครุฑก็พานิลิกามาถึงสวนป่าแห่งหนึ่ง มีไข้คูหาในนิमितที่จิตห่มนางกระหวัดถึง...พลาจางนางลงเบื้องพระพักตร์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

นางถวายบังคมด้วยความปีติซาบซ่านหาใดเปรียบ... ครั้นแล้วจึงเหยียดไป โดยรอบ เห็นภิกษุประมาณ 30 รูป ณ ที่นั้นมีได้ทำความเคารพพระเถระรูปหนึ่งด้วยคิดว่าเป็น สามเณร

พระศาสดาจึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เรียก ‘เถระ’ เพราะความเป็นคนแก่ เพราะเหตุสักแต่ว่านั่งบน อาสนะพระเถระ ส่วนผู้ใดแทงตลอดสัจจะทั้งหลายแล้ว ตั้งอยู่ในความเป็นผู้ไม่เบียดเบียน มหาชน ผู้ที่ชื่อว่า เป็นเถระ”

ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

“บุคคล ไม่ชื่อว่า เป็นเถระเพราะมีผมหงอกบนศีรษะ ผู้มีวินัยแก่รอบแล้วเท่านั้น เรา เรียกว่า ‘แก่เปล่า’ ส่วนผู้ใดมีสัจจะ ธรรมะ อหิงสา สัจญมมะ และทมะ ผู้มีน้แล ผู้มีมลทินอัน คายแล้ว ผู้มีปัญญา เรากล่าวว่า ‘เป็นเถระ’”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 143)

ข้อความที่ยกมานี้เป็นเทศนาโวหารที่เกิดจากการที่ดวงจิตของนิกายได้ไปเข้าเฝ้า พระพุทธเจ้า เมื่อนิกายไม่ได้กราบพระเถระรูปหนึ่งจึงมีพระพุทธองค์จึงได้ตรัสถึงเรื่อง “เถระ” ซึ่ง เป็นการเทศนาโดยตรงที่นิกายได้สดับพระธรรมด้วยตนเอง

ตัวอย่างที่ 3

พระเถระผู้ใหญ่กล่าวแก่เขาเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อได้รู้ว่าชบวณเกวียนทั้งหมดจะ เดินทางต่อไปยังทำประยาตเพื่อชำระบาปสนานภายในแม่น้ำคงคา

“ดูกร มาณพ... เราใครเล่าถึงพรหมณผู้หนึ่ง ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระองค์จะ เสด็จไปตรงสนานในแม่น้ำพาทุกาฤไม่เพราะแม่น้ำนั้นประชาชนถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ให้ความ บริสุทธิเป็นนิจันรันดร เป็นที่ให้เกิดบุญ แลเป็นที่ลอบบาปกรรมที่ทำมาแล้ว” พระเถระกล่าว พร้อมยิ้มน้อยๆ อย่างแจ่มใส ครั้นแล้วจึงกล่าวสลับไป “พระพุทธองค์จึงตรัสตอบว่า...

คนพาลทำกรรมชั่วแล้ว แม้จะไปอาบน้ำเป็นประจำในแม่น้ำพาทุกาฤดี ทำน้ำอภิกะก็ ดี ทำน้ำคยาภิดี แม่น้ำสุนทริกาก็ดี แม่น้ำสรสวัสดิ์ก็ดี ทำน้ำประยาตก็ดี แม่น้ำพาทุมก็ดี... ก็หา บริสุทธิได้ไม่

แม่น้ำและทำน้ำเหล่านั้นจักทำอะไรได้ จะชำระคนมีเวร คนทำกรรมชั่วช้า คนมีบาป ให้บริสุทธิ์มิได้เลย”

(ไพรีในเมรัย: 147)

ตัวอย่างเทศนาโวหารที่ยกมานี้เป็นการยกพุทธวจนะของพระเถระผู้ใหญ่รูปหนึ่งที่ได้กล่าว กับชบวณเกวียนของเนโลที่ต้องการไปชำระบาปที่แม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ว่า แม่น้ำและทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ ทั้งหลายนั้นไม่สามารถชำระบาปได้เลย

ตัวอย่างที่ 4

เขากำลังตามเสด็จพระสัมพันธัญญ์เจ้าพร้อมหมู่ชฎิลพันหนึ่งซึ่งบัดนี้ได้ตั้งมั่นอยู่ใน
อรหัตผลเป็นพระ ชีนาสพไปสู่อุทยานเบื้องนั้น พระเจ้ากรุงพิมพิสารจึงเสด็จออกจากพระ
นครพร้อมด้วยหมู่พราหมณ์แลคหบดีสิบสองหมื่น ถวายนมัสการแล้วนั่งอยู่เป็นลำดับ

ตรัสถามอุรุเวลกัสสป ท่านพิจารณาเห็นซึ่งสิ่งอันใด จึงละเสียซึ่งกิจบูชาอัคคี”

อุรุเวลกัสสปจึงกราบทูล

“พระเจ้าข้า...ธรรมดาการเช่นสรวงบูชาด้วยไฟแลด้วยชีวิตสัตว์นั้น คือประโยชน์อัน
พึงปรารถนากับกามคุณ มีรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น ข้าพระองค์ทราบล่วงแล้วเป็นมลทิน
ในกองกิเลสทั้งสิ้น จึงพิจารณาเห็นซึ่งหนทางพระนิพพาน เมื่อมิได้ชวนชวายนในกามคุณ ไม่
ยินดีอารมณ์อื่นใด ข้าพระองค์จึงละเลิกการบูชาของอัคคีดุจกาลก่อน”

ว่าแล้วอดีตชฎิลพราหมณ์ สวากพระสัมพันธัญญ์ก็ขับศิระลงบนหลังพระบาทแห่ง
สมเด็จพระเทพฯ ย้ำว่า

“พระพุทธองค์เป็นบรมครูของข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นสาวกแห่งพระพุทธ
องค์”

แล้วอุรุเวลกัสสปก็เหาะขึ้นสู่อากาศสูงเท่าหนึ่งลำดับตาลเมื่อกลับลงมา ก็ได้กราบ
แทบพระยุคลบาทครั้งหนึ่ง เหาะขึ้นไปอีกสูงสองลำดับตาล กลับลงมากราบพระบาทพระบรม
ศาสดาเจ้าทุกข์ ครั่ง รวมได้เจ็ดครั้งด้วยกัน

มหาชนทั้งหลายเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้วต่างแซ่ฮือโมทนา

สมเด็จพระศาสดาจารย์จึงตรัสว่า

“ตถาคตจะได้ทรมานอุรุเวลกัสสปแต่ในกาลบัดนี้หามิได้ ในอดีตกาลก่อนหน้า
ตถาคตก็ได้ทรมานท่านผู้นี้มาแล้ว”

แล้วจึงโปรดประทานเทศนาธรรมว่าด้วยอริยสัจคือ ‘ความจริงอันประเสริฐสี่ประการ’
แก่พระเจ้า พิมพิสารแลพราหมณ์คหบดีทั้งสิบเอ็ดหมื่นกับทั้งมหาชนอีกหนึ่งหมื่นนั้น

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 102-103)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้เทศนาโวหารที่อุรุเวลกัสสปได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และแสดง
ปาฏิหาริย์จนทำให้มหาชนที่เข้าเฝ้าอยู่ขณะนั้นต่างแซ่ฮือโมทนา จากนั้นพระพุทธองค์จึงได้ตรัส
พระคาถา และประทานธรรมเทศนาเรื่อง อริยสัจ ให้แก่พระเจ้าพิมพิสาร พราหมณ์ และมหาชนได้
สดับโดยทั่วกัน

ตัวอย่างที่ 5

ภิกษุมีอายุแม้ยืนอยู่ห่าง เนื่องด้วยถือเอาเวลาอรุณรุ่ง เข้าสมาธิ หวังถึงความปิติ
ด้วยข่ายพระญาณ พระบรมศาสดาทรงตรวจดวงสารทุกเข้าตรู ฉะนั้นจึงล่วงรู้ในกรรมของ
สรรพสัตว์ ภิกษุมีอายุบรรลุโสดาบันแล้ว ได้ยินเสียงกระซิบความในใจดุจเสียงระฆังแล้วย่อ
ขาน ก็ออกอุทานในใจ

‘จริงดังพระศาสดาตรัสไว้หนอแล...บัณฑิตย่อมไม่ทำบาปเพราะเหตุแห่งตนย่อมไม่
ทำบาปเพราะเหตุแห่งบุคคลอื่น

บัณฑิตไม่พึงปรารถนาบุตร ไม่พึงปรารถนาทรัพย์ ไม่พึงปรารถนาแว่นแคว้น และไม่
พึงปรารถนาความสำเร็จเพื่อตนโดยไม่เป็นธรรม

บัณฑิตนั้น พึงเป็นผู้มีศีล มีปัญญา ตั้งอยู่ในธรรม

ดังเช่นบุรุษผู้นี้

แม้มีทางพานางไปโดยง่าย แต่ก็มีใคร่กระทำ’

(ภาพปักชี: 84 - 85)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เทศนาโวหารให้เห็นถึงลักษณะคุณลักษณะของผู้เป็นบัณฑิตที่สามารถ
เอามาเป็นเยี่ยงอย่างได้ “ต้องเป็นผู้มีศีล มีปัญญา และตั้งอยู่ในธรรม” ซึ่งเป็นเทศนาโวหารที่
เกิดขึ้นในใจ จากที่ภิกษุได้สดับมาจากพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 6

แต่บัดนี้ โสปานไม่มีอาวุธชนิดใดพิเศษยิ่งกว่ามือเปล่า

เขากำคอกอสรพิษไว้แน่น แล้วแหวกว่ายน้ำดำลงไป ได้น้ำสว่างใสวราวมไฟจุดอยู่
มาจนรู้สึกตนเป็นอย่างดีนับแต่เริ่มบริกรรมเป็นต้นมา

เขาคงเข้าไปสู่ชายพระญาณแห่งพระมหานรชนแน่แท้ เนื่องด้วยเขาแลเห็นพระองค์
ตรัสกับผู้ใดเมื่อใดเขามีแจ้ง แต่แสงแห่งธรรมแลภาสิตแห่งพระศาสดาได้นี้ศักดิ์สิทธิ์ใส
สร

‘มนุษย์เป็นอันมาก ถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเข ป่า อาราม และรุกขเจตีย์ว่าเป็น
ที่พึ่ง

สรณะนั้นแลไม่เกษม สรณะนั้นไม่อุดม เพราะบุคคลอาศัยสรณะนั้นย่อมไม่พ้นจาก
ทุกข์ทั้งปวงได้

ส่วนบุคคลใดถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง ย่อมเห็นอริยสัจ 4 คือ
ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความกำถ่วงทุกข์ และมรรคมืองค์ 8 อันประเสริฐ ซึ่งยังสัตว์ให้ถึงความ
สงบแห่งทุกข์ด้วยปัญญาชอบ

สรณะนั้นแลของบุคคลนั้นเกษม

สรณะนั้นอุดม

เพราะบุคคลอาศัยสรณะนั้น ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้’

(มหายาในวาริ: 115 – 116)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นพระธรรมเทศนาที่โสปานได้ยินขณะระลึกถึงพระพุทธเจ้า เป็นการสอนโดยตรงที่เกิดขึ้นโดยข่ายญาณเดียวกัน

4.1.3.2. การสอนโดยยกตัวอย่าง ยกเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้น หรือเรื่องเล่าที่เคยได้ยินคนเล่าต่อๆ กันมา หรือได้สดับจากพระพุทธเจ้ามาเล่าต่อๆ กัน

ตัวอย่างที่ 1

เหตุอันเกิดที่สาวตถิ ดั่งนั้น ชาวเมืองสาวตถิรวมทั้งกับปิยะจึงประจักษ์แจ้งในความอัศจรรย์นี้ถ้วนหน้า

“พระเทวทัตต์ จมลงแล้วโดยลำดับ เพียงข้อเท้า เพียงเข่า เพียงเอว เพียงนม จนถึงคอ ในเวลาที่กระดูคางจรดถึงพื้นดิน ได้กล่าวคาถานั้นขึ้นว่า

“ข้าพระองค์ขอถือพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นบุคคลเลิศยิ่งกว่าเทพ เป็นสารถิฝักนรชน มีพระจักรพรรดิครอบรอบ มีพระลักษณะแต่ละอย่างเกิดด้วยบุญตั้งร้อยว่าเป็นที่หนึ่ง ด้วยกระดูกล่านี้ พร้อมด้วยลมหายใจ”...

“พระศาสดาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตต์ประพฤติผิดในเรา จมดินลงไปบัดนี้เท่านั้นหามิได้ แม้ครั้งก่อนเขาก็จมลงแล้วเหมือนกัน”

ครั้นเมื่อพระเทวทัตต์จมดินลงไปแล้ว มหาชนว่าเวียงยินดี พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระเทวทัตต์ตายแล้ว มหาชนยินดีมิใช่แต่บัดนี้เท่านั้น แม้ครั้งก่อน ก็ยินดีแล้วเหมือนกัน”

ภิกษุทั้งหลายทูลถามพระศาสดาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญบัดนี้พระเทวทัตต์เกิดแล้ว ณ ที่ไหน”

พระศาสดาตรัสว่า “ในอเวจีมหานรก”

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเทวทัตต์ประพฤติเดือดร้อนในโลกนี้แล้ว ไปเกิดในสถานที่เดือดร้อนนั้นแลอีกหรือ”

จึงตรัสพระคาถาว่า

“ผู้มีปกติทำบาป ย่อมเดือดร้อนในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมเดือดร้อน เขาย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 74-75)

เทศนาโวหารที่ยกมานั้นสไบเมืองได้ตัดตอนมาจากพระอัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1 พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส เป็นการยกเรื่องราวที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงผลกรรมของผู้ทำความผิดต่อพระพุทธเจ้า คือพระเทวทัตต์ที่จมลงสู่พื้นดินถึงสองครั้ง ทุกครั้งที่พระเทวทัตต์ตายผู้คนมากมายต่างก็ยินดี และแม้จะได้ไปเกิดใหม่ก็ไปเกิดใน “อเวจีมหานรก”

โดยยกพระคาถากล่าวทิ้งท้ายที่แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำบาปหนักถึงขั้นปองร้ายผู้อื่นนั้นเมื่อตายไปแล้วย่อมจะตกนรก ไม่มีความสุขทั้งขณะที่มีชีวิตและขณะที่ตายไปแล้ว

ตัวอย่างที่ 2

เช้าวันหนึ่งนายพรานนั้นถือธนู มีสุนัขห้อมล้อมออกไปป่า พบภิกษุรูปหนึ่งกำลังเที่ยวบิณฑบาตในระหว่างทาง...พลางคิดด้วยความโกรธว่า

‘เราพบคนกาลกรรณี่ วันนี้จักไม่ได้สิ่งอะไรเลย’...

ฝ่ายพระเถระเที่ยวบิณฑบาตในหมู่บ้าน ทำภติกแล้วจึงกลับสู่วิหาร ฝ่ายนายพรานเที่ยวป่าไม่ได้อะไร เมื่อกลับมาก็คพบพระเถระอีก จึงคิดว่า ‘วันนี้เราพบคนกาลกรรณี่อีกแล้ว... เราจักให้สุนัขทั้งหลายกัดพระรูปนั้น’...

พระเถระอ้อนวอนว่า

‘อุบาสก ท่านอย่าทำอย่างนั้น’...

ว่าแล้ว พระเถระจึงรีบขึ้นต้นไม้ต้นหนึ่งโดยเร็ว นั่งในที่สูง...สุนัขทั้งหลายพากันล้อมต้นไม้ไว้

นายโกกะจึงร้องว่า

‘ท่าน แม้ขึ้นต้นไม้ก็ไม่พ้นไปได้’ กล่าวแล้วแทงพื้นเท้าของพระเถระด้วยปลายลูกศร พระเถระได้แต่อ้อนวอนว่า ‘ขอท่านอย่าทำเช่นนั้น’ แต่นายโกกะไม่คำนึงถึง...กลับกระหน่ำแทงใหญ่ พระเถระจึงยกเท้าข้างที่ถูกแทงขึ้น หย่อนเท้าที่สองลง แม้เมื่อเท้าที่สองถูกแทงอยู่จึงยกเท้าขึ้นขึ้นอีก

นายโกกะไม่คำนึงคำอ้อนวอนของพระเถระ แทะพื้นเท้าทั้งสองด้วยอาการอย่างนี้ สรีระของพระเถระเป็นประดุจถูกกรมด้วยคบเพลิง เสวยเวทนาจนไม่สามารถคุมสติไว้ได้ จีวรที่ห่มจึงหลุดตกลงมาคลุมศีรษะนายโกกะ

เหล่าสุนัขก็รุกกันเข้าไปในระหว่างจีวร ด้วยสำคัญว่า ‘พระเถระตกลงมา’ แล้วจึงรุมกัดกินเจ้าของของตนเหลือเพียงกระดูก

พระเถระจึงหักกิ่งไม้แห้งกิ่งหนึ่งขวางสุนัข เหล่าสุนัขเห็นพระเถระแล้ว รู้ว่า ‘พวกตัวกัดกินเจ้าของเอง’ จึงหนีเข้าป่า

พระเถระเกิดความสงสัยในศีลของตน จึงไปสู่สำนักพระศาสดากราบพูลถามว่า

‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกนั้นอาศัยจีวรของข้าพระองค์ฉิบหายแล้ว ศีลของข้าพระองค์นี้ไม่ด้าวพร้อยแลหรือ สมณภาพของข้าพระองค์ยังคงมีอยู่แลหรือ’

พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของพระเถระนั้นแล้ว ตรัสว่า

‘ภิกษุ’ ศีลของเธอไม่ต่างพร้อย สมณภาพของเธอยังมีอยู่เขาประทุษร้ายต่อเธอผู้ไม่ประทุษร้าย จึงถึงความพินาศ ทั้งมิใช่แต่ในบัดนี้อย่างเดียวเท่านั้น แม้ในอดีตกาลแล้วเหมือนกัน’

ครั้นแล้ว จึงทรงเล่าเรื่องหมอผู้ต้องการประกอบเวชกรรมแล้วใหู้กัดเด็กเพื่อจักได้รักษา มีทรัพย์มาซื้ออาหาร โดยลวงเด็กให้เข้าไปดูงูในโพรงไม้ แต่บอกว่านั้นคือลูกนกสาธิตา จงจับมัด เด็กน้อยคนหนึ่งจึงจับคองูดึงออกมา สลัดไปอยู่บนกระหม่อมของหมอ งูรัดก้านคอ หมอกัดถนัดนี้จนถึงสิ้นชีวิต

นายโกะกะก็เช่นเดียวกัน

พระศาสดาจึงตรัสพระคาถาว่า

‘ผู้ใด ประทุษร้ายต่ออนรชนผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้บริสุทธิ์ไม่มีกิเลส บายย่อมกลับถึงผู้นั้น ซึ่งเป็นคนพาลนั่นเอง เหมือนรุสีอันละเอียดที่เขาขัดทวนลมไปฉะนั้น

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 130-131)

ข้อความที่ยกมานี้สไปเมืองตัดตอนมาจาก พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 5 เพื่อยกตัวอย่างเรื่องเล่าของภิกษุที่ถูกนายพรานทำร้ายและให้สุนัขกัดภิกษุ เพราะคิดว่าภิกษุนั้นทำให้ตนไม่สามารถล่าสัตว์ได้ แต่สุดท้ายนายพรานจึงถูกสุนัขของตนเองกัดถึงแก่ความตาย ภิกษุซึ่งเกรงว่าศีลจะขาดจึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อทูลถามถึงศีลของตน ซึ่งยังคงอยู่เช่นเดิม โดยสไปเมืองได้ยกพระคาถาเพื่อแสดงให้เห็นย้ำให้เห็นว่า การทำร้ายผู้อื่นนั้น บาบที่เกิดขึ้นย่อมเป็นของผู้ที่กระทำบาปนั่นเอง

ตัวอย่างที่ 3

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเทศนาธรรมเรื่องนางลูกสุกรินคู่ตัวหนึ่ง โดยวันหนึ่ง ขณะที่กำลังทรงบิณฑบาตอยู่นั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นนางลูกสุกร จึงทรงแยมพระโอบุส... ขณะที่ทรงแยมพระโอบุสนั้นเองพระอานนทเถระจึงแลเห็นแสงสว่างเปล่งรังสีออกจากช่องพระโอบุส จึงทูลถามเหตุที่ทรงมีพระอาการเช่นนั้นพระองค์จึงรับสั่งให้พระอานนทเถระนางลูกสุกร ครั้นแล้วจึงทรงเล่าถึงชาติภพของนางลูกสุกรให้ฟังว่า แต่ชาติปางก่อนนั้นนางลูกสุกรตัวนี้เคยเกิดเป็นไก่ในศาสนาของพระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่า กุสันธะ นางไก่นั้นเมื่อได้ฟังเสียงประกาศธรรมของภิกษุรูปหนึ่งสาธยายวิปัสสนากรรมฐานอยู่ นางไก่ได้รับรสแห่งพระธรรมเต็มที ครั้นจุติแล้วจึงไปบังเกิดเป็นราชธิดาในราชตระกูลกาลต่อมาวันหนึ่ง พระนางเสด็จเข้าไปในที่ถ่ายอุจจาระ ได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่นอนอันยังให้พระนางเกิดความหมายรู้ในสภาวะแห่งความเป็นนอนจนบรรลุสุตมณาน เมื่อถึงกาลกิริยาแล้ว จึงไปบังเกิดในพรหมโลกแล ณ ที่นั้น ได้ผิตพลาตในกุศลวิถิ จุตแล้วจึงมากำเนิดเป็นสุกรในภพนี้

ครั้นแล้วจึงตรัสพระคาถา ความว่า ‘ต้นไม้ เมื่อรากไม่มีอันตรราย ยังมั่นคง ถึงแม้บุคคลตัดแล้ว ย่อมงอกขึ้นได้อีกทีเดียวฉันใด ทุกข์นี้ เมื่อตัดมหานุสัยอันบุคคลยังขจัดไม่ได้แล้วย่อมเกิดขึ้นร่ำไป

แม้ฉันนั้นก็ดี กระแสแห่งตัณหา 36 ซึ่งไหลไปในอารมณ์อันเป็นที่พอใจ อันเป็นธรรมชาติกล้ำ ย่อมมีแก่บุคคลใดที่มีความดำริอันใหญ่ อาศัยรากะ ย่อมนำบุคคลผู้มีทิวี่ทั่วไปตามกระแสแห่งตัณหา

ตัณหาจุใจแล้ว แตกขึ้นแล้วยอมตั้งอยู่
 ท่านทั้งหลายแลเห็นตัณหานั้นเป็นดังเถาวัลย์ที่เกิดแล้ว
 จงตัดรากเสียด้วยปัญญาเถิด
 โสมนัสทั้งหลายที่ซ่านไปแลเป็นต้นเหตุจางเหนียวยอมมีแก่สัตว์
 สัตว์ทั้งหลายนั้นอาศัยความสำราญ จึงเป็นผู้แสวงหาความสุข
 พระเหล่านั้นแลยอมเป็นผู้เข้าถึงชาติ ชรา
 หมูสัตว์ผู้ขังอยู่ในสังโยชน์แลกิเลส ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อยๆ อยู่ช้านาน
 หมูสัตว์อันตัณหาล้อมไว้แล้ว ย่อมกระเสือกกระสนเหมือนกระต่ายที่นายพรานดักไว้
 แล้วฉนั้น
 ครั้นจบพระธรรมเทศนา ชนเป็นอันมาก ต่างก็บรรลุอริยมรรคโดยถ้วนหน้า...

(ไพรีในมรรย: 137-139)

ข้อความที่ยกมานั้นเป็นเหตุการณ์ขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จออกบิณฑบาตกับพระอานนท์
 และได้พบกับลูกสุกรตัวหนึ่ง จากนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงปาฏิหาริย์เมื่อยกแยมพระโอษฐ์แล้วมี
 รัศมีเปล่งประกายออกมา แล้วจึงทรงเล่าถึงสาเหตุที่มีรัศมีเปล่งออกมาให้กับพระอานนท์ได้ฟัง
 หลังจากนั้นจึงทรงตรัสพระคาถาโดยเป็นข้อความที่สไบเมืองได้ตัดตอนมาจาก พระธัมมปัทมสูตร
 กถาแปล ภาค 8 เป็นพุทธพจน์ของพระพุทธโคดมที่ทรงแสดงธรรมให้กับผู้คนที่เข้าฟังพระธรรม
 เทศนา ทรงเปรียบราคา หรือ ความใคร่ในกามคุณว่าเหมือนกับเถาวัลย์ที่เติบโตและงอกเลื้อยไป
 เรื่อยๆ แต่หากต้องการจะตัดเถาวัลย์ หรือ ราคาะนั้น สามารถใช้ปัญญาในการตัดได้รากลึกลงไป
 เสีย เพราะตัณหาและราคาที่เกิดขึ้นกับสรรพสัตว์นั้นจะเหมือนกับยางเหนียวๆ ของต้นไม้ที่จะติด
 ตัวไปทั่ว และยังเปรียบเทียบอีกด้วยว่า การได้ล้อมตัณหาไว้นั้นนอกจากจะทำให้ห่างไกลจากกิเลส
 แล้ว ก็จะมีเหมือนกับกระต่ายที่ถูกนายพรานดักไว้ แสดงให้เห็นว่าการมีปัญญานั้นจะทำให้ดับกิเลส
 ตัณหา และราคาได้

ตัวอย่างที่ 4

“แม้พระสัพพัญญูเจ้ายามเพ็งตรัสรู้บรรลุพระโพธิญาณ ก็ยังเคยทรงปริวิตกถึงสัตว์
 ทั้งปวงผู้ไม่อาจติดตามพระองค์ล่วงไกลเข้าไปสู่ธรรมะอันลึกซึ้งนี้ได้...ด้วย...ธรรมะนี้เป็นสิ่งที่
 ประณีตยิ่ง บัณฑิตชาติเท่านั้นจึงสามารถรู้ระลึกตรึกตาม โดยเสด็จพระพุทธองค์ข้ามพ้นฟาก
 ผืนแห่งสงสารหรือแม้ไม่ข้าม หากดำรงตนอยู่ด้วยความชอบตามอัธภาพแห่งความเป็นคน ก็
 ย่อมนับว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่ฝึกได้สอนได้...ท่านเองก็ได้สดับแล้วซึ่งพระสัพพัญญูที่พระองค์ทรงแสดง
 หลังเที่ยง มนุษย์มี 4 จำพวกโดยสังเขป ก็สามารถเข้าใจถ่องแท้โดยพลัน...พวกที่สอง ต้อง
 อรรถาธิบายละเอียดลอออย่างกล่าว ส่วนพวกที่สามก็จำต้องมีอุบายในการสั่งสอนอบรม
 แนะนำให้คบหาแต่บัณฑิต หวังให้บัณฑิตจับจูงไปสู่หนทางชอบ คนสามพวกถือว่ามีโอกาส
 สว่างไสวด้วยกาย วาจาแลมโนสุจริต แม้ต่างระดับกันก็ยิ่งเบาใจว่าสอนได้ แต่พวกสุดท้ายนั้น

ลิ...ที่ถือเป็นมนุษย์หินชาติต่ำช้า...ไม่ว่าสัตว์ธรรมดา ไฉนก็พอไหวอันประเสริฐเพียงไหน ก็มีอาจ
โน้มน้าวให้เขาเหล่านั้นไปสู่ธรรมจรรยาใดๆ ได้”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 106-107)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการใช้เทศนาโวหารที่เป็นการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าต่อบุคคล
อื่น เพราะตนเองนั้นได้ระดับพระธรรมเทศนามาก่อนหน้าแล้ว โดยได้กล่าวถึง มนุษย์ 4 จำพวก ที่
สามารถเข้าใจในธรรมะได้ในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงกังวลว่าอาจจะไม่
สามารถทำให้ทุกคนเข้าใจถึงธรรมะได้เหมือนกันทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 5

เมื่อห้าปีผ่านไป บุริสะเคยพาศิษยานุศิษย์เดินทางไกลจนได้เข้าเฝ้าพระศากยมุณี
พุทธเจ้าขณะทรงสอนเวไนยสัตว์ ณ พระเชตะวัน กรุงสาวัตถี ทรงปรารภเรื่องนางกุนทลเกสี
ธิดาเศรษฐีผู้ได้ใจเป็นสามี แลใจทำอุบายจักพานางไปฆ่า เพื่อแย่งชิงเครื่องประดับมาขาย
นำเงินไปซื้อสุรา แต่นางรู้ทัน จึงคิดการอันใหญ่ ผลักใจตกเหวลงไป นางได้แต่โคกเศร้าเสียใจ
ในกรรมหนักที่กระทำ จึงมาขอบรรพชาอุปสมบทในพุทธศาสนา มีชื่อว่ากุนทลเกสีเถรี บรรลุ
พระอรหันต์ภายในสองสามเพล

(กาพย์ปักษ์: 7)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นเทศนาโดยการยกเรื่องเล่าของนางกุนทลเกสีธิดาเศรษฐีผู้ได้ใจ
เป็นสามี เมื่อใจจะพานางไปหานางจึงผลักใจตกเหวลงไป ความโคกเศร้าเสียใจในกรรมหนักที่
กระทำ จึงมาขอบรรพชาอุปสมบทกับพระพุทธเจ้า ชื่อว่ากุนทลเกสีเถรี บรรลุพระอรหันต์ภายใน
เวลาต่อมา

ตัวอย่างที่ 6

“พระผู้มีพระภาค” โสปานได้ยืนถนัดจึงอุทานด้วยเสียงอันดัง “จริงสิ...พระผู้มีพระ
ภาค...ยามนี้ พระองค์ท่านประทับอยู่ที่ใดท่านลุง”

“อยู่ ณ ป่ามิตทายวันนามว่าป่าจิงฉวีสะ ครั้นแล้วจึงเสด็จเลยไปประทับที่บ้านปารี
เลยยกะ จำพรรษาอยู่ที่ควงไม้สาละใหญ่แห่งหนึ่งในราวป่ารักชิตวัน” ปาวุสชฎิลสงจิตมาสูจิต
ของมาณพอัน...สัมผัสได้โดยตลอด “มีช้างปารีเลยยกะเป็นผู้อุปัฏฐาก”

“เหตุไฉนจึงไม่มีหมูสงฆ์แวดล้อมเล่าท่านลุง”

“เรื่องมีอยู่ว่า พระสันยธรแลพระธรรมถึงกุ่มเถียงกันเรื่องพระวินัย...ดูกร โสปาน...
จำเดิมแต่กาลนั้น นอกจากภิกษุทั้ง 2 รูปแยกออกเป็น 2 ฝ่ายแล้ว ผู้อุปัฏฐากถวายปัจจัย
บรรยายให้เขาฟัง ยิ่งความเพลิดเพลิดเกษมสันต์หาใดเปรียบ “แม้เทวดาผู้คุ้มครองรักษา
เทวดาผู้สถิตอยู่ในอากาศ บริวารของเทวดาเหล่านั้น ตลอดจนปฤชชนทั้งปวง ก็ได้แยกออกเป็น
2 ฝ่าย จนแม้พรหมโลกก็ไกลาหลกก็ถองเนื่องด้วยสงฆ์วิวาทกัน...พระผู้มีพระภาคจึงเสด็จ
ไปสู่โสมิตตามราม ตรัสห้ามเหล่าสงฆ์ว่า ขอท่านอย่าได้ทำการแตกร้างกัน...”

ขึ้นชื่อว่าการแตกร้าง การทะเลาะ การแก่งแย่งแลวิวาทนั้น ทำความฉิบหายให้

แม้นางนกลูกกิก้า อาศัยการทะเลาะกัน ยังอาจทำให้พระยาข้างถึงสิ้นชีวิต...แม้กกกระจบบตั้งหลายพัน อาศัยความวิวาทกันก็ได้ถึงความสิ้นชีวิต
แต่ภิกษุก็หาเชื่อฟังพระโอรสพระสัพพัญญูไม่
พระองค์จึงทรงระอาพระทัย เสด็จเที่ยววิณทนาตในเมืองโกสัมพี โดยมีตรัสใดๆ แก่
ภิกษุสงฆ์ ทรงถือบาตรจีวรของพระองค์เสด็จพระองค์เดียวไปสู่ป่า ได้ข้างปาริเลยยกะ
อุปัฏฐากเป็นผาสุก...”

(มาหาในวาริ: 74-75)

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ปาวุสขภูติได้เล่าเรื่องการทะเลาะวิวาทของหมู่สงฆ์ที่แตกแยกเป็น 2 ฝ่ายให้กับโสปานฟัง โดยเรื่องที่ปาวุสขภูติเล่านั้นเป็นการตัดตอนมาจาก พระธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 7 ซึ่งปรากฏให้ทราบด้วยเชิงอรรถที่บันทึกไว้ในเล่ม

การใช้เทศนาโวหารในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของสไบเมืองนั้น นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้อ่านได้อรรถรส และมีจินตนาการบวกกับการคล้อยตามโดยมีความรู้สึก ความคิดไปตามผู้แต่ง เพราะมีการใช้การอุปมาโวหารในการเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนพร้อมทั้งมีการยกตัวอย่าง หรือการตัดตอนถ้อยคำมาเสริมข้อความให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

ผลจากการศึกษาการใช้โวหารในนวนิยายของสไบเมือง นอกจากจะได้รับความรู้แล้ว ยังช่วยให้เกิดจินตนาการ ความรู้สึก และอารมณ์ต่างๆ ตามมา ทั้งนี้ก็เพราะว่า โวหารเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างความงามด้านวรรณกรรมร้อยแก้วให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ซึ่งโวหารในนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของสไบเมือง เป็นโวหารที่มีศิลปะการใช้โวหารที่ดีเด่น โดยโวหารทั้ง 3 ประเภทนี้จะปรากฏอยู่ในเนื้อหาของนวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของสไบเมืองทั้ง 6 เล่ม จึงนับได้ว่านวนิยายอิงพระพุทธศาสนาชุดนี้ของสไบเมืองมีลักษณะที่โดดเด่นในการการใช้โวหารที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องราวและคุณธรรมที่สอดแทรกอยู่ในนวนิยายได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาการใช้โวหารที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมืองพบการใช้เทศนาโวหารมากที่สุด เนื่องจากการอธิบายยกพุทธพจน์ และตัวอย่างเรื่องราวต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในพุทธประวัติ โดยมีการสอนเรื่องการประพฤติปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นทั้งปวง โดยชี้ให้เห็นว่าทุกชีวิตล้วนเคยทำกรรมมาก่อน เห็นได้จากการยกอดีตชาติ หรือเรื่องราวต่างๆ เป็นแนวเทียบให้เห็นว่า พระพุทธองค์ก็ทรงทราบถึงที่มาของกรรมที่ทำให้เกิดผลกระทบของพระองค์ ผลกรรมที่ทำให้เกิดทุกข์ การเข้าเฝ้าเพื่อฟังสัทธรรมเพื่อดับทุกข์ และการน้อมนำคำสอนมาสู่จิตใจเพื่อการหลุดพ้น นอกจากนี้จะสังเกตได้ว่า การใช้โวหารที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนานั้นมักใช้โวหารมากกว่าหนึ่งประเภทในการนำเสนอ คือมีการใช้ พรรณนาโวหาร เทศโวหาร อุปมาโวหาร

และสาธกโวหารซ้อนทับกับไปเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในข้อธรรม และแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2.1.5 การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์เป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่จะปลุกเร้าอารมณ์ของผู้อ่านให้เคลิบเคลิ้มตามความรู้สึกของผู้เขียน หากใช้คำพูดธรรมดา ตรงไปตรงมาก็อาจไม่ได้สร้างความคิดให้ผู้อ่านได้จินตนาการต่อ ดังนั้นการใช้ภาพพจน์ที่ผู้ประพันธ์ได้นำเอาโวหารมาประกอบก็จะทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์และเกิดจินตนาการ ทั้งนี้แล้วแต่จุดประสงค์ของนักเขียน ความหมายอาจจะเป็นกำกวม หนักเบา คลุมเครือ หรือเข้มข้น ต่างไปบ้างตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก ความนึกคิด ความฝัน หรือความรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งขึ้น หรือน้อยลงแล้วแต่สติปัญญาของผู้อ่าน

ภาพพจน์เป็นกลวิธีการใช้ถ้อยคำเพื่อสร้างหรือทำให้เกิดภาพ และมักใช้ความเปรียบซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพและเข้าใจเรื่องราวที่ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดได้ง่ายและแจ่มชัด ลึกซึ้งยิ่งขึ้น จากการศึกษาการใช้ภาพพจน์ในนวนิยายอิงพุทธศาสนาพบลักษณะการใช้ภาพพจน์ ดังต่อไปนี้

2.2.1 อุปมา

2.2.1 อุปมา

2.2.3 อติพจน์

2.2.4 คำถามเชิงวาทศิลป์

2.2.1 อุปมา (Simile)

อุปมา (Simile) เป็นโวหารเปรียบเทียบความเหมือนของสิ่งสองสิ่ง โดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ลักษณะโวหารแบบนี้มักใช้คำที่แสดงความเปรียบให้เห็นหรือเข้าใจถึงความเหมือนของสิ่งสองสิ่งนั้น ซึ่งพบการใช้อุปมาในนวนิยายของสไบเมืองดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“พระสังฆกรรมเทศนานี้ อุปมาดังภาชนะอันคว่ำแลมีผู้มายกหงายขึ้น มิฉะนั้นไซ้รู้ ดูจวัตถุอันปกปิดอยู่ แลมีผู้มาเปิดเผยขึ้นซึ่งสิ่งอื่นกำบังให้ปรากฏแจ้งกระจ่างมิฉะนั้นดูจขี้บอกหนทางให้แก่คนอื่นหลงมรรคา มิฉะนั้น ดังแสงประทีปชวาลาอันตามด้วยน้ำมันในที่อันธการยังบุคคลอันบริบูรณ์ด้วยจักขุประสาท ให้เห็นซึ่งพัสดุสารสรรพูปารมณ ข้ำพระองค์ก็ถึงซึ่งไตรสรณคมน์เป็นที่พำนัก พระพุทธองค์จึงทราบตระหนักว่าเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่วันนี้ไปภายหน้า”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 104)

เป็นการเปรียบเทียบ “พระสังฆกรรม” ว่าเหมือนกับ “ภาชนะอันคว่ำ” ที่ถูกปกปิดไว้ เมื่อถูกหงายขึ้นแล้วจึงจะเห็นสิ่งที่ซ่อนอยู่ข้างใน แสดงให้เห็นว่าเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาก็เหมือนได้เปิดสติปัญญา ให้มีความรู้เห็นแจ้งตามธรรมดาของโลก และยังเปรียบเสมือนการชี้ทางให้กับคนที่กำลังหลงทาง เหมือน “แสงประทีปตามด้วยน้ำมันในที่อันธการ” คือ พระสังฆกรรมนั้นเป็นเหมือนแสงเทียน หรือ ตะเกียงที่สว่างไสวชุ่มไปด้วยน้ำมันที่ถูกจุดไว้ในที่มืด

ตัวอย่างที่ 2

ลำดับนั้น หมูเมฆพลันขยายกว้างออกไป หากคล้ายกับเลื่อนใกล้เข้ามา ดวงดาราในจักรวาลผุดเด่นเป็นดอกดวงพวงรอยราวสายสร้อยภูษิตา เบื้องขวา เบื้องซ้ายแลต่ำลงไปเรียงรายด้วยจุดทวิบาท พระยาปาริเลยยกะหมอบเฝ้า ไช้วงเทิดบาตรจีวรแห่งพระองค์ไว้ เบื้องหน้ามีผลขนุนแลกล้วยพร้อมหม้อน้ำสรงพระพักตร์เตรียมถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า

(มหายาในวาริ: 119)

เป็นการเปรียบเทียบ ดวงดาวกลางท้องฟ้าว่า เหมือนถูกจับมาประดับประดาเรียงร้อยสวยงามเหมือนสายสร้อย ท่ามกลางบรรยากาศของหมู่สัตว์นานาชาติที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 3

“ดูก่อนเจ้า เจ้าเป็นทาสของเศรษฐีก็จริงอยู่ แต่ข้าก็รู้ในบัดนี้ บางทีผู้มีทรัพย์กลับน้ำใจแห่งขอด ผู้ไร้ทรัพย์กลับเต็มเปี่ยมด้วยเมตตาประหนึ่งฝนแก้วตกลงจากอากาศ”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 91)

เป็นการเปรียบเทียบ “น้ำใจ” ของคนจนว่า มี “เมตตาประหนึ่งฝนแก้วตกลงจากอากาศ” หมายถึง “เมตตา” ที่ได้รับจากทาสนั้นเป็น “ฝนแก้ว” หรือฝนอันมีค่าที่โปรยปรายมาให้กับผู้ที่กำลังต้องการความช่วยเหลือ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจว่า ไม่จำเป็นจะต้องเฉพาะจงเจาะว่าเป็นเศรษฐีที่มีทรัพย์เท่านั้น เพราะคนที่ไม่มีทรัพย์สิ้นเงินทองมากมายก็มีน้ำใจ และอาจมีเมตตากับผู้อื่นได้มากกว่าเศรษฐี

ตัวอย่างที่ 4

“...หมูโจรทั้งหลายเข้าใจดีว่าพระองค์มิใช่เทพเทวะจากสวรรค์ชั้นใด...หากเป็นมนุษย์ธรรมดาผู้มีพระปัญญาอันโชติช่วงประหนึ่งดวงอาทิตย์ ยังความอบอุ่นแก่สรรพสัตว์ผู้เดือดร้อนเท่านั้น”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 86)

เป็นการเปรียบเทียบ “พระปัญญา” ของพระพุทธเจ้าว่าเหมือนกับ “ดวงอาทิตย์” เพราะแสงอาทิตย์นั้นจะส่องแสงสว่างให้ความอบอุ่นแก่โลก ซึ่งพระปัญญาของพระพุทธเจ้าก็เช่นกันที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ให้กับผู้เดือดร้อน เหมือนกับการได้รับความอบอุ่นจากแสงแดด

ตัวอย่างที่ 5

เพียงแต่ทบทวนถึงวันเวลาที่ได้เข้าเฝ้าพระองค์ แลพระศาสดาทรงแสดงธรรมเทศนา อันประดุจน้ำอมฤต จิตอันหมองเศร้าของเนโลกก็ค่อยคลายความซึ่งโกรธลงเป็นลำดับกลับนั่งสมาธิด้วยท่าทางกระปรี้กระเปร่าอีกครั้ง

(ไพรีในเมรัย: 18)

เป็นการเปรียบเทียบ “พระธรรมเทศนา” ของพระพุทธเจ้า เหมือนกับ “น้ำอมฤต” หรือ น้ำทิพย์ที่ช่วยจรรโลงจิตใจของผู้คนให้สดชื่นให้มีความสุข แม้แต่คนที่กำลังเศร้าหมองเมื่อมีโกรธ หรือ โมโห หรือมีทุกข์ในใจ เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว ก็ทำให้เกิดความสุข และมีสมาธิสดชื่นกระปรี้กระเปร่าทันที

ตัวอย่างที่ 6

“สัตบุรุษทั้งหลายย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนภูเขาคิมพานต์ ส่วนอสัตบุรุษ ย่อมไม่ปรากฏในที่นี้ เหมือนลูกศรอันเขาซัดไปในราตรีฉะนั้น”

(กาฬปัฏฐะ: 14)

เป็นการเปรียบเทียบ “สัตบุรุษ” หรือ ผู้ที่มีสัมมาทิฐิ ไม่เบียดบังผู้อื่นว่า อยู่ไกลเหมือนกับภูเขาคิมพานต์ และเปรียบเทียบ “อสัตบุรุษ” หรือ คนที่ไม่มีสัมมาทิฐิ คนที่ไม่ร่าเริงถือ ว่า เหมือนกับ “ลูกศร” ที่ถูกยิงไปในความมืด เพราะการยิงลูกศรไปในความมืดนั้นจะไม่สามารถมองเห็นลูกศรได้ และหายไปกับความมืด

จากการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาของสไบเมืองนั้น เป็นการเปรียบเทียบที่แทรกแนวคิดพุทธศาสนาไปพร้อมกับการนำเสนอเรื่องราวในนวนิยายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2.2 แนวเทียบ (Analogy)

แนวเทียบ เป็นการเปรียบเทียบของสองสิ่งซึ่งเหมือนกันในบางแง่ โดยใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่คุ้นเคยง่ายกว่า ซึ่งแนวเทียบที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมืองดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ดูกร บัณฑิต ข้าเห็นณนี้แล้วชวนให้คิดถึงหงส์ดำ 2 ตัว กะเต่าตัวหนึ่งจริงแท้...เดิมนั้น เต่าอาศัยอยู่ในสระแห่งหนึ่งในหิมวันต์ประเทศ...พบลูกหงส์ 2 ตัว ก็คบหากันจนสนิทสนมเป็นอันดี...วันหนึ่ง...หงส์จึงถามเต่าว่า...เพื่อนเอ๋ย...ที่อยู่ของพวกเราในถ้ำทอง บนพื้นแห่งภูเขาชื่อจิตตภูมิมหิมวันต์ประเทศเป็นที่น่ารักรื่นรมย์ยิ่งนัก ท่านจักไปกับพวกเราหรือไม่...เต่าก็ถามว่า ข้าจักไปได้อย่างไรเล่า หงส์ก็บอกว่า เราจักนำท่านไปหนอแล ถ้าเพียงแต่ท่านรักษาปากไว้ให้ได้ เต่าก็ตกลงใจ บอกให้หงส์ทั้งสองพาไป...หงส์ให้เต่าคาบตรงกลางไม้ท่อนหนึ่ง ส่วนหงส์ทั้งสองคาบปลายไม้ตัวละข้าง พาเต่าบินขึ้นสู่อากาศ หงส์บินร่อนพาเต่าผ่านหมู่

เด็กที่กำลังเรียงเล่นอย่างสำราญ ต่างก็ชี้ชวนให้กันดู...เฮ้ย...นั่นไงวงหงส์ 2 ตัว ให้เต่าคาบพ่อน
ไม้แล้วพามา...แปลกไวย...ต่างก็โวยวายครึกครื้น...เต่าได้ยินก็โมโหโหด...อ้าปากจะดำงว่าไอ้
เด็กเปรต เด็กจัญไร...โดยพลันก็ปล่อยพ่อนไม้ที่ตนคาบ ตกลงมาตาย ภายแตกเป็น 2 ภาค...
เต่าตายเพราะปากจริงแท้ เห็นฤาไม่”

(ภาพปักซี: 65)

เป็นการยกตัวอย่างจากชาดกเรื่อง กัจจยชาดก ว่าด้วยเต่า เป็นเรื่องราวของ หงส์กับเต่า ที่
สนิทสนมกันมาตั้งแต่เด็ก เมื่อหงส์ต้องการกลับไปยังถ้ำทองจึงชวนเต่าไปด้วย แต่เต่าไม่สามารถ
บินได้จึงต้องอาศัยหงส์ให้คาบไม้คนละข้างแล้วให้เต่านั้นคาบตรงกลาง แต่ระหว่างที่กำลังบินและ
คาบไม้อยู่นั้น ผ่านกลุ่มเด็ก เด็กต่างชี้ชวนกันดูแล้วหัวเราะทำให้เต่าไม่พอใจมาก อ้าปากดำงเด็ก
จึงทำให้ปากที่คาบไม้ไว้หลุดออกแล้วตัวเองก็ตกลงมาตาย เป็นการเล่าเรื่องให้เห็นเป็นตัวอย่างที่
ชัดเจนว่า ผู้ที่ไม่ระมัดระวังตามที่มีผู้ตักเตือนย่อมนำความทุกข์ ความอันตราย และอาจนำไปสู่การ
เสียชีวิตในที่สุด

ตัวอย่างที่ 2

“กรุงราชคฤห์เป็นเมืองเกิดของพระอัครสาวกชายชวา ตั้งเดิมที่ท่านเคยเป็น
‘ปริพาชก’ ผู้เป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาแต่ในที่สุดอุปติสสปริพาชกกับโกณฑปริพาชก ก็
เลื่อมใสพระศาสดาจนกระทั่งขอบวชเป็นสาวกนามว่า พระสารีบุตรแลพระมหาโมคคัลลานะ
พระอุปติสสเป็นบุตรของนางสารี จึงได้นามว่าสารีบุตร พระ โกณฑเป็นบุตรของนางโมคคัลลี
พระพุทธเจ้าจึงเรียกนามว่ามหาโมคคัลลานะ”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 156)

เป็นการยกตัวอย่างให้เห็นว่า พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะนั้น เดิมทีก่อนที่จะมา
เป็นพระอัครสาวกของพระพุทธเจ้านั้น เคยเป็นพราหมณ์ผู้ชาญฉลาดที่เป็นปรปักษ์กับ
พระพุทธศาสนามาก่อน แต่เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วจึงตัดสินใจออกบวชเป็นภิกษุและโดย
ชื่อของพระอัครสาวกทั้งสองนั้นเป็นชื่อที่ตั้งตามชื่อมารดา นอกจากนี้จะเป็นการยกตัวอย่าง
พราหมณ์ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความกตัญญูที่ยกย่องมารดาด้วยการ
ใช้ตั้งเป็นชื่อภิกษุ

ตัวอย่างที่ 3

“...ทางที่ทำให้สัตว์โลกต้องไปเกิดในเดรัจฉานภูมินั้น ก็เนื่องด้วยประกอบ
อกุศลกรรมแต่ปางก่อน จะหนักฤาเบาที่สุดแต่บาปที่กระทำ...ถ้าบาปหนัก ก็จักตกนรกเวสี
กาลนานเข้า แม้พ้นจากนรกแล้วยังมีเศษเสี้ยวแห่งบาปติดอยู่ ก็ต้องไปเกิดเป็นเปรตอสุรกาย...
ไปเกิดเป็นเปรตอสุรกายแล้ว ยังมีบาปเหลืออยู่อีก ยังมีได้ชดใช้ จึงต้องไปเกิดเป็นสัตว์
เดียรัจฉาน ที่ถือว่ายอมเยา แม้มีร่างตามขวาง ยามเดินต้องคว่ำออกไป ดังเช่น โค กระบือ ม้า
ลา แพะ แกะ แต่ก็ยังอยู่กับมนุษย์ได้ ไม่เหมือนเปรตอสุรกายที่อยู่กับหมู่มนุษย์มิได้”

(มายาในวาริ: 105)

เป็นการยกตัวอย่างให้เห็นว่า สัตว์ที่มีร่างกายขนานกับพื้นโลกนั้น “ดังเช่น โค กระบือ ลา แพะ แกะ” ยังสามารถอยู่กับมนุษย์ได้ แต่ “เปเรตอสุรกาย” ที่มีบาปหนักนั้นไม่สามารถอยู่ร่วมกับมนุษย์ได้ต้องไปเกิดในเดรัจฉานภูมิตามบาปกรรมที่ได้ทำไว้ ซึ่งการจะได้ไปเกิดที่ภพภูมิไหนนั้นก็ขึ้นอยู่กับ “อกุศลกรรม” ที่ได้ทำไว้ ยิ่งทำ “บาปหนัก” ก็จะต้องตกนรกเวจียาวนาน ถ้ายังมีบาปติดตัวอยู่ก็จะกลายเป็นเปรต แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำบาปทำกรรมไว้นั้นต้องชดใช้การกระทำของตน

ตัวอย่างที่ 4

“ดูกร มาณพ...เราใครเล่าถึงพรหมณผู้หนึ่ง ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระองค์จะเสด็จไปสงฆสถานในแม่น้ำพาลุกาฤๅไม่ เพราะแม่น้ำนั้นประชาชนถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ให้ความบริสุทธิ์เป็นนิจันรันดร เป็นที่ให้เกิดบุญ แลเป็นที่ลอบบาปกรรมที่ทำมาแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสตอบว่า คนพาลทำกรรมชั่วแล้ว แม้จะไปอาบน้ำเป็นประจำในแม่น้ำพาลุกาก็ดี ทำน้ำอภิกกะก็ดี ทำน้ำคยาภิก็ดี แม่น้ำสุนทริกาก็ดี แม่น้ำสรสวัตติก็ดี ทำน้ำประยาคก็ดี แม่น้ำพาลุกาก็ดี...ก็หาบริสุทธิ์ได้ไม่ แม่น้ำและทำน้ำเหล่านั้นจักทำอะไรได้ จะชำระคนมีเวร คนทำกรรมชั่ว คนมีบาปให้บริสุทธิ์มิได้เลย”

(ไพรีในเมรัย: 147)

เป็นการยกเรื่องราวเป็นตัวอย่าง พรหมณผู้หนึ่งเคยทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระองค์จะสงฆน้ำในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายหรือไม่ เพราะมีความเชื่อว่า การได้ลงแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์นั้นจะสามารถชำระล้างบาปได้ และพระองค์ตรัสอธิบายว่า คนพาลที่ทำชั่วไม่ว่าจะลงอาบน้ำที่สระอันศักดิ์สิทธิ์สักเพียงใดก็ไม่สามารถทำให้บริสุทธิ์ได้ ทำให้ผู้ฟังคล้อยตามและเข้าใจได้ทันทีว่า “แม่น้ำ” และ “ทำน้ำ” ไม่สามารถชำระล้างบาปให้กับคนมีเวรมีกรรมและทำชั่วได้เลย

ตัวอย่างที่ 5

“ดูก่อนภัตตะ เกิดเป็นชายต้องต่อสู้แค้นกับใจตนเอง ... ดับราคะเสียได้ ย่อมเสียมสิ้นความเดือดร้อนด้วยประการนานา แม้นเทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ยามเมื่อแย่งยื้อเทวีกันแลกัน ยังบันดาลโทสะให้สามโลกเร่าร้อนลุกเป็นไฟ...ภัตตะเอ๋ย เจ้ายังอยู่ในวัยหนุ่ม ยังจะพบเห็นนางงามผู้เหมาะสมแก่เจ้าอีกมากมายสตรีผู้เป็นสมบัติของบุรุษอื่น เจ้ามิบังควรไฝฝันถึง”

(เสียงแห่งมัจฉิมยาม: 18)

เป็นการยกตัวอย่างการขี้แย่งสตรีว่าเป็นความเดือดร้อนที่จะนำความเสื่อมเสียมาให้ แม้ “เทพผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ยามเมื่อแย่งยื้อเทวีกันแลกัน ยังบันดาลให้สามโลกเร่าร้อนลุกเป็นไฟ” คือทำให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่วทั้งแผ่นดิน นรก และสวรรค์ ดังนั้นชายที่อยู่ในวัยหนุ่มอย่าง “ภัตตะ” จึงไม่ควรแย่งนางอันเป็นที่รักของใคร เพราะด้วยวัยหนุ่มยังจะมีโอกาสได้พบเห็นสตรีอีกมากมาย เป็นการเตือนสติไม่ให้ไปแย่งของรักของใครเพราะย่อมนำความเดือดร้อนมาให้กับทุกฝ่าย

ตัวอย่างที่ 6

“ดูเหมือนทั้งชมพูทวีปจะรู้เรื่องนี้ทั่วกัน แต่ก่อนจะถูกธรณีสูบนั้น เทวทัตต์เจ็บหนัก อยู่เก้าเดือน เนื่องจากถูกพระผู้ใหญ่นิคนะของตบยับยุดอุระ เมื่อคิดว่าตนคงตายแล้วจึงขอ เข้าเฝ้าพระตถาคต ศิษย์ทั้งหลายจึงห้ามเทวทัตต์จากราชคฤหิถึงสาวตี วางเตียงลงข้างสระ โบกขรณี แต่เมื่อเทวทัตต์เอาเท้าทั้งสองหย่อนลงแตะแผ่นดิน ปฐพีก็แยกเป็นช่อง...พระเทวทัตต์ จมลงแล้วโดยลำดับ เพียงข้อเท้า เพียงเข่า เพียงเอว เพียงนม จนถึงคอ ในเวลาที่กระตุกจรด ถึงพื้นดิน ได้กล่าวคาถานั้นขึ้นว่า

ข้าพระองค์ขอถือพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นบุคคลเลิศเป็นเทพยิ่งกว่าเทพ เป็น สวรรค์ฝืนนรชน มีพระจักรุรอบคอบ มีพระลักษณะแต่ละอย่างเกิดด้วยบุญตั้งร้อยกว่าเป็นหนึ่ง ด้วยกระตุกเหล่านี้ พร้อมด้วยลมหายใจ”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 74-75)

เป็นการยกเรื่องราวของพระเทวทัตต์ว่าที่จริงถูกธรณีสูบสองครั้ง ไม่ใช่ครั้งเดียวอย่างที่ เข้าใจกัน เพราะก่อนที่จะถูกธรณีสูบครั้งที่ทำร้ายพระพุทธเจ้านั้น เคยถูกธรณีสูบตอนที่ถูกพระ ผู้ใหญ่ตบยับยุดอก และคิดว่าตนเองกำลังจะตายจึงขอเฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อเท้าแตะพื้นธรณีก็แยก ออก พระเทวทัตต์จมลงไป “เพียงข้อเท้า เพียงเข่า เพียงนม จนถึงคอ” แต่เมื่อกล่าวสรรเสริญพระ พุทธองค์จึงได้มีชีวิตอีกครั้ง ทำให้เห็นว่าผู้ที่ทำความผิดนั้นไม่ว่าอย่างไรก็ต้องรับกรรมของตนเอง

จากการใช้โวหารภาพพจน์แบบอุทาหรณ์ของสไปเมืองนั้น เป็นการยกตัวอย่างเรื่องเล่า พร้อมทั้งแทรกแนวคิดพุทธศาสนาในเรื่องของการทำบาปกรรมที่ผู้กระทำจะต้องชดใช้ และการ กระทำความดีที่ควรได้รับการยกย่องสรรเสริญยินดี ซึ่งการใช้อุทาหรณ์นี้จะทำให้นวนิยายมีความ น่าสนใจเพิ่มมากขึ้น

2.2.4 อติพจน์ (Hyperbole)

อติพจน์ คือ การใช้ความเปรียบแบบกล่าวเกินจริง โดยการกล่าวถึงสิ่ง หรือสภาพ หรือ เหตุการณ์ที่ไม่อาจเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง เพื่อให้กระทบอารมณ์ เน้นความรู้สึกให้หนักเห็นความ เข้มข้นของภาวะนั้นๆ โดยไม่ได้เพ็งเล็งถึงข้อเท็จจริง การกล่าวเกินจริงที่น่าเสนอแนวคิดพุทธ ศาสนา ปราบกฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

...พระบรมศาสดาประทับอยู่เหนืออาสนะพร้อมหมู่บริวารสงฆ์ แวดล้อมด้วยพราหมณ์
แลคฤหบดีมากมายนับไม่ถ้วน ขนบริเวณอุทยานเนื่องแน่นแทบจะหาที่ว่างมิได้...

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 87)

เป็นการกล่าวให้เห็นภาพของผู้ที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าบริเวณอุทยานว่ามีผู้คนมากมาย
“เนื่องแน่นแทบจะหาที่ว่างมิได้” ทำให้เห็นภาพผู้คนที่เบียดเสียดกันเพื่อจะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 2

“วันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดปีก่อน พระบรมศาสดาเสด็จลงจากบันไดแก้ว ส่วนบันไดทอง
นั้นเป็นที่ลงของหมู่เทพดา บันไดเงินเป็นที่ลงของหมู่พรหม เทพดาทั้งหมื่นโลกธาตุ ต่างนำ
เครื่องสักการบูชามาน้อมถวาย ผู้ชนครั้งนั้นเล่าก็มีอาจนับได้ว่าแน่นขนัดมากมายเพียงไร แม้
ธรรมทั้งสิ้นก็ไม่เหลือที่ว่างกระทั่งองค์เดียว เสียงสรรเสริญสดุดีพระมหากุณณาธิคุณอัน
ยิ่งใหญ่ก็บันลืออุโฆษทั่วทั้งไพโรพนาป่าเขา คนธรรพ์เทวนบุตรอันมีผิวงามดุจผลมะตูมสุก เป็นผู้
ดีดพิณขับร้องนำเสด็จพระสัพพัญญู”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 83)

เป็นการกล่าวให้เห็นภาพของผู้มาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าหลังจากที่พระองค์เสด็จโปรดพระ
มารดา ผู้ชนมาเข้าเฝ้าจำนวนมากจนทำให้ไม่มีที่ว่างเหลือแม้แต่ “องค์เดียว” ซึ่งมีความยาว
ขนาดข้อนิ้วกลาง (พจนานุกรมไทยอิเล็กทรอนิกส์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542) ทำให้เห็น
ว่าบริเวณนั้นแน่นขนัดไปด้วยผู้คนอีกทั้งยังมีเสียงสรรเสริญที่ดังก้องไปทั้งป่า ดังประโยคที่ว่า
“บันลืออุโฆษทั่วทั้งไพโรพนาป่าเขา”

ตัวอย่างที่ 3

นิลิกาสดับแล้วเกิดปีติร้อยเท่าพันทวี นางถวายบังคมพระชินสีห์แทบพื้นหญ้าอัน
อ่อนนุ่ม เพียรพยายามปลดเปลื้องความอาลัยในบุตรพราหมณ์ แลความปฏิบัติทุกขณะจิต
ให้หย่อนคลายผ่านความเวทศให้อาตุรในเหตุร้ายของมารดา ดุจแก้เครื่องจองจำพันธนาการ
ออกจากจิต

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 144-145)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการกล่าวถึงความรู้สึกของนิลิกาที่เกิดจากการได้เข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้าทำให้นางมีความสุข “ร้อยเท่าพันทวี” ทำให้เห็นพุทธานุภาพของพระองค์ที่ทำให้นาง
เกิดปีติสุขอย่างสูง

จากการใช้โวหารภาพพจน์แบบอติพจน์ของสไบเมื่อนั้น เป็นพรรณนาเหตุการณ์ที่เกิน
ความจริงที่สร้างอรรถรสและความน่าสนใจให้กับนวนิยาย

ส่วนในเรื่อง มายาในวาริ ไพรีในเมรัย และ กภาพักษี นั้น ไม่ปรากฏการใช้อติพจน์ที่
นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา เพราะในเรื่อง มายาในวาริ นั้นเป็นการพรรณนาถึงพุทธานุภาพ และ

พุทธปาฏิหาริย์ ส่วนในเรื่อง ไพร่ในเมรัย และ กาฬปักซี นั้น นอกจากนำเสนอเรื่องราวของพุทธานุภาพ พุทธปาฏิหาริย์ ยังแสดงถึงอิทธิฤทธิ์ของพระภิกษุผู้สำเร็จฌานชั้นต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ข้าแต่สมเด็จพระศาสดาจารย์” ปาวุสชฎิลกราบนมัสการเบื้องหน้าพระพุทธมุนินทร์ ผู้ทรงประดิษฐานเหนือเมฆา “ขอทรงช่วยปิดเป้ามหาภัยอันศัตรูหวังพิฆาตให้พ้นไปด้วยเจ้าข้า...ชายใจบาปนำสัตว์ร้ายมาใส่ไว้ในเสากลางแพ...มาณพจักพ่ายแพ้อาไม่เจ้าข้า...ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ...”

ทันใดนั้น ปาวุสชฎิล กุสโลชฎิลแลโสปานพลันได้ยินเสียงภิกษุหลายรูปล่องลอยมาในอากาศ

(มหายาในวาริ: 146)

จากตัวอย่างที่ปรากฏเป็นภาพที่เกิดจากการที่ปาวุสชฎิล กุสโลชฎิล และโสปานได้โดยฌานซึ่งมีข่ายพระญาณเดียวกับพระพุทธเจ้าจึงทำให้มองเห็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่เหนือก้อนเมฆ นอกจากนั้นเขาทั้งสามคนก็ “ได้ยินเสียงภิกษุหลายรูปล่องลอยมาในอากาศ” เหมือนกับได้เข้าเฝ้าพระองค์อย่างแท้จริง

ตัวอย่างที่ 2

‘ภิกษุรูปหนึ่งใน 30 รูป ได้เข้าเฝ้าพระศาสดา ฟังธรรมแล้วบรรลุพระอรหัต พระอานนทเถระจึงทูลถามว่า ภิกษุเหล่านั้นหายไปไหน พระศาสดาตรัสตอบไปว่าทางอากาศ พระอานนทก็ทูลถามอีกว่า ภิกษุเหล่านั้นเป็นชีนาสพหรือ พระศาสดาก็ตรัสว่าใช่เช่นนั้น ภิกษุเหล่านั้นฟังธรรมในสำนักเราแล้ว บรรลุพระอรหัตแล้ว...’

(ไพร่ในเมรัย: 100)

จากตัวอย่างที่ปรากฏเป็นภาพการแสดงปาฏิหาริย์ของภิกษุที่ปรากฏต่อพระพุทธเจ้าและพระอานนท์ เนื่องจากได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วบรรลุพระอรหัต

ตัวอย่างที่ 3

ภิกษุมีอายุยังคงบำเพ็ญภาวนา ทอดกายให้ตรง เพื่อดำรงสติไว้มั่น รำลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า แลเห็นพระองค์ลอยอยู่ตรงหน้า ราวพระสุรเสียงล่องมาในอากาศ ครั้งที่ต้องเรียนก็มีภูฐานกับภิกษุรวมทั้งสิ้น 500 รูป พระบรมศาสดาทรงฉายพระฉัพพัตถ์พร้อมด้วยตรัสพระคาถา...

ภิกษุมีอายุเพียรเจริญวิปัสสนาจนความเจ็บปวดลดน้อยลงตามลำดับแลเห็นสิ่งรอบกายราวกับเหาะเหินเดินอากาศได้

(กาฬปักซี: 108-109)

ตัวอย่างที่ยกมานี้ เป็นการพรรณนาความรู้สึกของภิกษุที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้าเมื่อเกิดความเจ็บปวด เมื่อ “ดำรงสติไว้มั่น” แล้วจึงเห็น “พระองค์ลอยอยู่ตรงหน้า ราวพระสุรเสียงล่องมา

ในอากาศ” ซึ่งเป็นภาพที่ภิกษุมองเห็นได้จากการเจริญวิปัสสนา นอกจากนี้ยังทำให้ความเจ็บปวดต่างๆ ลดน้อยลง และมองเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัวเหมือนสามารถเดินกลางอากาศได้

2.2.5 คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question)

คำถามเชิงวาทศิลป์ คือ การใช้คำถามเพื่อเร้าความรู้สึกนึกคิดบางประการ เป็นประโยคคำถามลอยๆ ที่เป็นไปในเชิงรำพึงรำพันเพื่อแจ้งให้ผู้ฟังทราบมากกว่า ซึ่งโดยแท้จริงแล้วมิได้ต้องการคำตอบ

ตัวอย่างที่ 1

“พระมหาสมณะสถิตอยู่ที่ใดเจ้าข้า” เขาตะโกนออกไปด้วยความเจ็บปวดโหยให้เหลือพรรณนา “ข้าพระองค์สำนึกในวชิรกรรมที่ได้บังอาจดูหมิ่นบัดนี้แล้ว มาตราว่าข้าพระองค์จะดับดินสิ้นเชื้อ ก็ขอให้ข้ามีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์เกิดพระเจ้าข้า”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 87)

ตัวอย่างนี้เป็นคำถามที่ภักตตะตะโกนออกมาด้วยความเจ็บปวดเหมือนเป็นการเอยนามของพระพุทธองค์เพื่อแสดงการสำนึกในความผิดที่ตนเองเคยกล่าววาจาล่วงเกินพระพุทธเจ้า และปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนตายเพื่อดับทุกข์ที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างที่ 2

“แม่แต่นกก็ยังมิพอใจที่มันประมาทหมิ่นข้าเมื่อเล่าความอันพระศาสดาตรัสให้ฟัง... ความอหังการของมันมาจากไหน” ภิกษุผู้มีอายุสะกดอารมณ์ไว้ได้ตามสมควร “มันเคียดแค้นพระศาสดาเรื่องใด ฤา มิได้เคียดแค้น แต่ด้วยกิเลสอันแน่นหน้าของมัน จึงชวนให้เกิดความเป็นพาลขึ้นมา” น้ำเสียงภิกษุผู้มีอายุถึงกับแข็งกล้าหากก็มีอ่อนน้อม ลงน้ำหนักทุกถ้อยคำ

(กาฬปักขี: 78)

ตัวอย่างนี้เป็นการตั้งคำถามของพระภิกษุขึ้นมาลอยๆ เมื่อเห็นกิริยาอาการของเตมาสตัวละครในเรื่องที่พูดจาดูหมิ่นพระพุทธเจ้าอยู่เสมอมจนทำให้หนักกาฬปักขีไม่พอใจ คำถามนี้ตอกย้ำให้เห็นว่าเตมาสแสดงกิริยาอหังการและเคียดแค้นจนต้องตั้งคำถามย้อนกลับเป็นเชิงได้ว่าเตมาสเป็นผู้มีจิตใจหยาบกระด้างเต็มไปด้วยกิเลสและความอหังการมีนิสัยเป็นพาล แม่แต่นกยังไม่พอใจการกระทำที่จวบจ้วงของเตมาส

ตัวอย่างที่ 3

“ศรัทธาอยู่ที่ใจ มาตราว่าเจ้าจะไกลจากศาสดาองค์นั้นสุดปากแผ่นดิน ก็ใช่หัวใจเจ้ามาถึงพระองค์” ปัจจันต์เอ่ยขึ้นอีกเมื่อแลเห็นอาการกระอักกระอ่วนของมาณพ “การเดินทางแห่งใจนั้นใหญ่ยิ่ง จงเชื่อข้าเถิด หน้าที่แลคุณสมบัติของพราหมณ์จะยิ่งหย่อนกว่าศาสนาอื่นก็หาไม่ หากเจ้าปฏิบัติครบถ้วนหน้าที่หกประการ พร้อมด้วยคุณสมบัติอีกสิบเอ็ดประการ บอกข้า

เกิดว่า เจ้ายังจะพ่ายแพ้ผู้ใดในโลกนี้อีกหรือ” วาพะอันกอบรด้วยเหตุผลของคบดี ใ้มน้ำว
ดวงจิตมาณพให้หยุดชะงัก วางศรัทธาอันมีต่อพระตถาคต ผู้ทรงอยู่ในหทัยมาช้านานไว้
ชั่วคราว

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 108)

ในตัวอย่างนี้เป็นการตั้งคำถามของปัจเจกผู้นับถือศาสนาพราหมณ์ที่มีต่อชายหนุ่มผู้นับ
ถือศาสนาพราหมณ์แต่เริ่มหันไปสนใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ให้ย้อนระลึกถึง
คุณสมบัติและหน้าที่พราหมณ์ของตนเองว่าตนปฏิบัติหน้าที่ที่น่าจะเพียงพอแล้ว เป็นการตั้ง
คำถามเชิงวาทศิลป์ให้มาณพอรรถจักร์คู่สนทนาในเรื่องคล้อยตามความคิดว่า ศาสนาพราหมณ์ก็
สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวที่ดีกว่าศาสนาพุทธ แม้จะไม่ได้รับคำตอบจากชายหนุ่ม แต่ก็ทำให้เขาหยุด
คิดถึงพระพุทธเจ้าชั่วคราว จะเห็นได้ว่าการตั้งคำถามนี้แม้ไม่ได้ต้องการคำตอบ แต่ก็เปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของชายหนุ่มคนหนึ่งที่ยึดมั่นในพระพุทธเจ้าได้ชั่วคราว

แม้ตัวอย่างนี้จะไม่ได้แสดงถึงแนวคิดพุทธศาสนา ช้ำยังดูได้แย่งความศรัทธาในพุทธ
ศาสนาแต่ลักษณะของบทสนทนาที่ย้อนแย้งกับแนวคิดพุทธศาสนาเช่นนี้นำไปสู่การอธิบาย
แนวคิดทางพุทธศาสนาในท้องเรื่องดังจะได้วิเคราะห์ในบทที่ว่าด้วยบทสนทนาที่แสดงแนวคิดทาง
พุทธศาสนา

ตัวอย่างที่ 4

“...ข้าพเจ้าเปี่ยมด้วยความปรารถนาจะไปสู่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยคิดว่า สวากผู้
เฉลียวฉลาด ยังสามารถแผ่ธรรมจนข้าพเจ้าซาบซึ้งถึงปานนี้ หากพบศาสดาองค์แท้จะได้
บุญญาบารมีสักเพียงไหน”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 59)

ในตัวอย่างนี้เป็นคำถามเชิงคาดคะเนของพราหมณ์ผู้หนึ่งถึงปรารถนาจะเข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้า แสดงถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธเจ้า จึงอยากรู้ว่าหากได้พบนั้นพระองค์จะมี
บุญญาบารมีสักเพียงใด

ตัวอย่างที่ 5

มาณพเข้านอนแล้ว แต่นอนมิหลับ ฝ่ากระดืบกระสายพลิกกายไปมา...ทั้งอดิมานี้
แลวัลลภก็ชิงกันผลัดเปลี่ยนเข้ามาทั้งขวาช้ำยจนปั่นป่วนตลอดหทัย ทนไฉนนั้น ก็นึกถึงพระ
ศาสดาขึ้นมาได้จึงพนมมือวิงวอน

“ข้าแต่พระสัพพัญญู...ข้าพระองค์มิรู้จะทำอย่างไรจะถอนตนแล้วเจ้าข้า...”

(ไพรีในเมรัย: 61-62)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นคำถามที่เกิดจากความกระวนกระวายใจของจิเรนชายหนุ่มที่รุ่มร้อน ด้วยผู้หญิงสองคนคืออติมานางผู้เป็นที่รัก และนางวัลลกีนางผู้เคยมีความสัมพันธ์ร่วมหลับนอน ด้วย เป็นคำถามที่ร่ำพิงร่ำพันแบบสิ้นหนทางที่จะยับยั้งสติของตนเองได้

ตัวอย่างที่ 6

“...ดูกร โสปาน เจ้าเคยเห็นสัตว์โลกใดไร้ทุกข์บ้าง...

ฉะนั้น จงทำความสมาธิในสุขและทุกข์ ลาก แลเสื่อมลาก ความชนะความแพ้ที่
ข้าเคยพรัากล่าว...”

(มหายาโนวารี: 72)

จากตัวอย่างเป็นการตั้งคำถามเพื่อให้โสปานได้คิดว่า ในโลกนี้ไม่มีผู้ใดไม่ทุกข์ ดังนั้นจึงควรวางตัวให้เป็นปกติทั้งเวลาสุข เวลาทุกข์ มีลาภ เสื่อมลาภ รวมถึงความแพ้ชนะ

จะเห็นได้ว่าการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ หรือคำถามแบบไม่ต้องการคำตอบนั้น มีทั้งเป็นการตั้งคำถามที่ตัวละครรำพึงรำพันถามตัวเอง และเป็นคำถามที่ตัวละครอีกตัวหนึ่งกระตุ้นให้ตัวละครอีกฝ่ายหนึ่งได้คิด ซึ่งเป็นกลวิธีการใช้ประโยคคำถามแบบหนึ่งที่สไบเมืองใช้ในการถ่ายทอดแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยาย

จากการศึกษาเรื่องการใช้ภาพพจน์ของสไบเมืองนั้น พบว่าสไบเมืองใช้ภาพพจน์ทั้งแบบอุปมา แนวเทียบ อติพจน์ คำถามเชิงวาทศิลป์ เพื่อนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ในนวนิยายได้อย่างลงตัว ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพขณะรับรู้เรื่องราวที่แทรกอยู่ภายใน จึงถือได้ว่าการใช้ภาพพจน์ของสไบเมืองนั้นทำให้นวนิยายอิงพุทธศาสนาชุดนี้ชวนติดตาม

กล่าวได้ว่าการศึกษาเรื่อง ไหวหารและภาพพจน์ที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมืองนั้นพบว่า สไบเมืองใช้ไหวหาร 3 ลักษณะในการถ่ายทอดเนื้อหา คือบรรยาย ไหวหารพรรณนา ไหวหาร และเทศนา ไหวหาร ด้านการใช้ภาพพจน์นั้น พบการใช้ 4 ลักษณะ คือ อุปมา แนวเทียบ อติพจน์ และคำถามเชิงวาทศิลป์ เพื่อสร้างอรรถรสและเร้าความรู้สึกน่าสนใจให้เกิดขึ้นกับนวนิยาย อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ความเข้าใจแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกไว้เป็นอย่างดี

บทที่ 5

ภาษาสนทนาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา

บทสนทนานับว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์ประกอบที่เป็นตัวละครมากที่สุด เพราะว่าตัวละครไม่ว่าจะเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นตามแนวใด จะต้องมีบทสนทนาประกอบด้วยเสมอ ความเข้าใจโดยทั่วไปนั้น บทสนทนาคือถ้อยคำโต้ตอบกัน หรือบทเจรจาของตัวละครในนวนิยาย เพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ทรรศนะของตัวละคร บทสนทนามีความสำคัญต่อการเขียนนวนิยายและเรื่องสั้นหลายประการ เช่น ช่วยให้การดำเนินเรื่องเป็นไปได้อย่างดี ลดความหน้าเบื่อหน่ายของผู้อ่าน ที่จะต้องอ่านบทบรรยายหรือบทพรรณนาที่ยืดยาวติดต่อกัน ด้วยการใช้บทสนทนาของตัวละครแทน นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้บทสนทนาแนะนำตัวละคร ช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักบุคลิกลักษณะนิสัยใจคอ อารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนทรรศนะของตัวละครแต่ละตัว ยิ่งไปกว่านี้ บทสนทนายังมีส่วนสำคัญช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมอีกด้วย

บทสนทนามีความจำเป็นต่อนวนิยายมากเพราะช่วยให้เรื่องสนุกน่าสนใจ ถ้านวนิยายไม่มีบทสนทนาเลย มีแต่บทบรรยายหรือพรรณนาเท่านั้น ก็จะไม่ชวนให้อ่านให้ติดตาม การแทรกบทสนทนาเข้าไปสลับกับบรรยายหรือพรรณนา และการนำเสนอบทสนทนาในสัดส่วนที่มากกว่าการบรรยายและพรรณนาจะทำให้เรื่องเล่าดูมีชีวิตชีวาน่าติดตาม และสร้างบุคลิกของตัวละครได้ชัดเจนขึ้นจากบทสนทนา กล่าวได้ว่าบทสนทนาเป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้นวนิยายแตกต่างจากนิยายหรือนิทานที่มีมาแต่เดิม

ในการศึกษาบทสนทนาในนวนิยายของสไบเมื่อนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ใน 3 ประเด็น คือ

1. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ
2. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรม
3. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณและพุทธธรรม

1. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ

คือ บทสนทนาที่มุ่งแสดงถึงพระคุณอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า จากการศึกษานวนิยายของสไบเมืองพบบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ ปรากฏดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ข้าแต่ท่าน...ยังมีผู้ลุกขึ้นต่อต้านพระพุทธองค์บ้างหรือไม่” วัสสานะเอ่ยด้วยน้ำเสียงขุ่นข้อง

“มีสิพอนุ่ม” ภิกษุสูงวัยตอบ...”เป็นธรรมดาของทุกสิ่งที่เกิดใหม่ ย่อมต้องมีอุปสรรคศัตรูทั่วไป แต่พระบรมครูมิได้ทรงหวาดหวั่นแม้แต่น้อย เนื่องด้วยทรงรู้แจ้งต่อความเศร้าหมองทั้งปวงอันครอบงำอยู่ในดวงใจโลก จึงทรงบากบั่นเสด็จไปทั่วเขตขัณฑสีมาในมหาชนบททั้งหลายนี้โดยมิทรงย่อท้อ ทรงบรรลुพระประสงค์ทุกประการ แม้ษัตริยาธิราชเช่นพระเจ้าพิมพิสารแห่งมคธ พระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งโกศล ก็ยังทรงถวายองค์เป็นมหาอุบาสกยิ่งใหญ่ ยินดีในธรรมยาตราแห่งพุทธองค์”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 52)

จากตัวอย่างเป็นบทสนทนายระหว่างวัสสานะชายหนุ่มผู้เกิดในตระกูลพราหมณ์ และภิกษุสูงวัยที่ได้พบกันขณะเดินทาง วัสสานะเกิดข้อสงสัยว่าจะมีผู้ใดบ้างหรือไม่ที่ไม่ศรัทธาในพระพุทธเจ้า เพราะก่อนที่จะออกบวชนั้นภิกษุรูปนี้ก็นับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน

การใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า วัสสานะเป็นผู้ยึดมั่นในศาสนาพราหมณ์และวรรณะของตน เมื่อพบบุคคลซึ่งเปลี่ยนแปลงความนับถือศาสนาเดิมของตน และออกบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาจึงเกิดข้อสงสัย ส่วนภิกษุนั้นด้วยวัยสูงวัยกว่า และความศรัทธาในพระพุทธเจ้าจึงได้ถ่ายทอดรายละเอียดของพระองค์แก่วัสสานะอย่างชัดเจนถึงพระคุณอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าที่ทรงเผยแผ่พระธรรมให้แก่ชาวโลก

ตัวอย่างที่ 2

“ท่านช่างเล่าจริง ๆ ขวนเพลิดเพลินยิ่งนัก” พราหมณ์หัสตะเอ่ยชม

“ผู้นิยมเลื่อมใสพุทธศาสนาเล่าต่อกันมา ข้าพเจ้าจึงจดจำไว้ เนื่องจากเรื่องราวของเจ้าชายสิทธัตถะจำง่าย...” กล่าวกันว่า ทรงเผยแผ่ธรรมะเพื่อประโยชน์คือความสุขกายสุขใจของชนทั้งหลาย มากกว่าจะมุ่งเน้นถึงทรัพย์ศฤงคาร...ข้าแต่ท่านผู้เจริญ...ข้าพเจ้ายินมาว่าผู้ไปเข้าเฝ้าพระศาสดาศากยมุนีมีทุกฐานะตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินจนถึงจัณฑาล...ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงตั้งใจไว้นานแล้วอย่างมั่นคงว่า ข้าพเจ้าจะไปเข้าเฝ้าพระองค์ให้จงได้ ในโอกาสอันควร”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 158)

บทสนทนาที่เทียบตัวอย่างมาเป็นการพูดคุยกันระหว่างพราหมณ์หัสตะและโคธนะชายผู้ช่วยชีวิตพราหมณ์หัสตะและบุตรชายจากการตกหน้าผา ซึ่งทั้งหัสตะและโคธนะต่างมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า แม้ว่าทั้งสองจะไม่เคยพบพระองค์มาก่อนก็ตาม

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นถึงความสนใจของหัตตะที่มีต่อเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่โคธนะถ่ายทอดให้ฟัง ส่วนโคธนะนั้นด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าจึงมีความใส่ใจจดจำเรื่องราวรายละเอียดต่างๆ ของพระองค์เพื่อถ่ายทอดให้กับผู้อื่นได้ฟัง อีกทั้งความซาบซึ้งที่พระพุทธเจ้าเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติกับทุกชนชั้นเสมอกัน จึงทำให้เขาปรารถนาจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์สักครั้งหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 3

“ข้า...บอก...แล้ว...ว่า...ข้าจะขอถวายตัวเป็นสาวกของเจ้าชายสิทธัตถะ...พระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้า”

“ตามใจเจ้า ภัตตะ” โรปนะปลอบประโลม...“แต่เจ้ายังมีได้บอกข้าเลยแม้แต่คำเดียวว่า เจ้าชาย สิทธัตถะคือผู้ใด มีปัญญาอย่างไร” โรปนะถามไถ่

“ข้าเอง” นักบวชสนองตอบ “ข้าเป็นผู้เล่าขานให้มาจนผู้นี้ฟังถึง เจ้าชายแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ วงศ์ศากยราช โอรสพระเจ้าสุทโธทนะแลสิริมหามายากษัตริย์ ยามเมื่อพระองค์เสด็จจากพระนครโกทธร เหยียบย่างวางพระบาทลงบนปฐพี ทรงดำเนินไปสู่ทิศอุดรได้เจ็ดก้าว แล้วเปล่งพระสุรเสียงว่าอาตมานี้ประเสริฐใหญ่ยิ่งในโลกหาผู้ใดเสมอมิได้ แลชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายของอาตมา พลันโลกธาตุทั้งสี่ก็สว่างไสวปรากฏบุณนิมิตเป็นมหัศจรรย์ ปราศทุกข์ปวงจึงพร้อมใจกันทำนายว่า พระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมพันธัญญาเจ้า แลบัดนี้คำทำนายนั้นก็สมจริงทุกประการ”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 92-93)

จากตัวอย่างข้างต้นนั้นมีส่วนร่วมสนทนาทั้งหมดสามคนคือ ภัตตะชายหนุ่มผู้ขาดใจเสาะหาสัจจากการถูกทำร้าย โรปนะผู้เฒ่าซึ่งดูแลกองเกวียนและเป็นเสมียนญาติผู้ใหญ่ของภัตตะ และนักบวชซึ่งให้ที่พักแก่ภัตตะเมื่อขึ้นมาบ่นยอดเขาและเป็นผู้เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าศาสดาองค์ใหม่ให้แก่ภัตตะได้ฟัง

จากการใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า ภัตตะมีความมุ่งมั่นที่จะออกบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ส่วนโรปนะนั้นเป็นผู้ยึดมั่นในศาสนาพราหมณ์และไม่เคยรับรู้เรื่องราวของพระพุทธเจ้ามาก่อนจึงเกิดความสงสัยว่า “เจ้าชายสิทธัตถะคือผู้ใด” แต่สำหรับนักบวชนั้นแม้ไม่เคยพบพระพุทธเจ้าแต่ด้วยความเลื่อมใสในพระองค์จึงถ่ายทอดเรื่องราวของพระองค์ให้กับผู้อื่นฟังได้ฟังถึงพุทธคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์

ตัวอย่างที่ 4

“ข้าแต่ท่านลุง ก็ผู้ใดหนอแลจกตอบได้”

“มีสิเจ้า” ปาวุสขฎิลกล่าว...”ข้าตอบได้ก็ด้วยเคยเฝ้าพระองค์สองครั้ง...แต่ละครั้งได้บังเกิดมหัศจรรย์ขึ้นในใจ...”

“ผู้ใดฤที่ท่านว่า...”

“จกมีผู้ใดล่วงรู้ฟ้าดินเท่าพระศาสดาผู้มาแต่ศากยวงศ์” ผู้ทรงบำเพ็ญภavana ทำลายความมั่งงังของชาวเมืองผู้ยังมีอาจปลดเปลื้องทุกข์เข็ญกลายเป็นคนยากไร้ สิ้นเนื้อประดาตัวกันทั่วหน้า ให้เข้าใจอาเทศ

(มายาในวาริ: 20)

บทสนทนาที่ยกมานี้เป็นการติดต่อกันโดยฉานของโสปานและปาวุสขฎิลผู้เป็นอาจารย์และเพื่อนของลุงถึงความสงสัยว่าผู้ใดจะตอบปัญหาเกี่ยวกับความทุกข์ยากต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้

จากการใช้ภาษาสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่าโสปานเป็นชายหนุ่มที่ยังคงต้องการปลดเปลื้องความทุกข์ที่เกิดขึ้นของตนเอง เมื่อไม่มีทางออกจึงได้เอยถามกับลุงถึงหนทางดับทุกข์ ส่วนปาวุสขฎิลนั้นในฐานะอาจารย์ก็พร้อมจะแนะนำสั่งสอนศิษย์อยู่เสมอ เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าและเกิดความรู้สึก “อัศจรรย์” ขึ้นในใจจึงมีพระองค์เป็นที่พึ่ง และถือว่าพระองค์ “ล่วงรู้ฟ้าดิน” ดับทุกข์เข็ญที่เกิดขึ้นได้

ตัวอย่างที่ 5

...”ก่อนเคลื่อนขบวนเกวียน ข้าจึงนมัสการพระศาสดา ขอพระองค์จงช่วยพี่ชายข้าให้รู้ประมาณกาลแลใจ มิทำอันใดให้เดือดร้อน...นมัสการแล้วค่อยผ่อนคลายความกังวล...”

อาราได้แต่หัวเราะเบาๆ ในลำคอ กล่าวต่อไปว่า

“ดูกร...ทั้งๆ ที่นางยังมีเคยพบพระศาสดา เหตุไฉนจึงศรัทธาเพียงนี้...”

“พ่อเล่าไม่ก็คำ...ข้าพเจ้าก็ปีติจนซาบซ่านไปทั้งกาย ใครไปฟังพระธรรมเทศนาทันใด

...”

“ท่านเชื่อง่ายจริงหนอ...”

“ข้าพเจ้าเชื่อพอก่อนผู้ใด...พอนับถือสิ่งไหน ข้าพเจ้าก็นับถือสิ่งนั้น”

“ท่านช่างเป็นบุตรที่ดียิ่ง...” อาราลงเสียง หากสำเนียงที่ออกมาก็น่าสงสัย...

(ไพรีในเมรีย: 108)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการสนทนาระหว่างอติมานี และอารา อติมานีเป็นหญิงสาวที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา ส่วนอารานั้นไม่ได้มีความสนใจในศาสนาใด สนใจแต่เพียงนางอติมานีเท่านั้น จึงพูดคุยกุยกยอกเข้าได้ตอบนางไปทุกคำถาม

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่าอติมานีเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าแม้จะไม่เคยพบพระองค์มาก่อน แต่เมื่อบิดาเกิดความเลื่อมใสนางจึงเลื่อมใสตามไปด้วย เพราะเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้าจะทำให้พี่ชายของตนนั้นเลิกดื่มเหล้าและเที่ยวหญิงขายบริการได้ ส่วนอารานั้นสนใจแต่ในตัวนางอติมานีและต้องการแต่งงานกับเท่านั้น ไม่ได้สนใจที่จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยความเลื่อมใส แต่เดินทางไปเพื่อติดตามนางเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 6

“ก็เหตุใดจึงต้องห่มผ้า” เตมาสเข้ามานั่งพลางซักถาม “ถ้าธรรมของศาสดาเจ้าดีแท้ต้องปกป้องได้แม้ร้อนหนาว”

“กล่าวเช่นนี้ก็ฟังได้ว่าหาความ” ภิกษุหนุ่มอีกรูปหนึ่งย้อนตอบ

“ข้านะฤาหาความเจ้า” เตมาสส่งเสียง “พูดให้ดีหน่อยแล ข้านี้ฤาหาความ...เพียงแต่ถามเท่านั้นว่า ถ้าธรรมแห่งศาสดาเจ้าดีจริง ย่อมต้องมีบารมียิ่งล้นไม่ต้องห่มผ้าก็มพล เหตุไฉนจึงมิใช้ธรรมนั้นแลหมกกันหนาว”

“พระศาสดาฤาภิกษุ ฤาชี ดาบส โยคี ต่างก็มีสรีระ 32 เช่นมนุษย์ทั่วไป แต่ไม่เหมือนมนุษย์ทั่วไป โดยเฉพาะมนุษย์ดิรัจฉาน ก็เนื่องด้วยทรงมีดวงปัญญาอันประเสริฐสูงส่ง พระปัญญาของพระองค์คือประทับแห่งพิภพ ยากจักบรรยายให้ผู้โง่เขลาฟังได้จบสิ้น”

(กาฬปัฏฐะ: 44)

ตัวอย่างบทสนทนาที่ยกมานี้เป็นบทสนทนาระหว่างเตมาสผู้ไม่นำเกรงต่อผู้ใด และยังพูดจาดูหมิ่นพระพุทธเจ้าและภิกษุอยู่เนืองๆ มักใช้วาทจากกล่าวหาความกับภิกษุอยู่เสมอ

การใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นแสดงถึงความก้าวร้าวของเตมาสที่ใช้วาทจากร้าวร้าวหาเรื่องภิกษุเพื่อต้องการสร้างความเป็นปอใจให้กับภิกษุ สำหรับภิกษุหนุ่มนั้นด้วยยังอยู่ในวัยหนุ่มจึงมีการโต้แย้งเตมาสด้วยถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา ส่วนภิกษุสูงอายุผู้เจริญในธรรมและมีสติไตร่ตรองมากกว่าจึงโต้แย้งเตมาสด้วยความสุขุมแต่เนือความกินใจ โดยยกพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้ามาเล่าให้กับเตมาสฟัง

บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณของพระพุทธเจ้านั้น สไปเมืองมิได้ใช้ในการแสดงแนวคิดพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในพระคุณอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าที่ต่อชาวพุทธตั้งแต่สมัยพุทธกาลอีกด้วย

2. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรม

คือ การถ่ายทอดแนวคิดพุทธศาสนาผ่านหลักธรรมในพุทธศาสนา ทั้งด้วยบทสนทนาที่สนับสนุนและโต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา ซึ่งล้วนมุ่งนำไปสู่การแสดงพุทธธรรม สิ่งที่น่าสนใจที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรวิเคราะห์บทสนทนาในนวนิยายของสไบเมือง คือ การถ่ายทอดแนวคิดพุทธศาสนาทั้งในด้านของการสนับสนุนและโต้แย้ง เพราะบทสนทนาที่ทำหน้าที่นี้จะนำไปสู่ความเข้าใจแนวคิดพุทธศาสนาได้ชัดเจนขึ้น

2.1 ภาษาสนทนาที่สนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนา

บทสนทนาเหล่านี้แสดงถึงการถ่ายทอดแนวคิดทางพุทธศาสนาโดยตรง ปรากฏเมื่อตัวละครได้ตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน

ตัวอย่างที่ 1

“วัลยาโมลี” กับปิยะเรียก

“ลูกเอ๋ย” สวีกาอุบโลมที่ว่างนางอย่างผูกพัน วิญญาณนั้นรำให้ “เจ้ายังจะต้องดำรงคงอยู่สืบไป มิอาจขัดขืนเวลาแห่งกรรมได้ ลินกรรมเมื่อใด ชีพเจ้าจักสิ้นไปเอง”

“ขอเจ้าจงบูชาพระสมณโคดม ถวายบังคมพระองค์ท่านทุกคืนวันอย่าได้เว้น ตีมอมฤตรสจากธรรมที่พระองค์ประทานแก่มหาชนแม้มีโอกาสวันใด ขอเจ้าจงเข้าเฝ้าสดับพระสัทธรรมให้ได้”

“ต่อไป เจ้าจะมีแต่เวทนาหนักยิ่ง” สวีกากล่าวถ้อย

“เมื่อไม่มีผู้ใดช่วยเจ้า เจ้าจงเป็นที่พึ่งแห่งตน ในอาณาจักรแห่งพระพุทธศาสนานี้ อุดมด้วยพลังอันยิ่งใหญ่ หากเจ้ายึดมั่นอย่างแท้จริง ก็ดับความพินเพื่อนของสติได้ดียิ่ง”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 139)

จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้นเป็นการปลอบใจของพ่อและแม่ที่เป็นวิญญาณไปแล้ว คือ กับปิยะ และนางสวีกาที่กำลังปลอบใจลูกสาว คือ วัลยาโมลีที่กำลังโศกเศร้าแทบสิ้นสติที่พ่อกับแม่ต้องเสียชีวิต จนนางเองรู้สึกต้องการที่จะตายตามไปด้วย ผู้เป็นพ่อจึงต้องบอกแก่นางให้รู้ว่าคนเราเมื่อสิ้นกรรมก็จะสิ้นชีพแต่ระหว่างที่นางยังมีชีวิตอยู่นั้นให้มี “พระสมณโคดม” เป็นที่พึ่งและให้หาโอกาสเข้าฟังพระธรรมเทศนาให้ได้ เพราะพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้านั้นเมื่อได้ยึดมั่นนำมาปฏิบัติแล้วจะช่วยให้มีสติ และเมื่อขาดที่พึ่งอย่างพ่อกับแม่แล้ว นางก็ต้องเป็นที่พึ่งของตนเอง

การใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นความรักความผูกพันของพ่อ แม่ และลูกเป็นอย่างดี ใช้คำพูดที่แสดงถึงความเอ็นดูรักใคร่ยามปลอบประโลมใจ ดังคำว่า “ลูกเอ๋ย” ที่ผู้เป็นแม่ใช้เรียกลูกสาว และยังทำให้ทราบบุคลิกลักษณะของผู้เป็นพ่อว่า เป็นผู้มีความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา มีพระพุทธเจ้าที่พึ่ง มีพระสัทธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เพราะบอกให้ลูกสาว “ขอเจ้าจงบูชาพระสมณโคดม ถวายบังคมพระองค์ท่านทุกคืนวันอย่าได้เว้น ตีมอมฤตรสจากธรรมที่พระองค์ประทาน

แก่มหาชนแม้มีโอกาสวันใด ขอเจ้าจงเข้าเฝ้าสดับพระสัทธรรมให้ได้” เพื่อจะทำให้นางได้คลายทุกข์ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เข้าใจความเป็นไปของชีวิตว่าทุกอย่างขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม ดังข้อความที่ว่า “เจ้ายังจะต้องดำรงคงอยู่สืบไป มิอาจขัดขึ้นเวลาแห่งกรรมได้ สิ้นกรรมเมื่อใด ชีพเจ้าจักสิ้นไปเอง” พร้อมยังเน้นย้ำให้นางวัลยาโมลีพึงพาดตนเองเพราะไม่มีใครที่จะช่วยนางได้ ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน

ตัวอย่างที่ 2

“...ตลอดหลายวันที่ภิกษุอาพาธอยู่นั้น ข้าพเจ้าเป็นผู้ดูแล พุดคุยกับภิกษุอีกสองรูปผู้คอยรับใช้ภิกษุกลางคน แต่ภิกษุรูปหนึ่ง อายุประมาณสามสิบ พุดจาขาดฉาน ปัญญาไว... เป็นผู้เล่าความหมายเกี่ยวกับพระศาสดาให้ข้าพเจ้าฟัง” มาณพธีแจ้ง “ทำให้ข้าพเจ้าเปี่ยมด้วยความปรารถนาจะไปสู่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยคิดว่า สวากผู้เฉลียวฉลาด ยังสามารถแผ่ธรรมจนข้าพเจ้าซาบซึ้งถึงปานนี้ หากพบศาสดาองค์แท้จะได้บุญญาบารมีสักเพียงไหน”

ทั้งพุทธชะแล่นลีลาพลอยสดับความในใจของอัสนะพร้อมกัน

พราหมณ์หัสตะจึงกล่าวตอบ

“ที่ข้าเดินทางมานี้ นอกจากปรารถนาจะสนทนารธรรมกับฤๅษีแล่นักบวชแห่งภูเขา วินธัยแล้ว ยังหมายใจจะเดินทางต่อไปยังเขตวนาราม กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เพื่อเข้าเฝ้าแลลงสดับพระธรรมเทศนาจากพุทธางกูรอีกด้วย...”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 58-59)

บทสนทนาที่เทียบตัวอย่างมานี้เป็นบทสนทนาของพราหมณ์หนุ่มที่ชื่อว่า “อัสนะ” ที่เกิดความศรัทธาในพระพุทธเจ้าหลังจากได้พุดคุยกับภิกษุอาพาธที่เล่าเรื่องราวของพระพุทธองค์ให้ฟัง จนเกิดความเลื่อมใสและปรารถนาที่จะไปเข้าเฝ้าให้ได้ ซึ่งในขณะเดียวกัน “พราหมณ์หัสตะ” พราหมณ์เฒ่าผู้ยึดมั่นในธรรมก็มีความต้องการที่จะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อฟังพระธรรมเทศนาด้วยเช่นกัน

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นทราบว่า “อัสนะ” พราหมณ์หนุ่มเป็นคนช่างสังเกต เพราะสามารถประเมินอายุ และวิเคราะห์ลักษณะของภิกษุเพื่อถ่ายทอดให้ผู้ฟังได้อย่างที่เปี่ยม ดังข้อความที่ว่า “...ภิกษุรูปหนึ่ง อายุประมาณสามสิบ พุดจาขาดฉาน ปัญญาไว... เป็นผู้เล่าความหมายเกี่ยวกับพระศาสดาให้ข้าพเจ้าฟัง” และยังเป็นผู้ที่มีความสนใจในสิ่งใหม่และอยากรู้อยากเห็น เพราะเขานั้นยังไม่เคยได้พบพระพุทธเจ้าหรือสดับพระธรรมเทศนามาก่อน แต่พอได้ฟังเรื่องเล่าจากภิกษุก็เกิดความศรัทธาจนอยากจะทำเข้าเฝ้าด้วยตนเองเพราะแคลงใจในพระบุญญาบารมีของพุทธองค์ ดังข้อความที่ว่า “ทำให้ข้าพเจ้าเปี่ยมด้วยความปรารถนาจะไปสู่พระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยคิดว่า สวากผู้เฉลียวฉลาด ยังสามารถแผ่ธรรมจนข้าพเจ้าซาบซึ้งถึงปานนี้ หากพบศาสดาองค์แท้จะได้บุญญาบารมีสักเพียงไหน” ส่วนพราหมณ์หัสตะนั้นแสดงให้เห็นว่าเป็น

ผู้สนใจใฝ่รู้ไม่ว่าจะศาสนาใด นักบวชคนใด หรือ ฤๅษีตนไหนเมื่อได้พบก็ต้องการที่จะสนทนาธรรม ด้วยทั้งสิ้น และมีความต้องการที่จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยตนเอง เพราะต้องการรู้ว่าพระธรรมเทศนาของพระองค์นั้นเป็นอย่างไร บทสนทนาของพราหมณ์ทั้งสองคนจึงแสดงให้เห็นว่า พระธรรมเทศนาเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรจะได้สดับรับฟังสักครั้งหนึ่งในชีวิต

ตัวอย่างที่ 3

“ท่านก็รู้...หล่มลึกแห่งกามคุณร้อนแรงยิ่งกว่าหลุมเพลิงหลุมไค ผุ่สัตว์ทั้งหลายมัก มีปัญญาอันมีตบอดยามถูกฉกด้วยไฟกาม กามจึงเป็นบ่อเกิดแห่งศึกใหญ่ชั่วกัลป์ มิมีวันเปลี่ยนแปลง” ผู้เฒ่าอรรถาธิบาย “ก็แล้วเหตุใดท่านจึงไม่พานางมาเฝ้าสมเด็จพระสมณะเพื่อ ฟังพระสัทธรรมบังเล่า อย่างน้อยความหวังว่า นางจะได้แลเห็นแสงสว่าง ไม่ก่อกองไฟแห่งเว รานูเรสไปก็ยังมีอยู่พระสัพพัญญูเจ้าทรงยกย่องสตรีเสมอด้วยบุรุษ ไม่ทรงกดขี่เยี่ยงทาส ทรงรับรองสตรีไว้ในพุทธมณฑลแล้ว สตรีเป็นเพื่อนผู้ประเสริฐสุดของสามี เป็นมารดาอันบุรุษ ทั้งหลายพึงนับถือเทิดทูนเช่นเดียวกับมารดาแห่งตน”

“ข้าพเจ้าไม่พานางมา...ด้วยเห็นว่านางเป็นความเสื่อมทรามของครัวเรื่อน มิพึง บังควรเข้ามัสการพระมหาบุรุษเยี่ยงพระองค์”

“จงคิดใหม่เสียเถิด...ท่านเอ๋ย...การที่พระมหาบุรุษเสด็จลงมาตรัสรู้ในโลก ก็มีใช่เพื่อ โปรดสัตว์ที่มีสันดานเสื่อมทรามดอกหรือ”

“สาธุ...”ผู้ฟังยกมือพนมระหว่างอก “ข้าพเจ้าขอบคุณท่านยิ่งนัก...เส้นหญ้าเส้นเดียว เท่านั้นก็สามารถบดบังดวงตะวันได้...หากถึงเช้าตรู่วันพรุ่งเมื่อใด ข้าจะปลดปล่อยนางจาก ตรวนพามาเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเมื่อนั้น”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 109-110)

คำพูดของผู้เฒ่าคนแรกนั้นสะท้อนให้เห็นว่า เป็นผู้มีความรู้และเข้าใจในเรื่องของ “กาม” ว่าเป็นสิ่งอันตรายและทำให้เกิดทุกข์ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ยึดมั่นในพุทธศาสนาหลังจากที่ได้สดับ พระธรรมเทศนามาก่อนแล้ว และมีความเชื่อว่าการได้เข้าเฝ้าพระสัทธรรมของพระพุทธเจ้านั้นจะ ช่วยดับทุกข์ ทำให้ผู้ได้ฟังนั้นหยุดก่อเวรกรรม ส่วนชายอีกคนหนึ่งซึ่งกำลังทุกข์ใจด้วยบุตรสาวของ ตนนั้นประพฤติไม่ดี ลุ่มหลงอยู่มัวเมากับผู้ชายหลายคน และถือว่า “นางเป็นความเสื่อมทรามของ ครัวเรื่อน” จึงไม่อยากพาออกจากบ้าน และไม่อยากพามาพบพระพุทธเจ้า

จากการใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า ชายทั้งคนนั้นมีพระธรรมคำ สอนและมีพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง แต่ผู้เฒ่ามีความรู้และเข้าใจในชีวิตมากกว่า พร้อมยังอธิบายให้ ชายคนนั้นได้เข้าใจอีกด้วยว่า “การที่พระมหาบุรุษเสด็จลงมาตรัสรู้ในโลก ก็มีใช่เพื่อโปรดสัตว์ที่มี สันดานเสื่อมทรามดอกหรือ” คือการที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นก็เพื่อโปรดสัตว์ให้หลุดพ้นจากทุกข์

และความเศร้าหมอง จึงได้สนับสนุนให้ชายคนนั้นนำบุตรสาวของตนมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อจะทำให้นางได้กลับตัวกลับใจไม่ยึดมั่นในกามารมณ์

ตัวอย่างที่ 4

เมื่อได้ยินพระนามพระศพล ความขุ่นมัวโสโครกที่กวนอยู่ก็ดูราวคลี่คลาย

ปาฐะชฎิลจับกระแสจิตมาณพได้ จึงกล่าวสืบไปว่า

“ดูกร หลาน...อันสงสารนี้มีแต่เพียงอย่างทีเห็น...แม้ผู้เป็นใหญ่ในโลกก็หาหลีกเลี่ยงไม่ได้...เมื่อมีเทพก็ต้องมีอสูร มีมงคลก็ต้องมีอัปมงคลคู่กันไปเป็นธรรมดา...การสู้รบกะมายาของมนุษย์นั้น พระศาสดาก็ยังแสดงธรรมไว้ว่า ‘กรรมชั่วอันบุคคลทำแล้ว ยังไม่ให้เกิด เหมือนน้ำนมที่รดในขณะนั้น ยังไม่แปรไป ฉะนั้นบาปกรรมย่อมตามเผาคนพาลเหมือนไฟอันเถ้ากลบไว้’ ...เมื่อได้รู้เช่นนี้แล้วจักกังวลไปใย...ผู้ใดก่อกรรมใดไว้ ก็ต้องรับผลแห่งกรรมนั้นแน่แท้ไม่ผันแปรเป็นอื่น”

“เมื่อใดหนอ ข้าจักถึงซึ่งวราณา ได้เข้าเฝ้าพระศาสดา” มาณพมิวายคร่ำครวญ

“เจ้าจงนั่งสมาธิในเวลาอันใกล้รุ่งตี โสปาน ด้วยยามนั้นเป็นยามที่พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในจักรวาล เจ้าอาจเข้าไปสู่ชายพระญาณของพระองค์เป็นได้”

(มายาในวาริ: 93-94)

บทสนทนาระหว่างลุงและหลานที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่าทั้งสองคนเป็นผู้ยึดมั่นในธรรม และเป็นผู้มีสมาธิแก่กล้า เพราะถึงแม้ไม่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ก็สามารถนั่งสมาธิจนเข้าไปอยู่ในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้าได้

จากการใช้ภาษาสนทนาที่ปรากฏนั้น “ปาฐะชฎิล” ผู้ที่เรียกพรหมณ์อีกคนว่าหลานนั้น มีความรู้ความเข้าใจในการชีวิต และเข้าใจว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นไม่เที่ยงแท้ทั้งด้านดีและร้าย ดังข้อความว่า “...แม้ผู้เป็นใหญ่ในโลกก็หาหลีกเลี่ยงไม่ได้...เมื่อมีเทพก็ต้องมีอสูร มีมงคลก็ต้องมีอัปมงคลคู่กันไปเป็นธรรมดา...การสู้รบกะมายาของมนุษย์นั้น...” และเป็นผู้ที่น่าจะเคยเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามาก่อน เพราะเขาสามารถยกพุทธพจน์มากกว่าวสอนหลานได้ว่า ‘กรรมชั่วอันบุคคลทำแล้ว ยังไม่ให้เกิด เหมือนน้ำนมที่รดในขณะนั้น ยังไม่แปรไป ฉะนั้นบาปกรรมย่อมตามเผาคนพาลเหมือนไฟอันเถ้ากลบไว้’ เป็นการกล่าวย่ำให้โสปานหลานชายรู้ว่า คนเราเมื่อทำกรรมอะไรไว้ก็ต้องได้รับผลกรรมนั้น และยังทราบอีกด้วยว่า พระพุทธเจ้าจะทรงตรวจดูสัตว์โลกในตอนใกล้รุ่งหากโสปานนั่งสมาธิในช่วงเวลานั้นก็จะมีโอกาสเข้าสู่ข่ายพระญาณของพระองค์ได้

ตัวอย่างที่ 5

“ครั้นพ่อได้เข้าเฝ้าพระศาสดา ณ เวฬุวนาราม...พ่อก็ยังเห็นความเที่ยงของชีวิตอนเนกอนันต์...จำเพาะเรื่องพี่ชายเจ้านั้น...” บิดาลดเสียงจนเกือบแทบกระซิบ “นี่พ่อก็คิดจะเกลี้ยกล่อมให้มันไปกะเรา...ไปเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อให้มันได้สดับพระธรรมเทศนาจนอาจเลิกล้อบายมุขนานา จำเพาะสุราเมรียแลนางคณิกาให้หมดสิ้น...”

“ข้าแต่พ่อ...ข้ายินดียิ่งที่ได้ฟัง” นางกระตือรือร้นสรรหา...ด้วยเดือร้อนแทนบิดาน้ำสาวแลเหล่าทาสสมาช้านาน... “วันใดพี่ชายเลิกน้ำเมา วันนั้นข้าจักเข้าสมาธิ ปฏิบัติธรรม 1 ปี...เป็นพลีกรรมแก่เทพดา...”

“เป็นพลีกรรมถวายพระพุทธองค์ด้วยก็ได้NALUK” เนโณผู้กพันในพระผู้ตรัสรู้อย่างลึกซึ้ง แม้เคยฟังคำภีระพระเวทและนุชาเทวดาหากก็เปิดทวารให้ตนเองสู่จักรวาล

(ไพรีโนเมรีย: 13-14)

จากตัวอย่างบทสนทนานั้น ผู้เป็นพ่อมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะหลังจากที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์แล้วก็เข้าใจในความเป็นไปของชีวิตและต้องการให้ลูกชายได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าบ้าง ด้วยความหวังว่าจะทำให้ลูกชายนั้นกลับตัวกลับใจเลิกกินเหล้าและเที่ยวผู้หญิง ส่วนลูกสาวนั้นก็มีความเป็นห่วงพี่ชายไม่แพ้พ่อ เพราะการกระทำที่ผ่านมาจากพี่ชายนั้นได้สร้างความเดือดร้อนไปทั่ว

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้เป็นพ่อมีความผูกพัน ศรัทธาในพระพุทธศาสนาหลังจากที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ดังข้อความว่า “ครั้นพ่อได้เข้าเฝ้าพระศาสดา ณ เวฬุวนาราม...พ่อก็ยังเห็นความเที่ยงของชีวิตอนเนกอนันต์...” ส่วนบุตรสาวนั้นยังไม่เคยได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและเป็นผู้มีความเชื่อความศรัทธาในเทพเจ้าตามแบบศาสนาพราหมณ์จึงตั้งใจว่าหากพี่ชายเลิกเหล้าได้จะทำสมาธิปฏิบัติธรรม 1 ปีเพื่อถวายแก่เทพดา ผู้เป็นพ่อจึงได้บอกแก่นางว่า “เป็นพลีกรรมถวายพระพุทธองค์ด้วยก็ได้NALUK” เพราะผู้เป็นพ่อนั้นมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง แม้จะเคยศึกษาพระเวทและนุชาเทวดามาก่อนก็ตาม

ตัวอย่างที่ 6

“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ...ท่านทั้งห้ามีนามเรียกขานว่าสมณะเจ้าข้า” หัวหน้านุสบ้านทูลดกายลงประคองอัญชลี “ท่านเป็นชาวกัศมีระ อุปสมบทเป็นภิกษุในพุทธศาสนามาได้เจ็ดพรรษา เดินทางกลับไปเยี่ยมบิดามารดาแลหมู่ญาติ ยามนี้จักกลับไปสู่สำนักพระศาสดาให้ทันฤดูฝน”

“ภิกษุในพุทธศาสนา” เจ้าชายจัตตาทูลดกายลงนั่งบนผ้าสาฎกที่พาทูลคืออกปู...ครั้นแล้วจึงหันไปเล่าความให้ภิกษุฟัง แลยังกล่าวอีกด้วยว่า “พวกข้าพเจ้าก็ตั้งใจแวนมัสการพระศาสดาด้วยเจ้าข้า...” “ข้าแต่สมณะ ด้วยเหตุอันใดท่านจึงสละซึ่งบุตร ภริยา เคหา และนิคมคามอันเป็นที่รัก ไปสู่สำนักพระพุทธรูปพระองค์นั้น”

“ก็ด้วยเหตุที่คราวหนึ่งเข้าไปกะกองเกวียน จึงประสบพระศาสดากำลังแสดงธรรม ธรรมเทศนาของพระองค์จับใจข้ายิ่ง” ภิกษุวัยสี่สิบตอบคำ “ข้าจึงกลับกัศมิระ แลเล่าถึงพระ สัทธรรมให้หลานฟัง หลานของข้าผู้นี้เป็นลูกของพี่ชายมารดาและภริยาถึงกาละใกล้กัน มันก็ โศกเศร้ายิ่งนัก ข้าจึงชวนมันไปเสตนารามแทนการดื่มสุราแลไปสู่สนามพนัน...”

ภิกษุวัยหนุ่มยิ้มในหน้าพลางกล่าว

“ได้เข้าเฝ้าพระศาสดาแล้วจำเรื่องในธรรมยิ่งนัก...พระองค์และพระอานนท์ต่าง ปุจฉาวิสัชนาถึงธรรมของพระองค์ที่อุบาสกบางผู้ก็หาไม่รู้เรื่องไม่ บางผู้ก็ฟังโดยไม่เคารพ”

(ภาพปักซี: 39-40)

บทสนทนาที่ปรากฏนั้นเป็นความสงสัยของเจ้าชายจัดตาที่มีต่อภิกษุว่า เหตุใดจึงตัดสินใจ ออกบวชและละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนภิกษุทั้งสองรูปก็ได้ให้เหตุผลกลับไปว่า การที่ตัดสินใจออก บวชนั้นเป็นเพราะพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่จับใจ

การใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นแสดงถึงความนอบน้อมของเจ้าชายจัดตาที่มีต่อภิกษุ ระหว่างที่ เจรจาโต้ตอบกันนั้น เจ้าชายจัดตาจะใช้คำลงท้ายว่า “เจ้าข้า” เมื่อจะเริ่มต้นคำถามใหม่ก็ใช้คำถาม ว่า “ข้าแต่สมณะ..” แสดงถึงเป็นผู้มีมารยาทอันดี ส่วนพระภิกษุนั้นก็เป็นผู้ที่ดับทุกข์ของตนได้ด้วย พระธรรมเทศนาจึงตัดสินใจออกบวช และยังได้ชวนหลานชายของตนไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ด้วยกันเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่าการดื่มสุราและการเข้าสนามพนัน และเมื่อออกบวชแล้วภิกษุนั้น ก็มีความสุขในธรรม ที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และได้ฟังการปุจฉาวิสัชนาข้อธรรมต่างๆ อยู่เสมอ

จากการศึกษาภาษาสนทนาที่สนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองนั้นจะเห็นได้ว่า แต่ละบทสนทนาจะมีตัวละครหลักที่มีความรู้ความเข้าใจ และความศรัทธาในพุทธศาสนาจน สามารถถ่ายทอดรายละเอียดและเรื่องราวต่างๆ ให้กับผู้อื่นฟังได้ จนทำให้ตัวละครอื่นๆ ในเรื่องนั้น เกิดความคล้อยตาม ในขณะที่ผู้อ่านเองก็จะเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับการสนทนาของ ตัวละครด้วย

2.2 ภาษาสนทนาที่โต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา

เป็นภาษาสนทนาที่ตัวละครยังไม่ศรัทธาในพุทธศาสนาหรือยังไม่พบกับเหตุอันเป็นที่มา แห่งการตระหนักรู้ในหลักธรรมจึงแสดงการยึดมั่นถือมั่นในทางที่ผิด ดังปรากฏต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

“ข้าคนหนึ่งจะไม่ฟังธรรม” บุตรเศรษฐีหนึ่งชัศตสมาธิ มือทั้งสองวางบนเข่าทั้งซ้ายขวา ดวงตาขมิงทั้ง “ข้าไม่ฟังธรรม ไม่ศรัทธาพระศาสดาของเจ้า จักเป็นไรหรือไม่...”

“มิเป็นไร” ภิกษุสูงวัยได้สติจึงตอบคำอย่างสำรวม “พระศาสดาตรัสว่า ‘เวลาเต็มก็ดี เวลาพร่องก็ดี เวลาแห่งก็ดีของแม่น้ำทั้งหลาย...ย่อมปรากฏแต่เวลาเต็มหรือเวลาแห่งแห่ง ตัณหาย่อมไม่มี...’”

คราวนี้ เตมาสผุดลุกขึ้นชี้หน้า

“ไฉ้สมณะโธ่ัน มึงกล้าดีอย่างไรมาเสียดสีกู”

“เตมาส” โทลามิทนนี้กว่าสหายจะยโสโห่ถึงแก่บริภาษสาวกพระศาสดาจึงตั้งแขน พาดัวออกจากกระท่อม

(กาฬปักชี: 41)

จากบทสนทนาที่ปรากฏนั้นเป็นการกล่าววาทจาก้าวร้าวต่อภิกษุ และแสดงมารยาทที่ไม่ดีของเตมาส แต่ภิกษุที่ร่วมบทสนทนาด้วยนั้น ยังคงมีสติและสำรวมอย่างดีในการตอบคำถาม

จากการใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นจะเห็นว่าเตมาสเป็นผู้ที่ไม่มีมารยาท ไม่สนใจใส่ใจต่อพุทธศาสนาและยังมีกิริยวาทจาก้าวร้าวรุนแรงและไม่ให้เกียรติภิกษุ จะเห็นได้จากการใช้คำว่า “เจ้า” จากตัวอย่าง “ข้าไม่ฟังธรรม ไม่ศรัทธาพระศาสดาของเจ้า จักเป็นไรหรือไม่...” ในการเรียกพระสงฆ์ แสดงถึงการไม่ให้ความเคารพเพราะใช้ศัพท์ที่เสมอกัน อีกทั้งยังใช้ประโยคว่า “ไฉ้สมณะโธ่ัน มึงกล้าดีอย่างไรมาเสียดสีกู” ยิ่งทำให้เห็นว่าเตมาสมีกิริยาที่ต่ำทรามไม่เคารพในภิกษุ ไม่ศรัทธาในพุทธศาสนา ส่วนภิกษุนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นผู้มีสติ และสำรวม แม้จะถูกเตมาสก้าวร้าวก็ยังคงตั้งสติในการเจรจาและยังได้ยกพุทธพจน์เป็นเครื่องเตือนใจอีกด้วย

ในที่สุดชีวิตของเตมาสหลังจากถูกนกกาฟ้าจิกกัดทำร้ายจนเกือบเสียชีวิตนั้น เตมาสได้ระลึกถึงความผิดทั้งหลายที่ตนเคยได้ทำ และอ้อนวอนภิกษุให้พาตนไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

ตัวอย่างที่ 2

“พากูจี จงพามาธาเราไปพบพระศาสดา”

“ข้าแต่ท่าน เหตุไฉนจึงหมายมั่นเช่นนี้ได้ แต่ไหนแต่ไรมาท่านคือผู้ขังขู่ฟ้าดิน เทวดามนุษย์แลภูตผี ต่างกั้นบงให้เป็นอันดีต่อท่าน ครั้นเจ็บไข้เพียงหนึ่งคืนหนึ่งวัน ท่านถึงแก่ไฝหาศาสดากระนั้นหรือ” คนสนิไท่ถามอย่างกลางแคลง

“พากูจี” นีลิกาเอ็ดอึ้ง “จงอย่าเข้าขี้มารดา...นำม้ามามาบัดนี้ข้าจักพาแม่ข้าไปสู่สำนักพระศาสดา หากรอช้าเร้วมาถึง มารดาใช้หนักมิทันการ”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 111)

เป็นการสนทนาของคนสนิทที่ความศรัทธาในตัวหมอไสยเวทย์และเชื่อว่าหมอไสยเวทย์นี้เป็นผู้หยั่งรู้ฟ้าดิน ไม่ควรที่จะเข้าเฝ้าพระศาสดา หรือไม่ควรจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่นีลิกาผู้เป็นลูกสาวของหมอไสยเวทย์นั้นเป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอยู่ก่อนหน้าแล้ว และเมื่อแม่ของตนเองต้องการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในขณะที่กำลังป่วยหนักจึงต้องการให้ พากุจีพาแม่ของนางไปพบพระศาสดาตามที่ต้องการ

จากการใช้ภาษาจะเห็นได้ว่า พากุจีมีความมั่นใจว่า หมอไสยเวทย์เป็นผู้เก่งกล้ากว่าผู้ใด เพราะได้กล่าวว่า “ข้าแต่ท่าน เหตุไฉนจึงหมายมั่นเช่นนี้ได้ แต่ไหนแต่ไรมาท่านคือผู้หยั่งรู้ฟ้าดิน เทวดามนุษย์แลภูตผี ต่างก็นบไหว้เป็นอันดีต่อท่าน ครั้นเจ็บไข้เพียงหนึ่งคืนหนึ่งวัน ท่านถึงแก่ไผ่หาศาสดากระนั้นหรือ” เมื่อนางต้องการจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจึงเกิดความสงสัย และต่อต้าน แต่เขาก็จำเป็นจะต้องพานางไปตามที่นางและบุตรสาวของนางคือ นีลิกาต้องการ ส่วนนางนีลิกานั้นจะเห็นได้ว่าต้องการจะทำให้มารดาสมปรารถนาโดยเฉพาะการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยไม่ต้องการให้พากุจีร้องเพราะอาจจะเข้าเกินไป

เจดัมยอมทำตามคำสั่งของนีลิกา ระหว่างเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าดวงจิตของเจดัมลอยไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก่อนแล้ว เมื่อนางฟื้นขึ้นจึงเลิกเป็นหมอลาภรรพ์ พากุจีว่าคนสนิทที่ใจมากจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกันกับนางเจดัม

ตัวอย่างที่ 3

“ขอจงฟังพ่อสักครู่จะได้หรือไม่... ด้วยมีเรื่องสืบไปจักเล่าให้เจ้ารู้ว่า... บัดนี้ มีพระบรมครูผู้ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในโลก... แลพ่อก็โชคดีได้เข้าเฝ้าพระองค์”

“บรมครู... อะโห... ในชมพูทวีปนี้ ข้าก็เห็นมีแต่แข่งกันเป็นบรมครูทั้งสิ้น” เตะละไม่มีที่ท่าว่ายินดีฟัง... ก้าวลงจากชานเรือนไปขึ้นม้า... มีวาโชแลเข้าทาสสองสามคนตามหลัง

(ไพรีในเมรัย: 26)

บทสนทนาที่ปรากฏนั้นเป็นความขัดแย้งทางความรู้สึกระหว่าง “พ่อกับลูก” ผู้เป็นบิดาต้องการให้บุตรได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระถือว่าเป็นเรื่องที่ดี ส่วนบุตรชายนั้นไม่สนใจอะไรทั้งสิ้น นอกจากความเพลิดเพลินใจของตนเอง

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นจะเห็นได้ว่า บิดาเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้าและถือว่าพระองค์ทรงเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ จากข้อความที่ว่า “บัดนี้ มีพระบรมครูผู้ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในโลก... แลพ่อก็โชคดีได้เข้าเฝ้าพระองค์” แต่บุตรชายนั้นไม่ฟังบิดา ข้ายังย้อนคำอีกด้วยว่า “ในชมพูทวีปนี้ ข้าก็เห็นมีแต่แข่งกันเป็นบรมครูทั้งสิ้น” แสดงถึงการไม่เชื่อฟังแม้แต่บิดาของตนเอง และไม่สนใจต่อพุทธศาสนา หรือศาสนาใดๆ ทั้งนั้น

ระหว่างคณะของเนโลเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ละกินเหล้าเมาอาละวาดทำร้ายนางวัลลภีจึงถูกบ่าวของนางผลักตกน้ำจนเจ็บป่วยสาหัส เมื่อแต่ละเริ่มมีสติและปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า หลังจากได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ละก็เข้าใจและละกิเลสของตนเองได้

ตัวอย่างที่ 4

“ทั้งบิดาแลมารดาหลับสบายตลอดคืน...แต่ข้าพเจ้ายังมีหลับก็เหมือนหลับ เนื่องด้วยเอาแต่อ่อนนอนภาวนา...ติดต่อพระผู้เป็นเจ้าและพระศาสดา...” สเมตีเล่าความ

“พบฤาไม่” โคโปถามอย่างแจ่มใสกลัวหัวเราะ ตั้งใจล่อนางเล่นดังเช่นชายล่อนหญิง

“พบสิท่าน ไม่พบได้อย่างไร...” สเมตีมิกริ่งเกรงนายโจรอีกต่อไป

“พระศาสดาเข้ามาถึงในถ้ำใช้ฤาไม่” นายโจรหยอกยั่ว

“ข้าพเจ้าออกไปเฝ้าพระองค์ถึงที่ประทับ...”

“แล้วอย่างไร...” โคโปมิวายแยมยิ้ม

“จึงเห็นพระองค์ลอยอยู่...ฟังดูมีนาเชื่อ แต่เชื่อเถิดว่า ข้าพเจ้าแลเห็นพระศาสดาด้วยตาตน” สเมตีมิพลอยพูดเล่นไปด้วยพร้อมกันนั้นก็กล่าวว่า “ท่านดูเหมือนไม่เคารพพระศาสดา ถ้าไม่เคารพก็อย่าเอาพระองค์มาดูหมิ่น...”

โคโปได้ยินถนัด แลไม่ขัดคอ หากก็กล่าวต่อไป

“ข้ามิเคยเคารพฤามีเคารพผู้ใด...ข้าคือข้า ไม่ขึ้นต่อฟ้าดิน...แม้วันนี้ท่ากาละ ข้าก็มีว่า ข้าพาดตนของตมมาถึงวันนี้ได้ ก็คือโชคมหาศาล...อะหา...แม้แต่บิดาข้าก็ยังมี แล้วจำเป็นอย่างไรที่ข้าจักต้องมีพระผู้เป็นเจ้าฤาพระศาสดา...ก็สมแล้วที่จักถูกเหยียดหยามว่าเลวทรามแลต่ำช้า...ข้าก็ทำให้ดูแล้วอย่างไรว่า จิตทาลนั้นทำเรื่องใดกันบ้าง...” ว่าพลางโคโปก็แค้นหัวเราะ

(มายาในวาริ: 135-136)

บทสนทนาที่ปรากฏนั้นเป็นเรื่องราวของหญิงสาวและครอบครัวที่ถูกโจรจับตัวมา และหญิงสาวคนนี้มีศรัทธาต่อพระพุทธเจ้าและปรารถนาจะได้เข้าเฝ้า ส่วนโจรที่จับตัวนางมานั้นไม่มีศรัทธา หรือเคารพยำเกรงต่อเทพ หรือพระศาสดาองค์ใด จึงพูดจายั่วยวนกวนประสาทนางไปเรื่อย ๆ

จากการใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นจะเห็นได้ว่า สเมตีเป็นผู้ที่มีความศรัทธาในศาสนาเพราะในเวลากลางคืนนางได้อ่อนนอนต่อพระผู้เป็นเจ้า และพระศาสดา อีกทั้งนางยังเป็นผู้ที่มีความมั่นคงต่อความรู้สึก เพราะเมื่อนางถูกโคโปผู้เป็นโจรกล่าวหยอกย่อนางยังคงดำรงสติมั่นและได้ตอบกับโคโปด้วยความนิ่ง ดังข้อความว่า “จึงเห็นพระองค์ลอยอยู่...ฟังดูมีนาเชื่อ แต่เชื่อเถิดว่า ข้าพเจ้าแลเห็นพระศาสดาด้วยตาตน” ข้ายังกล่าวกับโคโปอีกด้วยว่าเมื่อไม่มีความศรัทธา ไม่มีความเคารพก็ไม่ควรดูหมิ่น ส่วนโคโปผู้ไม่เคารพยำเกรงต่อสิ่งใดนั้นแม้จะถูกนางต่อว่า ก็ไม่ได้โกรธเคืองและได้

ให้เหตุผลกลับไปด้วยว่าเหตุที่ไม่เคารพต่อสิ่งใดนั้นเป็นเพราะว่าไม่มีใคร ไม่มีแม่แต่บิดา จึงไม่จำเป็นต้องเคารพและยำเกรงใคร

ท้ายที่สุดโคโปถูกกองทัพและราชบุตรของพระราชาราชานพนคนเข้าล้อมจับโคโปและสมุน โคโปพยายามจะต่อสู้แต่ไม่สามารถเอาชนะราชบุตรได้จึงถูกจับมัดและพาตัวไป ส่วนสมบัติที่ปล้นมาได้ก็นำกลับเข้าพระคลัง

ตัวอย่างที่ 5

“ช่วยด้วยเถิด ช่วยด้วยข้า ได้โปรดช่วยข้า เทพยดาผู้พิทักษ์รักษาปราสาทเจ้าข้า ท่านยังจะนิ่งดูตายอยู่อีกหรือ ข้าเช่นสรวงบุชชาท่ามากี่ครั้งก็คราว ไยมิตอบแทนข้าบ้าง”

พลันเสียงหัวเราะของบุรุษ สตรีก็ดังประสานกัน ดุศัปกัฬ้าเนียงแห่งซ่องกลอง

“มาลาดี เจ้าล้าเลิกแม่กับเทพยดา เจ้านี้มีจิตต่ำช้าทราเมยงนัก อย่างหวังเลยว่าผู้ใดจะช่วยเจ้า ผู้ประกอบกรรมดี มีอัธยาศัยสุจริต ฟ้าแลดินยอมแลเห็น” นั่นคือเสียงแห่งเทพประจำปราสาท “เจ้ามีจำเป็นต้องเปล่งวาจา เมื่อใดเจ้าเปล่งวาจาเจ้าเลิก เมื่อนั้นทุกสิ่งยอมมลายหายสูญเหลือแต่โทษภัย”

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 157)

บทสนทนาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการโต้ตอบระหว่างนางมาลาดีที่วางอุบายฆ่าน้องสะใภ้ให้ตายในถ้ำ เมื่อตนเองประสบเหตุอย่างเดียวกันก็เรียกร้องขอความช่วยเหลือ เจ้าเลิกเทพยดาที่ตนเคยจัดเครื่องบวงสรวงบูชา

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่เกิดขึ้นนั้นแสดงให้เห็นว่านางมาลาดีเป็นผู้เห็นแก่ตัว ต้องการแต่ให้ผู้อื่นช่วยเหลือ และการที่ตนนั้นได้บวงสรวงบูชาเทพเจ้า เมื่อตนเองประสบปัญหาเทพยดาก็ต้องมาช่วยเป็นการตอบแทน แสดงว่านางไม่ได้มีความจริงใจในการบูชาเทพเลยแม้แต่น้อย ส่วนเทพยดาที่ส่งเสียงกลับไปให้นางนั้นก็ต้องการชี้ให้นางได้เห็นว่ สัตว์โลกยอมเป็นไปตามกรรม ใครทำกรรมอะไรไว้ก็ต้องรับกรรมไปตามนั้น จากข้อความที่ว่า “เจ้านี้มีจิตต่ำช้าทราเมยงนัก อย่างหวังเลยว่าผู้ใดจะช่วยเจ้า ผู้ประกอบกรรมดี มีอัธยาศัยสุจริต ฟ้าแลดินยอมแลเห็น” ซึ่งเป็นแนวคิดเดียวกับพุทธศาสนา

สุดท้ายแล้วนางมาลาดีเข้าไปดูศพของนางสีวิกาน้องสะใภ้ที่ตนหลอกไปขังไว้ในอุโมงค์ใต้ดิน เมื่อนางเข้าไปผนังอุโมงค์เกิดน้ำกัดเซาะจนพังน้ำฝนที่ตกลงไหลท่วมจากภายนอกพุ่งเข้าสู่ภายในอุโมงค์ จากนั้นเพดานอุโมงค์ก็ถล่มลงมา ทั้งน้ำและหินทับนางมาลาดีจนมิดและเสียชีวิตในอุโมงค์เช่นเดียวกับนางมาลาดี

ตัวอย่างที่ 6

“ท่านผู้เจริญ...แต่ข้าเห็นว่ามันดินแดนชมพูทวีปนี้ ช่างกลาดเกลื่อนไปด้วย นักปราชญ์ราชบัณฑิต จนลัทธิทั้งหลายพันพันกันยุ่งเหยิงมิรู้ใครเป็นใคร นำรำคาญใจอย่างยิ่ง” ภัตตะโพล่งขึ้นอย่างอดรนทนไม่ไหว...พลางนักบวชสูงวัยก็เฟิงพิศความรุ่มร้อนจาก สายตาภายใต้คันทันคิ้วตลก “ทุกคนต่างอวดอ้างว่าตนนั้นปราดเปรื่องไม่มีผู้ใดเสมอได้ บุรุษยิ่งใหญ่ที่ท่านเอ่ยถึงผู้นี้ ชะรอยจะเป็นมหาฤๅษีบุรุษผู้เบ่งพองอวดอ้างเอากลิตนภิญโญขึ้นมาชมรมฤๅษีไซ้ไพร่องค์อื่นอีกแล้วเป็นแน่ ข้าฟังโดยตลอดก็ไม่เห็นด้วยกับท่านเลยแม้สักน้อยที่นักบวชสูงวัยอย่างท่านจะเดินทางข้ามภูเขาแลทะเลทรายไกลปานนั้น...เพียงเพื่อจะพบผู้มีบุญดังท่านว่า”

“เจ้าหนุ่มเอ๋ย” ความสงบระงับมีจริงในน้ำใจผู้บ่่าเพ็ญตบะแม้จะแวบขึ้นมาด้วยความโกรธต่อท่าทีกระด้างกระเดื่องของบุรุษอ่อนวัย หากก็ตั้งสติได้แว่นาง “เจ้านี้ประมาทนัก เจ้าหยาบคายนอกคอก ดุจเดียวกับข้าเมื่อยังหนุ่มแน่นมิผิดเพี้ยน ปราศจากซึ่งความเกรงกลัว พระผู้เป็นเจ้า ไม่นับถือหลักธรรมคำสอนของอาจารย์หรือผู้รู้ใดๆ ชัดแย้งในทุกสิ่ง ทะนงตน ด้วยคิดว่าตนเองเก่งกล้า...แล้วยังบัดนี้ เจ้าได้เอ่ยวาจาดูหมิ่นพระสมณโคดม ผู้แม้ตรัสรู้ไม่นานนัก ก็มีสาวกจากศาสนาต่างๆ พวกนั้นละทิ้งศาสนาเดิมเข้าไปขอบวชเป็นอันมาก จนแม้ตัวเองก็อดรนทนไม่ได้ สุดแสนจะกระวนกระวายใจยิ่ง นี่ถ้าอายุขัยของข้ายังหนุ่มแน่นเหมือนเจ้าแล้วไซ้ร้ ข้าก็คงตัดสินใจละทิ้งฐานนี้ไปนานแล้ว”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 60-61)

บทสนทนาที่ยกมานั้นเป็นการโต้ตอบของนักบวชที่มีความเข้าใจในชีวิต เนื่องจากเผชิญโลกมามากกว่าชายหนุ่มที่ไม่นับถือหลักธรรมคำสอนของศาสนาใด และมีคำพูดดูหมิ่นพระพุทเจ้า ด้วยมีความคิดว่าในชมพูทวีปนั้นมักจะมีคนมากมายที่ต้องการเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้น แสดงให้เห็นว่า“ภัตตะ” ไม่มีความเคารพยำเกรงต่อศาสนาใด เพราะคิดว่ามีผู้คนมากมายที่ต้องการขึ้นสู่การเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่มีคนนับถือ จึงใช้ข้อความว่า “ทุกคนต่างอวดอ้างว่าตนนั้นปราดเปรื่องไม่มีผู้ใดเสมอได้ บุรุษยิ่งใหญ่ที่ท่านเอ่ยถึงผู้นี้ ชะรอยจะเป็นมหาฤๅษีบุรุษผู้เบ่งพองอวดอ้างเอากลิตนภิญโญขึ้นมาชมรมฤๅษีไซ้ไพร่องค์อื่นอีกแล้วเป็นแน่ ข้าฟังโดยตลอดก็ไม่เห็นด้วยกับท่านเลยแม้สักน้อยที่นักบวชสูงวัยอย่างท่านจะเดินทางข้ามภูเขาแลทะเลทรายไกลปานนั้น...เพียงเพื่อจะพบผู้มีบุญดังท่านว่า” ส่วนนักบวชนั้นแม้จะมีความโกรธที่ภัตตะกล่าวจาจากถูกความคิดของตนเองและดูหมิ่นพระพุทเจ้า นั้น แต่ยังคงระงับสติไว้ได้อย่างดี และจึงค่อยว่ากล่าวตักเตือนถึงวาจาที่หยาบคายของภัตตะ แต่ยังเป็นการว่ากล่าวที่สุภาพ ดังข้อความที่ว่า “เจ้านี้ประมาทนัก เจ้าหยาบคายนอกคอก ดุจเดียวกับข้าเมื่อยังหนุ่มแน่นมิผิดเพี้ยน ปราศจากซึ่งความเกรงกลัวพระผู้เป็นเจ้า ไม่นับถือหลักธรรมคำสอน

ของอาจารย์หรือผู้รู้ใดๆ ชัดแย้งในทุกสิ่ง ทะนงตนด้วยคิดว่าตนเองเก่งกล้า...แล้วยังบัดนี้ เจ้าได้เอ่ยวาจาดูหมิ่นพระสมณโคดม...” เป็นการต่อว่าเพื่อให้ภัตตะได้คิดเองว่าสิ่งที่ตนพูดไปนั้นเป็นเรื่องไม่สมควร

หลังจากที่สามีของนางจารุหาราตามขึ้นมาบนเขาและทำร้ายภัตตะจนบาดเจ็บสาหัส ดวงจิตของภัตตะได้ลอยไปได้ยินเรื่องราวของพระพุทธเจ้า เมื่อจิตของภัตตะได้เข้าไปหาพระพุทธเจ้าทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และเสียชีวิตไปอย่างสงบ

จากการศึกษาภาษาสนทนาคติที่โต้แย้งแนวคิดพระพุทธศาสนานั้น จะพบว่า ตัวละครที่โต้แย้งนั้นมักเป็นผู้ไม่สนใจในการทำมาหากิน ไม่ศรัทธาในศาสนาไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์หรือ ศาสนาพุทธ โดยจะยึดตัวเองเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะได้รับการเจรจาหรือแนะนำใดๆ ก็ไม่ทำให้มีความสนใจในพุทธศาสนามากขึ้น ซึ่งการใช้ภาษาของสไปเมืองผ่านบทสนทนานั้นที่ทำให้เห็นบุคลิกลักษณะของตัวละครแต่ละตัวชัดเจนขึ้น และเพิ่มความสนุก ความน่าสนใจชวนติดตามในเรื่องไปพร้อมกัน

บทสนทนาโต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนานั้น ในท้ายที่สุดของเรื่องจะมีเหตุผลหักล้างที่ตัวละครโต้แย้งได้ทั้งหมด ดังนั้นบทสนทนาโต้แย้งจึงเป็นการแก้ต่างข้อสงสัยและข้ออธิบายแนวคิดพุทธศาสนาได้ดีขึ้น

3. บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณและพุทธธรรม

ตัวอย่างที่ 1

เตชนะทรวดกายลงนั่งอย่างสงบ

“ข้าว่า บัดนี้พระศาสดาเสด็จไปจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำแห่งหนึ่งพร้อมอัครสาวก ไกลจากราชคฤห์พอประมาณ ข้าได้สดับพระธรรมเทศนาเต็มอิ่ม จนรู้สึกว่ ชีวิตข้าจักเป็นสุขกว่านี้ไม่มีแล้วความเดือดร้อนที่ผ่านมา จึงผ่านเข้าไปหมดสิ้น ประหนึ่งสายลมพัดยอดไม้...เย็นสบายยิ่งนัก”

“พระศาสดารูปร่างหน้าตาเป็นฉันใด” นิลิกาใต้ถามสืบไปโดยมิคลายปิติ

“ทรงมีเรือนรูปลิขิตวิเศษเป็นอย่างไร” เตชนะผู้มีอายุราวสามสิบปีตอบพร้อมรำลึกถึงพระสัพพัญญูพุทธเจ้า “พระพักตร์สอดใส่ผ่องมุด บริสุทธิประหนึ่งดอกบัวอันบานอยู่กลางน้ำ พระจริวัตธรรมสง่า พระฉวีเกลี้ยงเกลาปราศจากราคะ ยามเมื่อประทับบนแท่นศิลา แสงสว่างลอดเข้ามา ปรากฏรัศมีรุ่งโรจน์ราวฉัตรกางกั้นอยู่เหนือพระเศียร... ดูก่อนท่านทั้งหลาย...วัยของข้าแม้ไม่มาก แต่มิใช่น้อย เคยพบดาบสแลนักบวชมาก่อนหน้านี้ แต่ไม่มีผู้บำเพ็ญธรรมรูปใดก่อให้เกิดความชุ่มชื่นดังได้เห็นพระศาสดายิ่งเมื่อสดับพระธรรมเทศนา ก็ยิ่งปราโมทย์

โสมนัส...มียากจากมาแม้แต่น้อย...หากเพราะห้วงใยมารดาผู้เจ็บป่วย จึงจักกลับไปอยู่ด้วย
สักพักหนึ่ง”

(ลายแทงในถ้ำแก้ว: 128)

บทสนทนานี้เป็นพูดคุยกันเกี่ยวกับพระสิริโฉมของพระพุทธเจ้าว่ามีลักษณะเช่นไร เพราะ
“เตชนะ” เคยพบพระพุทธเจ้ามาก่อนแล้ว ส่วน “นีนิกา” นั้นยังไม่เคยเห็นพระพุทธเจ้ามาก่อนเลย

จะเห็นได้ว่าเตชนะเป็นผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาในพระธรรมคำสอน
ของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มที่ และถือว่าความสุขที่ได้จากการฟังธรรมนั้นเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ของ
ชีวิตเหมือนลมพัดยอดไม้ที่เย็นสบาย พร้อมทั้งพรรณนาความงามของพระพุทธเจ้าได้อย่างแจ่มชัด
ทำให้ผู้ฟังเกิดภาพของพระพุทธเจ้าในจินตนาการตามไปด้วย

ตัวอย่างที่ 2

“ข้าเพิ่งเดินทางมาจากแคว้นมัตถยะ พอนุ่ม” ภิกษุอาวุโสที่สุดตอบ “ตั้งใจจะไปเฝ้า
พระบรมศาสดาที่กรุงราชคฤห์”

“พระบรมศาสดา” อรรถจักรออกอุทานด้วยตื่นตื่นปีติอย่างประหลาด

“ข้าพเจ้าเคยได้ยินแต่ข่าวคราวของพระองค์ แต่ไม่เคยเข้าเฝ้าแม้แต่ครั้งเดียว บิดา
มารดาเคยกล่าวถึง...ใช่แล้ว...เจ้าชายสิทธัตถะผู้ทรงสละความสุขทางโลกออกบวชและตรัสรู้
เป็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

“นับเป็นลมหายใจสายใหม่ที่ฉัดลงสู่ชมพูทวีปและหมู่มนุษย์ทั้งมวล” ภิกษุตอบ
เรียบๆ ด้วยอาการสำรวม

“คำสอนพระองค์มีดีอย่างไรหรือเจ้าข้า”

“ทรงประทานดวงแก้วแห่งการดำเนินชีวิตคือปัญญาให้แก่สรรพสัตว์ ทรงปลุกบุคคล
ให้ตื่นขึ้นจากกองกิเลสเพื่อความปราศจากทุกข์ ทำความกำหนดและทะยานอยากให้ลดลง”
นुरुษผู้ครองผ้าข้อมผาดเหลืองแก่กล้า...“ทรงสอนให้สู้หน้ากับความจริงอันว่าด้วยภพชาติ ชรา
พยาธิและมรณะ ไม่สอนให้นับถือศาสนาโดยมีเทวดาเป็นจุดศูนย์กลาง แต่ทรงสอนให้ถือ
ธรรมเป็นใหญ่ ผู้ใดก็ตาม แม้นับถือศาสนาอื่น หรือสอนศาสนาอื่น ถ้าคำสอนนั้นถูกต้องมี
เหตุผล พระองค์ก็ทรงยอมรับว่าดีกว่าดี มิได้ข่มเหงศาสนาใด...

(ความมืดแห่งคูหาทอง: 50-51)

จากตัวอย่างบทสนทนาข้างต้นเป็นการสนทนาของอรรถจักรชายหนุ่มผู้มีความสนใจ
เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจากเรื่องราวที่ผู้คนเล่าขานสืบต่อกันมา และภิกษุอาวุโสที่ต้องการเดินทางไป
เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

บทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่าอรรถจักร์เป็นผู้มีความสนใจใคร่รู้ในเรื่องราวใหม่ๆ เมื่อได้ยินเรื่องของพระพุทธเจ้าจึงเกิดความสนใจใฝ่ถาม เมื่อพอจะรู้พุทธประวัติมาบ้างแล้ว จึงต้องการรู้ถึง “คำสอนของพระองค์” ส่วนภิกษุอาวโส่นั้นเมื่อพบบุคคลที่สนใจในพุทธศาสนา ก็สามารถถ่ายทอดให้ผู้ฟังได้โดยละเอียดทั้งพระพุทธคุณและหลักธรรมคำสอนของพระองค์

ตัวอย่างที่ 3

“ทรงมีบุญญาบารมีเหนือมนุษย์ทั้งปวงในโลก นำอัสจรรยจริงแท้”

ผู้เฒ่าครายาวนั่งสงบอยู่บนผืนหญ้าใต้ต้นตาล ทำที่กิริยาละม้ายแมนโรบะอย่าง ยิ่ง...ผู้เฒ่าอีกหนึ่งซึ่งดูมีวิทยาการแต่หนุ่มกว่าพลันเอ่ยขึ้น

“ทรงเป็นผู้ชนะโลก เป็นพระพุทธเจ้าของโลกอย่างแท้จริง ทรงเป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธ เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ”

“ข้าพเจ้าตื่นตื่นใจในอริยสัจที่ทรงแสดงวันนี้ จนมิรู้จะกล่าวอย่างไรได้ โลมาของข้าพเจ้านั้นพร้อมใจกันลุกขึ้นไปทั้งกาย ชีวิตมนุษย์นี้เกลือกกลัวด้วยเหวใหญ่แห่งความเปลี่ยนแปลงแล้ววิบากกรรมนานัปการ นำเปื้อนหนาย”

(เสียงแห่งมัชฌิมยาม: 105)

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นบทสนทนาของผู้เฒ่าสองคนที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และได้บรรยายความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตใจของตนให้กับผู้ร่วมเหตุการณ์ได้ฟัง

จากการใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า ผู้เฒ่าทั้งสองมีเกิดความซาบซึ่งประทับใจเมื่อได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และเทิดทูนพระองค์เป็น “พระพุทธเจ้าของโลก” และเมื่อได้ฟัง “อริยสัจ” อันถือว่าเป็นความจริงสี่ประการในหลักธรรมทางพุทธศาสนาแล้วยิ่งเกิดความปีติอย่างสูงส่ง

ตัวอย่างที่ 4

“อริยบุคคลเช่นพระองค์ บรรพมหรือมิบรรพมก็หาต่างกันไม่ ด้วยพระองค์เอบอิมในทิพยสุขนิรันดรกาล...” เทวัญจากชั้นฟ้าผู้แต่เดิมเกิดเป็นวานรกล่าวคำ “ที่ข้าเข้าใจแลบอกเจ้าได้ ก็เนื่องด้วยข้าได้สดับพระสัทธรรมมาหลายคราว แต่แรกมิเข้าใจ หากสดับครั้งต่อไปก็แจ่มแจ้งขึ้นทีละน้อย...แรกที่เดิยวนั้นข้าใคร่รู้ความเกี่ยวกับกำเนิดของตัวข้าว่าเหตุใดจึงเกิดมาเป็นวานร...”

โสปานผ่องอัสสาสะปัสสาสะอย่างดีมีคำในถ้อยคำของเทวบุตรจนสุดจะปีติ จึงไต่ถาม

“ได้คำตอบว่าอย่างไรเจ้าข้า”

“ได้คำตอบว่า...ทางที่ทำให้สัตว์โลกต้องไปเกิดในดิรัจฉานภูมินั้น ก็เนื่องด้วยประกอบอกุศลกรรมแต่ปางก่อน จะหนักฤาเบาที่สุดแต่บาปที่กระทำ...ถ้าบาปหนัก ก็จักตกนรกอเวจีสิ้นกาลนานช้า แม้พ้นจากนรกแล้วยังมีเศษเสี้ยวแห่งบาปติดอยู่ ก็ต้องไปเกิดเป็น

เปรตตสุรกาย...ไปเกิดเป็นเปรตตสุรกายแล้ว ยังมีบาปเหลืออยู่อีก ยังมีได้ชาติใช้ จึงต้องไปเกิด เป็นสัตว์เดียรัจฉาน ที่ถือว่ายอมเยา แม้มีร่างกายตามขวาง ยามเดินต้องคว่ำอกไป ดังเช่น โค กระบือ ม้า ลา แพะ แกะ แต่ก็ยังอยู่กับมนุษย์ได้ ไม่เหมือนเปรตตสุรกายที่อยู่กับหมู่มนุษย์ มิได้”

“ข้าแต่ท่านผู้มาจากทิพยวิมาน...แล้วผู้เลี้ยงชีพด้วยการเป็นโจรเล่า...นอกจากเป็น โจรแล้ว ยังปล้นปล้นตลบตะแลงอีกด้วย...”

“ยามทำกาลละแล้ว ชนเหล่านี้จักต้องไปเกิดในอบายภูมิทั้งสิ้น” กายสีทองตอบคำ... ลำดับนั้นก็ดับไป

(มาหาในวาริ: 104-105)

บทสนทนานี้เป็นการพูดคุยกันระหว่างโสปานผู้มีความเลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธเจ้า แม้จะยังไม่เคยพบพระองค์มาก่อน กับเทวดาวานรผู้เคยได้เข้าเฝ้าปรนนิบัติพระพุทธเจ้ามาแล้ว ซึ่ง ทั้งสองสนทนากันโดยผ่านฉานสมาธิ

จะเห็นได้ว่าบทสนทนานี้แสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าของเทวดา วานรที่เคยได้สดับพระธรรมเทศนา และนำธรรมที่ได้รับรู้เหล่านั้นมาบอกกล่าวยังบุคคลอื่นได้ ตามที่ตนเองมีภูมิรู้ ส่วนโสปานนั้นมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว เมื่อมีผู้เล่าขาน หรือ แสดงธรรมของพระพุทธเจ้าก็เกิดความสนใจใคร่รู้ พร้อมจะรับฟังและได้ถามเพื่อเพิ่มเติมความรู้ ของตน

ตัวอย่างที่ 5

“ข้าแต่พ่อ...พ่อเดินทางปลอดภัยสบายดีฤๅเจ้าคะ...เหตุใดจึงมาถึงดึกตื่นปานนี้”

“ต้องรีบมาลีลูก ก็เราต้องไปให้ทันวันกุ่มกเมลาไชฤๅไม่เล่า” เนโlobอกกล่าวอย่างขึ้น บาน เนื่องด้วยไปมครคราวนี้ มีโชคชัยหลายประการ สมควรเล่าขานแก่ทุกคน”แต่เจ้ารู้ฤๅไม่ว่า พ่อเดินทางทั้งวันทั้งคืน หวังให้ถึงเรือนโดยเร็วเพราะเหตุใด...ก็เนื่องด้วยจะรีบมาพาเจ้าทั้งสอง ไปนมัสการพระบรมศาสดาจารย์อย่างไรเล่า...”

“พระบรมศาสดาจารย์” นางพิมพาเบาๆ เมื่อคลอเคลียบิดาเข้าบ้าน

“พ่อไปมครก็หลายหน แต่ไม่เคยฟังพระสัทธรรม...” เนโlobกล่าวพลางหย่อนกายลง บนชานอย่างมิหายเบิกบานใจ “มาครั้งใหม่เนื่องที่ประสบพบพระองค์ ทรงบรรยายธรรมอัน เป็นสัจจะชวนให้พ่อโสมนัสจัดบัดนี้...”

(ไพรีในเมรัย: 11)

จากตัวอย่างบทสนทนาที่ยกมานี้เป็นการพูดคุยกันระหว่างบิดาและบุตรสาวที่ไม่ได้พบกัน นานเนื่องจากบิดาต้องเดินทางไปค้าขายต่างเมือง การกลับมาถึงบ้านจึงเป็นความดีใจของคนในครอบครัว

การใช้ภาษาในบทสนทนาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่า บุตรสาวมีความห่วงใยในการเดินทางของบิดา มีความสนใจในสิ่งที่บิดาเล่าให้ฟัง แม้จะไม่เคยได้ยินเรื่องราวนั้นมาก่อนเลยก็ตาม ส่วนบิดานั้นเมื่อเดินทางไปค้าขายแล้วได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าก็เกิดความอึ้งอัมมใจ และมีความสุขต้องการให้ลูกของตนนั้นได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และสดับพระธรรมคำสอนเช่นเดียวกับตนเองบ้าง

ตัวอย่างที่ 6

“พระศาสดาของพวกเราทรงปรารถนาดีต่อสัตว์โลกอย่างไรเล่า ใครให้เขาทั้งหลาย เป็นผู้สำรวจ ดังเช่น ไม่ประณามผู้อื่นว่า เจ้าเป็นคนชาติชั่ว เจ้าเป็นผู้ทุศีล แม้จะคนที่ต่ำกว่า มีทาสแลจันฑาลเป็นต้น” ภิกษุมีอายุเอ๋ยเรียบๆ อย่างเวทนา แม้ได้เห็นผิวหน้าเตมาสดั่งขึ้น แต่ยังคงสาธยายตามที่ใคร่อนุเคราะห์ “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ผู้ปกติพูดด้วยปัญญานั้น เป็นผู้มีจิตสงบแล้ว...”

“ข้าพเจ้ามิใช่ภิกษุที่ศาสดาของท่านใคร่สอนสั่ง...ท่านเป็นภิกษุ ท่านจำต้องฟังก็ถูกแล้วหนอแล” เตมาสดั่งขึ้นอย่างทนมิได้

“พระผู้มีพระภาคใคร่สอนสั่งสัตว์โลกผู้ยังติดข้องอยู่ในกิเลส ไม่จำเพาะหมู่เหล่า วรรณะใด เพียงแต่ต้องเป็นผู้ที่พระองค์ทรง ‘แนะนำได้’ เท่านั้น” สมณะมีอายุยังคงกล่าววาวจาหวังให้มาถพบเปลี่ยนใจ...“ผู้ใดแนะนำมิได้ไม่ยินดีฟัง พระองค์ก็มีทรงขึ้นใจ”

(กาฬปักขี: 66)

บทสนทนาที่ปรากฏนั้นเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์ของภิกษุให้กับเตมาสดผู้ดูหมิ่นพระธรรมคำสอนและพระพุทธเจ้า

การใช้ภาษาที่ปรากฏนั้นแสดงให้เห็นว่าภิกษุนั้นมีความปรารถนาดีต่อเตมาสด และต้องการให้เขาที่มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์บ้าง จึงบรรยายถึง “ความปรารถนาดีต่อสัตว์โลก” ของพระพุทธองค์ และสาธยายธรรมโดยละเอียดให้กลับเตมาสดฟัง แต่เตมาสดผู้มีจิตใจมืดบอดนั้นก็ไม่สามารถทนฟังได้ แม้ว่าจะเป็นการคำสอนที่ใช้ น้ำเสียงราบเรียบปราศจากอคติใดๆ ก็ตาม

ผลการศึกษาคำการใช้ภาษาสนทนาในนวนิยายของสไบเมือง พบว่าบทสนทนาที่ปรากฏในนั้นมุ่งเสนอแนวคิดพุทธศาสนาทั้งพุทธคุณ และพุทธธรรม ทั้งยังมีเนื้อหาในการสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนาและโต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนาที่ทำให้เห็นว่าสไบเมืองมีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์โดยถ่ายทอดความศรัทธานั้นผ่านตัวละครในนวนิยาย

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่อง ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง เป็นการวิเคราะห์ถึงการใช้ภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาในนวนิยายของสไบเมือง ทำให้เห็นแนวคิด กลวิธี และตัวอย่างการใช้ภาษาเพื่อการนำเสนอแนวคิดและภาษาวรรณศิลป์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมของสไบเมือง โดยศึกษาจากนวนิยายของสไบเมือง จำนวน 6 เรื่อง ดังต่อไปนี้ เสียงแห่งมัจฉิมยาม ความมืดแห่งคูหาทอง ลายแทงในถ้ำแก้ว มายาในวาริ ไพรีในเมรัย และกาพย์กษีในประเด็นการใช้ถ้อยคำ ประโยค การเชื่อมโยงความ โวหาร ภาพพจน์ สำนวน และภาษาในบทสนทนา ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

ด้านการใช้ถ้อยคำ พบว่า มีการใช้คำ 4 ลักษณะ คือ การหลีกคำเมื่อกล่าวถึงพระพุทธรูป การใช้คำเพื่อเสียงสัมผัส ทั้งลักษณะคำซ้อน และการใช้คำที่มีเสียงสัมผัสระหว่างวรรคแบบร้อยโบราณ การใช้คำสูงพบทั้งคำสูงที่เป็นศัพท์พุทธศาสนา คำสูงที่เป็นราชาศัพท์และคำสูงที่ใช้เฉพาะพระพุทธรูป และลักษณะสุดท้ายคือ การใช้คำที่ทำให้เกิดภาพจากความทุกข์ที่ตัวละครทำผิดศีล กับภาพที่เกิดจากปาฏิหาริย์และความอัศจรรย์ที่ได้พบพระพุทธรูป

ด้านการใช้ประโยค พบว่า มีการใช้ประโยค 4 ลักษณะ คือ ประโยคคำถาม ที่นำไปสู่คำตอบที่ขยายความแนวคิดพุทธศาสนาและความศรัทธาของตัวละครผู้ตอบคำถามที่มีต่อพระพุทธรูป ประโยคสรุปความที่ทำให้เข้าใจแนวคิดได้ชัดเจนขึ้น ประโยคขนานความที่ทำให้แนวคิดพุทธศาสนาสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือ และประโยคขัดความเพื่อแสดงความพิเศษของคำสอนพระพุทธรูปหรือพุทธปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เลื่อมใสศรัทธา

ด้านการใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ พบว่า มีการใช้กระบวนการเชื่อมโยงความ 2 ลักษณะ คือ การเชื่อมโยงความแบบการอ้างถึงที่ช่วยประสานข้อความที่มีความสัมพันธ์ทางความหมายพบ การใช้คำบุรุษสรรพนามแทนชื่อคนและการใช้คำที่ทำหน้าที่เหมือนคำสรรพนาม คือ การใช้คำเรียกพระพุทธรูป ตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายร้ายเรียกพระนามพระพุทธรูปค่อนข้างใกล้เคียงกัน ยกเว้นกลุ่มคำที่แสดงถึงศรัทธาปสาทะที่แตกต่างกันอยู่บ้าง สำหรับการเชื่อมโยงความแบบการใช้คำเชื่อมสัมพันธ์สารที่พบนั้นมี 4 ลักษณะย่อย คือ คำเชื่อมคำอธิบายเพื่อขยายความให้ละเอียดขึ้น คำเชื่อมความขัดแย้งเพื่อเน้นนำหนักของเนื้อเรื่อง คำเชื่อมความเพิ่มเพื่อเติมรายละเอียดของ

เรื่องให้สมบุรณ์ยิ่งขึ้น และคำเชื่อมความเป็นเหตุเป็นผลเพื่อเพื่อสนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนาที่ปรากฏในนวนิยาย

ด้านการใช้โวหาร พบว่ามีการใช้โวหาร 3 ลักษณะคือ บรรยายโวหารเพื่อแสดงรายละเอียด และลำดับเหตุการณ์ก่อนหลังที่เกิดขึ้น ใช้พรรณนาโวหารเพื่อพรรณนาความงดงามของช่วงเวลาในตัวละครแต่ละตัวได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และความสุขของตัวละครที่น้อมนำพระสัทธรรมมาสู่อจิตใจ และเทศนาโวหารปรากฏในตอนที่มีเหตุการณ์สั่งสอนตัวละครเท่ากับเป็นการโน้มน้าวให้เกิดความศรัทธาในพุทธศาสนาโดยอาศัยเทศนาสั่งสอนตัวละครเป็นสื่อ

ด้านการใช้ภาพพจน์ พบว่ามีการใช้ภาพพจน์ 4 ลักษณะคือ อุปมาเมื่อต้องการเปรียบเทียบของทั้งสองสิ่งที่แทรกไปกับการแสดงแนวคิดพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นภาพ ใช้แนวเทียบเพื่อยกตัวอย่างเรื่องราวต่างๆ ประกอบกับการแสดงแนวคิดพุทธศาสนา ใช้ข้อติพจน์เพื่อสร้างความสนใจในพุทธปาฏิหาริย์ต่างๆ และใช้ปฏิพจน์เมื่อต้องการกระตุ้นความคิดของผู้อ่านโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาในพุทธศาสนา

ด้านการใช้ภาษาสนทนาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนา พบบทสนทนา 3 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณ บทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรม และบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธคุณพุทธธรรม โดยบทสนทนาที่มุ่งแสดงพุทธธรรมนั้น พบ 2 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่สนับสนุนแนวคิดพุทธศาสนา และบทสนทนาที่โต้แย้งแนวคิดพุทธศาสนา

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การใช้ถ้อยคำ ประโยค การเชื่อมโยงความ โวหาร ภาพพจน์ สำนวน และภาษาสนทนาในนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมือง ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจแนวคิดพุทธศาสนาที่แทรกอยู่ และเกิดอารมณ์คล้อยตามไปกับเนื้อหาและตัวละคร การใช้ภาษาของสไบเมืองมีความงดงาม ประณีต พิถีพิถัน เพื่อนำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาทำให้ผลงานของสไบเมืองได้รับการยอมรับและสร้างความประทับใจให้แก่ผู้อ่าน

อภิปรายผล

การใช้นามปากกา “สไบเมือง” เพื่อสร้างสรรค์นวนิยายอิงพุทธศาสนาโดยเฉพาะ แสดงเจตนามุ่งมั่นของผู้เขียนในการนำเสนอนวนิยายแนวอื่นที่แตกต่างไปจากนวนิยายสะท้อนสังคมซึ่งประสบความสำเร็จมาแล้วในนามปากกาทักษิณ อโศกสิน และกัญญาชลา นวนิยายอิงพุทธศาสนาทั้ง 6 เรื่อง คือ *เสียงแห่งมัชฌิมยาม ความมืดแห่งคูลาทอง ลายแทงในถ้ำแก้ว มายาในวาริไพบรีในเมรัย และภาพที่ปักซี่* โดดเด่นด้านศิลปะการใช้ภาษาถ่ายทอดความรู้ทางพุทธศาสนาได้

อย่างน่าสนใจและมีคุณค่า สอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษาที่ตั้งไว้ว่า “ภาษาที่น่าเสนอแนวคิด พุทธศาสนา ทำให้นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของสไบเมืองน่าสนใจและมีคุณค่า” ดังนี้

ในด้านความน่าสนใจ กล่าวคือสไบเมืองสร้างลีลาการใช้ภาษาที่มีอัตลักษณ์เพื่อการ นำเสนอนวนิยายอิงพุทธศาสนาโดยเฉพาะ โดยก่อนหน้าที่จะมีนวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบ เมืองนั้น ก็มีนวนิยายอิงพุทธศาสนาของนักเขียนอื่นปรากฏอยู่ในวงวรรณกรรมอยู่แล้ว เช่น กามนิต-วาสสิฏฐี ของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป เรื่อง ใต้ร่มกาสาวพัสตร์ ลุ่มน้ำนมมทา อาทิตยขึ้น ทางตะวันตก กองทัพธรรม เริงผาหิมพานต์ ฯลฯ ของสุชีพ ปุญญานุภาพ แต่ในนวนิยายทั้ง 6 เรื่อง ของสไบเมืองมีกลวิธีการใช้ถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยงความ โหวหาร ภาพพจน์ และ ภาษาสนทนาที่โดดเด่น ทำให้น่าสนใจติดตามอ่านเนื้อเรื่องโดยตลอด

ส่วนในด้านความมีคุณค่านั้น ด้วยลีลาการใช้ภาษา อันได้แก่ การใช้ถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยงความ โหวหาร ภาพพจน์ และภาษาสนทนา เป็นศิลปะทางภาษาที่มีการ สร้างสรรค์ปรุงแต่งอย่างประณีตงดงาม ผสมผสานการนำเสนอเนื้อเรื่องอย่างมีชั้นเชิงทางการเล่า เรื่อง ทำให้ในนวนิยายทั้ง 6 เรื่องของสไบเมืองมีคุณค่าในด้านสุนทรีย์ และ เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยม ในด้านการใช้ภาษาที่มีศิลปะงดงามในการสร้างสรรค์เรื่องที่เป็นบันเทิงคดี

ผู้อ่านที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่พอจะรู้หลักธรรมอยู่บ้าง เมื่ออ่านนวนิยายอิงพุทธศาสนา ของสไบเมืองแล้วจะเพิ่มพูนความศรัทธาในพระพุทธศาสนา คล้อยตามเหตุการณ์ในเรื่อง ซาบซึ้ง ในหลักปฏิบัติทางพุทธศาสนา และพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายทั้ง 6 เรื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้เขียนสามารถสื่อสารความศรัทธาของตนเองผ่านตัวละครได้อย่างมีอรรถรส หลังจากที่ได้ศึกษา ธรรมะและข้อมูลในสมัยพุทธกาลประกอบการเขียนนวนิยายชุดนี้อย่างละเอียดลออ ทำให้ผู้อ่าน เข้าถึงหลักธรรมในพุทธศาสนาได้มากขึ้น แสดงให้เห็นว่า ภาษามีส่วนสำคัญในการสื่อสาร ความรู้สึกนึกคิด ถ่ายทอดความศรัทธาความเชื่อของผู้เขียน และมีพลังที่จะโน้มน้าวนำผู้อ่านให้ เข้าใจหลักธรรม และเห็นคุณค่าของแนวคิดพุทธศาสนา

ภาษาที่น่าเสนอแนวคิดพุทธศาสนาโดยใช้วรรณกรรมเป็นสื่อจึงถ่ายทอดคำสอนในพุทธ ศาสนาได้อย่างแนบเนียนกว่าคำสอนพุทธศาสนาในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาโดยตรง หรือการฟัง พระธรรมเทศนาสั่งสอนจากข้อธรรมะล้วนๆ นับได้ว่ากลวิธีการประพันธ์ทางวรรณกรรม และกลวิธี ทางการใช้ภาษามีส่วนช่วยเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาษาที่นำเสนอแนวคิดพุทธศาสนาของสไบเมืองพบว่า นวนิยายอิงพุทธศาสนาของสไบเมืองยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกคือ

1. ในด้านการศึกษาวิจัยต่อ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 เสนอแนะให้ศึกษากลวิธีในการเล่าเรื่องในนวนิยายของสไบเมือง

1.2 เสนอแนะให้ศึกษาภาษาที่นำเสนอแนวคิดทางศาสนาในนวนิยายหรือเรื่องเล่าของนักเขียนอื่นๆ ในปัจจุบัน เช่น สุทัตสา อ่อนค้อม ทมยันตี และภูเตศวร แล้วนำมาเปรียบเทียบกับผลงานของสไบเมือง เพื่อค้นหาอัตลักษณ์เฉพาะของนักเขียนแต่ละคน และสังเคราะห์ให้เห็นภาพรวมของภาษาที่นำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนาในนวนิยายไทย

1.3 ในนวนิยายของสไบเมืองนอกจากด้านภาษาที่นำเสนอแนวคิดทางพุทธศาสนาแล้ว ควรจะได้ศึกษาเกี่ยวกับการสืบทอดแนวคิดทั้งด้านการใช้ภาษาและกลวิธีเสนอเรื่องของสไบเมืองด้วยว่ารับช่วงมาจากวรรณกรรมเรื่องใดบ้าง และมีกลวิธีปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมได้อย่างไร เพื่อจะได้เห็นอิทธิพลของวรรณกรรมยุคก่อนที่มีต่อวรรณกรรมรุ่นต่อมา อันจะเป็นการทำนายได้ว่าในยุคต่อไปน่าจะเกิดวรรณกรรมพุทธศาสนาใหม่ๆ ที่รับอิทธิพลจากผลงานของสไบเมือง

2. ในด้านการนำไปใช้ มีข้อเสนอแนะดังนี้

2.1 กลวิธีการใช้ถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยงความ โหวหาร ภาพพจน์ และภาษาสนทนาเพื่อนำเสนอแนวคิดทางศาสนาของสไบเมือง ทำให้เรื่องราวทางศาสนาน่าสนใจชวนติดตามและมีคุณค่า ซึ่งสังเคราะห์ได้จากการศึกษาครั้งนี้ หากได้นำกลวิธีดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการอบรมหรือถ่ายทอดคติธรรมและแนวคิดทางพุทธศาสนา จะทำให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดความเพลินเพลินและได้รับรสแห่งธรรมะได้ดียิ่งขึ้น

2.2 ตัวอย่างถ้อยคำ ประโยค กระบวนการเชื่อมโยงความ โหวหาร ภาพพจน์ และภาษาสนทนาที่มีชั้นเชิงทางวรรณศิลป์ของสไบเมืองซึ่งได้จากการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เรื่องที่เป็นบันเทิงคดีและสารคดีได้ และทำให้ผลงานนั้นน่าสนใจและมีคุณค่า หรือนำไปใช้ประกอบการพูด การเขียนในโอกาสต่างๆ ก็จะช่วยให้การพูดการเขียนครั้งนั้นประทับใจผู้รับสารได้ดี เพราะมีบทบาทอะอันคมคาย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล การกุศล. (2529). *ทักษะและความรู้ทางภาษาไทย*. พิษณุโลก: เนติกุลการพิมพ์.
- กระแสร มาลาภรณ์. (2522). *วรรณคดีวิเคราะห์ : หลักบางประการ*. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์. (2541) *การใช้ภาษาในเรื่องราชาธิราชฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน)*.
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนา นาคสกุล และคณะ. (2521). *การใช้ภาษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย.
- กาญจนา ปราบปัญจะ. (2553). *การศึกษาลีลาการใช้ภาษาและกลวิธีการเขียนของ ว.วชิรเมธี*.
ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2519). *วรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2520). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทร์ฉาย แซ่ก๊วย. (2530). *ภาษาแหวกแนวในงานประพันธ์ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ ปริญญาานิพนธ์*.
กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชนางลักษณ์ ขุนทอง. (2549). *ภาษาในวรรณกรรมของปราบดา หยุ่น*. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม.
(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชลดา เรื่องรักษลิขิต. (2528). *อักขรวิธีและการใช้ภาษาของฮิวเมอริสต์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชลธิชา บำรุงรักษ์. (2539). *การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่างๆ ในภาษาไทย*
เล่ม 1 – 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 128 – 156.
- เดือน คำดี. (2541). *ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทักษิณา บัญญัติ. (2540). *วิเคราะห์กฎแห่งกรรมในนวนิยายศิขริน-เทวินตาของ ไสภาค สุวรรณ*.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
ออนไลน์.

เทวัญกานต์ มุ่งปิ่นกลาง. (2545). *กามนิต : กลวิธีการนำเสนอกับแนวคิดทางพุทธศาสนา*.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร *นวนิยายและเรื่องสั้น การศึกษาเชิงวิเคราะห์และวิจารณ์ คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา 2541*

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์. (2529). *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู)*. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ประชาชน.

ธัญญา สังขพันธานันท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: นาคร.

นิตยา กาญจนะวรรณ และคณะ. (2544). *การวิเคราะห์โครงสร้างภาษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิธอร พรอำไพสกุล. (2549). *สุนทรียภาพในอรรถกถาเวสสันดรชาดก*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปัทมา ฑีฆประเสริฐกุล (2549) *นวนิยายอิงธรรมะของสไบเมือง : วรรณกรรมสดุดีพระพุทธคุณ
ใน ภาษาและวรรณกรรมสาร ฉบับ ภาษาและวรรณกรรมกับสังคม*. นครปฐม: ภาควิชา
ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า 345 - 366.

ปรีชา คุณาวุฒิ. (2521). *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต. (ปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.

เปลื้อง ณ นคร. (2542). *ศิลปะแห่งการประพันธ์*. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

ผกาศรี เย็นบุตร. (2526). *ทักษะและความรู้ทางภาษา*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก.
กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

พรอณี บุตรบำรุง. (2532). *พุทธปรัชญาในนวนิยายของแฮร์มัน เฮสเซ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พุทธธรรมฉบับขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ:
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*.
พิมพ์ครั้งที่ 14 กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.

- พระมหาสาคร ฉลวยศรี. (2548). *มหาบัณฑิตแห่งมิลิลานคร : การศึกษาเชิงวิเคราะห์*.
 ปริญญาานิพนธ์ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระราชวรมนู, (2520). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระราชสุทธิญาณมงคล. (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2534). *สติปัฏฐานพัฒนาคุณค่าชีวิตด้วยการปฏิบัติ
 ธรรม*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พูนสุข นาวิก. (2532). *ลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความในภาษาไทยถิ่นเหนือ
 จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญพิมล ทุมประเสน. (2550). *พุทธธรรมในนวนิยายของ สุทัสสา อ่อนค้อม : การศึกษาเชิง
 วิเคราะห์*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. (2549). *แกะลายไม้หอม กฤษณา อโศกสิน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ณ เพชร.
- มัทนา นาคะบุตร. (2522). *ศิลปะการแต่งผู้ชนะสิบทิศของยาขอบในด้านท่วงทำนองแต่งและกลวิธี
 การเสนอเรื่อง*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- มาฆะศรี คหัญฐา. (2535). *ความคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในพุทธปรัชญาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์
 อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (ปรัชญา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ยุพร แสงทักษิณ. (2531). *อลังการในพระนิพนธ์ของพระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
 รวมบทความ น.ม.ส. สุวรรณมา เกรียงไกรเพ็ชร บรรณารักษ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
 ไทยวัฒนาพานิช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ:
 ราชบัณฑิตยสถาน.
- (2545). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ:
 ราชบัณฑิตยสถาน.
- (2546). *ศัพท์ภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

- รำเพย ไชยสินธุ์. (2527). *กระบวนจินตภาพวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วงเดือน สุขบาง. (2524). *การศึกษาพระปฐมสมโพธิกถาในแนวสุนทรียะ*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายสำเนา.
- วรรณวรงค์ เจริญพันธ์ (2542) *การศึกษาพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- วัฒนา มูลเมืองแสง. (2539). *นวนิยายอิงพระพุทธศาสนาของไทย : วรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ถ่ายเอกสาร.
- วัลยา ช่างขวัญเย็น. (2526). *การแปลคำในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายสำเนา.
- วิจิตรนัฏ ภาณุพงศ์และคณะ. (2552). *บรรทัดฐานภาษาไทยเล่ม 3 : ชนิดของคำ วลี ประโยค และสัมพันธ์สาร*. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิชา ทรวงแสงง. (2521). *วิเคราะห์งานประพันธ์ของ 'รงค์ วงษ์สวรรค์ (2503-2512)*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วินัย ภูระหงษ์. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาทฤษฎีวรรณคดี*. กรุงเทพฯ: วิจัยพาณิชย์และการพิมพ์.
- วรรณรัตน์ ศรียาภักย์. (2544). *การเชื่อมโยงความในภาษาถิ่นสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณรัตน์ ศรียาภักย์. (2552). *รูปภาพที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย*. วิทยานิพนธ์ ป.ด. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณรัตน์ ศรียาภักย์. (2553). *การเขียนเพื่อการสื่อสาร*. พิมพ์ครั้งที่ 2: นนทบุรี: สัมผัสปัญญา.
- ศิริพร ปัญญาเมธิกุล.(2546). *ความต่อเนื่องของปฏิสัมพันธ์ในห้องสนทนาไทย : การส่งผลต่อกันระหว่างการเชื่อมโยงความ การมอบผลัด และความเกี่ยวข้องของเรื่องที่สนทนา*. วิทยานิพนธ์ อ.ด. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศรีสุยา จริยากุล. (2529). เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 6 (การเขียนสำหรับครู). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สนิท ตั้งทวี. (2527). *วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- (2542). *วรรณคดีและวรรณกรรมทางศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สไบเมือง. (2536). *ความมืดแห่งคูหาทอง*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- (2536). *เสียงแห่งมัจฉิมยาม*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- (2542). *สายแสงในถ้ำแก้ว*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- (2549). *ไพร่ในเมรัย*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- (2549). *มายาในวารี*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- (2550). *กาพย์กำสรวล*. กรุงเทพฯ: เพื่อนดี.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด
- สมทรง นุรุษพัฒน์. (2537). *วจนะวิเคราะห์ : การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ*. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 119 – 136.
- สุจิตรา จงสถิตวัฒนา. (2544). *พุทธธรรมในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาดา ลาววัลย์กุล. (2532). *ลีลาแห่งกระบวนการร้อยแก้วในหนังสือกามนิด.ปริญญาานิพนธ์* กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อนุমানราชธน, พระยา. (2522). *นิรุกติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- อัลภา อัลภาชน์. (2530). *พุทธปรัชญาเรื่องกรรมในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน*. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อภิรัตน์ โมทเนยชาติ. (2547). *การใช้ภาษาเพื่อสื่อจินตภาพในนวนิยายของปิยะพร ศักดิ์เกษม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2545). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

Chanawangsa, W. (1986). *Cohesion in Thai*. Ph.D. Dissertation, Georgetown University.

Halliday, M.A.K. and Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล นางสาวปาริฉัตร พยุงศรี
 วันเดือนปีเกิด 5 พฤษภาคม 2525
 สถานที่เกิด อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 10/6 หมู่ 7 ถนนสุขุมวิท ตำบลสัตหีบ
 อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี 20180

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2543 มัธยมศึกษาตอนปลาย สายวิทย์-คณิต
 จาก โรงเรียนสิงห์สมุทร จังหวัดชลบุรี
 พ.ศ. 2547 ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม อันดับ 1) สาขาภาษาไทย
 จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
 พ.ศ. 2554 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย (สายภาษา)
 จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

